

วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์

Journal of MCU Buddhist Review

Print ISSN: 2586-8144 Online ISSN: 2730-339X

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2565

Vol. 6 No.1 January - April 2022

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเผยแพร่ผลงานบทความวิชาการและบทความวิจัย บทความทั่วไป และวิจารณ์หนังสือที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา บาลีสันสกฤต ศาสนาและปรัชญา
๒. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางการวิจัยและวิชาการสาขาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา บาลีสันสกฤต ศาสนาและปรัชญา
๓. เพื่อส่งเสริมพัฒนาผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา บาลีสันสกฤต ศาสนาและปรัชญาทั้งในและต่างประเทศ

บทความที่พิมพ์ในวารสารนี้ เป็นบทความด้านพระพุทธศาสนา บาลีสันสกฤต ศาสนาและปรัชญา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยตามหลักจรรยาบรรณของนักวิชาการ เพื่อพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์

การพิจารณาคุณภาพ บทความที่ดีพิมพ์ลงวารสารได้ผ่านการพิจารณาและประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีกำหนดการ

ข วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

เผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ (ราย 4 เดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

ผลการศึกษาที่ค้นพบหรือทฤษฎะที่ปรากฏในวารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ และไม่ถือว่าเป็นความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์แต่อย่างใด

เจ้าของ

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1

ถนนพหลโยธินตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

โทรศัพท์ 035-248-000, 035-354-711 โทรสาร 035-248-006

พระธรรมวชิรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาบุญโญ), ศ.ดร.	ประธานที่ปรึกษา
พระเทพพรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรสี), รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
พระเทพวิสุทธินูณี วิ. (บุญชิต ญาณสวโร) รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
พระเทพเวที (พล อากาศโร), รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
พระเทพวัชรจารย์ (เทียบ สิริธนาโณ), รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อากาศโร), รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
พระสุวรรณเมธากรณ์, ผศ.	ที่ปรึกษา
ศ.ดร. จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์	ที่ปรึกษา
ศ.ดร. วชิระ งามจิตรเจริญ	ที่ปรึกษา
ผศ.ดร. สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์	ที่ปรึกษา
รศ.ดร. สำเนียง เลื่อนใส	ที่ปรึกษา
ดร. พิพัฒน์ ยอดพฤติการ	ที่ปรึกษา

รศ.ดร. ณัฏฐ์ ศรีดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเมธีวราญาณ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสุขสันต์ สุขวฑฒโน, ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาบุญเกิด ปญญาปวุฑฒิ์, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ, ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหามงคลกานต์ จตธมโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหามขรินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระศรีวินยาภรณ์, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ง วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศ.ดร. วัชรระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร. ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.ดร. สำเนียง เลื่อมใส	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รศ.ดร. ชีโรติ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
รศ.ดร. กฤต ศรียะอาจ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร. สุวิญ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร. ศุภกาญจน์ วิชานาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร. มนต์รี สิริโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร. หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร. สมบัติ มั่งมีสุขศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ดร. ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลั่นกรองบทความ (Peer Review)

สาขาวิชาพระพุทธศาสนาและสาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา

1. พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. พระเมธีวราญาณ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. พระมหาสุรศักดิ์ ปจฺจนตเสโน, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. พระมหาสุขสันต์ สุขวฑฺฒโน, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. พระมหาจิรวัฒน์ กนฺตวณฺโณ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9. พระมหาอุทตนา นรเชฏฺโฐ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10. พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

11. ศ.พิเศษ รท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
12. รศ.ดร. ปฐม บัญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
13. รศ.ดร. ศุภกาญจน์ วิชานาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
14. รศ.ดร. สุเทพ พรหมเลิศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
15. รศ.ดร. ประพันธ์ ศุภสร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
16. ผศ.ดร. หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
17. ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
18. ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
19. ผศ.ดร. ปราโมทย์ ยอดแก้ว	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
20. ผศ.ดร. อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
21. ผศ.ดร. ณกมล ปุญชเขตต์ทิกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
22. ดร.อธิเทพ ผาพา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา/สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

1. ศ. พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ	ราชบัณฑิต
2. ศ. พิเศษ อติศักดิ์ ทองบุญ	ราชบัณฑิต
3. พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. พระเทพวิสุทธิเมธี วิ., รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. พระศรีรัตนโบล, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. พระศรีศาสนบัณฑิต, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
8. พระครูวินัยธรรมมร ถาวรธมโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9. พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10. พระมหาสมพงษ์ คุณากโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11. พระมหามงคลกานต์ จตธมโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
12. พระมหาจรัญ กิตติปัญญา, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฉ วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

13. ศ.ดร. กิรติ บุญเจือ	มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
14. ศ.ดร. สมภาร พรหมทา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
15. ศ.ดร. วัชรระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
16. รศ.ดร. ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
17. รศ. พิเชษฐ์ กาลามเกษตร	มหาวิทยาลัยมหิดล
18. รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
19. ผศ.ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
20. ผศ.ดร. แสงว นิลนามะ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
21. ผศ.ดร. คงสุภรณ์ แพ่งทรัพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาขาวิชาบาลีและสันสกฤต

1. พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต	
2. ผศ.ดร. จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา	ราชบัณฑิต
3. พระเทพสุวรรณเมธี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. พระราชปริยัติมุนี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
6. พระมหาบุญเกิด ปญญาปฐกัณเฑ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. รศ.ดร. เวทย์ บรรณกรกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. รศ.ดร. สำเนียง เลื่อมใส	มหาวิทยาลัยศิลปากร
9. รศ.ดร. ปรมัตถ์ คำเอก	มหาวิทยาลัยศิลปากร
10. รศ.ดร. จำนง คันธิก	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
11. รศ.ดร. ประเทือง ทินรัตน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
12. รศ.ดร. โกวิท พิมพวง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
13. ผศ.ดร. สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
14. ผศ.ดร. สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
15. ผศ.ดร. สมควร นิยมวงษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

16. ผศ.ดร. ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ช วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ฉบับนี้เป็นปีที่ 6 ฉบับที่ 1 นับเป็นฉบับที่ 11 แล้ว ที่คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการจัดพิมพ์วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาออกเผยแพร่สู่สาธารณชน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของผู้บริหาร คณาจารย์ และนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาของคณะพุทธศาสตร์ และนิสิตของคณะอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัย ในวารสารฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย และบทความวิชาการ ดังนี้

บทความวิจัยเรื่องที่ 1 การศึกษาเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคัมมายุว เขตคัมมายุว กรุงเทพมหานคร โดยพระสมุห์เอกสิทธิ์ วิสุทฺโธ (ภักดินอก) และธีรโชติ เกิดแก้ว ได้เสนอการเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคัมมายุว เขตคัมมายุว กรุงเทพมหานคร พบว่าทัศนคติที่เหมือนกัน คือ แนวคิดการศึกษา ที่เน้นให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในวิชาที่สอน ให้มีศรัทธา ยึดมั่นตามแนวทางศาสนาของตน และมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่แตกต่างกัน คือ หลักการสอน โดยวิชาพระพุทธศาสนา สอนให้ดำเนินในทางสายกลาง ปฏิบัติตามแนวทางของหลักโอวาท 3 และหลักไตรสิกขา ส่วนวิชาอิสลามศึกษา สอนให้ปฏิบัติตามหลักศรัทธา 6 ประการและหลักปฏิบัติ 5 ประการ มีศรัทธาในพระเจ้า (อัลลอฮ์) ปฏิบัติตามพระบัญญัติของพระองค์อย่างเคร่งครัด และการสอนที่เน้นตามหลักสูตรของแต่ละศาสนา

บทความวิจัยเรื่องที่ 2 การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยพระธวัช รุ่งโรจน์และพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโต ได้เสนอว่าการเผยแผ่ด้านการศึกษาทั้งสองศาสนาสอนมีหลักธรรมที่สอนให้เข้าใจและสามารถ

ปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเหมือนกัน ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์มีความเหมือนกันในการช่วยเหลือ แต่จะมีความต่างกันคือทางพระพุทธศาสนาเข้าไปช่วยเหลือทันที แต่ทางศาสนาอิสลามจะพิจารณาช่วยเหลือให้ตรงกับความต้องการของผู้รับ ส่วนในด้านการปฏิบัติตนจะมีความต่างกัน คือ พระพุทธศาสนาจะมีอิสระในการการสอนหรือเผยแผ่เฉพาะผู้ที่สนใจ ส่วนศาสนาอิสลามมีรูปแบบที่เข้มงวดบังคับให้ ศาสนิกทุกคนต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติอย่างเคร่งครัด

บทความวิจัยเรื่องที่ 3 การศึกษาเปรียบเทียบสุขภาวะผู้สูงอายุชุมชนชาวพุทธ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก และชุมชนชาวคริสต์ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยพระสมพาน เหล่าชุมแพและพระมหามณเฑียร ปุริสุตโตโม ได้สรุปว่าทั้งสองศาสนามีทัศนะที่ตรงกันว่าวิธีการเสริมสร้างความสุขแก่ผู้สูงอายุนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมในทางศาสนาของแต่ละศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความสุข ส่วนในที่แตกต่างกัน ประชากรกลุ่มตัวอย่างชาวพุทธเน้นการพัฒนาสุขภาวะตามหลักไตรสิกขา ส่วนประชากรกลุ่มตัวอย่างชาวคริสต์ เน้นการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคม โดยนึกเสมอว่า นั่นคืองานที่พระเจ้ามอบให้หลังเกษียณเพื่อชีวิตนิรันดร์

บทความวิจัยเรื่องที่ 4 การศึกษาเปรียบเทียบการควบคุมการบริโภคอาหารในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาอิสลาม ของพระครูปลัดปรีชา รักบำรุงพงศ์และธีรโชติ เกิดแก้ว ได้เสนอองค์ความรู้ว่า การควบคุมการบริโภค เป็นเป้าหมาย (end) แต่ไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธศาสนามุ่งเน้น เพราะอาหารไม่ใช่สิ่งที่ได้มาด้วยตนเอง แต่อาศัยผู้อื่น แต่ศาสนาอิสลามมุ่งเน้นเป้าหมายอย่างชัดเจน เพราะพระพุทธศาสนาเน้นการรู้จักพิจารณาในการบริโภคใน 3 กาล คือ พิจารณาก่อนบริโภค พิจารณาขณะบริโภค และพิจารณาหลังบริโภคจนเกิดเป็นความคุ้นชิน ส่วนศาสนาอิสลามเน้นเชื่อตามคำของอัลลอฮ์เป็นการบริโภคเพื่อการดำรงชีวิตและปฏิบัติกิจของศาสนา เมื่อกล่าวถึงผลกระทบศาสนิกทั้งสองศาสนามีทัศนะว่าการ

ญ วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

บริโภคนั้นเป็นการบริโภคเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกายเพื่อดำรงชีพในการสนับสนุนศาสนาของตน

บทความวิจัยเรื่องที่ 5 การศึกษาเปรียบเทียบพรหมตามคติพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย ของพระเทพกมล วรฤทธิ์และพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม พุทธถึงพรหมในพุทธศาสนาเถรวาท มีลักษณะเป็นบุคลาธิษฐาน คือเป็นผู้อ้างอิงด้วยลักษณะแห่งความเป็นพรหม และธรรมาธิษฐานในฐานะ เป็นสื่อแห่งคุณธรรมของพรหม ส่วนอิทธิพลของพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีส่วนแห่งความเชื่อเรื่องการสร้างโลก และการกำหนดชีวิตของสรรพสัตว์ เรียกว่า พรหมลิขิต เมื่อกล่าวถึงรูปแบบความเป็นพรหมทางศาสนา โดยมุ่งถึงอิทธิพลของพรหมทั้งสองศาสนา มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. อิทธิพลด้านวัตถุ พรหมนั้นมีช่วยทำให้เกิดโลกและมนุษย์ 2. ด้านจิตใจ พรหมนั้นช่วยทำให้คนมีที่พึ่งไม่เคັวงคว้างยึดเหนี่ยวทางใจ

บทความวิจัยเรื่องที่ 6 การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ ของยุพิน สุขสวัสดิ์, พระชยานันทมูณี และชำนาญ เกิดช่อ อธิบายถึงรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ มีดังนี้ (1) ด้านระบบบริการ ทำให้มีระบบบริการที่ดี บริการประทับใจและให้บริการแบบกัลยาณมิตร (2) ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการทำให้บุคลากรทำงานอย่างมีความสุข มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ร่วมงานและผู้รับบริการ (3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ทำให้สถานที่สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัยพร้อมใช้งาน (4) ด้านความพร้อมที่จะให้การรักษพยาบาล ทำให้บุคลากรมีความพร้อมให้บริการได้ทันที (5) ด้านความน่าเชื่อถือของบริการ ทำให้ผู้รับบริการปลอดภัย อาการทุเลาและหายจากโรค (6) ด้านการรักษพยาบาล ทำให้รักษาได้ถูกต้องตามมาตรฐานวิชาชีพและผู้รับบริการพึงพอใจ

บทความวิจัยเรื่องที่ 7 หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในอนายุสสาสูตร ของพระชนกฤต เขมธมโม, พระมหาอุทธนา นรเชฏโฐ, พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนุตเสโน, สุภาพรรณ เพิ่มพูล และพระเมธาวิณัยรส เสนอว่าปฐมอนายุสสาสูตร ธรรมเป็น

เหตุให้อายุยืน มี 5 ประการ คือ (1) ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ (2) รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ (3) บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย (4) เที่ยวนในเวลาที่เหมาะสม (5) ประพฤติพรหมจรรย์ และพุทธานุสสาสูตร ซึ่งปรากฏว่าสามข้อแรกเหมือนกับปฐมอนุสสาสูตรและสองข้อสุดท้ายเป็น (6) การมีศีล (7) การมีกัลยาณมิตร (มิตรดี) ตรงข้ามอายุสั้น

บทความวิจัยเรื่องที่ 8 การศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตร ของ พัชริย์ บุญอินทร์, พระเทพวิมลธรรม (เทียบ สิริญาโณ), พระมหาอดิเดช สติวโร (สุขวัฒน์นวดิ), นาฏนภางค์ โพธิ์ไพจิตร และบรรจบ บรรณรุจิ กล่าวถึงการศึกษาองค์คุณของเมตตาวิหารีบุคคล ทำให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความเคารพต่อตนเองและสังคม เป็นหลักการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีจริยธรรมในการปฏิบัติงานด้วยอินทรีย์ 5 เป็นการดำเนินชีวิตแบบพุทธะ การศึกษาหลักการเจริญต่อสรรพสัตว์ พบว่า เป็นการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ทำให้จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ ทำให้เกิดขันติ สามารถบรรเทาความโกรธ เป็นการแสดงความรัก ความปรารถนาดี และนำชัยชนะมาสู่ตน การศึกษาหลักการเจริญเมตตาพรหมวิหาร พบว่า เป็นการแสดงถึงความเสมอภาคของชีวิต เป็นการปฏิบัติเพื่อละความโกรธ เป็นการแสวงหาสันติภาพในใจ

บทความวิจัยเรื่องที่ 9 ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในคเลณฺญสูตร ของฐิติมา ไหมสมเด็จ, พระเมธีวราญาณ (สายเพชร วชิรเวที), พระมหาอดิเดช สติวโร (สุขวัฒน์นวดิ), พระมหาพนพล สายสุตา และบรรจบ บรรณรุจิ กล่าวถึงคุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในคเลณฺญสูตรคือ คุณค่าด้านการระงับเวทนา คุณค่าด้านการพ้นจากความทุกข์ คุณค่าด้านการพัฒนาชีวิตให้อยู่กับปัจจุบัน คุณค่าด้านการบรรลุธรรม เมื่อมีสติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนาชัด กำจัดอวิชชา (กิเลส) พิจารณาเห็นธรรมในธรรม ตามลำดับ

บทความวิจัยเรื่องที่ 10 ศึกษาทิศเบื้องหน้าในสิงคาลกสูตร ของศศินิภา ธารารักษ์, พระมหาจิรวุฒน์ กนตวณฺโณ, พระมหาสุขสันต์ สุขวฑฺฒโน และบรรจบ บรรณรุจิ อธิบายถึงสิงคาลกสูตรนี้ ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่มที่ 11 พระสูตรที่ 8 ซึ่งพระองค์ทรงสอนหลักคิหิวินัย คือวินัยที่คฤหัสถ์ควรนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเริ่มจาก การละเว้นจากกรรมกิเลส 4 อคติ 4 และอบายมุข 6 รวม 14 ประการ ทรงสอนลักษณะมิตรแท้มิตรเทียม ทิศ 6 และการปฏิบัติตนต่อทิศทั้ง 6 การแบ่งทรัพย์

ฎ วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

ออกเป็น 4 ส่วน และเรื่องของสังคหวัตถุ 4 ส่วนบทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าในสังคาลกสูตร ทิศเบื้องหน้าในสังคาลกสูตร หรือ ปุรีตถิมทิศ (ทิศตะวันออก)

บทความวิจัยเรื่องที่ 11 **ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่คำสอนของพระสงฆ์ไทยที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย: ศึกษาเฉพาะกรณีพระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล** ของพระเกรียงไกร ฐานวุฑโฒ (สุวรรณคำ), พระมหาดิเดช สติวโร, อธิเทพ ผาธา, แสง นิลนามะ และพระเมธา วินัยรส (สุเทพ ปลิวโก) ได้อธิบายถึงพระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล ได้ศึกษาและเผยแผ่คำสอนในส่วนที่ เชื่อและเข้าใจว่าเป็นพุทธวจนะล้วน โดยได้ตัดคำสอนส่วนที่เข้าใจไม่ใช่พุทธวจนะออกไป ซึ่ง ประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัยที่ได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ มีดังนี้ พระวินัย 3 ประเด็น คือ 1. การสวดภิกขุปาติโมกข์ 150 ข้อ 2. พระพุทธบัญญัติให้ภิกษุฉันอาหารมือเดียว 3. การบวชสตรีเป็นภิกษุณี พระสูตร 2 ประเด็น คือ 1. ผู้ใกล้ชิดชีวิตอินทรีย์จะแก่กล้า 2. การ พยากรณ์มรรคผลและคติที่ไปผู้เสียชีวิต พระอภิธรรม 2 ประเด็น คือ 1. พระอภิธรรมไม่ใช่พระ พุทธพจน์ 2. สภาพนิพพานหลังพระอรหันต์ดับขั้น และคัมภีร์อรรถกถา 1 ประเด็น คือ การ ตัดคัมภีร์อรรถกถาทิ้งเพราะขัดแย้งกับพระพุทฺพพจน์

บทความวิชาการเรื่องที่ 12 **เทวทัตตปฺพพชิตปัญหา: กระบวนการโต้แย้งอย่าง มีเหตุผลในมิลินทปัญหา** ของพระมหาทรงชัย ศิริ ได้พิจารณาถึงกระบวนการ “ปฏิปุจฉา-วิธี” ที่มีการใช้ “ข้ออุปมาอุปไมย” เป็นจุดแข็ง เพื่อให้คำตอบขึ้นเลยตาเห็นที่เป็นนามธรรม มีความ เด่นชัดเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ทั้งกระบวนการดังกล่าวนี้ ยังเป็นอุบายวิธีสำคัญ ที่ช่วยทำให้พระ เจ้ามิลินทียอมรับในเหตุผล ตามข้อยืนยันถึงคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ที่พระนาคเสนนำเสนอ ตั้งแต่แรกตัน เพราะสามารถใช้อธิบายคำถาม ที่ตั้งอยู่บนข้อสมมุติฐานความจริงในปัจจุบัน ด้วย เหตุผลที่เลยข้อสมมุติฐานความจริงในอนาคต ผ่านข้ออุปมาอุปไมย ส่งผลให้พระเจ้ามิลินทฺ์ทรง ยอมรับคำตอบของพระนาคเสนได้ในที่สุด

บทความวิชาการเรื่องที่ 13 **แนวทางการบริหารองค์กร Yellow Ribbon Hills ตามหลักพุทธธรรม** ของสมบุรณ์ บุญศิริ และพระมหาสุรศักดิ์ ปจฺจนฺตเสโน ได้กล่าวถึงการ บริหารของ Yellow Ribbon Hills ได้ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในเรื่องของลักษณะผู้นำในการ บริหาร เพื่อก่อให้เกิดความเชื่อใจและไว้วางใจของทุกฝ่าย ใช้สังคหวัตถุ 4 ในการการบริหารภายใน องค์กร เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ทิศ 6 เป็นแนวทางในการ

บริหารตามบทบาทหน้าที่ เพื่อกำหนดหน้าที่และการตรวจสอบผลที่เกิดขึ้น และใช้วิธีประสานกรรมฐานในการบริหารจัดการใจ เพื่อให้เกิดสติในการจัดการปัญหาและแก้ไข

บทความวิชาการเรื่องที่ 14 คำว่า “เหมี้ยม” หรือ “เมี่ยง” ความสัมพันธ์ทางภาษากับวัฒนธรรมไทย ของวิชุดา พรายรงค์ ได้พิจารณาถึงคำว่าเหมี้ยมของคนในล้านนาจะแตกต่างจากเมี่ยงคำของคนในภาคกลาง แต่เมี่ยงคำก็ถือเป็นแสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทย ปัจจุบันคำว่า เหมี้ยม และ เมี่ยง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางภาษาตามวิวัฒนาการทางภาษา แต่การศึกษาคำว่า เหมี้ยม และ เมี่ยง แสดงความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี

บทความวิชาการเรื่องที่ 15 **คนรวยควรช่วยคนจนหรือไม่** ของพระมหาพรชัย สิริวิโร ได้เสนอประเด็นเรื่องการปกป้องความเป็นมนุษย์ในเมื่อมนุษย์ได้ความเป็นมนุษย์มาอย่างยากลำบาก มันก็แปลว่าคนที่เป็มนุษย์ด้วยกันก็ต้องมีหน้าที่ในการปกป้องความเป็นมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คนรวยหรือเจ้าสัวเมื่อมาเข้าใจความสำคัญอันนี้ก็ควรจะปกป้องความเป็นมนุษย์ด้วยการให้ความช่วยเหลือตามที่ตนเองสามารถจะทำได้ และการช่วยปกป้องนี้ไม่จำกัดเฉพาะคนจนเท่านั้น

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง **กุศโลบาย** ของพระมหาทรงชัย สิริ ได้กล่าวถึงหนังสือเล่มนี้ว่า หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” เล่มนี้ แม้จะเป็นหนังสือที่ผู้เขียนดำเนินการประพันธ์โดยอาศัยเค้าโครงจากหนังสือฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง “Strategy in Handling People : by Ewing T. Webb and John B. Morgan” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “อุบายสำหรับเอาคนไว้ในกำมือ” ซึ่งไม่ทั้งบริสังคมของชนชาติตะวันตก แต่เพื่อแสดงความแตกต่างทางอัตลักษณ์ด้านการประพันธ์ตลอดจนเพิ่มเติมสีสัน และมุมมองใหม่ให้กับหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนจึงได้ใช้อัจฉริยภาพในการเปิดม่านแห่งความรู้อย่างไร้พรมแดน โดยการนำองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาตะวันออก ทศนะของนักปราชญ์ ตลอดถึงทศนะของผู้เขียน มาร่วมนำเสนอผ่านหนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” ได้อย่างเชื่อมผสานลงตัวอย่างมีบูรณภาพ

ในฐานะบรรณาธิการของวารสาร หวังว่า บทความที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านทั้งหลายตามสมควร จึงขอเจริญพรอนุโมทนาขอบคุณเจ้าของบทความทุกท่านที่ได้ส่งบทความของท่านมาเผยแพร่ในวารสาร **มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์**

๗ วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

และคณะทำงานของวารสารทุกท่านที่ร่วมกันดำเนินการจัดทำด้วยความรับผิดชอบทำให้วารสารฉบับนี้ออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ตามระยะเวลาที่กำหนด

รศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ	๗
บทความวิจัย	
การศึกษาเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคัมภีร์ เขตคัมภีร์ กรุงเทพมหานคร	
พระสมุห์เอกสิทธิ์ วิสุทฺโธ (ภิกขุ) และธีรโชติ เกิดแก้ว.....	1-18
การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์ พระชนันท์ รุ่งโรจน์และพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม.....	19-36
การศึกษาเปรียบเทียบสุขภาวะผู้สูงอายุชุมชนชาวพุทธตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก และชุมชน ชาวคริสต์ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์	
พระสมพาน เหล่าชุมแพและพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม.....	37-53
การศึกษาเปรียบเทียบการควบคุมการบริโภคอาหารในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับ ศาสนาอิสลาม	
พระครูปลัดปริชา รักบำรุงพงศ์และธีรโชติ เกิดแก้ว.....	54-71
การศึกษาเปรียบเทียบพรหมตามคติพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย พระเทพมงคล วรฤทธิ์และพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม.....	72-89
การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ ยุพิน สุขสวัสดิ์, พระชยานันท์ และชำนาญ เกิดข้อ.....	90-107
หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในอนาถสาสูตร	
พระธรรมาภรณ์ เขมธมโม, พระมหาอุทตนา นรเชฏฺโฐ, พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, สุภาพรรณ เพิ่มพูล และพระเมธาวิญญู.....	108-126
การศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตร	

ณ วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

พัชรีย์ บุญอินทร์, พระเทพวัชรอาจารย์ (เทียบ สิริญาโณ), พระมหาดิเดช สติวโร (สุขวัฒนวดี), นาฏนภางค์
โพธิ์ไพจิตร และบรรจบ บรรณรุจิ.....127-141

ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร

จิตติมา ใหม่สมเด็จ, พระเมธีวราญาณ (สายเพชร วชิรวาทิ), พระมหาดิเดช สติวโร (สุขวัฒนวดี),
พระมหานพดล สายสุตา และบรรจบ บรรณรุจิ.....142-158

ศึกษาทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตร

ศศินิภา ธารารักษ์, พระมหาจิรวัดน์ กนตวณฺโณ, พระมหาสุขสันต์ สุขวฑฺฒโน
และบรรจบ บรรณรุจิ.....159-174

ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่คำสอนของพระสงฆ์ไทยที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย: ศึกษาเฉพาะ กรณีพระคฤทธิ โสตุถิโ

พระเกรียงไกร ฐานวุฑฺโฒ (สุวรรณคำ), พระมหาดิเดช สติวโร, อธิเทพ ผาหา,
แสวง นิลนามะ และพระเมธาวิญญู (สุเทพ ปสิวิโก).....175-199

บทความวิชาการ

เทวทัตตปฺพพาสิตปัญหา: กระบวนการโต้แย้งอย่างมีเหตุผลในมิลินปัญหา

พระมหาทรงชัย ศิริ.....200-217

แนวทางการบริหารองค์กร Yellow Ribbon Hills ตามหลักพุทธธรรม

สมบุรณ์ บุญศิริ และพระมหาสุรศักดิ์ ปุจฺจนฺตเสโน.....218-235

คำว่า “เหมียง” หรือ “เมียง” ความสัมพันธ์ทางภาษากับวัฒนธรรมไทย

วิชุดา พรายยงค์.....236-249

คนรวยควรช่วยคนจนหรือไม่

พระมหาพรชัย สิริวโร.....250-265

บทวิจารณ์หนังสือ

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review “กุศโลบาย”

พระมหาทรงชัย ศิริ.....266-278

การศึกษาเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษา
ในโรงเรียนคั่นนายาว เขตคั่นนายาว กรุงเทพมหานคร
**A Comparative Study of Instruction of Buddhism Subject and
Islamic Studies in Khannayao School, Khannayao, Bangkok**

¹พระสมุห์เอกสิทธิ์ วิสุทโธ (ภักตินอก)

Phrasamu Ekkasit Visuddho (Phakdinok)

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²ธีรโชติ เกิดแก้ว

Teerachoot Kerdkaw

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Faculty of Liberal Arts Huachiew Chalermprakiet University

¹Corresponding author E-mail: 6301201001@mcu.ac.th

Received: March 28, 2022; **Revised:** April 15, 2022; **Accepted:** April 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคั่นนายาว เขตคั่นนายาว กรุงเทพมหานคร งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษา และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า

การเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคั่นนายาว เขตคั่นนายาว กรุงเทพมหานคร พบว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนา เน้นให้นักเรียนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ส่วนการสอนวิชาอิสลาม

2 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

ศึกษา เน้นให้นักเรียนพัฒนาตนเองอย่างมีระบบตามหลักศรัทธา 6 ประการ และหลักปฏิบัติ 5 ประการ สอดแทรกกิจกรรมต่างๆ ลงไปในเนื้อหาของการเรียนการสอน ทักษะที่เหมือนกัน คือ แนวคิดการศึกษา ที่เน้นให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในวิชาที่สอน ให้มีศรัทธา ยึดมั่นตามแนวทางศาสนาของตน และมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่แตกต่างกัน คือ หลักการสอน โดยวิชาพระพุทธศาสนา สอนให้ดำเนินในทางสายกลาง ปฏิบัติตามแนวทางของหลักไตรสิกขา ส่วนวิชาอิสลามศึกษา สอนให้ปฏิบัติตามหลักศรัทธา 6 ประการและหลักปฏิบัติ 5 ประการ มีศรัทธาในพระเจ้า (อัลลอฮ์) ปฏิบัติตามพระบัญญัติของพระองค์อย่างเคร่งครัด และการสอนที่เน้นตามหลักสูตรของแต่ละศาสนา

คำสำคัญ: การสอน; วิชาพระพุทธศาสนา; วิชาอิสลามศึกษา; โรงเรียนคันทนา

Abstract

This Research Article aimed to compare the instruction of Buddhism subject and Islamic studies in Khannayao School, Khannayao, Bangkok. This study was qualitative research. It was collection of data from documents and the research works related the teaching Buddhism and Islam, it also was from in-dept interview. The results of the study found that:

The comparison of instruction of Buddhism subject Islam studies in Khannayao School found that the instruction of Buddhism subject had emphasized student to be good Buddhist, to be a complete human being in both body and mind, to be excellent, knowledge, and moral, to have virtue and culture for living, and to be able living together with others happily but the instruction of Islamic studies had focused on students developing themselves systematically based on the six Major Beliefs and the five Pillars by infusion of various activities into content of instruction.

The similarities of perspective were the concept of education emphasizing students to know and to understand on teaching subject, to have faith and practice following their own religion, and having religion as spiritual

anchor. The differences of perspective were found that the method of Buddhism subject was taught by following the Middle Way, and practice the Threefold Training. Then, the instruction of Islam studies was taught by following the six Major Beliefs and the five Pillars, to believe in Allah, to strictly obey His commandments. This was focused on the curriculum of each religion.

Keywords: Instruction; Buddhism subject; Islamic studies; Khannayao School

บทนำ

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียน ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่ปรับให้มีความเหมาะสมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่ การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ ชัดเจน เพื่อใช้เป็นทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาการเรียนการสอนในแต่ละระดับ นอกจากนั้น ได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปีไว้ใน หลักสูตรแกนกลาง เปิดโอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลาเรียนได้ตามความเหมาะสม มีจุดเน้น ที่จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษา และจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการ เปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต หลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งดำเนินการตามพระบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามศักยภาพ โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีสติปัญญา มีความสุข พื้นฐานของ ความเป็นไทยและปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ มีคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมที่พึงามในการ ดำเนินชีวิตให้กับผู้เรียน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

4 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

โรงเรียนคันทนา ยาว ได้เริ่มโครงการวิถีพุทธเมื่อปี พ.ศ. 2548 โดยข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนให้พระภิกษุเข้าไปสอนในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษา ซึ่งระยะแรกรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระภิกษุที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่ม คือ 1) เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา 2) เพื่อให้นักเรียน มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา 3) เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข ปัจจุบันการเรียนรู้เรื่องของพระพุทธศาสนา นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนไทย เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา

โรงเรียนคันทนา ยาว ยังเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนวิชาอิสลามศึกษา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 และได้พัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษามาเป็นระยะเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการสำหรับใช้ในโรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีนักเรียนนับถือศาสนาอิสลามประมาณร้อยละ 50 โดยจัดอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในหลักสูตรประถมศึกษา และจัดเป็นรายวิชาในหมวดสังคมศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย

โรงเรียนคันทนา ยาว ได้มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียน โดยการอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์และครูสอนศาสนาอิสลามได้เข้ามาทำการสอนหลักธรรมคำสอนของศาสนา ดังนั้น จากการศึกษาข้างต้นจะเห็นว่า ในการจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม ควบคู่กับการเป็นผู้มีความรู้และมีสติปัญญา เพราะการนำหลักธรรมทางศาสนา

มาใช้ในชีวิตประจำวันย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ความคิด สภาวะจิตใจและสังคม โดยส่วนรวม (สุมน อมรวิวัฒน์, 2542)

จากที่กล่าวมาเบื้องต้น ผู้วิจัยเห็นว่าการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียน ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนหลักการ รูปแบบ และผู้สอนมาตลอด อีกทั้งยังขาดผู้ทำการศึกษางานที่เกี่ยวกับการสอน โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์และครูสอนศาสนาอิสลามที่เข้าไปสอนในโรงเรียนคั่นนายาว ว่ามีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร และกระบวนการสอนเป็นอย่างไร เพื่อให้เห็นข้อสรุปผลงานวิจัยเกี่ยวกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียน ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคั่นนายาว เขตคั่นนายาว กรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคั่นนายาว เขตคั่นนายาว กรุงเทพมหานคร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) และภาคสนามทำการสำรวจข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการศึกษา ดังนี้

1) ศึกษาจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) และคัมภีร์อัล-กุรอาน (ภาษาไทย)

2) ศึกษาจากแหล่งข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส อัล-หะดีษ เอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำราและผลงานทางวิชาการ ของนักการศึกษาและนักวิชาการทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ตำรา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

3) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant observation) ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน

2. ประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) : เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคั่นนายาว เขตคั่นนายาว กรุงเทพมหานคร จึงได้ทำการเลือกจากบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 รูป/คน ได้แก่ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 3 รูป ผู้บริหารและครูประจำชั้น 4 คน ครูสอนศาสนาอิสลาม 2 คน และนักเรียน 10 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) ศึกษาทฤษฎี หลักการและประเด็นสำคัญที่ต้องการทราบในการวิจัย
- 2) นำแบบสัมภาษณ์ไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา
- 3) นำแบบสัมภาษณ์เสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ
- 4) แก้ไขแบบสัมภาษณ์ ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและทดสอบความตรงโดยนำไปทดลองใช้กับผู้ที่มี ลักษณะใกล้เคียง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) เก็บข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แล้วนำข้อมูลบันทึกข้อความ
- 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คัดเลือกบุคคลผู้ให้ข้อมูลทำการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำข้อมูลที่ได้มาสรุปวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) ข้อมูลด้านเนื้อหา นำเอกสารของปฐมภูมิและทุติยภูมิ มาสรุปและวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละวิชา

2) ข้อมูลด้านภาคสนาม นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก มาสรุปวิเคราะห์ เปรียบเทียบความเหมือนความแตกต่างด้านต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

ผลการศึกษา

บทความวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาวิจัย การสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคันทายาว เขตคันทายาว กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคันทายาว เขตคันทายาว กรุงเทพมหานคร พบว่า

1. การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนคันทายาว

ประเด็นหลักการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนคันทายาว พบว่า เน้นให้นักเรียนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี รู้จักความเป็นพุทธศาสนา โดยการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาให้นักเรียนได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมประเพณี เช่น วันสำคัญทางศาสนา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันธรรมสวนะ เป็นต้น และยังมีการเรียนการสอนภาคปริยัติตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการกำหนด โดยสอนตามหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2548) และหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธที่เรียนธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก ในโครงการครูพระสอนศีลธรรม เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระมหาวรวัฑฒิ ฐิตสีโล, 2565) ครูพระโรงเรียนคันทายาว. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์)

ในประเด็นวิธีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนคันทายาว พบว่า มีวิธีการสอนด้วยกัน 3 วิธี คือ (1) วิธีการสอนเป็นไปตามกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ว่าตามมาตรฐาน ส 1.1 และมาตรฐาน ส. 1.2 กระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนจะเป็นลักษณะการบูรณาการ โดยเน้นผู้เรียนเป็นหลักในการเรียนรู้ ทั้งความรู้ กระบวนการฝึกปฏิบัติ และมีการวัดผลประเมินผลทุกหน่วยการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน ที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาธรรม (พระมหาวรวัฑฒิ ฐิตสีโล, 2565) ครูพระโรงเรียนคันทายาว. สัมภาษณ์. 6

8 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

กุมภาพันธ์) (2) ใช้สื่อการเรียนการสอนต่างๆ ที่เป็นบุคคล วัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนเทคนิควิธีการต่าง ๆ เป็นต้น (พระธีรพงษ์ อติธมโม, 2565) ครูพระโรงเรียนคันทนา ยาว. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์) (3) สอนให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง คือใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงกระตือรือร้นด้วยการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ฝึกฝนให้เกิดสติ สมาธิ และปัญญา (พระครูอุดมจารุวรรณ, ดร., 2565) ครูพระโรงเรียนคันทนา ยาว. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์)

ในประเด็นเป้าหมายการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนคันทนา ยาว พบว่า มีเป้าหมาย 7 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อเป็นเป้าหมายด้านการดำรงชีพ การดำรงชีพเป็นหลักสำคัญพื้นฐาน ที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญ (2) เป้าหมายด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ การสอนให้พัฒนาบุคลิกภาพให้สมดุลมีความจำเป็นต่อการครองชีวิตทั้งส่วนตัวและในทางสังคม โดยใช้หลักธรรมต่างๆ (3) เป้าหมายด้านพัฒนาสติปัญญา ให้มีสติปัญญา สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข (4) เป้าหมายในการพัฒนาร่างกาย โดยไม่นำพาตนเองไปสู่ความประพาศติมิชอบ (5) เป้าหมายในการพัฒนาด้านศีลธรรม (6) เป้าหมายในการพัฒนาความรู้สึกลับซึ่งในศิลปะ การศึกษา และวัฒนธรรมประเพณี และ (7) เป้าหมายด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ หมายถึง สภาวะด้านจิตใจ และมองสภาวะความเป็นจริงที่มีความเปลี่ยนแปลงได้ในทุกขณะ และยอมรับความเป็นจริงในโลกใบนี้ มีทั้งทุกข์ สุข ตลอดทั้งชีวิต (พระครูอุดมจารุวรรณ, ดร., 2565) ครูพระโรงเรียน คันทนา ยาว. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์)

2. การสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคันทนา ยาว

ประเด็นหลักการสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคันทนา ยาว พบว่า มีการสอนตามหลักสูตรแกนกลางที่มีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม โดยพิจารณาจากเนื้อหาที่ระบุไว้ในมาตรฐาน ส 1.1 ที่กำหนดให้ผู้เรียนรู้ รู้และเข้าใจความเป็นมา ความสำคัญ หลักการของศาสนาอิสลาม มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และ มาตรฐาน ส 1.2 กำหนดให้ เข้าใจ ตระหนัก ปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดี และธำรงรักษาไว้ซึ่งศาสนาอิสลาม (สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

ในประเด็นวิธีการสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคันทนา ยาว พบว่า ใช้หลักสูตรสาระการเรียนรู้อิสลามศึกษา พุทธศักราช 2544 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจุดมุ่งหมายที่เหมือนกัน คือ ให้นักเรียนพัฒนาตนเองอย่างมีระบบตามหลักศรัทธา 6 ประการ และหลักปฏิบัติ 5 ประการ สอดแทรกกิจกรรมต่างๆ ลงไปในเนื้อหาของการเรียนการสอน โดยครูสอนศาสนาอิสลามใน

โรงเรียน จะเป็นผู้ที่มิพบทพในการดำเนินการทั้งหมดแก่ผู้เรียน วิธีการสอนในโรงเรียนคันทนายนาว มีวิธีในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของศาสนาอิสลาม โดยใช้ยุทธศาสตร์การสอน 3 ประการ ตามพระคัมภีร์อัลกุรอาน ได้แก่ (1) การสอนด้วยวิธีวิทยปัญญา (ฮิกมะฮฺ) คือการสอนที่ให้ข้อเท็จจริงอย่างเป็นสัจธรรม หลีกเลี่ยงความเคลือบแคลงสงสัย ด้วยการใช้คำพูดที่สามารถสื่อถึงจิตใจของนักเรียน (2) การสอนด้วยวิธีตักเตือนที่ดี คือการตักเตือนหรือการชี้แนะด้วยวาจาที่นุ่มนวล อ่อนโยน และเป็นแบบอย่างที่ดี (3) การสอนโดยวิธีการโต้ตอบหรือการอภิปราย คือการโต้ตอบและยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยอยู่บนพื้นฐานของความบริสุทธิ์ใจ (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมความหมายภาษาไทย ชูเราะฮฺที่ 16 โองการที่ 125, สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย, ฮิจเราะฮฺ ศักราช 1419) และมืองค์ประกอบต่างๆ ที่ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องพึงปฏิบัติ จากการศึกษาจะเห็นว่าการสอนวิชาอิสลามศึกษาแก่นักเรียนนั้น จะดำเนินกิจกรรมได้ราบรื่น ถ้าเริ่มต้นด้วยการเรียนการสอนด้วยวิธีสร้างสรรค์ (นางสมร อารวรรณ, 2565) ครูสอนศาสนาอิสลาม. สัมภาษณ์. 7 กุมภาพันธ์

ในประเด็นเป้าหมายในการสอนวิชาอิสลามศึกษาของโรงเรียนคันทนายนาว มีจุดประสงค์ปลายทางก็เพื่อให้นักเรียนนำไปใช้วางแผนการใช้ชีวิตและพฤติกรรมที่ต้องการตามสถานการณ์และเงื่อนไขของความสำเร็จ มีความศรัทธาและเข้าใจในศาสนาอิสลาม ตลอดจนสามารถนำไปใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจน โดยมีเป้าหมาย 4 ประการ ดังนี้ (1) เพื่อมีความศรัทธาต่อพระเจ้า (อัลลอฮฺ) และปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านศาสดา มุฮัมมัด (2) มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการอ่านอัลกุรอาน และสามารถนำหลักคำสอนไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้ (3) ความสามารถในการคิด วิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่างๆ โดยยึดหลักการอิสลาม (4) มีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข (นายมนูศักดิ์ ยะกั๊บ, 2565) ครูสอนศาสนาอิสลาม. สัมภาษณ์. 7 กุมภาพันธ์

3. เปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธรศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคันทนายนาว เขตคันทนายนาว กรุงเทพมหานคร พบประเด็นศึกษา ดังนี้

1) เปรียบเทียบหลักการสอน มีความเหมือนกัน คือ เน้นในเรื่อง ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีความแตกต่างกัน

10 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

คือ ในวิชาพระพุทธศาสนาจะเน้นหลักการสอนในไตรสิกขา การบริหารจัดการและเจริญปัญญา รวมถึงกิจกรรมในศาสนาพิธีต่างๆ (พระมหาวรคุณ ฐิตสีโล, 2565). ครูพระโรงเรียนคันทนา ยาว. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์ ส่วนวิชาอิสลามศึกษา หลักการสอนจะเน้นที่เป็นความรู้พื้นฐานทาง ศาสนา หลักศีลธรรมและจริยธรรม การปฏิบัติตนในฐานะเป็นศาสนิกผู้นับถือศาสนา มีความ ชัดเจนในฐานะหลักศีลธรรม และจริยธรรมอิสลาม ที่ว่าด้วยการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้อยู่ใน แนวทางของอัลลอฮ์ โดยมีอัลกุรอานเป็นธรรมนูญชีวิต และนบีมุฮัมมัด เป็นแบบอย่าง (นายมนู ศักดิ์ ยะกิบ, 2565) ครูสอนศาสนาอิสลาม. สัมภาษณ์. 7 กุมภาพันธ์

2) เปรียบเทียบวิธีการสอน มีความเหมือนกัน คือ เน้นสอนในหนังสือเรียนที่เป็น รายวิชาพื้นฐาน มีความแตกต่างกัน คือ ในวิชาพระพุทธศาสนาจะมีพระภิกษุเป็นผู้สอน จำนวน 3 รูป มีการเข้าร่วมปฏิบัติในพิธีกรรมทางศาสนา มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน กิจกรรมค่าย คุณธรรมพระพุทธศาสนา เป็นต้น (พระครูอุดมจารุวรรณ, ดร., 2565) ครูพระโรงเรียนคันทนา ยาว. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์ ส่วนวิชาอิสลามศึกษาก็จะมีครูสอนศาสนาอิสลามเป็นผู้สอน จำนวน 2 คน เน้นหลักธรรมทางศาสนาอิสลาม เพื่อนำไปสู่การสร้างศรัทธาที่มั่นคงและเคารพ รักดีต่ออัลลอฮ์ และการศรัทธาในรสูล สอนภาษาอาหรับเพื่อนำไปสู่การศึกษาอัลกุรอาน และ สามารถอ่านและท่องจำซูเราะฮ์ได้อย่างคล่องแคล่ว (นางสมร อารวรรณ, 2565) ครูสอนศาสนา อิสลาม. สัมภาษณ์. 7 กุมภาพันธ์

3) เปรียบเทียบเป้าหมายการสอน มีความเหมือนกัน คือ เน้นให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในวิชาที่สอน ให้มีศรัทธา ยึดมั่นตามแนวทางศาสนา มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจ และเป็นศูนย์รวมจิตใจในการทำมาดี มีความแตกต่างกัน คือ วิชาพระพุทธศาสนา สอนให้ดำเนินในทางสายกลาง ปฏิบัติตามหลักโอวาท 3 และไตรสิกขา (พระครูอุดมจารุวรรณ, ดร., 2565) ครูพระโรงเรียนคันทนา ยาว. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์ ส่วนวิชาอิสลามศึกษา สอนให้มี ศรัทธาในพระเจ้า (อัลลอฮ์) และปฏิบัติตามพระบัญญัติของพระองค์อย่างเคร่งครัด (นายมนู ศักดิ์ ยะกิบ, 2565) ครูสอนศาสนาอิสลาม. สัมภาษณ์. 7 กุมภาพันธ์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนคันทนาฯ นั้นให้นักเรียนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี นักเรียนรู้จักความเป็นพุทธศาสนา โดยการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาให้นักเรียนได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมประเพณี เช่น วันสำคัญทางศาสนา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันธรรมสวนะ เป็นต้น และยังมีการเรียนการสอนภาคปริยัติตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการกำหนด โดยสอนตามหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และหลักสูตรโรงเรียนวิสุทธิโพธิ์ที่เรียนธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก โครงการครูพระสอนศีลธรรม เพื่อเป็นแนวทางได้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระสกลิต มหาลาภ (ศรีเมือง), 2553) ทำการศึกษาเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิสุทธิโพธิ์: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น” พบว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองอย่างมีระบบตามหลักไตรสิกขา ด้วยการสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ ลงไปในเนื้อหาของการเรียนการสอน ตลอดจนพุทธธรรมที่เป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา เช่น อิทธิบาท 4 เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีกิจกรรมที่เสริมหลักสูตรอื่นๆ อีก เช่นการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนามีวันมาฆบูชา การสวดสรภัญญะ การไหว้พระรับศีล การช่วยเหลือคนอื่นเป็นสาธารณะสังคมหรือบำเพ็ญประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ฉะนั้น เมื่อผู้เรียนได้ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมต่างๆ แล้ว ย่อมเป็นการขัดเกลาด้านพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมทางกายวาจาและความรู้สึกนึกคิดให้เป็นไปในทิศทางที่สังคมปรารถนา คือ เยาวชนเป็นเด็กดี เด็กเก่ง และรู้จักคุณค่าของชีวิตตนและคนอื่น รู้จักใช้ชีวิตอยู่อย่างปกติสุขร่วมกับสังคมได้อย่างไม่มีปัญหาทางศีลธรรมและไม่ทำผิดกฎหมาย จนกระทั่งนำความดีดร้อนมาสู่ตนและสถานศึกษา

12 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การสอนวิชาอิสลามศึกษาของโรงเรียนคันทนายาว มีจุดประสงค์ปลายทางก็เพื่อให้ให้นักเรียนนำไปใช้วางแผนการใช้ชีวิตและพฤติกรรมที่ต้องการตามสถานการณ์และเงื่อนไขของความสำเร็จ มีความศรัทธาและเข้าใจในศาสนาอิสลาม ตลอดจนสามารถนำไปใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจน โดยมีเป้าหมาย 4 ประการ 1) เพื่อมีความศรัทธาต่อพระเจ้า (อัลลอฮ์) และปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านศาสดามุฮัมมัด 2) มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการอ่านอัลกุรอาน และสามารถนำหลักคำสอนไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้ 3) ความสามารถในการคิด วิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่างๆ โดยยึดหลักการอิสลาม และ 4) มีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ปิติกุร์ สุเซ็น, 2550) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษางานด้านบริหารและพฤติกรรมการสอนของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” ผลการศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูอิสลามศึกษา ทั้ง 4 ด้าน พบว่า 1) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ครูได้ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรเพื่อจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้าตลอดจนเตรียมจัดหาสื่อการสอนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนได้ทำตามขั้นตอนที่ได้ระบุไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่ยังไม่หลากหลายในบางโรงเรียนและบางรายวิชายังคงรูปแบบการสอนแบบบรรยาย 2) ด้านการใช้สื่อการสอน ครูผู้สอนอิสลามศึกษาได้ใช้สื่อการสอนที่ตรงกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เป็นสื่อสำเร็จรูปและครูได้จัดทำสื่อโดยนักเรียนมีส่วนร่วมซึ่งได้จากการสอนบูรณาการผ่านชิ้นงานของนักเรียน 3) ด้านการจัดบรรยากาศในห้องเรียน ครูได้สร้างบรรยากาศให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ มีความสนุกสนานและเกิดความอบอุ่น และ 4) ด้านการวัดผลและประเมินผล ผู้สอนได้ศึกษาเอกสารรวมทั้งได้รับการอบรมเพิ่มเติมเรื่องของการวัดผลและประเมินผลจากวิทยากรภายนอก อีกทั้งครูได้ประเมินผลตามสภาพจริงโดยครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า เป้าหมายการสอน มีความเหมือนกัน คือ เน้นให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในวิชาที่สอน ให้มีศรัทธา ยึดมั่นตามแนวทางศาสนา มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นศูนย์รวมจิตใจในการทำความดี มีความแตกต่างกัน คือ วิชาพระพุทธศาสนา สอนให้ดำเนินในทางสายกลาง ตามหลักของโอวาท 3 และหลักไตรสิกขา ส่วนวิชาอิสลามศึกษา สอนให้มีศรัทธาในพระเจ้า (อัลลอฮ์) และปฏิบัติตามพระบัญญัติของพระองค์อย่างเคร่งครัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศกวรรณ ทักษะพยัคฆ์, 2546) เรื่อง “การปลูกฝังความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 5-6 อ.บางกรวย จ.นนทบุรี” พบว่า หลักธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มีดังนี้ คือ ความรู้ในพระรัตนตรัย การรู้จักพระพุทธเจ้า พระธรรมที่นำมาสั่งสอนและพระสงฆ์ผู้สืบทอดคำสั่งสอนนั้น หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิและปัญญา, หลักโอวาท 3 ได้แก่ (1) การไม่ทำความชั่วทั้งปวง โดยดำเนินตามหลักเบญจศีล และการละอบายมุข 4 (2) ทำความดีให้ถึงพร้อม โดยดำเนินตามหลักเบญจธรรม, บุญกิริยาวัตถุ 3, ละอคติ 4 เจริญอธิปไตย 4. รู้จักหน้าที่ตามหลักทศ 6, มงคล 38 ประการ และ (3) การทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ หลักความรู้และคุณธรรมพื้นฐานเหล่านี้ ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นเป็นนิสัยแก่นักเรียน เพื่อจะได้พัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้คู่คุณธรรม และงานวิจัยของ (ฮาซัน ปือราเฮง, 2554) เรื่อง “การศึกษาในอิสลาม : แนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนรู้” พบว่า (1) ระบบการศึกษาในอิสลามเป็นระบบการศึกษาแบบพระผู้อภิบาล มีความเป็นสากล ครอบคลุมและสมบูรณ์แบบ มีความยืดหยุ่นและทันสมัย สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นการศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย (2) การศึกษาในอิสลามมีแนวคิดมาจากฐานที่สามแหล่งคือ อัลกุรอาน อัลหะดีษ และทัศนะของปราชญ์มุสลิม มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีศรัทธามั่น มีความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ พระเจ้าผู้ทรงสร้างสากลจักรวาลและเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ในอิสลามประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญคือ หลักสูตรที่ครอบคลุมและสมดุล กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้ที่

14 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

เหมาะสม กระบวนการสอนที่มีคุณภาพ และการวัดและการประเมินผลที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ในอิสลามมิได้จำกัดรูปแบบที่ตายตัวหรือวิธีใดวิธีหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่เน้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย คำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียน และไม่ขัดกับหลักการอิสลาม

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคันทนา ยาว เขตคันทนา ยาว กรุงเทพมหานคร ได้พบรูปแบบการสอน ดังนี้

พระพุทธศาสนา	อิสลามศึกษา	รูปแบบการสอน	ผลการเรียนรู้	ผลกระทบ
-หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา -หลักโอวาท 3	-หลักศรัทธา -หลักปฏิบัติ -หลักคุณธรรม	หลักการ	-ทำให้เกิดศรัทธาในศาสนา -ทำให้เข้าใจหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับศาสนา	นักเรียนและคุณครูมีศรัทธาในศาสนา สามารถนำหลักคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตได้
-พุทธวิธีในการสอน 4 -สื่อการสอน -ให้ลงมือปฏิบัติ	-วิธีวิหยปัญญา -วิธีตักเตือนที่ดี -วิธีการโต้ตอบ	วิธีการ	-มีเครื่องมือการสอน -มีตัวอย่างประกอบการสอน -มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน	คุณครูมีรูปแบบการสอนที่หลากหลาย
-กาย -สังคัม	-มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์สุบหา	เป้าหมาย	-การดำรงชีพ -พัฒนาบุคลิกภาพ	-นักเรียนสามารถ

-อารมณ -ปัญญา	นะฮะฐะตะอะลา -มีความรู้ ความ เข้าใจ มีทักษะใน การอ่านอัลกุรอาน -มีความสามารถในการ คิด วิเคราะห์ -มีความภาคภูมิใจ ในความเป็นมุสลิม ที่ดี		-พัฒนาสติปัญญา -พัฒนาร่างกาย -พัฒนาด้าน ศีลธรรม -พัฒนาความรู้สึก -พัฒนาจิตใจ วิญญาน	ปรับตัวเข้ากับ สังคม -นักเรียน สามารถ ควบคุม อารมณ์ได้
------------------	---	--	---	---

จากตารางข้างต้น สรุปให้เห็นได้ดังนี้

1) หลักการสอน พระพุทธศาสนาสอนตามหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และหลักโอวาท 3 ส่วนศาสนาอิสลามสอนตามหลักศรัทธา 6 หลักปฏิบัติ 5 และหลักคุณธรรม จากการสอนวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาอิสลามศึกษา มีผลการเรียนรู้ คือ ทำให้เกิดศรัทธาในศาสนา และเข้าใจหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับศาสนา ส่งผลกระทบนักเรียนและคุณครูให้มีศรัทธาในศาสนา และสามารถนำหลักคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตได้

2) วิธีการสอน วิชาพระพุทธศาสนา สอนด้วยหลักพุทธวิธี 4 ประการ ได้แก่ การสนทนา พุทธคย การบรรยาย การตอบปัญหา และการตั้งกฎข้อบังคับ มีการใช้สื่อการสอนในรูปแบบต่างๆ และการลงมือปฏิบัติในด้านบริหารจิตเจริญปัญญา ส่วนวิชาอิสลามศึกษา สอนตามแนวทางของศาสนาอิสลาม 3 ประการได้แก่ การสอนที่ให้ข้อเท็จจริงใช้คำพูดที่สามารถสื่อถึงจิตใจของ การตักเตือนหรือการชี้แนะด้วยวาจาที่นุ่มนวล และการโต้ตอบยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ผลการเรียนรู้จากวิธีการสอน คือ ทำให้มีเครื่องมือที่ใช้สำหรับการสอน มีตัวอย่างเพื่อใช้ประกอบในการสอน และคุณครูมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน ส่งผลกระทบบัให้ผู้สอนมีรูปแบบการสอนที่หลากหลาย ผู้เรียนก็มีความกระตือรือร้นอยากเรียนรู้

16 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

3) เป้าหมายการสอน วิชาพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายในการพัฒนาด้านสุขภาวะให้เกิดขึ้นทั้งทางด้านกาย สังคม อารมณ์ และปัญญา ส่วนวิชาอิสลามศึกษา เป้าหมายเพื่อให้มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการอ่านอัลกุรอาน มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และมีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี ผลการเรียนรู้ที่ได้จากเป้าหมายนั้น ส่งผลต่อการดำรงชีพในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีบุคลิกภาพที่ดี มีสติปัญญา ร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง มีความประพฤติที่ดี มีสุขภาพจิตสดชื่นแจ่มใส และมีจิตใจที่ดีงาม ส่งผลกระทบให้นักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสามารถควบคุมตนเองได้

บทสรุป

จากการเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนคันนายาว เขตคันนายาว กรุงเทพมหานคร พบว่า ทักษะที่เหมือนกัน คือ แนวคิดการศึกษา ที่เน้นให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในวิชาที่สอน ให้มีศรัทธา ยึดมั่นตามแนวทางศาสนาของตน และมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่แตกต่างกัน คือ หลักการสอน โดยวิชาพระพุทธศาสนา สอนให้ดำเนินในทางสายกลาง ปฏิบัติตามแนวทางของหลักโอวาท 3 และหลักไตรสิกขา ส่วนวิชาอิสลามศึกษา สอนให้ปฏิบัติตามหลักศรัทธา 6 ประการและหลักปฏิบัติ 5 ประการ มีศรัทธาในพระเจ้า (อัลลอฮ์) ปฏิบัติตามพระบัญญัติของพระองค์อย่างเคร่งครัด และการสอนที่เน้นตามหลักสูตรของแต่ละศาสนา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรนำการสอนวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียน ไปปรับปรุงและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน เยาวชน และบุคคลทั่วไป ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) ควรศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักสูตร ขอบเขตเนื้อหาของวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาอิสลามศึกษาให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเปรียบเทียบการสอนพระพุทธศาสนากับศาสนาคริสต์ในสถานศึกษาอื่นๆ

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์กลางคณาจารย์.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.

ปิติศุภร์ สุเชื้อ. (2550). การศึกษางานด้านบริหารและพฤติกรรมการสอนของครูอิสลามศึกษา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระสถิต มหาลาภ (ศรีเมือง). (2553). การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิสุทธิพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอมะนัง จังหวัดขอนแก่น. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศกวรรณ ทักษะพยัคฆ์. (2546). การปลูกฝังความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 5-6 อ. บางกรวย จ.นนทบุรี. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

18 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย. (อิจเราะฮฺ, ศักราช 1419). *พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมความหมายภาษาไทย*. ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย: ศูนย์กษัตริย์ฟะฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน. อัลมะดีนะห์ อัลมุเนาวะเราะห์.

สุนน อมรวิวัฒน์. (2542). *การพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ฮาซัน ปือราเฮง. (2554). *การศึกษาในอิสลาม : แนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนรู้*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์: วิทยาเขตปัตตานี.

การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
กับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์
**A Comparative Study of the Forms of Propagation of
Buddhism and Islam in Phetchabun Province**

¹พระธวัช รุ่งโรจน์

Phra Tanut Rongrot

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author E-mail: 6301201003@mcu.ac.th

Received: March 28, 2022; **Revised:** April 27, 2022; **Accepted:** April 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กับศาสนาอิสลาม ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีวิจัยเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยศึกษาในประเด็น 3 คือ (1) การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ โดยจัดให้มีการอบรมแก่เด็ก ๆ และเยาวชน (2) การสาธารณสงเคราะห์ ได้มีการจัดตั้งวัดเป็นโรงพยาบาลสนามสำหรับผู้ป่วยโควิด (3) การปฏิบัติธรรมในเขตพื้นที่อำเภอเขาค้อ

มีสถานที่รองรับการปฏิบัติธรรมจำนวนมากโดยมีศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นศูนย์กลาง ในทางศาสนาอิสลามมี 3 รูปแบบเหมือนกัน คือ (1) ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ มีการปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามแก่ศาสนิกชนตั้งแต่ปฐมวัย (2) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีการ สาธารณสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือผู้อื่น ที่เรียกว่า ซะกาต (3) ด้านการปฏิบัติ ผู้นำทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนทางศาสนาตั้งแต่ปฐมวัย ในด้านการศึกษาทั้งสองศาสนาสอนมีหลักธรรมที่สอนให้เข้าใจและสามารถปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเหมือนกัน ด้านการสาธารณสงเคราะห์มีความเหมือนกันในการช่วยเหลือ แต่จะมีความต่างกันคือทางพระพุทธศาสนาเข้าไปช่วยเหลือทันที แต่ทางศาสนาอิสลามจะพิจารณาช่วยเหลือให้ตรงกับความต้องการของผู้รับ ส่วนในด้านการปฏิบัติตนจะมีความต่างกัน คือ พระพุทธศาสนาจะมีอิสระในการการสอนหรือเผยแผ่เฉพาะผู้ที่สนใจ ส่วนศาสนาอิสลามมีรูปแบบที่เข้มงวดบังคับให้ศาสนิกทุกคนต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติอย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ: รูปแบบการเผยแผ่, พระพุทธศาสนา, ศาสนาอิสลาม

Abstract

This research paper is to comparatively study the form of the propagation of Buddhism and Islam in Petchabun province. This study is of mixed method research, by using qualitative research and documentary research. The results of this study were found that the form of propagation of Buddhism and Islam in Petchabun province, by studying in three categories: 1) education and welfare education-- organizing for training children and youths, 2) public welfare— setting up field hospitals for the Kovit inflected ones, and 3) Dhamma practice – in Khao Kho district, there are many places for dhamma practice, having center for Camp Son Development of Mahachulalongkornrajavidyalaya University as the center. For Islam, there are form of propagation as well, namely, 1) education and welfare education—cultivating of Islam to the devotees form the childhood, 2) public welfare—having public welfare or helping others as called ‘zakat’, and 3) practice—religious leaders have the important role in supporting of self-

practice based on the teaching of religion from the childhood. on the education, both religions have the similar point for having the doctrines that teach for understanding and be able to practice for living happily, on the public welfare both religions have similarity in helping but they have difference that Buddhism will go the help immediately, whereas Islam would consider which one that math with the need of the receivers, but on the practice, Buddhism has the freedom of teaching or propagation only one who are interested, but Islam has very strict form of propagation by ordering all devotees to practice according to the provision strictly.

Keywords: Form of Propagation, Buddhism, Islam

บทนำ

จากประวัติศาสตร์ชาติไทยเรา ตั้งแต่ในครั้งอดีตประเทศของเราได้มีศาสนาต่างๆ เข้ามาเผยแผ่ศาสนามากมายหลายศาสนา ไล่กันไปตามแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่ที่เริ่มเข้ามาเป็นอันดับแรกคือ ศาสนาพุทธ พระพุทธศาสนาถือกำเนิดเกิดมาในดินแดนชมพูทวีป นับตั้งแต่ที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงออกผนวช และตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงออกเผยแผ่ให้แก่สาวก ครั้งแรกแต่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 มีอัญญาโกณฑัญญะเถระเป็นรูปแรก นับว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก และหลังจากนั้นมาก็ทรงส่งพระสาวก 60 รูปออกเผยแผ่ไปตามทิศต่างๆ แต่ต่อมามีพระภิกษุมากขึ้นพระองค์จึงมอบหมายให้ ผู้ที่ศึกษาธรรมและวินัยจนแตกฉานแล้ว เป็นผู้เผยแผ่เปรียบเสมือนตัวแทนพระองค์ เพราะว่าพระองค์ได้ทรงกล่าวไว้ก่อนสิ้นพระชนม์ว่าไม่ให้ยึดติดที่พระองค์ให้ยึดที่หลักการเผยแผ่ คือ “โอวาทปาฏิโมกข์” เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรพึงกระทำ 3 อย่าง คือ การละเว้นไม่ทำความชั่วทั้งปวง, เพียรทำความดีให้ถึงพร้อม, และการทำจิตใจของตนให้ผ่องใส (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 90 หน้าที่ 50, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ต่อมาถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งพระธรรมทูตออกเผยแผ่ มาทั้งหมด 9 สาย สายที่ 8 มีพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้ามาเผยแผ่ ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ ปัจจุบันคือ ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน เช่น พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เป็นต้น การ

22 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

เข้ามาในประเทศไทยเมื่อสมัยกรุงสุโขทัย และถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากเนื่องจากในสมัยก่อน ที่พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยนั้น การศึกษายังไม่ได้เจริญอะไรขนาดนี้มีแต่พระสงฆ์เท่านั้นที่พอจะรู้หนังสือ จึงนำการเรียนรู้ทางหลักธรรมคำสอนไปใช้สอนให้แก่ญาติโยมทั้งหลาย และยังช่วยสอนในเรื่องอื่นๆ ด้วยเพราะในสมัยก่อน ณ ที่วัดจะเป็นทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล เป็นทั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพ เป็นทั้งสถานที่จัดมหรสพทุกๆ อย่างจะมาทำกันที่วัด เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติ เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ว่าจะเอาหลักธรรมใดไปเทศน์ อบรม สั่งสอนศาสนิกชน การนำหลักธรรมที่ถูกต้องเมื่อญาติโยมได้ยินได้ฟังแล้ว ทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดศรัทธาน่าเลื่อมใส เพราะถ้าพระสงฆ์นำหลักธรรมที่ถูกต้อง ไปสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ก็จะทำให้ประชาชนสุขในการนำไปประพฤติปฏิบัติ (พระครูบวรภิกษุคุณาธารและคณะ, 2564) ส่วนทางศาสนาอิสลามเกิดขึ้นมาจาก มุฮัมหมัด เป็นชาวนครมักกะฮ์ เป็นผู้ถูกองค์อัลลอฮ์เลือกให้เป็นตัวแทนพระองค์ ทั้งที่อ่านหนังสือไม่ออกเขียนไม่ได้ให้เป็นศาสดาเปรียบเสมือนเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับองค์อัลลอฮ์ จากนั้นมุฮัมหมัดได้รับพระวณะขององค์อัลลอฮ์เรื่อยมาให้เผยแผ่การศาสนาทั้งหลาย และได้มีรูปแบบการเผยแผ่ในภาษาอาหรับมาจากคำว่า ดาอา หมายความว่า การเรียกร้อง การเชิญชวน และการขอคูอาอ (การเรียกร้องต่ออัลลอฮ์) รูปแบบการเผยแผ่ศาสนาอิสลามได้มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ หลายยุคหลายสมัยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นและทันสมัยขึ้น (ซัลมาน ดาราฉาย, 2559) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของภาษาในคัมภีร์อัลกุรอานว่า ทำอย่างไรให้ทุกคนที่ศึกษาแล้วเข้าใจ แต่เพราะภาษาในคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาอาหรับ ภาษาอาหรับเป็นภาษาที่สำคัญเป็นที่นิยมใช้กันทั่วโลกสำหรับชาวมุสลิม การถ่ายทอดคำสอนของศาสนาอิสลาม จะเป็นภาษาอื่นแต่ก็ต้องมีภาษาอาหรับผสมผสานอยู่ด้วยเนื่องจากการกล่าวว่าเป็นต้องมี เพราะภาษาอาหรับมีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง เป็นการหล่อหลอมความคิดและความเชื่อของชาวมุสลิมทั่วโลก

รูปแบบการเผยแผ่หรือวิธีการเผยแผ่ศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญว่าจะทำอย่างไรให้ศาสนิกชนของเราเข้าใจในเรื่องของศาสนาได้ง่าย มีความเข้าใจเพื่อที่จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติได้ เพราะว่าการสื่อสารนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะถ่ายทอด ไม่ว่าจะเป็นภาษาไหนเชื้อชาติใดเพราะสิ่งสำคัญของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา มีการถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกนึกคิดกัน มนุษย์ก็ต้องย่อมมีการสื่อสารกันในการดำรงชีวิตอยู่แล้ว เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมอยู่ร่วมกันเป็นหมู่มาาก จึงต้องใช้การสื่อสารเป็นหลักเพื่อให้เข้าใจซึ่งกันและกัน การสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นมากเป็นการถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ให้แก่บุคคลอื่นได้รับรู้ การเผยแผ่ศาสนาที่เช่นกันจะต้องใช้การสื่อสาร การสื่อสารนั้นรวมถึงกิจการแสดงออก และการกระทำให้บุคคลอื่นได้เห็นได้รับรู้

รูปแบบการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา จะมีการเผยแผ่ที่สืบเนื่องกันมาจากพระภิกษุสงฆ์ เริ่มจากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่สาวกทั้งหลาย และถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) ซึ่งจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ว่าพระสงฆ์ท่านนั้นที่พอจะรู้หนังสือ จึงนำการเรียนรู้ทางหลักธรรมคำสอนไปใช้สอนให้แก่ญาติโยมทั้งหลาย และยังช่วยสอนในเรื่องอื่นๆ ด้วยเพราะในสมัยก่อน ที่วัดจะเป็นทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล เป็นทั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพ เป็นทั้งสถานที่จัดมหรสพทุกๆ อย่างจะมาทำกันที่วัด จึงเป็นการเรียนรู้ทางศาสนาทั้งทางการศึกษา การสาธารณสงเคราะห์ และการปฏิบัติตนเองไปในตัว สิ่งเหล่านี้เป็นวิธีการสอน (พระครูปลัดชโล เตชพล (ปิ่นวิเศษ), 2554) เป็นกุศโลบายต่างๆ จึงมีความจำเป็นในการสอน เพราะช่วยให้เป็นสื่อหรือเป็นอุปกรณ์ในการเรียนการสอน และเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วและดีขึ้น เพราะพระสงฆ์เป็นผู้รู้หนังสือผู้รู้วิชาต่างๆ จะเป็นผู้สอนให้แก่ญาติโยมที่สนใจ ดังนั้นพระสงฆ์จึงได้นำหลักธรรมคำสอนมาบูรณาการ ผสมผสานเพื่อที่จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติให้ผู้คนในสังคมอยู่ดีมีสุข ทางศาสนาอิสลามก็เป็นเช่นกัน ทางศาสนาอิสลามไม่มีนักบวชทุกคนล้วนแล้วต่างต้องทำมาหากินแม้แต่ตัวอิหม่ามเอง วิธีการเผยแผ่ของศาสนาอิสลามโดยมี

24 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

ผู้นำ คืออิหม่ามจะจัดหาครูสอนศาสนามาคอยสอน โดยการประชุมกันว่าในแต่ละชุมชนที่มีมัสยิด จะทำการเรียนการสอนกันตอนไหน มีการพูดคุยกันด้วยความสุภาพรวมถึงมีเทคนิคและวิธีการในการเผยแผ่เริ่มจากการ ตักอ้อ, ตั้งคำถาม, อุปมา-อุปไมย, มีการสมมุติ, และสื่อการเรียนการสอน ด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อที่จะได้ซึมซับเข้าไปอยู่ในใจโดยไม่รู้ตัว เพราะมีการใช้ถ้อยคำที่ดีมารยาทงดงามและนุ่มนวลในการผูกมิตร ซึ่งหลักการปฏิบัติของทางศาสนาที่ต้องละหมาด 5 ครั้งต่อวันก็ทำไม่ได้ครบ เนื่องจากเป็นหนุ่มสาวที่ต้องใช้แรงงานเป็นพนักงานในโรงงาน จะมานั่งทำละหมาดให้ครบตามจำนวนก็ไม่ได้ เพราะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว (ระพีพรรณ มุหะหมัด, 2556) มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยส่งผลให้เกิดการสื่อสารไร้พรมแดน ทำให้เศรษฐกิจของแต่ละประเทศเติบโตเป็นผลให้มนุษย์ เกิดความเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้แข่งขันกันใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรม และไม่ใช้เสื่อมโทรมเฉพาะทรัพยากร แต่รวมถึงจิตใจของมนุษย์ในยุคปัจจุบันนี้ด้วย

แนวทางการพัฒนาศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธหรือศาสนาอิสลาม ผู้นำทางศาสนา ก็จะคิดและหาวิธีให้สาธุชนของตนเข้าใจในหลักธรรมศาสนา ผู้นำจึงมีการพัฒนาหาแนวทางใหม่ๆ เพิ่มความรู้ให้ทันต่อโลกในปัจจุบัน ยิ่งในยุคปัจจุบันที่สถานการณ์โรคระบาดของโควิด จะมีการสอนเกี่ยวกับศาสนาทางออนไลน์ ทางศาสนาอิสลามก็มีการละหมาดพร้อมกันผ่านออนไลน์ หรือว่าการช่วยเหลือต่างๆ รวมถึงการปฏิบัติ วิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้น ตัวผู้วิจัยมีแนวคิดคือให้ผู้นำทางศาสนา เพิ่มคุณค่าในเรื่องของการเผยแผ่ให้มากขึ้น เช่นจากข่าวว่า พระสงฆ์ที่ได้กระทำกิจบางอย่างไม่เหมาะสม (พระมหากิตติณัฐ บัณฑิตพัฒนโชติ, 2564) ทางแห่งความเสื่อมถือว่าเป็นสิ่งที่เหล่ามนุษย์ไม่ควรปฏิบัติตาม คือ ไม่สมควรที่จะประกอบไปด้วยหลักนั้นๆ เพราะทางแห่งความเสื่อมนั้น เฉพาะชื่อก็แจ้งให้เห็นชัดเจนว่าเป็นทางที่ไม่เหมาะสมเป็นแนวทางที่ไม่เกิดประโยชน์ มีแต่เพียงความเสื่อมเสียและความฉิบหายเท่านั้นที่เป็นผล และทางศาสนาอิสลามเองที่มีข่าวคราวที่ผ่านมาเราจะเห็นความรุนแรงต่างๆ ที่เราท่านเคยได้ยินได้ฟังมา แต่ไม่มีศาสนาไหนที่สอนให้คนใช้ความรุนแรง ในศาสนาอิสลามศาสดามุฮัมมัดได้กล่าว

ไว้ตั้งแต่กว่า 1,400 ปีมาแล้วว่า สาธุศิษย์ของท่านต้องไม่เป็นคนสุดโต่ง หรือใช้ความรุนแรง เพราะศาสนาอิสลามนั้นหมายถึงประสานจิตและยอมจำนนต่อพระผู้เป็นเจ้า

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยศึกษาถึงรูปแบบการเผยแผ่ ตั้งแต่เรื่องของการให้การศึกษาเรื่องศาสนา สาธารณสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือกัน รวมถึงการปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพในการเผยแผ่หลักคำสอนทั้งสองศาสนา เพื่อที่จะได้เข้าใจรูปแบบการเผยแผ่หลักคำสอนในศาสนาทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม อันจะทำให้เกิดความเข้าใจ และการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในสังคมพหุวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม จังหวัดเพชรบูรณ์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์” นี้ เป็นการศึกษาวิจัยผสม (Mixed research) ระหว่างวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาข้อมูลหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏเป็นหลักฐานตามเอกสาร ทางพระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม และตามหลักฐานที่ได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักการศาสนา เป็นสำคัญ โดยลำดับประเด็น มีดังนี้

1. ข้อมูลด้านเนื้อหา

1.1 เนื้อหางานวิจัยทางพระพุทธศาสนา รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก, ฎีกา, อนุฎีกา รวมถึงดุซกฏินิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ หนังสือตำรา บทความโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย

26 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

1.2 เนื้อหางานวิจัยทางศาสนาอิสลาม รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อัลกุรอาน ฮะดีษห์ รวมถึงดุฆฎินิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และเอกสารต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย

2. ข้อมูลด้านประชากร

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์ และนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเขตอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พระสงฆ์ 9 รูป ขรราวาส 1 คน

2.2 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในทางศาสนาอิสลาม ได้แก่ นักเผยแผ่ และนักการศาสนาอิสลาม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ศาสนิก 10 คน

3 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ นักวิชาการ นักการศาสนา ของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

3.1 เปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่มีความเหมือนและความต่าง

3.2 สรุปผลของการวิจัย

ผลการศึกษา

1 การที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทางศาสนาพุทธที่อำเภอเขาค้อ ได้สัมภาษณ์พระสงฆ์และขรราวาส ได้ความคิดเห็นทั้ง 3 ด้าน คือ (1) การศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์สามเณรหรือขรราวาสญาติโยม จะต้องมีการศึกษาพื้นฐานทางร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านศีลธรรม และจะได้เกิดสติปัญญา ด้วยไตรสิกขา (จันทิมา เขียวแก้ว, 2562) เป็นแบบพุทธวิถีและศาสตร์พระราช (ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) ซึ่งเป็นกระบวนการที่คนแบบปัญญานิยม เพราะเมื่อมนุษย์ผู้มีศีลเป็นคนที่ประพฤติปฏิบัติดี (2) การสาธารณสงเคราะห์ ก็จะเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ไม่ว่าจะในด้านใด (3) การปฏิบัติ ในทางพุทธศาสนาการปฏิบัตินี้เป็นการฝึกตนเองให้มีสติสัมปชัญญะ ชาวพุทธเชื่อว่าความงามเป็นผลมาจากบุญกุศลที่เคยสร้าง จึงส่งผลให้เกิดเป็นผู้รูปงาม (กษพร ศิริบุตร, 2564)

2 การเผยแผ่ศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยได้สนทนากับบิหลันคือผู้ดูแลทั่วไปของมัสยิดวังชมภู และประชากรท่านอื่นๆ ได้พูดถึง 3 ประเด็นดังที่เคยกล่าว (1) การศึกษาเป็นการตอกย้ำซ้ำๆ บ่อยๆ (ซาริปคาน ปาทาน. บิหลันมัสยิดวังชมภู. สัมภาษณ์. 23 กุมภาพันธ์ 2565)เพื่อให้ซึมซับ

โดยไม่รู้ตัว เพราะมีการใช้ถ้อยคำที่ตีมารยาทงดงามและนุ่มนวลในการผูกมิตร (2) สาธารณสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือ (ผศ.นินาติยะห์ อาแย, 2558) วิถีอิสลาม เป็นการแก้ปัญหาความยากจนนั้นทำได้โดยใช้ระบบชะกาต การจัดสันทรัพย์สินส่วนหนึ่งของตัวท่านให้แก่คนขัดสนและคนยากจน (เมาลานา ซัยยิด, อบุล อะลา เมาดูดี, 2559) ซึ่งเป็นระบบการให้ความช่วยเหลือทางสังคม ที่ถูกบัญญัติขึ้นตามหลักศาสนา (3) การปฏิบัติ ทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวเดียวกัน และต้องทำตามอย่างเคร่งครัดตามหลักศาสนาอิสลาม มีทั้งข้อให้ปฏิบัติและข้อห้ามกระทำในบทบัญญัติได้ระบุไว้ชัดเจน

3 รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เริ่มตั้งแต่ด้านการศึกษา, สาธารณสงเคราะห์, และการปฏิบัติ ของทั้งสองศาสนานี้มีความเหมือนและความต่างกัน ความเหมือน การศึกษาหรือการพัฒนามนุษย์ ที่เรียกว่าไตรสิกขา แยกเป็น 2 ลักษณะ คือ คันถุระ และวิปัสสนาธุระ (วิโรจน์ วิชัย, 2559) ประมวลความต้องการในการจัดการศึกษา อิสลามที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทศนคติ ค่านิยม และคุณธรรม (นาซีเราะห์ เจะมามะ, 2553) ส่วนเรื่องของสาธารณสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือ ของทั้งสองศาสนานี้มีความเหมือนกันสอนให้ทุกคนมีความเมตตา และเรื่องของความแตกต่างคือเรื่องการปฏิบัติ ของศาสนาพุทธใช้ความสมัครใจเข้ามาฝึกปฏิบัติ แต่ของอิสลามต้องลงมือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ผลการวิจัยคือ

1 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเขาค้อเน้นหลัก 3 ประการคือ การศึกษา การสาธารณสงเคราะห์ และการปฏิบัติตน โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่สามารถเข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูบวรภิกษุณาร (อนันต์ วรบุญโณ และคณะ, 2565) ได้กล่าวถึงเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติ เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ว่าจะเอาหลักธรรมใดไปเทศนา

อบรมสั่งสอนศาสนิกชน การนำหลักธรรมที่ถูกต้องเมื่อญาติโยมได้ยินได้ฟังแล้ว ทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดศรัทธาน่าเลื่อมใส เพราะถ้าพระสงฆ์นำหลักธรรมที่ถูกต้อง ไปสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ก็จะเกิดประโยชน์สุขในการนำไปประพฤติปฏิบัติ และในอาเภอเขาค้อ พระสงฆ์สามเณรมีโอกาสที่จะได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมีน้อยมาก จึงทำให้คุณภาพของการเผยแผ่เป็นไปในลักษณะฉาบฉวยขึ้นอยู่กับสถานการณ์เอื้ออำนวย ทำให้ศาสนิกชนมองพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ไม่มีความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระปลัดอนันต์ วัฒน อนาวีโร ดิเอียม, 2560) กล่าวถึงอุปสรรคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรม ไว้ในงานวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” พบว่า นักเรียนบางกลุ่มไม่ให้ความสนใจ, ขาด การทำกิจกรรมนอกห้องเรียน, พระสอนศีลธรรมบางรูปใช้เสียงในระดับต่ำ พระสอนศีลธรรมบางรูปไม่มีการทดสอบก่อนเรียนหรือไม่ได้เตรียมการสอน ปัญหานี้มาจากพระมีการศึกษามีความรู้น้อย และความต้องการด้านการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา พระสอนศีลธรรมในอาเภอเขาค้อก็ขาดแคลนมีจำนวนน้อยมาก ด้านสาธารณสงเคราะห์ทางคณะพระสงฆ์ได้มีการอนุเคราะห์ช่วยเหลือ มีการเก็บปัจจัยเข้ากองทุนเพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์สามเณรที่อาพาธหรือมรณภาพ ปัจจุบันวัดยังจัดเป็นสถานที่ตั้งโรงพยาบาลสนามในยุคโควิด และยังช่วยด้านทุนทรัพย์เพื่อเป็นการเยียวยาในยามที่เกิดปัญหา (เป็นบางกรณีหรือบางคน) และสุดท้ายด้านการปฏิบัติธรรมในเขตพื้นที่อาเภอเขาค้อมีสถานที่รองรับการปฏิบัติธรรมจำนวนมากโดยมีศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นศูนย์กลาง

2 ศาสนาอิสลาม มีการศึกษาที่มีสยิดวังชมภู มีหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่สร้างศรัทธาอย่างจริงใจต่อผู้เป็นศาสนิก สามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุวิมล พิชญ์ไพฑูลย์, 2561) ได้กล่าวถึงเรื่องคำสอนที่ครอบคลุมทุกมิติ ของการใช้ชีวิตอิสลามมิได้เป็นศาสนาที่สอนเพียงให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจในโอกาสต่างๆ เท่านั้น แต่

อิสลามได้ครอบคลุมทุกมิติทุกแง่มุมแห่งการดำเนินชีวิต การศึกษาในทัศนะอิสลามนั้นเป็นวิถีชีวิต (Way of life) ไม่ใช่แค่การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ทักษะจากชนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง แต่ในอิสลามการศึกษามีความหมายที่กว้างและครอบคลุมทุกด้าน การศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นการอบรม ชัดเกลาคิดใจ บ่มเพาะสติปัญญา ร่างกาย และจิตวิญญาณ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข มัสยิดวังชมภูภายในหนึ่งเดือนมีการสอนสามครั้งให้เหมาะสมกับพื้นที่ และการศึกษาสงเคราะห์ มีการสนับสนุนนักเรียนตามรูปแบบวิถีอิสลาม ไร่ขึ้นไปจนกระทั่งถึงระดับมหาวิทยาลัย มีการสนับสนุนด้านการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศ สาธารณสงเคราะห์ทางศาสนาอิสลามจะมีกฎระเบียบกฎเกณฑ์อยู่ในการเรียกเก็บส่วนต่างตามบทบัญญัติของศาสนา และสุดท้ายเรื่องการปฏิบัติตนนั้นจะเป็นการสอนให้ปฏิบัติตนเองตั้งแต่ปฐมวัย เพราะจะเน้นให้เป็นนิสัยความเคยชินอยู่ในจิตใจได้สำนึก ทั้งหมดนี้เพื่อความเคารพในองค์อัลลอฮ์ พระองค์จะได้ให้อภัยในสิ่งที่ทำผิดพลาด และเมื่อเสียชีวิตแล้วจะได้ไปอยู่กับพระองค์

3 พระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ทางศาสนาพุทธเองมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้นำหลักธรรมคำสั่งสอนมาเผยแผ่ ทางศาสนาอิสลามมีครูสอนศาสนาเป็นผู้นำการเผยแผ่หรือบางทีอาจเป็นตัวอหิหม่าเอง ทั้งพระสงฆ์และครูสอนศาสนาอิสลามเป็นทั้งผู้ให้หลักธรรมต่างๆ เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติ และยังให้ความช่วยเหลือในด้านอื่นๆ อีก เช่น ด้านการศึกษา, ด้านสาธารณะสงเคราะห์, และด้านการฝึกปฏิบัติตน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการเผยแผ่ทั้งสามด้านนี้ ก็จะมีการสอนหรือรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น ทางศาสนาอิสลามจะสอนศาสนาตามสถานที่ เช่น โรงเรียนที่สอนเรื่องศาสนาหรือมัสยิด แต่ทางศาสนาพุทธจะมีทั้งที่วัดเองตามบ้านงานต่างๆ หรือแม้แต่ที่เขาจะนิมนต์ให้ไปบรรยาย และตามโรงเรียนเพื่อเข้าไปสอน (ในปัจจุบันพระสอนศีลธรรมในอำเภอเขาค้อมีจำนวนน้อย) ด้านสาธารณะสงเคราะห์ทั้งสองศาสนาจะให้ความช่วยเหลือศาสนิกชนของตนเพียงแต่ ทางศาสนาพุทธเมื่อมีใครได้รับความเดือดร้อนจะนำ

30 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

สิ่งของไปให้เลย แต่ทางศาสนาอิสลามจะเข้าไปเห็นปัญหาว่าเขาขาดอะไรหรือต้องการอะไร และนำสิ่งที่จำเป็นตรงประเด็นกับสิ่งที่เขาขาดจริงๆ และสุดท้ายด้านการปฏิบัติก็จะมี ความแตกต่างกัน คือทางศาสนาพุทธจะไม่มีการบังคับใดๆ ว่าจะต้องฝึกเมื่ออายุเท่าไรให้ขึ้นอยู่กับ ความศรัทธาของตัวบุคคล ใครอยากเรียนรู้ก็จะมีพระสงฆ์คอยสั่งสอนวิธีการปฏิบัติว่าต้องทำ อย่างไรเพื่อให้ได้ผล เริ่มจากง่ายๆ และขึ้นไปเรื่อยๆ ส่วนทางศาสนาอิสลามจะมีการสอนให้ ปฏิบัติกันมาตั้งแต่เด็กเลย เพื่อให้ซึมซับหลักการปฏิบัตินี้ตลอดไป

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม ในจังหวัด เพชรบูรณ์

รูปแบบการเผยแผ่	พระพุทธศาสนา	ศาสนาอิสลาม	ผลกระทบ
การศึกษา	ก. มีการเทศนาในวัน ธรรมสวนะหรือวัดพระ ข. มีพระสอนศีลธรรม เข้าไปสอนตาม โรงเรียนต่าง ๆ	ก. นัดหมายกันเดือน ละ 3 ครั้งมารวมกัน ที่มัสยิดเพื่อสอน ศาสนา ข. บางกรณีจะเข้าไป หาที่บ้าน	ก. ศาสนิกได้รับฟังคำ สอนเป็นประจำ ข. ศาสนิกมีความ เข้าใจในหลักคำสอน เพิ่มมากขึ้น
สาธารณสงเคราะห์	ก. มีการช่วยเหลือศา- สนิกชนที่ลำบากจริง ๆ จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ข. ให้ที่พักพิงยาม จำเป็น	ก. ช่วยเหลือตาม ความเดือดร้อนจริง ๆ จะได้ช่วยตรง ประเด็น ข. เข้าไปดูแลเอาใจ ใส่หรือติดตามผล	ก. ศาสนิกได้รับความ ช่วยเหลือเมื่อประสบ ภัย ข. ศาสนิกได้มีส่วน ร่วมในการช่วยเหลือ ผู้อื่น
การปฏิบัติ	ก. มีสถานที่รองรับผู้ที่ สนใจที่จะเข้ามาฝึก ปฏิบัติ	ก. ให้ปฏิบัติตาม หลักการปฏิบัติ 5 ประการ	ก. ศาสนิกมีการ ปฏิบัติตามหลัก ศาสนาอย่าง

	ข. ให้คำปรึกษาเวลา ติดขัดหรือข้อสงสัย	ข. มีการติดตามผลว่า ลงมือกระทำหรือไม่ อย่างไร	สม่ำเสมอ ข. ศาสนิกมี ขบวนการแก้ไข ปัญหาตามหลัก ศาสนา
--	--	---	--

จากแผนภูมิขั้นต้นสามารถอธิบายรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กับศาสนาอิสลาม ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ใน 3 ลักษณะคือ

1. การศึกษา ศาสนาพุทธมีการเทศนาในวันพระหรือที่เรียกว่าวันธรรมสวนะ และมีพระสอนศีลธรรมเข้าสอนตามโรงเรียน ศาสนาอิสลามมีการนัดหมายกันเดือนละ 3 ครั้งมาด้วยกันที่มัสยิดบางกรณีไปสอนที่บ้าน ผลกระทบที่ได้ทั้งสองศาสนา ศาสนิกได้รับฟังคำสอนเป็นประจำ ศาสนิกมีความเข้าใจในหลักคำสอนเพิ่มมากขึ้น

2. สาธารณสงเคราะห์ ศาสนาพุทธมีการช่วยเหลือศาสนิกชนที่ลำบากจริงๆ จากเหตุการณ์ต่างๆ และให้ที่พักพิงยามจำเป็น ศาสนาอิสลามช่วยเหลือตามความเดือดร้อนจริงๆ จะได้ช่วยตรงประเด็น และเข้าไปดูแลเอาใจใส่หรือติดตามผล ผลกระทบที่ได้ทั้งสองศาสนา ศาสนิกได้รับความช่วยเหลือเมื่อประสบภัย ศาสนิกได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่น

3. การปฏิบัติ ศาสนาพุทธมีสถานที่รองรับผู้ที่สนใจที่จะเข้ามาฝึกปฏิบัติ ให้คำปรึกษา เวลาติดขัดหรือข้อสงสัย ศาสนาอิสลามให้ปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติ 5 ประการ มีการติดตามผลว่าลงมือกระทำหรือไม่อย่างไร ผลกระทบที่ได้ทั้งสองศาสนา ศาสนิกมีการปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ศาสนิกมีขบวนการแก้ไขปัญหาตามหลักศาสนา

บทสรุป

การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความเหมือนและความต่างกัน เริ่มตั้งแต่ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ในอำเภอเขาค้อกับอำเภอเมือง พระสงฆ์สามเณรมีการเรียนกันน้อยมาก เนื่องจากอยู่บนเขา พระสงฆ์สามเณรไม่สะดวกในการสัญจรที่จะต้องลงไปศึกษาต่างอำเภอ โรงเรียนปริยัติสามัญต้องไปเรียนที่อำเภอเมืองหรืออำเภอหล่มสัก พระเจ้าคณะปกครองก็จะเข้าไปช่วยเหลือที่พอจะ

ช่วยได้ตามอัตภาพในเรื่องของการศึกษา ส่วนเด็กๆ จะมีพระสอนศีลธรรมเข้าไปช่วยสอนตามโรงเรียน ส่วนศาสนาอิสลาม มีการศึกษาที่มีสยิดวังชมภู ตามการนัดหมายของผู้นำทางศาสนา คือในหนึ่งเดือนจะมีการสอนสามครั้งและการศึกษาสงเคราะห์ จะมีการสนับสนุนตามลำดับเป็นขั้นๆ ขึ้นไปจนกระทั่งถึงระดับมหาวิทยาลัย มีการสนับสนุนทั้งไทยและต่างประเทศในเรื่องของการศึกษา สาธารณสงเคราะห์พระสงฆ์เราก็ได้อนุเคราะห์ช่วยเหลือ เช่น มีเก็บปัจจัยเข้ากองทุนเพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์สามเณรที่อาพาธหรือมรณภาพ ส่วนทางด้านญาติโยมก็ช่วยเหลือทั้งทางด้านสถานที่จัดตั้งเป็นโรงพยาบาลสนามในยุคโควิด และยังช่วยด้านทุนทรัพย์เพื่อเป็นการเยียวยาในยามที่เกิดปัญหา (เป็นบางกรณี หรือบางคนเท่านั้น) สาธารณสงเคราะห์ทางศาสนาอิสลามจะมีกฎมีระเบียบเป็นกฎเกณฑ์อยู่ในคัมภีร์ อัลกุรอาน เช่น การชะกาต มีการแยกวิธีการจ่ายชะกาตตามรูปแบบของศาสนา และการช่วยเหลือในเรื่องอื่นๆ แต่เรื่องของสาธารณสงเคราะห์นั้นจะมีความต่างกันอยู่นิด ตรงที่ทางศาสนาพุทธจะเข้าไปโดยนำสิ่งของไปมอบเลย แต่ทางศาสนาอิสลามจะเข้าไปดูแลแล้วนำสิ่งที่เขาขาดหรือต้องการมากที่สุด เป็นการช่วยเหลือที่ตรงประเด็น และสุดท้ายด้านการปฏิบัติมีความต่างกันมากที่สุด 3 ด้านที่กล่าวมา คือ ทางศาสนาพุทธบนอำเภอเขาตัวเอง มีสถานที่หลากหลายสำหรับผู้สนใจในการเลือกไปฝึกปฏิบัติตน มีทั้งศูนย์ปฏิบัติแคมป์สน, วัดผาซ่อนแก้ว, วัดดอกจำปี, (เป็นสถานที่จัดปรีวาส) วัดราชพลฤกษ์ จัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อน เรื่องของการปฏิบัติทางศาสนาอิสลามนั้นจะเป็นการฝึกปฏิบัติตนเอง มีการปฏิบัติกันมาตั้งแต่ยังเด็กหมายความว่า ตั้งแต่เริ่มมีการเรียนรู้เรื่องศาสนา ดังนั้นจึงมีการปฏิบัติกันมาตลอดชีวิต เพราะจะเน้นให้เป็นนิสัยความเคยชินอยู่ในจิตใจได้สำนึกทั้งหมดนี้เพื่อความเคารพในองค์อัลลอฮ์ พระองค์จะได้ให้อภัยในสิ่งที่ทำผิดพลาด และเมื่อเสียชีวิตแล้วจะได้ไปอยู่กับพระองค์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการช่วยเหลือและสนับสนุนนักการศาสนาให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อพัฒนาศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการนำเอกสารหลักการ วิธีการเผยแผ่ศาสนาเข้าในแผนพัฒนาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรทางศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมจริงจัง

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการประยุกต์รูปแบบและวางแผนประชุมกันในเรื่องการเผยแผ่ ทั้งพระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์ในเชิงบูรณาการที่ยั่งยืน และถ้าติดขัดอะไรควรหาผู้เชี่ยวชาญมาปรึกษาหารืออย่างเร่งด่วน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์” ในขอบเขตพื้นที่กว้างขึ้น เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น การลงพื้นที่สำรวจเพื่อหาข้อมูลต่างๆ ว่าข้อมูลพอที่จะนำไปทำวิจัยหรือไม่ การนำหลักการทางวิชาการอย่างเดียวไม่พอเพราะไม่ตรงกับความจริง

2.2 ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์ในเชิงบูรณาการที่ยั่งยืน”

เอกสารอ้างอิง

- กชพร ศิริบุตร. (2564). การปฏิบัติตนของสตรีไทยในมายาคติด้านความงามตามหลักธรรมในพุทธศาสนา. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น*. 8(4), 242-252.
- จรัส กาอินทร์. (2539). ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. กรุงเทพมหานคร: ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย.
- จันทิมา เขียวแก้ว. (2562). พุทธวิถี (ไตรสิกขา): กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อการสร้างแบรนด์อย่างยั่งยืนตามศาสตร์พระราชา. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์*. 13(2), 109-157.
- ชลมาณ ดาราฉาย. (2559). ทศนคติต่อการปนภาษาอาหรับในหนังสือคำสอนศาสนาอิสลามภาษาไทย. *วารสารเกษมบัณฑิต*. 17(1), 195-210.

34 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

ดรัมมีชี สาและ. (2562). ปัญหา อุปสรรคและแนวทางการพัฒนาการจัดระบบชะกาดในสังคมร่วมสมัย กรณีศึกษา จังหวัดนราธิวาส. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*. 6(1), 129.

นาซีเราะห์ เจะมามะ. (2553). กระบวนการถ่ายทอดการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามสำหรับเยาวชนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ. 6(11), 99-111.

นินาดียะห์ อาแย, ผศ. (2558). แนวทางการพัฒนาระบบชะกาจากฐานรากหญ้า: กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี. *รายงานการวิจัย*. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. 17(1), 195-210.

นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ. (2564). การจัดการศึกษาอิสลามในโรงเรียนของรัฐ: สภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนา. *วารสารอิสลามศึกษา*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 12(1), 16.

พระครูบวรกิจคุณาธาร (อนันต์ วรปญโญ) และคณะ. (2564). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมพหุวัฒนธรรม ในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร. *วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 10(1), 117.

พระครูปลัดชโล เตชพล (ปิณวิเศษ). (2554). บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสุวรรณโมลี (สอิ่ง สิรินนโท). *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธนกฤต กลยาณธมโม (เกิดลำเจียก). (2560). ศึกษาการนำหลักเมตตาธรรมเพื่อลดความรุนแรงในสังคมปัจจุบัน. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากิตติธัญญ์ บัณฑิตพัฒนโชติ. (2564). การวิเคราะห์แนวทางเดินจากความเสื่อมในปราชญ์สุตร. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 4(1), 87.

- พระมหาคำพอง สททวโร (วันจะนะสุข). (2560). การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิม ในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดอนันต์ อนุวิโล (ดีเยี่ยม). (2560). ผลสัมฤทธิ์การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. *สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มุฮัมมัดซากี เจ๊ะหะ. (2555). กระบวนการถ่ายทอดการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามสำหรับเยาวชนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย*. มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. 6(11), 105.
- เมอลานา ชัยยิด, อบูล อะลา เมาดูดี. (2559). *มาเป็นผู้มุสลิมกันเถิด*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสืออิสลามกรุงเทพมหานคร.
- ระพีพรรณ มุหะหมัด. (2556). อิสลามกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร. *รายงานการวิจัย*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ. (2555). การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม. *รายงานการวิจัย*. ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิรัตน์ เหมรินี และคณะ. (2559). ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาของครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดพัทลุง. *บทความวิชาการ*. นำเสนอในการประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 7 23 มิถุนายน 2559 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

36 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

วิโรจน์ วิชัย. (2559). วิธีการศึกษาพระพุทธรูปศาสนาเชิงวิชาการ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 4(1), 111.

สัมพันธ์ คงพูนทรัพย์. (2560). การใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา. *วารสารวิชาการ ร้อยแก่นสาร*. 2(1), 3.

สุกัญญา บัวนาค และคณะ. (2563). การดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวิถีสลาม : กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ภายใต้สมาคมเครือข่าย โรงเรียนคุณภาพอิสลาม. *วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. 2(1), 86.

สุวิมล พิชญไพบูลย์. (2561). วิถีมุสลิมกับความผูกพันต่อหลักศาสนาอิสลามและการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม : ชุมชนสวนหลวง. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิชญทรรศน์*. 13(2), 232-243

อับดุลเลาะ หมัดอะด้า. (2558). การจัดการศึกษาอิสลามในเกาะบูโหลน จังหวัดสตูล. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

การศึกษาเปรียบเทียบสุขภาวะผู้สูงอายุชุมชนชาวพุทธตำบลปากช่อง
อำเภอหล่มสัก และชุมชนชาวคริสต์ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัด
เพชรบูรณ์

**A Comparative Study of Elderly Health Activities in Buddhist
Community of Pak Chong Subdistrict, Lomsak District and
Christian Community of Khuek Noi Subdistrict, Khao Kho
District Petchabun Province**

¹พระสมพาน เหล่าชุมแพ

Phra Sompan Laochumphae

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²พระมหามณเฑียร ปุริสุตตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author E-mail: Sompan6301201006@mcu.ac.th

Received: March 28, 2022; **Revised:** April 27, 2022; **Accepted:** April 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบสุขภาวะของผู้สูงอายุของชุมชนชาวพุทธ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสักกับชาวคริสต์ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะของผู้สูงอายุ และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผลการศึกษาพบว่า

พระพุทธศาสนามองเรื่องสุขภาวะผ่านมุมมองเรื่อง 1) การมองโลกคือสุขภาวะตามความเป็นจริงของโลกและสังคม 2) การมองตนคือ การปฏิบัติตนตามหลักสุขภาวะของผู้สูงอายุ ในมุมมองพระพุทธศาสนาคือการปฏิบัติตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา 3) การมองความสัมพันธ์ คือ การปรับมุมมองที่มีต่อโลกให้เป็นไปในแง่ดี เพื่อให้มีความสุขกับชีวิตมากยิ่งขึ้น

ส่วนคริสต์ศาสนามองเรื่องสุขภาวะผ่านมุมมองเรื่อง 1) การมองโลกคือ การทำให้มีสุขภาพดี และการดูแลชีวิตใหม่ซึ่งเป็นพระพรจากพระเจ้า 2) การมองตนคือ ศาสนาคริสต์สอนให้รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ และดูแลร่างกายให้แข็งแรง 3) การมองความสัมพันธ์ คือการดูแลรักษาชีวิตของตนเองและคนรอบกายที่พระเป็นเจ้าให้มาอย่างดีที่สุด

โดยภาพรวม ทั้งสองกลุ่มมีทัศนคติตรงกันว่าวิธีการเสริมสร้างความสุขแก่ผู้สูงอายุนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมในทางศาสนาของแต่ละศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความสุข ส่วนในที่แตกต่างกัน ประชากรกลุ่มตัวอย่างชาวพุทธเน้นการพัฒนาสุขภาวะตามหลักไตรสิกขา ส่วนประชากรกลุ่มตัวอย่างชาวคริสต์ เน้นการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคม โดยนึกเสมอว่า นั่นคืองานที่พระเจ้ามอบให้หลังเกษียณเพื่อชีวิตนิรันดร์

คำสำคัญ: สุขภาวะ, ผู้สูงอายุ, ชาวพุทธ, ชาวคริสต์

Abstract

This Research article aims to compare the elderly health in both of communities in Phetchabun Province. This study was a qualitative research by collecting data from documents and related research of well-being of the elderly and it also was from in-depth interview. The results of the study found that:

Buddhism viewed the health in perspective as follows: 1) The worldview was the actual health of the world and the society based on two factors; the problem of physical health and the problem of mental health. The most of health problems were from society, environment, more consumption, drinking intoxicant lead to decrease of physical health and lack of morals which caused the defilements to dominate the mind. 2) The self-seeing was the following

health of the elderly, in Buddhist perspective was the practice of morality, concentration, and wisdom, they were being to have good health. 3) The looking at relationship was the change attitude to the world in positive way for more enjoying with the life, the good mental health was the state of happy mind, having good feeling to oneself and others, to be able improve oneself crossing problems and living in the normally society, it was not regardless of age whether teenage, adults, elderly, or even childhood.

Christianity viewed the health in perspective as follows: 1) The worldview was to be a good health and taking care of a new life which is God's blessing, and 2) Self-seeing was that Christianity taught how to choose healthy food and how to take care healthy body. The Catholic elders receiving the health promotion was to take care and to protect themselves for being a good physical, mental, social and spiritual health, not getting sick, and be happy. 3) The looking at relationship was the best way of taking care of one own life and around people who were given by God.

The promotion of happiness of the elderly in the viewpoint of two sample populations by overall found that the similarity of perspective was the way of promoting happiness for the elderly based on the principles of each religion for creating happiness. The difference of perspective was found that the sample population of Buddhist emphasized the development of health according to the Threefold Training, then Christian population was emphasized by participation in social activities with keeping always in mind that the thing what God has given after retirement for eternal life.

Keyword: Health; Elderly; Buddhist; Christian

บทนำ

สังคมไทยที่อยู่ในยุค 4.1 ที่มีแต่ความสับสนวุ่นวายในภาวะที่เหตุการณ์ไม่ค่อยปกติ เป็นต้นเหตุทำให้คนในสังคมมีความเห็นแก่ตัว ความต้องการของมนุษย์นั้นเพิ่มมากยิ่งขึ้นแต่ทรัพยากรเท่าเดิม จากการสำรวจข้อมูลจากภาครัฐ ทำให้ทราบว่าคนไทยมีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ในภาวะเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันสูง ด้วยการดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดในภาวะเช่นนี้ จะเห็นได้ว่าประชากรไทยที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นทุกปีในจำนวนประชากรทั้งหมดในประเทศ คือมีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นร้อยละ 10 ตามเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติคือมีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นร้อยละ 10 ตามเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ และจากการสำรวจประชากรในประเทศไทยระหว่างปี 2553–2583 (ภิรมย์ เจริญผล, 2553) นอกจากนั้นรูปแบบของครอบครัวในสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไป จากครอบครัวขยายซึ่งมีปู่ ย่า ตา ยาย บุตร หลานอยู่ร่วมกันไปเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตรเท่านั้น ทำให้ผู้สูงวัยไม่สามารถแสดงบทบาทต่างๆ ได้เกิดความรู้สึกว่าไม่มีความสำคัญแล้ว จึงทำให้เกิดความน้อยใจ เกิดความรู้สึกด้อยค่า เป็นภาระลูกหลาน เหมือนถูกทอดทิ้ง เมื่อเกิดสังคมยุคไอทีที่ก้าวล้ำเป็นสังคมแห่งการแข่งขันที่หวังประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม จึงทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันต้องทำงานแข่งกับเวลาเพื่อปากเพื่อท้องของครอบครัว หวังเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ซึ่งได้มาแลกกับความเดือดร้อนของคนในสังคม มีความเห็นแก่ตัวเกิดความโลภ ลืมนึกถึงหลักศีลธรรมที่ดิงาม (ศากุล ช่างไม้, 2550)

ผู้สูงอายุ ตำบลปากช่อง ซึ่งเป็นวิถีชุมชนชาวพุทธ เป็นตำบลในเขตการปกครองของอำเภอหล่มสัก มีทั้งหมด 17 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 14,225 คน จำนวนผู้สูงอายุในตำบลปากช่อง 93 คน มีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม ทำนา, ทำไร่, ทำสวน ประชากรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ เพื่อสุขภาพของผู้สูงอายุ และเตรียมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของชุมชน เนื่องจากสังคมที่มีการพัฒนาไปจุดสูงสุด สภาพเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่พัฒนาไปไกลจนทำให้ผู้สูงวัยปรับตัวไม่ทันหรือมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทำให้ชีวิตเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วปรับตัวไม่ทัน เช่น การใช้เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวันจนทำให้เกิดความสุขสบายไปหมดแต่ขาดการดูแลซึ่งกันและกัน มีเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ทันสมัย หรือบางครอบครัวก็ไปทำงาน

ต่างถิ่นไกล เมื่อกลับมาถึงบ้านก็เกิดอาการเหนื่อยล้าจากการทำงานและเข้าที่พักเอาแรงไว้ทำงานวันข้างหน้าต่อไป ทำอย่างนี้ทุกวันๆ จนไม่มีเวลาดูแลพ่อแม่ จึงเป็นปัญหาของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นสังคมในเมืองหรือชนบทก็เหมือนกัน กระทั่งเกิดปัญหาใหญ่ทางสังคม การตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม รัฐบาลจึงกำหนดยุทธศาสตร์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจากภาครัฐ ฉบับที่ 10 ด้วยแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) เพื่อกำหนดนโยบาย ที่ใช้ดำเนินการด้านผู้สูงอายุให้ชัดเจน ผู้สูงอายุตำบลปากช่องจึงได้นำแผนพัฒนานี้มาใช้ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุในตำบล โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ เช่น การอบรมด้านศีลธรรม การนั่งสมาธิ การสวดมนต์ไหว้พระ และกิจกรรมนันทนาการต่างๆ ร่วมกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ ภาวนา 4 มี กายภาวนา สีลภาวนา จิตภาวนา ปัญญาภาวนา (พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต), 2534) มาใช้ในการเรียนการสอน

จังหวัดเพชรบูรณ์นั้น เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ตั้งอยู่เขตรอยต่อระหว่างภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน เป็นจังหวัดที่มีหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม นอกจากจะมีคนไทยพุทธแล้วยังมีคนไทยที่นับถือศาสนาคริสต์ (นิกายโรมันคาทอลิก) ชาวไทยภูเขา และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์พบว่ามีผู้นับถือศาสนาคริสต์ จำนวน 4,176 คน มีโบ จากการศึกษาหาข้อมูล เกี่ยวกับผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนใหญ่จะสภคิสต์ 33 แห่ง ที่อาศัยอยู่หลายพื้นที่ในหลายอำเภอ ในขณะที่แนวโน้มในปัจจุบันจะมีการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้หลักศาสนาหรือหลักธรรมเป็นฐานในการพัฒนา มีข้อความที่กล่าวถึงความสำคัญของสุขภาพของมนุษย์ เช่น ในอิสยาห์ บทที่ 40 ข้อ 31 ได้กล่าวว่า “จิตใจเข้มแข็งเปรียบเหมือนร่างกายแข็งแรง” แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างจิตกับร่างกาย และยังมีข้อความที่ระบุถึงสุขภาพของโมเสสในหนังสือเฉลยธรรมบัญญัติ บทที่ 34 ข้อที่ 7 (สมาคมคริสตธรรมไทย, 2555) ว่า “โมเสสอายุ 120 ปี สายตาดี” มีความสง่างาม จากข้อความในคัมภีร์ข้างต้น เป็นการกล่าวถึงการดำรงชีวิตแบบชาวคริสต์ที่มีความศรัทธาควบคู่กับการดูแลสุขภาพ ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพให้เกิดภาวะสุขสมบูรณ์โดยรวมของมนุษย์ มีพัฒนาการทางวัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจเรื่อยมาตั้งแต่แรกเริ่มที่อพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนเข็กน้อย ชาวเผ่าม้งอยู่ภายใต้การดูแล

ช่วยเหลือของทหารกับเจ้าหน้าที่กรมประชาสัมพันธ์ มีปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาทางเศรษฐกิจของชุมชนเล็กน้อยที่มาจากการทำอาชีพเกษตรกรรมตามนโยบายของรัฐบาล

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำการวิจัยเชิงคุณภาพของชุมชนชาวคริสต์ในตำบลเข็กน้อยและชุมชนชาวพุทธในตำบลปากช่อง เพื่อมุ่งศึกษาประสบการณ์ปฏิบัติตนด้านส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุชุมชนชาวพุทธและผู้สูงอายุชาวศาสนาคริสต์ (นิกายโรมันคาทอลิก) ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเข็กน้อย ซึ่งมีผู้สูงอายุที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ประมาณ 1,457 คน ผลการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบถึงการให้ความหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ และการปฏิบัติตนด้านส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุนิกายโรมันคาทอลิกและผู้สูงอายุชาวพุทธ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ และผู้เกี่ยวข้อง ในการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติตนด้านการส่งเสริมสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุในศาสนาคริสต์และพระพุทธศาสนา มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งจะเน้นการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถรักษาสุขภาพของตนเอง ทำให้สังคมเกิดการตื่นตัว มีความเข้มแข็ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยานี้ ช่วยให้เข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชนชาวพุทธและชุมชนชาวคริสต์ ทำให้เข้าใจความหมาย และสามารถพรรณนาประสบการณ์ด้านการปฏิบัติตนการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งชาวไทยพุทธและผู้นับถือศาสนาคริสต์ ได้เห็นแก่นแท้หรือลักษณะร่วมกันและจะได้นำหลักการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุมาพัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสุขภาพของผู้สูงอายุของชุมชนพุทธในตำบล ปากช่อง อำเภอหล่มสัก
2. เพื่อศึกษาสุขภาพของผู้สูงอายุของชุมชนชาวคริสต์ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ
3. เพื่อเปรียบเทียบสุขภาพของผู้สูงอายุของชุมชนชาวพุทธ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก และชาวคริสต์ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ระเบียบวิธีวิจัย

- 1.รูปแบบการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการศึกษา 2 แบบ คือ

1) การศึกษาเอกสาร (Documentary Data) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ประกอบด้วย งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบกิจกรรมและแนวทางการส่งเสริมการสุขภาวะของผู้สูงอายุในชุมชนชาวพุทธและชุมชนชาวคริสต์ เป็นต้น

2) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Quality Research) เป็นการศึกษาการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ ในพื้นที่สองชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธกับศาสนาคริสต์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยเขียนเป็นตารางดังต่อไปนี้

2. ประชากรในการศึกษา

1) ผู้นำทางด้านศาสนาพุทธ ผู้นำท้องถิ่น ผู้สูงอายุชาวพุทธในชุมชนปากช่อง อำเภอหล่มสัก จำนวน 25 รูป/คน

2) ผู้นำทางด้านศาสนาคริสต์ ผู้นำท้องถิ่น ผู้สูงอายุชาวคริสต์ในชุมชนปากช่อง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 25 คน

3. เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างในการสัมภาษณ์ผู้นำระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะของผู้สูงอายุ ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะของผู้สูงอายุ พื้นที่ชุมชนชาวพุทธ อำเภอหล่มสัก และชุมชนเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

2) สร้างเครื่องมือจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) นำเครื่องมือที่สร้างให้ผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาความเหมาะสม

4) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือจากการตรวจสอบพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ

5) นำเครื่องมือไปทำการทดลองใช้ก่อนการเก็บข้อมูลจริง เพื่อปรับปรุงข้อคำถามให้มีความชัดเจน

6) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือ

7) ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้จัดเก็บรวบรวมและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละประเด็นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้วก็จะนำข้อมูลมาจัดระบบเป็นหมวดหมู่ เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อค้นหาตัวชี้วัดด้านสุขภาวะของผู้สูงอายุในชุมชนชาวพุทธในตำบลปากช่องและชุมชนชาวคริสต์ในตำบลเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาวะที่ดี

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องสุขภาวะผู้สูงอายุของศาสนาพุทธกับศาสนาคริสต์ในประเด็นที่ว่า ด้วยคำนิยามความหมาย ความสำคัญ การจัดการสุขภาวะผู้สูงอายุ การส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ ในแต่ละศาสนา โดยการนำหลักคำสอนของศาสนามาเป็นเครื่องพิสูจน์ในการรักษาสุขภาพจิตใจ รักษาความดี ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของแต่ละศาสนา พบว่า

1. พระพุทธศาสนามองเรื่องของสุขภาวะตามความเป็นจริงของโลกและสังคมเกิดขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ทั้งภายใน และภายนอก กำหนดปัญหาของสุขภาวะออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นปัญหาสุขภาพทางด้านกายภาพ และส่วนที่เป็นปัญหาสุขภาวะทางด้านจิตใจ ปัญหาด้านสุขภาวะส่วนใหญ่เกิดจาก ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม การบริโภคอาหารเกินความจำเป็น ขาดศีลธรรม เสพของมีเงินเมาทำให้สุขภาวะ ทางกาย ทางใจ เกิดกิเลสครอบงำจึงเป็นผลทำให้สุขภาพร่างกายอ่อนแอจนเกิดโรคร้ายไข้เจ็บ หากปฏิบัติตามหลักสุขภาวะในพระพุทธศาสนา ก็จะเป็นผู้มีสุขภาวะที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา (สุเทพ สุวีรางกุล, 2551)

จากการลงพื้นที่ติดตามกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุชุมชนชาวพุทธ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบกิจกรรมสำคัญ ๆ ดังนี้ 1) กิจกรรมตักบาตร การตักบาตร คือ ประเพณีอย่างหนึ่งที่ชาวพุทธยึดถือปฏิบัติกันสืบต่อมาตั้งครั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติกิจพระศาสนาและเป็นเหตุแห่งการละความตระหนี่ (พระครู

โสภณพัชรโรทัย, 2565, เจ้าคณะตำบลสีกหลอง. สัมภาษณ์. 18 กุมภาพันธ์) 2) กิจกรรมสวดมนต์ การสวดมนต์ คือการสวดพระปริตรหรือหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ทางชุมชนวัดศรีจันตารธรรม ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้จัดกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำทุกปี เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสได้ร่วมไหว้พระสวดมนต์เจริญจิตภาวนา เป็นกิจกรรมที่สร้างความสุขความสบายใจ ทำให้มีสุขภาพที่ดี ได้ทั้งร่างกายและจิตใจที่เข้มแข็ง เป็นบุคคลที่ลูกหลานควรกราบไหว้เคารพบูชา 3) กิจกรรมบำเพ็ญจิตภาวนา การบำเพ็ญจิตภาวนา เป็นบุญที่เกิดจากภาวนา เป็นกิจกรรมที่ชุมชนชาวพุทธ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อให้คนในชุมชนและผู้สนใจการปฏิบัติธรรม รวมถึงผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมได้ฝึกจิต สมาธิ ให้เป็นผู้มีสุขภาพที่ดีทั้งกายและจิตใจ 4) กิจกรรมการทำบุญบุญข้าวเปลือก ประเพณีบุญข้าวเปลือก จะมีขึ้นในเดือน 3 ของทุกปี เป็นประเพณีโบราณที่สืบทอดต่อกันมาช้านานของชุมชนตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ หลังจากหมดฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว เป็นการทำพิธีระลึกบุญคุณของพระแม่โพสพ ที่ทำให้ชาวบ้านมีอยู่มีกิน (พระแม่โพสพ) มีการสู่ขวัญข้าว (ดร.วิรัตน์ ฉัตรวิโรจน์, 2565, ครูใหญ่โรงเรียนผู้สูงอายุสร้างสรรค์ตำบลปากช่อง . สัมภาษณ์. 18 กุมภาพันธ์)

2. ชาวคริสต์ที่ดำรงชีวิตแบบคริสตชน มีความเชื่อความศรัทธาควบคู่กับการรู้จักการดูแลรักษาสุขภาพส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพทำให้เกิดสุขภาพสมบูรณ์โดยรวมของมนุษย์ ได้ให้คำนิยามการส่งเสริมสุขภาพใน 2 ลักษณะ คือ 1) การทำให้มีสุขภาพดี และ 2) การดูแลสุขภาพใหม่ซึ่งเป็นพระพรจากพระเจ้า ศาสนาคริสต์ได้สอนให้รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ และดูแลร่างกายให้แข็งแรง ผู้สูงอายุคาทอลิก รับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพว่าเป็นการดูแล ป้องกันตนเองให้มีสุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคม และวิญญาณให้แข็งแรง ไม่ให้เกิดความเจ็บป่วย ทำให้มีความสุข รวมทั้งการดูแลสุขภาพชีวิตที่พระเป็นเจ้าให้มาอย่างดีที่สุด ปรับปรุงสุขภาพตนเองในการบรรลุซึ่งสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ และสังคมเป็นผู้ที่มี การส่งเสริมสุขภาพตนเอง (บุญศรี พันธุ์พิริยะ, 2546)

จากการสำรวจกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุชาวคริสต์ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทำให้พบงานทางคริสต์ศาสนานั้น มี 2 ประการด้วยกัน คือ 1) งาน

46 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

ด้านการปฏิบัติศาสนกิจ คือกิจกรรมด้านต่างๆ ที่ชาวคาทอลิกต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดความศรัทธาต่อพระผู้ที่เป็นคาทอลิก เช่น ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์จะไปวัดในทุกวันอาทิตย์ เพื่อสวดภาวนาสรรเสริญพระเจ้าพร้อมกัน การสวดสายประคำเพื่อเป็นการแสดงถึงความรักความศรัทธาและความไว้วางใจต่อแม่มาเรียผู้ซึ่งเป็นมารดาของพระเยซูเจ้าในฐานะที่เป็นมนุษย์ นอกจากนี้ก็ยังมีกิจกรรมและพิธีเพื่อส่งเสริมความศรัทธา อาทิ วันฉลองนักบุญใหญ่ เช่น นักบุญแปโตรและเปาโล ฉลองนางมาเรีย การฉลองงานวันคริสตมาส และฉลองโบสถ์ต่างๆ 2) งานด้านการให้บริการแก่สังคม ชาวคริสต์มักทำงานเพื่อบริการสังคมอยู่มากมาย ดังที่เราเห็นในปัจจุบัน อาทิ (บาทหลวงองอาจ แดเชอ, 2565) เจ้าอาวาสวัดพระมารดานิจจานุเคราะห์. สัมภาษณ์. 15 กุมภาพันธ์) (1) งานเกี่ยวกับการศึกษา (2) งานเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล และเยียวารักษา โดยการก่อสร้างโรงพยาบาลต่างๆ (3) งานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ซึ่งจะมีศูนย์สังคมพัฒนาประจำอยู่ตามเขตการปกครองต่างๆ ซึ่งจะทำงานเกี่ยวกับการบริการในชุมชนที่ด้อยโอกาส และงานส่งเสริมชีวิตครอบครัว (4) งานสังคมสงเคราะห์ เช่น บ้านเด็กกำพร้าและเด็กเร่ร่อน เป็นต้น หากกล่าวถึงการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุชาวคริสต์ ตำบลเข็กน้อย ชุมชนตำบลเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพื้นที่เป้าหมายในการสร้างเสริมสุขภาพ โดยการแนวทางการพัฒนาการสร้างรายได้ของผู้สูงอายุ ซึ่งมีกิจกรรมที่ส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน เช่น (1) องค์การบริหารส่วนตำบล ได้จัดวันผู้สูงอายุในช่วงเทศกาลสงกรานต์ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมร่วมกับลูกหลาน สร้างสายใยแห่งความรักสามัคคีและเพิ่มกำลังใจให้ผู้สูงอายุ (2) มีการจัดกิจกรรมในโบสถ์ของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก (3) ภาครัฐได้สนับสนุนทำกิจกรรมต่างๆ ที่เสริมจากการทำเกษตรกรรมที่เป็นงานหลักได้แก่ การปักผ้าที่ทำมาจากใยกันซง การทำผ้าเขียนเทียน การทำไม้กวาด การสานเบาะรองนั่งเก้าอี้ที่ทำมาจากพลาสติก การตีมิด (นางเต๊ะ แซ่ลี. (2565). ชาวบ้านเข็กน้อย. สัมภาษณ์. 13 กุมภาพันธ์)

3. จากการศึกษาความเหมือนและความต่างกันของสุขภาวะผู้สูงอายุในทัศนะของศาสนาพุทธกับศาสนาคริสต์ พบว่า ศาสนาพุทธจะมองเรื่องของสุขภาวะตามความเป็นจริงของโลกและสังคมเกิดขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ทั้งภายใน และภายนอก ความเหมือนกันของทั้งสองศาสนา คือ 1) ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป 2) ผู้มีความเสื่อมแห่งอินทรีย์ทั้งร่างกายและจิตใจ 3)

ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และปัญญา 4) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านชีวิตอย่างยาวนาน 5) เป็นที่เคารพและเทิดทูลของลูกหลาน ส่วนความต่างของทั้งสองศาสนา คือ (1) พุทธศาสนามองตามความเป็นจริง ส่วนศาสนาคริสต์เชื่อว่าเป็นเพราะพระเจ้าเป็นผู้กำหนด (2) พุทธศาสนาเชื่อในเรื่องของกรรม ส่วนศาสนาคริสต์เชื่อในพระเจ้าเป็นผู้กำหนด และ (3) นับถือศาสนาต่างกัน

สรุปโดยภาพรวมแล้ว ทั้งสองศาสนา มีทัศนะที่ตรงกันว่าวิธีการเสริมสร้างความสุขแก่ผู้สูงอายุนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมในทางศาสนาของแต่ละศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความสุข ส่วนในที่แตกต่างกัน ศาสนาพุทธได้นำหลักธรรมทางศาสนามาหลากหลายตามแต่ภูมิภาวะของแต่ละคน ศาสนาคริสต์ได้เข้ามาพร้อมกับงานบริการทางด้านสังคมในรูปแบบต่างๆ คู่เคียงกับสังคมไทยมาช้านานไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือสังคม ในด้านการศึกษาและการสงเคราะห์ในด้านต่างๆ มากมาย ในแต่ละเขตปกครองจะมีบาทหลวงเป็นผู้มีความรับผิดชอบ ซึ่งประจำอยู่ตามโบสถ์ต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งนอกจากจะทำงานด้านจิตวิญญาณแล้วยังทำงานบริการทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ขึ้นกับพื้นที่ เช่น งานด้านการปฏิบัติศาสนกิจ งานด้านการให้บริการแก่สังคม เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัดคุณภาพประสงฆ์ที่ 1 การส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุมิมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม ทำให้มีความสุขทั้งทางด้านจิตใจ อารมณ์แจ่มใส มีสุขภาพจิตที่ดี มีสมาธิในการทำงานและสามารถพัฒนาตนเองให้มีสติปัญญาดี พึ่งพาตนเองได้และไม่เป็นภาระของลูกหลาน โดยการเสริมสร้างสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ 1) การเสริมสร้างสุขภาวะด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม (ศีล) 2) การเสริมสร้างสุขภาวะด้านจิตใจและอารมณ์ (สมาธิ) 3) การเสริมสร้างสุขภาวะทางด้านปัญญา (ปัญญา) และ 4) การเสริมสร้างสุขภาวะทางด้านภาวนา 4 (ภาวนา) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท , 2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพ แบบองค์รวมของพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” พบว่า แนวคิดตามหลักคำสอน

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าสุขภาวะหรือสุขภาพ หมายถึง ความสุขสมบูรณ์ของชีวิต ในทางร่างกาย (กายิกสุข) และทางจิตใจ (เจตสิกสุข) โดยองค์รวมของส่วนประกอบเหล่านี้แยกเป็น ๔ ด้านคือ ด้านร่างกาย จิตใจศีล (สังคมและสิ่งแวดล้อม) และปัญญา โดยการที่ชีวิตของมนุษย์จะเกิดความสุขได้นั้น มิต้องครบทั้ง ๔ ด้านนี้จะต้องประสานเป็นหนึ่งเดียวกัน อาจเป็นธรรมชาติของผู้ป่วยหรือลักษณะสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ป่วยกับแพทย์ มักจะให้ความสำคัญต่อคำแนะนำของแพทย์พยาบาลหรือผู้ดูแลรักษามากและให้ความสำคัญมากในการรักษาสุขภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุชุมชนชาวคริสต์มีแนวคิดอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ 1) แนวคิดทฤษฎีผู้สูงอายุในศาสนาคริสต์ตามหลักสากล เน้นเรื่องสุขภาวะอยู่ 2 ประการ คือ สุขภาวะด้านร่างกาย (Physical) และสุขภาวะด้านจิตวิญญาณ (Spiritual) 2) การร่วมกิจกรรมจิตอาสา คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาของโบสถ์ ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับชีวิต กับสังคมโดยรวม และ 3) การสวดมนต์ภาวนา ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เรียกการอธิษฐานว่า การภาวนา ก่อให้เกิดสุขภาวะ 2 ด้าน คือ สุขภาวะด้านปัญญาและการรู้คิด (Intellectual) และสุขภาวะด้านสังคม (Social) หมายถึง การรับรู้ถึงการสนับสนุนจากเพื่อนหรือครอบครัวในยามจำเป็น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (มยุรี งามวงศ์, 2554) เรื่องกลยุทธ์การสื่อสาร เพื่อการพัฒนาชีวิตจิตคริสตชน ในฐานะบทบาทการประกาศของบาทหลวง อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ พบว่า ในวัยสูงอายุจึงเป็นวัยที่ควรได้รับการยกย่องจากสังคม การมีชีวิตยืนยาวถือเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความรักและพระพรของพระเป็นเจ้า ทุกช่วงชีวิตมีความสง่างาม และหน้าที่เฉพาะ นอกจากนั้นยังเป็นที่พึ่งของลูกหลานและเป็นที่เคารพรัก และเป็นบุคคลสำคัญของครอบครัวด้วยแต่จากการเปลี่ยนแปลงตามวัยของผู้สูงอายุหลายคนต้องเผชิญกับปัญหาและสภาพของความเจ็บป่วยโรคที่เกิดขึ้น ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง หัวใจ ปอดอุดกั้นเรื้อรังภูมิแพ้ หอบหืด ไขมันในเลือดสูง ฯลฯ ซึ่งเป็นโรคเรื้อรังที่มีผลกระทบมาจากพฤติกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพต้องใช้เวลาในการรักษา ทำให้ครอบครัวมีค่าใช้จ่ายสูงและประเทศต้องสูญเสียงบประมาณมากมายสำหรับการรักษาพยาบาล โรคเหล่านี้สามารถป้องกันได้ โดยการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุให้มีสุขภาพดี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ศาสนาพุทธจะมองเรื่องของสุขภาวะตามความเป็นจริงของโลกและสังคม ปัญหาด้านสุขภาวะส่วนใหญ่เกิดจากด้านสังคม สิ่งแวดล้อม การบริโภคอาหารเกินความจำเป็น ขาดศีลธรรม เสพของมีนเมาทำให้สุขภาวะ ทางกาย ทางใจ เกิดกิเลสครอบงำจึงเป็นผลทำให้สุขภาพร่างกายอ่อนแอจนเกิดโรคภัยไข้เจ็บ หากปฏิบัติตามหลักสุขภาวะในพระพุทธศาสนาก็จะเป็นผู้มีสุขภาวะที่ดี ส่วนผู้สูงอายุคาทอลิก รับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพว่าเป็นการดูแล ป้องกันตนเองให้มีสุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคม และวิญญาณ ให้แข็งแรง ไม่ให้เกิดความเจ็บป่วย ทำให้มีความสุข รวมทั้งการดูแลสุขภาพชีวิตที่พระเป็นเจ้าให้มาอย่างดีที่สุด ปรับปรุงสุขภาพตนเองในการบรรลุซึ่งสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ และสังคมเป็นผู้ที่มีการส่งเสริมสุขภาพตนเองชาวคริสต์ได้ถูกสอนให้เป็นคนที่ต้องดูแลตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ (อัจฉรา ประเสริฐสิน, 2561) พบว่า สุขภาวะ หมายถึง ภาวะที่บุคคลที่สามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสมตามบทบาทหน้าที่ทางสังคม สามารถที่จะทำหน้าที่ได้ตามบทบาทอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถที่จะปรับตัวกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมได้เป็น ภาวะที่แต่ละบุคคลจะรับรู้สภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ ไม่ว่าความสุขนั้นจะเกิดจากความสุขภายนอกหรือภายใน มีคุณภาพชีวิต การมองโลกในแง่ดี มีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ อารมณ์ ปัญญา สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อเป็นการดูแลสุขภาพของตนเองให้มีสุขภาพที่ดีแก่ตนเอง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ชาวพุทธ	ชาวคริสต์	รูปแบบ	ผลลัพธ์
1.ปัญหาด้านกายภาพ	1.สุขภาพร่างกาย	แนว คิ ด ท ฤ ช ฎี	ผู้ สูง อ า ย ู ได้ เ ห็ น

2.ปัญหาด้านจิตใจ	2.สุขภาพทางจิต	ผู้สูงอายุ	ความสำคัญของสุขภาพ
1.ศีล 2.สมาธิ 3.ปัญญา 4.ภavana	1.ร่างกาย 2.จิตวิญญาณ 3.จิตอาสา 4.สวตมมต์ภavana	แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุ	ผู้สูงอายุได้มีสุขภาพที่แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ
1.กิจกรรมดักบาตร 2.กิจกรรมสวดมนต์ 3.กิจกรรมบำเพ็ญภavana 4.ทำบุญบุญข้าวเปลือก	1.ปฏิบัติศาสนกิจ 2.บริการแก่สังคม 3.สุขภาพะชุมชน	กิจกรรมเสริมสร้างสุขภาพะผู้สูงอายุ	ผู้สูงอายุมีคุณค่า ผู้สูงอายุมีคุณภาพ ผู้สูงอายุมีความสุข

จากตาราง/กรอบด้านบนพบว่า

1. แนวคิดทฤษฎีผู้สูงอายุ พระพุทธศาสนามีแนวคิดสุขภาพะตามความเป็นจริงของโลก และสังคมเกิดขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ทั้งภายใน และภายนอก คือส่วนที่เป็นปัญหาสุขภาพทางกายภาพ และส่วนที่เป็นปัญหาสุขภาพะทางด้านจิตใจ ส่วนศาสนาคริสต์มองถึงการส่งเสริมสุขภาพใน 2 ลักษณะ คือการทำให้มีสุขภาพดีและการดูแลชีวิตใหม่ซึ่งเป็นพระพรจากพระเจ้าว่าโดยองค์รวมคือการทำให้เกิดความสุขทั้งทางกายและทางจิตใจโดยทางกายเกิดจากรับประทานอาหารดี และสุขภาพจิตดีโดยอาศัยหลักการทางศาสนา

2. แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุ พระพุทธศาสนาเน้นการส่งเสริมสุขภาพะตามหลักภavana 4 ประการ คือ 1) การเสริมสร้างสุขภาพะด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม (ศีล) 2) การเสริมสร้างสุขภาพะด้านจิตใจและอารมณ์ (สมาธิ) 3) การเสริมสร้างสุขภาพะทางด้านปัญญา (ปัญญา) และ 4) การเสริมสร้างสุขภาพะทางด้านภavana ส่วนศาสนาคริสต์เน้นการส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุทางด้านร่างกายและทางด้านจิตวิญญาณ โดยส่งเสริมการร่วมกิจกรรมจิตอาสาของโบสถ์หรือไม่ก็การร่วมสวดมนต์ภavanaต่อพระเจ้าก่อให้เกิดจิตปัญญาที่รู้จัก ว่าโดยองค์รวมพบว่า การส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุเน้นมุ่งการพัฒนาทางร่างกาย พัฒนาทางจิตใจ และพัฒนาทางปัญญา

3. กิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุชาวพุทธในตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมโดยเฉพาะกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมตักบาตร กิจกรรมสวดมนต์ กิจกรรมบำเพ็ญภาวนา และกิจกรรมทำบุญบุญข้าวเปลือก ส่วนชาวคริสต์ผู้สูงอายุชาวคริสต์ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การปฏิบัติศาสนกิจ การบริการแก่สังคม และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะชุมชนว่าโดยองค์รวมพบว่า กิจกรรมส่งเสริมผู้สูงอายุนั้น มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้มีคุณค่าในสังคม มีคุณภาพ และสิ่งสำคัญคือผู้สูงอายุมีความสุข

บทสรุป

จากการศึกษาเปรียบเทียบสุขภาวะผู้สูงอายุชุมชนชาวพุทธตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก และชุมชนชาวคริสต์ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ทั้งสองศาสนา มีทัศนะที่ตรงกันว่าวิธีการเสริมสร้างความสุขแก่ผู้สูงอายุนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมในทางศาสนาของแต่ละศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความสุข สวนในที่แตกต่างกัน ศาสนาพุทธได้นำหลักธรรมทางศาสนามาหลากหลายตามแต่ภูมิภาวะของแต่ละคน ศาสนาคริสต์ได้เข้ามาพร้อมกับการบริการทางด้านสังคมในรูปแบบต่างๆ คู่เคียงกับสังคมไทยมาช้านานไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือสังคม ในด้านการศึกษาและการสงเคราะห์ในด้านต่างๆ มากมาย ในแต่ละเขตปกครองจะมีบาทหลวงเป็นผู้มีความรับผิดชอบ ซึ่งประจำอยู่ตามโบสถ์ต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งนอกจากจะทำงานด้านจิตวิญญาณแล้วยังทำงานบริการทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ขึ้นกับพื้นที่ เช่น งานด้านการปฏิบัติศาสนกิจ งานด้านการให้บริการแก่สังคม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบสุขภาวะผู้สูงอายุชุมชนชาวพุทธ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก และชุมชนชาวคริสต์ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.1) ควรนำหลักวิธีการเสริมสร้างความสุขแก่ผู้สูงอายุทั้งสองศาสนาไปดำเนินการใช้อย่างจริงจังทั้งภาครัฐและเอกชน และทางด้านศาสนา

1.2) ผู้สูงอายุควรได้รับการส่งเสริมในการนำหลักคำสอนทางศาสนาไปประยุกต์ใช้กับชีวิตอย่างจริงจัง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัย

2.1) ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบสุขภาวะผู้สูงอายุชุมชนชาวพุทธ และชุมชนชาวคริสต์” ในขอบเขตพื้นที่กว้างขึ้น เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2) ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบูรณาการสุขภาวะผู้สูงอายุชุมชนชาวพุทธ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก และชุมชนชาวคริสต์ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์”

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. (2014). *พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์ (Thai Cathlic Bible Complete Version) ภาคพันธสัญญาใหม่*.

กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์.

บังอร ธรรมศรี. (2549). ผู้สูงอายุในสังคมไทย. *การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญศรี พันธุ์พิริยะ. (2546). ประสพการณ์ปฏิบัติตนด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาในจังหวัดตาก. *วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2534). *พุทธศาสนากับการแนะแนว*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย.

- พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ). (2551). การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภิรมย์ เจริญผล. (2553). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มยุรี งามวงศ์. (2554). กลยุทธ์การสื่อสาร เพื่อการพัฒนาชีวิตจิตคริสตชน ในฐานะบทบาทการประกาศของบาทหลวง อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศากุล ช่างไม้. (2550). สังคมไทยกับสถานการณ์ผู้สูงอายุในปัจจุบันและอนาคต. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มติชน.
- สมาคมคริสตธรรมไทย. (2555). *Holy Bible (Thai-English)*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สมาคมพระคริสตธรรมไทย.
- สุเทพ สุวีรางกุล. (2551). *ปัญหาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง. (2554). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1). รายงานผลการวิจัย. สถาบันวิจัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เสฐียร พันธงชัย. (2516). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ผดุงวิทยาการพิมพ์.
- อารีวรรณ อ่วมตานี. (2553). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัจฉรา ประเสริฐสิน. (2561). การศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *วารสารสุขศึกษา*. 3(1). 20-32.

การศึกษาเปรียบเทียบการควบคุมการบริโภคอาหารในทัศนะของ
พระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาอิสลาม
**A Comparative Study of Dietary Control in the view of Theravada
Buddhism and Islam**

¹พระครูปลัดปรีชา รักบำรุงพงศ์

Phrakhrupalad Phreecha Rakbumrungphong

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²ธีรโชติ เกิดแก้ว

Teerachoot Kerdkaew

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Faculty of Liberal Arts Huachiew chalermprakiet University

¹Corresponding author E-mail: 6301201002@gmail.com

Received: March 28, 2022; **Revised:** April 25, 2022; **Accepted:** April 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เปรียบเทียบการควบคุมการบริโภคอาหารในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาอิสลาม ซึ่งงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร แล้วนำมาวิเคราะห์ถึงความเหมือนและต่างกัน โดยวิธีวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า

อาหารและโภชนาการในทัศนะของพระพุทธศาสนาให้ทัศนะว่าอาหารมีลักษณะ 2 ประการคือคำข้าวที่ทำให้ร่างกายดำรงชีพยืนอยู่ และอาหารที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณ ส่วนอาหารในทัศนะของศาสนาอิสลามเป็นสิ่งที่บำรุงร่างกายเช่นกันกับพระพุทธศาสนาต่างกันแต่วิธีในการเลือกอาหารที่พระเจ้ามอบให้เท่านั้นคืออาหารฮาลาล ส่วนในประเด็นการควบคุมการบริโภคอาหารใน

พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม พบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทจะเน้นการแสวงหาสิ่งบริโภคโดยหลักของคุณค่าแท้คุณค่าเทียม และนำมาพิจารณาก่อนจะใช้สอย ขณะที่ใช้สอย และหลังจากใช้สอยโดยมุ่งถึงความจำเป็นที่แท้จริง ส่วนศาสนาอิสลามจะเน้นไปที่สิ่งที่อัลลอฮ์ห้ามและอนุญาต โดยเฉพาะอาหารที่เป็นฮาลาล เป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ทั้งสองศาสนามีทัศนคติในประเด็นการควบคุมการบริโภคคือการรู้จักถึงประโยชน์ที่แท้จริงของอาหารนั่นเอง

คำสำคัญ: การควบคุมการบริโภคอาหาร, พระพุทธศาสนา, ศาสนาอิสลาม

Abstract

This research article entitled to compare dietary control in the view of Theravada Buddhism and Islam. This study is by using documentary researches.

The results of the study were as follow: Food and nutrition, in the Buddhist viewpoint, food has two characteristics. and food that nourishes the soul as for food, in the view of Islam, it is nourishing as well as Buddhism differs, but the only way to choose the food that God offers is halal food.

As for the issue of food consumption control in Buddhism and Islam, it was found that Theravada Buddhism focuses on the pursuit of consumer goods based on genuine values and artificial values. and taken into account before use, while using and after using with a view to the true need Islam focuses on what Allah has forbidden and allowed. especially the food that is halal It is a food that is beneficial to the body. which, when summed up Both religions view the issue of dietary control as knowing the true benefits of food.

Keywords: Dietary control; Buddhism; Islam

บทนำ

การดำรงชีวิตของมนุษย์ที่สมบูรณ์มีความต้องการได้รับการตอบสนอง 2 ด้าน คือ ด้านร่างกาย และ ด้านจิตใจ ความต้องการเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เป็นความต้องการทางกาย

อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการมีชีวิต คือ ปัจจัยสี่ ตามมาด้วยความต้องการด้านความปลอดภัยความมั่นคงของการมีชีวิต ความสะดวกสบาย เมื่อมีปัจจัยเหล่านี้เพียงพอแล้วจึงเกิดความต้องการทางจิตใจ เช่น ความรัก ยศ ตำแหน่ง ชื่อเสียง การยอมรับจากสังคม ความร่ำรวย ความเข้าใจในตนเองพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับการควบคุมและการบริโภคที่เด่นชัด และมีพุทธพจน์รองรับว่า “โภชนะ มัตตัญญูตา การรู้จักประมาณในการบริโภค การรู้จักประมาณเพื่อสันโดษด้วยเหตุ 2 ประการ คือ 1) ประมาณโดยการรับ 2) ประมาณโดยการบริโภค” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 29 ข้อที่ 206 หน้าที่ 600, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในหลักปัจจัย 4 คือ “อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 11 ข้อที่ 181 หน้าที่ 112, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ปัจจัยสี่เหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ สำหรับการวิจัยนี้ต้องการเสนอประเด็นเฉพาะการควบคุมหรือการบริโภคอาหารมีผลในการเสริมสร้างร่างกายและสติปัญญาตลอดจนสภาพจิตใจที่ดี ความหลากหลายและแตกต่างของมนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อาหารในที่นี้จึงมีความแตกต่างไปตามพฤติกรรมการบริโภค ความแตกต่างดังกล่าวมีทั้งส่วนที่เป็นตัวอาหารเองชนิดของอาหารและในส่วน ที่ช่วยเสริมซึ่งทำให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคอาหารในลักษณะต่างๆ ตามมา พื้นฐานทางศาสนาที่เป็นแนวทางการบริโภคอาหาร คือ ความเชื่อและความศรัทธา มนุษย์เริ่มได้ให้ความสำคัญแก่อาหารมากที่สุดเพราะเป็นหนทางแห่งความอยู่รอดและความเจริญมั่นคงของการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมโหดร้ายของธรรมชาติ ทุกศาสนาล้วนมีข้อห้ามหรือระบุงการควบคุมการบริโภคอาหารหลายชนิดในบางโอกาสด้วยกันทั้งสิ้น

ศาสนาพุทธนั้นพระองค์ได้แนะนำให้เดินทางสายกลางทุกสิ่งทุกอย่างต้องการความพอดีไม่มากไม่น้อยไปเมื่อบริโภคพอดีกับความหิวก็พอดีกับความต้องการของร่างกายแต่เมื่อบริโภคด้วยต้นหาความอร่อย บางคราวก็น้อยไป บางคราวก็มากเกินไปเกิดเป็นโทษแก่ร่างกาย” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549) ชาวพุทธส่วนมากจะไม่ฆ่าสัตว์เองไม่ว่าจะเพื่อบริโภคหรือเพื่ออะไรก็ตาม แต่กฎเกณฑ์การห้ามเกี่ยวกับการบริโภคเฉพาะพระภิกษุ คือ ควบคุมบริโภคด้วยเหตุ 3 ประการ คือ 1) เนื้อที่ตนไม่ได้เห็น 2) เนื้อที่ตนไม่ได้ยิน 3) เนื้อที่ตนไม่

รังเกียจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 13 ข้อที่ 60 หน้าที่ 101, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธศาสนาให้ถือสายกลางไม่บริโภคมามากหรือน้อยเกินไปและพระพุทธเจ้ายังได้สั่งสอนในเรื่องอาหารสมุฏฐาน คือ อาหาร 4 ประกอบด้วย กวฬิงการาหาร อาหารคือคำข้าว ผัสสาหาร อาหารคือผัสสะ มโนสัณฺเจตนาหาร อาหารคือมโนสัณฺเจตนา และวิญญาณาหาร อาหารคือวิญญาณความรู้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 11 ข้อที่ 244 หน้าที่ 240, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สภาพที่นำมาซึ่งผลโดยความเป็นปัจจัยค้ำจุนรูปธรรมและนามธรรมทั้งหลายเครื่องค้ำจุนชีวิตสิ่งที่หล่อเลี้ยงร่างกายและจิตใจ ทำให้เกิดกำลังเจริญเติบโต การบริโภคอาหารด้วยท่าทีที่ถูกต้องคือบริโภคเพื่อสุขภาพมิใช่เพื่อหวังความเริ่ดอร่อยหรือด้วยความตะกละตะกลามและไร้สตินอกจากจะมีผลต่อสุขภาพกายแล้วยังมีผลเสริมสร้างจิตและปัญญาอีกด้วยเพราะในเบื้องต้นแรกเป็นการฝึกคนให้รู้จักแยกแยะในการควบคุม การฉันท การบริโภคอาหารว่าระหว่างคุณค่าทางโภชนาการและรสชาตินั้นอะไรคือคุณค่าที่แท้จริงของอาหารและอะไรคือคุณค่าเทียมผลที่ตามมาคือการฝึกจิตมิให้หลงไหลไปกับรสชาติของอาหารจนมึนแต่จะบริโภคเพื่อสนองรสสัมผัสทางกายยิ่งกว่าอะไรอื่น

การพิจารณาในการบริโภคอาหารสามารถควบคุมอาหารได้อย่างสำรวมและมีสติมีผลในการพัฒนาคุณภาพจิตที่ดีประการหนึ่งพระพุทธศาสนา สอนการดำเนินชีวิตตามหลักปฏิบัติทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา เป็นหลักธรรมที่ชาวพุทธทั่วไปใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตทำให้รู้เท่าทันชีวิตไม่หลงมกมาย มุ่งความสำเร็จ คือ ความสุข สะอาด สว่าง สงบ ตามกระบวนการหลักไตรสิกขา คือ 1) ศีลสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับใช้อบรมทางด้านความประพฤติ 2) จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ 3) ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริงไม่โอนเอียงสูงต่ำในด้านใดด้านหนึ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 29 ข้อที่ 960 หน้าที่ 608, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เช่นเดียวกับศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่มีหลักสอนเรื่องศรัทธาอย่างบริสุทธิ์ “ยอมรับในเอกภาพของพระศาสดาและมีจุดมุ่งหมายให้สร้างดุลยภาพของชีวิต คือ วัตถุและจิตใจโดยชี้ทางให้มนุษย์ปฏิบัติตามเพื่อสันติสุขทั้งด้านขัดเกลากิจใจและการดำรงสันติภาพระหว่างเพื่อนมนุษย์” (เดื่อน ด่ำดี, 2541)

พระพุทธานุญาตว่า การบริโภคอาหารเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง และเป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์ที่ว่า “การรู้จักใช้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม รู้จักแต่งตัวได้สวย บริโภคอาหารได้มากมายหลายประเภท เนื้อก็บริโภคได้ พืชก็บริโภค มนุษย์มีมันสมองที่ประเสริฐ เฉลียวฉลาดสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม สามารถดัดแปลงสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ และที่สำคัญคือสามารถสะสมและถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นต่อไป” (ณรงค์ เสียงประชา, 2541) เพราะฉะนั้นมนุษย์เรานั้นมีความรู้สึกรู้สีกินคิด แยกแยะความผิดชอบชั่วดีได้ สามารถที่จะพิจารณาถึงคุณค่าของปัจจัยที่จะนำมาสนองความต้องการของตนเองได้ ซึ่งในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กายกัมม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รูปกัมม หรือ นามรูป (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 10 ข้อที่ 57 หน้าที่ 32, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การบริโภคอาหารเป็นวิถีชีวิตมุสลิมที่มีความแตกต่างจากประชากรที่นับถือศาสนาอื่นๆ การห้ามของมุสลิมเป็นข้อห้ามตามหลักการของศาสนาอิสลามที่ต้องจดจำอย่างเด็ดขาด อาหารที่ผ่านการคัดสรร การทำอาหารตามข้อกำหนดทางศาสนาอิสลามที่สืบทอดกันมาช้านาน การบริโภคไม่เพียงแต่มีความสำคัญต่อร่างกายเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญต่อความสะอาด ความเข้มแข็งและการเจริญเติบโตทางด้านจิตวิญญาณที่เป็นตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ด้วย ในอิสลามจึงมิได้หมายความว่าเพียงการบริโภคอาหารเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงวิถีการดำเนินชีวิตในทุกด้าน เพราะอิสลามคือระบอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ อาหารฮาลาล จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมในการบริโภค ส่วนผู้ที่มิใช่มุสลิมหากบริโภคอาหารฮาลาลก็จะได้ประโยชน์ต่อสุขภาพเช่นเดียวกันเพราะอาหารฮาลาลจะต้องมีกระบวนการผลิตที่ถูกต้องตามข้อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามปราศจากสิ่งต้องห้าม (ฮารอม) และมีคุณค่าทางอาหาร (อัลกรุอัน, บทที่ 2 วรรคที่ 168)

การรับประทานอย่างมุสลิมในวันหนึ่งๆ เราต้องรับประทานอาหารกันหลายมื้อ ทั้งมื้อเล็กมื้อใหญ่ อาหารหลัก อาหารว่าง หลากหลายประเภท ตามรสนิยมและวัฒนธรรมการบริโภคของแต่ละคน อาหารที่เราประกอบหรือปรุงแต่งเองอาจจะไม่มีปัญหาในด้านความถูกต้องตามหลักการศาสนาเพราะเพียงแค่ว่าเรามีความเข้าใจในกฎกติกาของศาสนาในเรื่องอาหารฮาลาล (พิทักษ์ ก่อเกียรติพิทักษ์, 2543) เราก็สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องไม่ยาก แต่ที่น่าจะเป็นปัญหาหรือเป็นสิ่งที่มุสลิมไม่ควรมองข้าม คือ อาหารที่มีได้ประกอบเอง ไม่ว่าจะเป็นการ

รับประทานอาหารนอกบ้าน หรือที่ซื้อกลับบ้านมารับประทานที่บ้าน เพราะอาหารที่มุสลิมสามารถบริโภคได้ ไม่ใช่แค่ต้องสะอาด ถูกสุขลักษณะเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องถูกต้องตามหลักศาสนบัญญัติด้วย สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ผู้รับประทานอาหารนอกบ้าน ไม่ว่าจะเป็นคนทำงาน นักศึกษานักท่องเที่ยว นักเรียนที่เป็นมุสลิมต้องคำนึงถึง มุสลิมที่ดีจะต้องพิถีพิถันกับอาหารที่ตนรับประทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่นอกบ้าน ซึ่งก็ไม่ใช่สิ่งที่ยากลำบากจนเกินไป เพราะมีอาหารหลากหลายชนิดให้เราเลือกรับประทาน และเราคงไม่เลือกรับประทานอาหารเพียงเพราะว่ามันเป็นไก่ หรือเนื้อวัวเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง คือ ต้องผ่านการเชือดอย่างถูกต้องตามหลักการอิสลาม และต้องชำระล้างให้สะอาดตามอย่างอิสลาม รวมถึงภาชนะที่ใช้ก็ต้องสะอาด และเครื่องปรุงต่างๆ ก็ต้องถูกต้องตามหลักฮาลาล (อัลกุรอาน, บทที่ 2 วรรคที่ 168) ดังนั้น การเลือกรับประทานอาหารที่เป็นร้านของมุสลิมย่อมเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด

อิสลามไม่อนุญาตให้เรารับประทานอาหารที่ไม่แน่ใจในความถูกต้อง เพราะว่าเราไม่ได้อยู่ในภาวะคับขัน ที่หาสิ่งที่ดีกว่ารับประทานไม่ได้ หากเราสามารถจะเลือกสรรรับประทานได้อย่างมากมาย แต่ถ้าหากเราอยู่ในภาวะคับขันหรือหิวโหยจนสุดจะทน หรืออาจจะเป็นอันตรายต่อร่างกายของเราถ้าไม่ได้รับประทาน ก็จะอนุญาตให้เรารับประทานอาหารสิ่งนั้น หรือสิ่งที่เราไม่ได้รับอนุญาตให้รับประทานยามปกติ แต่ต้องในปริมาณเพียงพอแค่ทำให้เรายังชีพอยู่ได้เท่านั้น มิใช่รับประทานอาหารจนอิ่มเลยทีเดียว เราไม่ควรรับประทานอาหารที่คลุมเครือ เช่น ไม่ทราบแน่ชัดว่าสิ่งที่จะรับประทานนั้นเป็นอะไร มีส่วนผสมอย่างไร หรือในกรณีที่ผู้ประกอบอาหารไม่ใช่มุสลิมถึงแม้วัตถุดิบ ส่วนประกอบอาหารและเครื่องปรุง รวมทั้งภาชนะต่างๆ สะอาดถูกต้องตามหลักการอิสลามก็ตาม เพราะสำนักความรับผิดชอบของผู้ประกอบอาหารที่ที่เป็นมุสลิม และที่ไม่ใช่มุสลิมต่อผู้บริโภคนั้นแตกต่างกัน (นุชานูฏ ปริกสุวรรณ, 2547)

ปัจจุบันมุสลิมมีอาหารหลากหลาย คล้ายกับต่างศาสนิก แต่มีผู้ประกอบการที่เป็นมุสลิม และมีผู้ควบคุมดูแลที่เป็นมุสลิม และได้รับการตรวจสอบจากผู้รับผิดชอบที่เป็นมุสลิม อย่างไรก็ตามหากไม่มีความมั่นใจในอาหารนั้น และมีอาหารอื่นที่เรามีความมั่นใจจะด้อยด้านรสชาติ หรือคุณค่าทางโภชนาการไปบ้างก็ตาม เราก็ควรจะละทิ้งสิ่งที่คลุมเครือเสีย ท่านเราะซูลกล่าวว่า “แท้จริง สิ่งที่ยาลาลนั้นชัดเจน และสิ่งที่ฮะรอมก็ชัดเจนและระหว่างทั้งสองนั้นมีสิ่ง

ต่างๆ ที่คลุมเครือ ที่ผู้คนจำนวนมากไม่ทราบ ดังนั้น ผู้ใดที่ทิ้งมัน (สิ่งคลุมเครือ) เขาก็ได้ทำ ศาสนาของเขา เกียรติของเขาบริสุทธิ์ และผู้ใดตกอยู่ในสิ่งคลุมเครือ เขาก็ตกอยู่ในสิ่งที่หยาบ” เพื่อให้การรับประทานแบบมุสลิมของเราเป็นไปอย่างสมบูรณ์ขึ้น ก่อนลงมือทานอาหารทุกครั้ง ควรกล่าวพระนามของอัลลอฮ์ “บิสมิลลาฮิลเราะมานิลเราะฮีม” (ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ) และเมื่อเราเสร็จจากการรับประทานอาหารทุกครั้ง เราควรกล่าวสรรเสริญพระองค์ว่า (การสรรเสริญ เป็นสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ผู้ทรงประทานอาหารและเครื่องดื่มแก่เรา และทรงบันดาลให้เราเป็นมุสลิม)

ด้วยเหตุดังกล่าวมาเป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาเปรียบเทียบการควบคุมการบริโภคอาหารในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาอิสลาม จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา การควบคุมการบริโภคอาหาร ในมิติของศาสนา โดยศึกษาความหมาย หลักการ วิธีการ เป้าหมายของวิธีและกระบวนการการควบคุมการบริโภคอาหาร ที่ปรากฏในพระคัมภีร์และเปรียบเทียบการบริโภค และการควบคุมการบริโภคอาหารของชาวพุทธและชาวมุสลิม ที่อาศัยอยู่ร่วมกันมาช้านาน เพื่อให้เห็นความเหมือนความต่างเกี่ยวกับหลักการและวิธีการการควบคุมการบริโภคอาหาร ในทัศนคติที่มีต่อการบริโภคอาหารรวมทั้งกฎเกณฑ์ทางสังคม บทบัญญัติในการห้ามบริโภคอาหาร หลักธรรมที่เกี่ยวกับการควบคุมบริโภคอาหารของชาวพุทธและชาวมุสลิม รวมทั้งหลักการบริโภคอาหารของสองศาสนา มีความเหมือนและความแตกต่างกันอย่างไรแล้วนำความรู้ที่ได้มา วิเคราะห์ข้อที่มีความแตกต่างกันแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้เพื่อเป็น การศึกษาเรียนรู้ และเพื่อเป็นการอยู่ร่วมอย่างสันติ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบการควบคุมการบริโภคอาหารในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท และศาสนาอิสลาม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “เพื่อเปรียบเทียบการควบคุมการบริโภคอาหารในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาอิสลาม” นี้ เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร มีดังนี้

1. ข้อมูลด้านเนื้อหา

1.1 เนื้อหางานวิจัยทางพระพุทธศาสนา รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก รวมถึงดุฆฎินิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย

1.2 เนื้อหางานวิจัยทางศาสนาอิสลาม รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อัลกุรอาน ฮะดิษห์ รวมถึงดุฆฎินิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และเอกสารต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์แนวคิดเรื่องการบริโภคอาหารของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

2.2 เปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง

2.3 เขียนสรุปผลของการวิจัย

ผลการศึกษา

จากการศึกษาได้พบว่า

1. ปัจจัยสี่เหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 25 ข้อที่ 203 หน้าที่ 95, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ไม่ว่ามนุษย์นั้นจะมีอัตลักษณ์และชาติพันธุ์อะไร นับถือศาสนาใด หลักปัจจัยสี่ในพุทธศาสนาเถรวาทครอบคลุมถึงหมด เพราะหลักการควบคุมหรือการบริโภคตามหลักปัจจัยสี่มีผลในการเสริมสร้างร่างกายและสติปัญญาตลอดจนสภาพจิตใจที่ดี ความหลากหลายและแตกต่างของมนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อาหารในที่นี้จึงมีความ

แตกต่างกันไปตามพฤติกรรมการบริโภค ความแตกต่างดังกล่าวมีทั้งส่วนที่เป็นตัวอาหารเองชนิดของอาหารและในส่วน ที่ช่วยเสริมซึ่งทำให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคอาหารในลักษณะต่างๆ ตามมา พื้นฐานทางศาสนาที่เป็นแนวทางการบริโภคอาหาร คือ ความเชื่อและความศรัทธา มนุษย์เริ่มได้ให้ความสำคัญแก่อาหารมากที่สุดเพราะเป็นหนทางแห่งความอยู่รอดและความเจริญมั่นคงของการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมโหดร้ายของธรรมชาติ ทุกศาสนาล้วนมีข้อห้ามหรือระบุงการควบคุมการบริโภคอาหารหลายชนิดในบางโอกาสด้วยกันทั้งสิ้น

พระพุทธศาสนามีแนวคิดที่เชื่อว่าอาหารมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทำให้ร่างกายเจริญเติบโต แข็งแรง เสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค การจะมีชีวิตได้จำเป็นต้องอย่างยั้ง ที่ต้องได้รับอาหาร พระพุทธเจ้าตรัสว่า สรรพสัตว์เป็นอยู่ได้ด้วยอาหาร การบริโภคอาหารที่ดี มีประโยชน์ก็จะส่งผลดีให้กับร่างกายทำให้ร่างกายแข็งแรง สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีความสุข หากบริโภคอาหารที่ไม่ดีไม่มีประโยชน์อาหารให้โทษหรือบริโภคอาหารไม่ถูกหลัก ก็จะทำให้เกิดโรคตามมาในที่สุด ในพระพุทธศาสนามีหลักการในการบริโภคอาหารที่มุ่งประโยชน์แก่การดำรงอยู่ของอติภาพ วิธีบริโภคอาหารจึงต้องไม่บริโภคเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับ เพื่อตกแต่ง แต่บริโภคเพื่อดำรงสังขารนี้ไว้เพื่อยังชีวิตให้เป็นไปได้เพื่อป้องกันความลำบาก และเพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ด้วยเหตุนี้วิธีการบริโภคอาหารเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 13 ข้อที่ 378 หน้าที่ 479-480, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงควรมีลักษณะบริโภคอาหารหนักมือเดียวเพื่อไม่ให้เกิดพลังงานสะสมจนกลายเป็นโทษพิจารณาอาหารก่อนรับประทาน เพื่อให้เห็นอาหารเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่งเท่านั้น จะทำให้มี สติในการบริโภค ไม่บริโภคแบบมัวเมา หลงใหลในรสชาติของอาหารจนทำให้เกินพอดี

2. การรับประทานอย่างมุสลิมในวันหนึ่งๆ เราต้องรับประทานอาหารกันหลายมื้อ ทั้งมือเล็กมือใหญ่ อาหารหลัก อาหารว่าง หลากหลายประเภท ตามรสนิยมและวัฒนธรรมการบริโภคของแต่ละคน อาหารที่เราประกอบหรือปรุงแต่งเองอาจจะไม่มีปัญหาในด้านความถูกต้องตามหลักการศาสนาเพราะเพียงแค่ว่าเรามีความเข้าใจในกฎกติกาของศาสนาในเรื่องอาหารฮาลาล เราก็สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องไม่ยาก แต่ที่น่าจะเป็นปัญหาหรือเป็นสิ่งที่มุสลิมไม่ควรมองข้าม คือ อาหารที่มีได้ประกอบเอง ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานนอกบ้าน หรือที่ซื้อกลับเข้ามารับประทานที่บ้าน เพราะอาหารที่มุสลิมสามารถบริโภคได้ ไม่ใช่แค่ต้องสะอาด ถูก

สุขลักษณะเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องถูกต้องตามหลักศาสนาบัญญัติด้วย สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ผู้รับประทานนอกบ้าน ไม่ว่าจะเป็นคนทำงาน นักศึกษา นักท่องเที่ยว นักเรียนที่เป็นมุสลิมต้องคำนึงถึง มุสลิมที่ดีจะต้องพิถีพิถันกับอาหารที่ตนรับประทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่นอกบ้าน ซึ่งก็คงไม่ใช่สิ่งที่ยากลำบากจนเกินไป เพราะมีอาหารหลากหลายชนิดให้เราเลือกรับประทาน และเราคงไม่เลือกรับประทานอาหารเพียงเพราะว่ามันเป็นไก่ หรือเนื้อวัวเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง คือ ต้องผ่านการเชือดอย่างถูกต้องตามหลักการอิสลาม และต้องชำระล้างให้สะอาดตามอย่างอิสลาม รวมถึงภาชนะที่ใช้ก็ต้องสะอาด และเครื่องปรุงต่างๆ ก็ต้องถูกต้องตามหลักฮาลาล ดังนั้นการเลือกรับประทานอาหารที่เป็นร้านของมุสลิมย่อมเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด (บุคอรี, จาริก เซ็นเจริญ และมุฮัมมัด พายิบ, 2540)

ชาวมุสลิมเป็นกลุ่มชนที่ปฏิเสธการบริโภคอาหารที่ไม่ได้รับการอนุมัติตามหลักการศาสนาอิสลาม ปฏิเสธการบริโภคเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ อิสลามเป็นระบอบในการดำเนินชีวิตของมุสลิม ชีวิตของมุสลิมจึงผูกพันอยู่กับศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย การกระทำทุกอย่างของมุสลิมต้องดำเนินอยู่ในกรอบที่ศาสนากำหนดในทุกกรณีทั้ง เรื่องความผูกพัน ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า มนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสัตว์ มุสลิมต้องมีความเมตตาตาสงสารสัตว์ การกักขังสัตว์โดยไม่ให้อาหารเป็นเหตุให้ตกนรก การกลั่นแกล้งรังแกสัตว์ จะต้องถูกนำไปไต่สวนต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้า การเชือดสัตว์เป็นสิ่งที่ศาสนาอนุมัติให้กระทำได้อยู่ในกรอบที่เชือดเพื่อ เป็นอาหาร ไม่กระทำการฆาตกรรมสัตว์ ต้องเชือดด้วยมีดที่คม ต้องให้สัตว์ล้มลงนอนอย่างดี ขณะเชือดต้องกล่าวนามของพระผู้เป็นเจ้า ฮาลาลและฮารอมในชีวิตส่วนตัวของมุสลิม ประชาชาติและเผ่าพันธุ์มนุษย์มีทัศนะที่แตกต่างกันในเรื่องอาหารและ เครื่องดื่มว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่อนุมัติและสิ่งใดเป็นสิ่งที่ต้องห้ามสำหรับพวกเขา มาช้านานแล้ว โดยเฉพาะเรื่องอาหารที่มาจากสัตว์ สำหรับอาหารและเครื่องดื่มที่ได้มาจากพืชนั้น มนุษย์เราไม่มีทัศนะที่แตกต่างกันมากนัก อิสลามไม่ได้ห้ามอาหารที่ได้มาจากพืช ยกเว้นสิ่งที่เกิดจากการนำไปหมักจนกลายเป็นสุรา ไม่ว่าจะผลิตจากองุ่น อินทผลัม ข้าวบาร์เลย์ หรือวัตถุดิบใดก็ตาม เมื่อกลายสภาพเป็นสุรา เช่นเดียวกับที่อิสลามห้ามสิ่งที่ทำให้มึนเมาและขาดสติ และที่เป็นอันตรายต่อร่างกายทำให้ศาสนาอิสลามสามารถควบคุมการบริโภคอาหารได้ตามหลักศาสนา (ช.บ. 4: 168)

3. อาหารและโภชนาการในทัศนะของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม พระพุทธศาสนาให้ทัศนะว่าอาหารมีลักษณะ 2 ประการคือค่าข้าวที่ทำให้ร่างกายดำรงชีพขึ้นอยู่ และอาหารที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณ ส่วนอาหารในทัศนะของศาสนาอิสลามเป็นสิ่งที่บำรุงร่างกายเช่นกันกับพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงความต่างกันเรื่องคุณค่าการบริโภคอาหารคือ พระพุทธศาสนาจะเน้นวิธีการ ส่วนอิสลามเน้นอาหาร เพราะพระพุทธศาสนาแยกเป็นส่วนของ พระสงฆ์ที่ต้องอาศัยผู้อื่นเลี้ยงชีพ จึงต้องพิจารณาให้เห็นคุณค่าของอาหารเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง และผู้ถวายอาหาร ส่วนฆราวาส เน้นการพิจารณาให้เห็นคุณค่าของอาหารเพื่อประโยชน์ต่อร่างกายเป็นสำคัญ เพื่อดับเวทนาคือความหิวกระหายเท่านั้น ไม่มุ่งไปที่การบริโภคเพื่อประดับตกแต่ง ที่เรียกว่า เน้นวิธีการ “บริโภคเพื่ออยู่ ไม่ใช่อยู่เพื่อบริโภค” เน้นการแสวงหาสิ่งบริโภคโดยหลักของคุณค่าแท้คุณค่าเทียม และนำมาพิจารณาใช้สอยทั้งก่อนจะใช้สอย ขณะที่ใช้สอย และหลังจากใช้สอยโดยมุ่งถึงความจำเป็นที่แท้จริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 13 ข้อที่ 378 หน้าที่ 479-480, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนคุณค่าของการบริโภคอาหารในศาสนาอิสลามจะเน้นเรื่องอาหารเป็นสำคัญ ชาวมุสลิมมีความเชื่อว่าอาหารฮาลาลที่เข้าสู่ร่างกายไปสร้างเป็นเนื้อเยื่อต่างๆ จะมีส่วนเสริมสร้างจิตวิญญาณให้บริสุทธิ์ด้วย ดังนั้นอาหารที่จะนำมาบริโภคได้นั้นต้องผ่านการปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักของศาสนาโดยมีกระบวนการตั้งแต่เริ่มแรกในการแสวงหาอาหาร การปรุงอาหาร และการบริโภคอาหาร ซึ่งมีเกณฑ์ตัดสินคือ “ดี มีคุณค่า ปราศจากอันตราย” เป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย (ช.บ. 4: 168) ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ทั้งสองศาสนามีทัศนะในประเด็นการควบคุมการบริโภคคือการรู้จักถึงประโยชน์ที่แท้จริงของอาหารนั่นเอง เพียงแต่พระพุทธศาสนาเน้นถึงวิธีการบริโภคอาหาร ส่วนศาสนาอิสลามมุ่งไปที่ตัวอาหารเป็นสำคัญ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาได้ผลการวิจัย คือ

1. พระพุทธศาสนามีแนวคิดที่เชื่อว่าอาหารมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทำให้ร่างกายเจริญเติบโต แข็งแรง เสริมสร้างภูมิคุ้มกันต้านทานโรค การจะมีชีวิตได้จำเป็นต้องอย่างยั้ง ที่

ต้องได้รับอาหาร พระพุทธเจ้าตรัสว่า สรรพสัตว์เป็นอยู่ได้ด้วยอาหาร การบริโภคอาหารที่ดี มีประโยชน์ก็จะส่งผลดีให้กับร่างกายทำให้ร่างกายแข็งแรง สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีความสุข หากบริโภคอาหารที่ไม่ดีไม่มีประโยชน์อาหารให้โทษหรือบริโภคอาหารไม่ถูกหลัก ก็จะทำให้เกิดโรคตามมาในที่สุด ในพระพุทธศาสนามีหลักการในการบริโภคอาหารที่มุ่งประโยชน์แก่การดำรงอยู่ของอัตภาพ วิธีบริโภคอาหารจึงต้องไม่บริโภคเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับ เพื่อดกแต่ง แต่บริโภคเพื่อดำรงสังขารนี้ไว้เพื่อยังชีวิตให้เป็นไปได้เพื่อป้องกันความลำบาก และเพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ด้วยเหตุนี้วิธีการบริโภคอาหารเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 13 ข้อที่ 378 หน้าที่ 479-480, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงควรมีลักษณะบริโภคอาหารหนักมือเดียวเพื่อไม่ให้เกิดพลังงานสะสมจนกลายเป็นโทษพิจารณาอาหารก่อนรับประทาน เพื่อให้เห็นอาหารเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่งเท่านั้น จะทำให้มีสติในการบริโภค ไม่บริโภคแบบมัวเมา หลงใหลในรสชาติของอาหารจนทำให้เกิดโทษ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (แสงว นิลนามะ, 2550) ศึกษาเรื่อง “จริยธรรมการบริโภคในพุทธศาสนาเถรวาท” สรุปว่า สังคมการบริโภคในปัจจุบันเป็นสังคมบริโภคนิยม แม้แต่การบริโภคปัจจัย 4 ในชีวิตประจำวันก็ไม่ได้เป็นไปเพื่อพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น แต่กลับมุ่งเสพบริโภคเพื่อพอกเสริมกิเลสให้หายอยาก ซึ่งไม่อาจพอภาวะดังกล่าวได้อย่างแท้จริง พฤติกรรมการบริโภคที่ผิดเพี้ยนก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตเชิงปัจเจก สังคม และสิ่งแวดล้อมจนเกิดวิกฤต 2 ระดับ คือ วิกฤตมนุษย์และวิกฤตสิ่งแวดล้อม หรือเกิดปัญหาหระหว่างมนุษย์กับมนุษย์คือสงครามความรุนแรง การแข่งขัน และปัญหาหระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ คือ การบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองไร้ค่า และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาเกรียงไกร กิตติเมธี (พินยารัก), 2556) ศึกษาเรื่อง “พุทธจริยศาสตร์กับการบริโภคปัจจัย 4” พบว่า การบริโภคปัจจัย 4 ในทัศนะของพุทธจริยศาสตร์หมายถึงการบริโภคด้วยปัญญา ประกอบด้วยเหตุผลให้รู้ถึงคุณค่าที่แท้จริง ไม่ได้บริโภคเพื่อสนองความต้องการหรือเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีทรศนะสนับสนุนการบริโภคเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด อันเป็นเหตุให้มนุษย์มีศักยภาพที่สมบูรณ์ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ การบริโภคของบรรพชิต กับการบริโภคของคฤหัสถ์

2. ชาวมุสลิมเป็นกลุ่มชนที่ปฏิเสธการบริโภคอาหารที่ไม่ได้รับการอนุมัติตามหลักศาสนาอิสลาม ปฏิเสธการบริโภคเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ อิสลามเป็นระบอบใน

การดำเนินชีวิตของมุสลิม ชีวิตของมุสลิมจึงผูกพันอยู่กับศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย การกระทำทุกอย่างของมุสลิมต้องดำเนินอยู่ในกรอบที่ศาสนากำหนดในทุกกรณีทั้ง เรื่องความผูกพัน ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า มนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสัตว์ มุสลิมต้องมีความเมตตาสงสารสัตว์ การกักขังสัตว์โดยไม่ให้อาหารเป็นเหตุให้ตกรอก การกลั่นแกล้งรังแกสัตว์ จะต้องถูกนำไปไต่สวนต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้า การเชือดสัตว์เป็นสิ่งที่ไม่ศาสนาอนุมัติให้กระทำได้ภายใต้กรอบที่เชือดเพื่อ เป็นอาหาร ไม่กระทำการฆ่าสัตว์ ต้องเชือดด้วยมีดที่คม ต้องให้สัตว์ล้มลงนอนอย่างดี ขณะเชือดต้องกล่าวนามของพระผู้เป็นเจ้า ฮาลาลและฮารอมในชีวิตส่วนตัวของมุสลิม ประชาชาติและเผ่าพันธุ์มนุษย์มีทัศนะที่แตกต่างกันในเรื่องอาหารและ เครื่องดื่มว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่อนุมัติและสิ่งใดเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับพวกเขา มาช้านานแล้ว โดยเฉพาะเรื่องอาหารที่มาจากสัตว์ สำหรับอาหารและเครื่องดื่มที่ได้มาจากพืชนั้น มนุษย์เราไม่มีทัศนะที่แตกต่างกันมากนัก อิสลามไม่ได้ห้ามอาหารที่ได้มาจากพืช ยกเว้นสิ่งที่เกิดจากการนำไปหมักจนกลายเป็นสุรา ไม่ว่าจะผลิตจากองุ่น อินทผลัม ข้าวบาร์เลย์ หรือวัตถุดิบใดก็ตาม เมื่อกลายเป็นสุรา เช่นเดียวกับที่อิสลามห้ามสิ่งที่ทำให้มึนเมาและขาดสติ และที่เป็นอันตรายต่อร่างกายทำให้ศาสนาอิสลามสามารถควบคุมการบริโภคอาหารได้ตามหลักศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ (นุชนาฏ ปริกสุวรรณ, 2547) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาชุมชนมุสลิมเขตหนองจอก” พบว่า ชาวไทยมุสลิมเขตหนองจอกนิยมประกอบอาหารรับประทานเองมากกว่าที่ซื้อมาปรุงเอง และมักจะรับประทานอาหารพร้อมกัน เพราะชาวไทยมุสลิมชุมชนนี้เชื่อว่า การรับประทานอาหารพร้อมกันนั้นช่วยสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างคนในครอบครัว ส่วนความเชื่อในอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ก็ไม่ได้เป็นความเชื่อตามหลักศาสนาอิสลาม หากแต่เป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาและวัฒนธรรมอื่นๆ เพราะตามหลักศาสนาอิสลามแล้วนั้น ไม่ได้สอนให้มีความเชื่อในเรื่องใดๆ เพียงสอนให้ศรัทธาต่อผู้เป็นเจ้าเท่านั้น และตามหลักศาสนาอิสลามแล้วอาหารที่อนุญาตให้บริโภคได้นั้น บริโภคเพื่อสุขภาพพลานามัยของชาวมุสลิมเอง

3. อาหารและโภชนาการในทัศนะของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

พระพุทธศาสนาให้ทัศนะอาหารมีลักษณะ 2 ประการคือคำข้าวที่ทำให้ร่างกายดำรงชีพขึ้นอยู่ และอาหารที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณ ส่วนอาหารในทัศนะของศาสนาอิสลามเป็นสิ่งที่บำรุงร่างกาย เช่นกันกับพระพุทธศาสนาต่างกันแต่วิธีในการเลือกอาหารที่พระเจ้ามอบให้เท่านั้นคืออาหารฮาลาล

ลาล ส่วนในประเด็นการควบคุมการบริโภคอาหารในพระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม พบว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทจะเน้นการแสวงหาสิ่งบริโภคโดยหลักของคุณค่าแท้คุณค่าเทียม และนำมาพิจารณาใช้สอยทั้งก่อนจะใช้สอย ขณะที่ใช้สอย และหลังจากใช้สอยโดยมุ่งถึงความจำเป็นที่แท้จริง ส่วนศาสนาอิสลามจะเน้นไปที่สิ่งที่อัลลอฮ์ห้ามและอนุญาต โดยเฉพาะอาหารที่เป็นฮาลาล เป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ซึ่งเมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว ทั้งสองศาสนามีทัศนะในประเด็นการควบคุมการบริโภคคือการรู้จักถึงประโยชน์ที่แท้จริงของอาหารนั่นเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาไพฑูรย์ โชติวัฒนโณ, 2555) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบข้อบัญญัติและจริยธรรมการบริโภคอาหารระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม” พบว่า ข้อห้ามของศาสนาพุทธหรืออิสลามต่างก็มุ่งเน้นในประเด็นเดียวกัน คือ เพื่อให้ศาสนิกของพระองค์ได้บริโภคแต่สิ่งที่ดี และป้องกันคนทั้งหลายที่จะเข้ามาทำให้คำสอนไขว้เขวจึงได้บัญญัติไว้เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้รับรู้และได้ประพฤติตามอย่างสบายใจ เพราะศาสดาได้ชี้เอาไว้หมดทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นข้อห้าม จริยธรรม วัตถุประสงค์ของการห้าม และประโยชน์ที่ได้รับจากการห้ามนั้น เพราะฉะนั้น ศาสนิกทั้งสองศาสนาเมื่อมีความเข้าใจตรงกันอย่างนี้แล้ว ก็จะอยู่กันอย่างสันติสุขและเข้าใจกันมากขึ้น แต่งานวิจัยนี้ยังขาดในประเด็นเรื่องการควบคุมการบริโภคอาหาร

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบการควบคุมอาหารในพระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม

พระพุทธศาสนา	ศาสนาอิสลาม	การควบคุมอาหาร	ผลกระทบ
อาหารคือคำข้าวที่มีประโยชน์ต่อร่างกายเพื่อการดำรงชีพ และการปฏิบัติธรรม ไม่ใช่เพื่อความงาม และก่อให้เกิดความยึดติดในวัตถุบริโภค	อาหารฮาลาล ที่ได้รับอนุญาตตามหลักศาสนา และเว้นเครื่องดื่มที่ผสมแอลกอฮอล์ เพราะไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ	ลักษณะอาหาร	ตามหลักพระพุทธศาสนามีทัศนะว่า อาหารคือคำข้าวที่ทำให้ร่างกายดำรงชีพขั้นธอยู่ และอาหารที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณส่วนศาสนาอิสลาม

			อาหารที่จะบริโภคนได้ ต้องผ่านการปรุงตาม หลักการศาสนา (ฮา ลาล)
แสวงหาตามกำลังโดย เน้นถึงคุณค่าแท้คุณค่า เทียม	แสวงหาตามหลัก ศาสนาคือความเป็น ฮาลาล	การแสวงหา (วิธีการ mean)	ศาสนิกได้รู้แนวทาง ปฏิบัติในการแสวงหา สิ่งบริโภค
รู้จักพิจารณาใน 3 เวลา พิจารณาก่อนบริโภค พิจารณาขณะบริโภค พิจารณาหลังบริโภค	เชื่อตามคำ ของอัลลอฮ์ บริโภค เพื่อดำรงชีพ	การบริโภค (เป้าหมาย end)	ศาสนิกบริโภคเพื่อ ประโยชน์แก่ร่างกาย

จากแผนภูมิขั้นต้นสามารถอธิบายการควบคุมอาหารในพระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม ใน 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะอาหาร พระพุทธศาสนามุ่งอธิบายถึงอาหารคือคำข้าวที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย เพื่อการดำรงชีพ และการปฏิบัติธรรม ไม่ใช่เพื่อความงาม และก่อให้เกิดความยึดติดในวัตถุบริโภค และวิญญานาหาร อาหารที่หล่อเลี้ยงวิญญานการรับรู้ในส่วนภายใน สำหรับศาสนาอิสลาม ลักษณะของอาหารที่จะนำมาบริโภค ต้องผ่านการฮาลาล ที่ได้รับอนุญาตตามหลักศาสนา และเว้นเครื่องดื่มที่ผสมแอลกอฮอล์ เพราะไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ เมื่อกล่าวถึงผลกระทบจะพบว่า พระพุทธศาสนามีทัศนะว่า อาหารคือคำข้าวที่ทำให้ร่างกายดำรงชีพขั้นอยู่ และอาหารที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาน ส่วนศาสนาอิสลาม อาหารที่จะบริโภคได้ต้องผ่านการปรุงตามหลักการศาสนา (ฮาลาล)

2. การแสวงหา พระพุทธศาสนามุ่งอธิบายถึงวิธีการ (mean) แสวงหาอาหารมากกว่าจะมุ่งไปที่การควบคุมอาหารโดยตรง ซึ่งเป็นเป้าหมายของการควบคุมอาหาร ขณะที่ศาสนาอิสลามไม่ได้สนใจวิธีการมากนัก เพราะพระพุทธศาสนากล่าวถึงการแสวงหาสิ่งบริโภคตามกำลังความสามารถ เรียกว่ารู้จักประมาณ มีความพอเพียงโดยเน้นคุณภาพของสิ่งของมองไปที่คุณค่า

แท้และคุณค่าเทียม ส่วนศาสนาอิสลามมุ่งแสวงหาสิ่งบริโศคตามหลักของศาสนาคือความเป็นฮาลาล เมื่อกล่าวถึงผลกระทบจะพบว่า ทั้งศาสนิกทั้งสองศาสนาได้รู้แนวทางในการปฏิบัติตัวเองในการแสวงหาปัจจัยสิ่งบริโศค

3. การควบคุมการบริโศค เป็นเป้าหมาย (end) แต่ไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธศาสนามุ่งเน้น เพราะอาหารไม่ใช่สิ่งที่ได้มาด้วยตนเอง แต่อาศัยผู้อื่น แต่ศาสนาอิสลามมุ่งเน้นเป้าหมายนี้อย่างชัดเจน เพราะพระพุทธศาสนาเน้นการรู้จักพิจารณาในการบริโศคใน 3 กาล คือ พิจารณาก่อนบริโศค พิจารณาขณะบริโศค และพิจารณาหลังบริโศคจนเกิดเป็นความคุ้นชิน ส่วนศาสนาอิสลามเน้นเชื่อตามคำของอัลลอฮ์เป็นการบริโศคเพื่อการดำรงชีวิตและปฏิบัติกิจของศาสนา เมื่อกล่าวถึงผลกระทบศาสนิกทั้งสองศาสนามีทัศนะว่าการบริโศคนั้นเป็นการบริโศคเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกายเพื่อดำรงชีพในการสนับสนุนศาสนาของตน

บทสรุป

พระพุทธศาสนามีหลักการในการบริโศคอาหารที่มุ่งประโยชน์แก่การดำรงอยู่ของอัตภาพ วิธีบริโศคอาหารจึงต้องไม่บริโศคเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับ เพื่อตกแต่ง แต่บริโศคเพื่อดำรงชีวิตให้เป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้วิธีการบริโศคอาหารเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด พิจารณาอาหารก่อนรับประทาน เพื่อให้เห็นอาหารเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่งเท่านั้น จะทำให้มีสติในการบริโศค ไม่บริโศคแบบมัวเมา หลงไหลในรสชาติของอาหารจนทำให้เกินพอดี สำหรับศาสนาอิสลามห้ามการบริโศคอาหารที่ไม่ได้รับการอนุมัติตามหลักการศาสนาอิสลาม ห้ามเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ ชีวิตของชาวมุสลิมดำเนินอยู่ในกรอบของศาสนาจึงทำให้ศาสนาอิสลามสามารถควบคุมการบริโศคอาหารได้ ดังนั้น การควบคุมการบริโศคอาหารในพระพุทธศาสนาจะเน้นการแสวงหาสิ่งบริโศคโดยหลักของคุณค่าแท้คุณค่าเทียม และนำมาพิจารณาใช้สอยทั้งก่อนจะใช้สอย ขณะที่ใช้สอย และหลังจากใช้สอยโดยมุ่งถึงความจำเป็นที่แท้จริง ส่วนศาสนาอิสลามจะเน้นไปที่สิ่งที่อัลเลฮ์ห้ามและอนุญาต โดยเฉพาะอาหารที่เป็นฮาลาล เป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ทั้งสองศาสนามีทัศนะในประเด็นการควบคุมการบริโศคคือการรู้จักถึงประโยชน์ที่แท้จริงของอาหารนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนแม่บท ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ระบุชัดเจนในการเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี

1.2 ควรมีนโยบายส่งเสริมระบบสำหรับอาหารที่ดีต่อสุขภาพ

1.3 ควรวางนโยบายการส่งเสริมสนับสนุนให้สังคมเห็นคุณค่าของอาหารทุกแง่มุมเพื่อประโยชน์ในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อการควบคุมการบริโภคอาหารในทัศนะของ พระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาอิสลาม

2.2 ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติต่อการควบคุมการบริโภคอาหารในทัศนะของ พระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์

เอกสารอ้างอิง

ณรงค์ เส็งประชา. (2541). *มนุษย์กับสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

เดือน ดำดี. (2541). *ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นุชนาฏ ปริกสุวรรณ. (2547). การศึกษาชุมชนมุสลิมเขตหนองจอก. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตไทยศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บุคอรี, จารึก เซ็นเจริญ และมุฮัมมัด พายิบ แพล. (2540). *หะดีษบุคอรี เล่ม 7*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อัล-อีมาน.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.

- พระมหาเกรียงไกร กิตติเมธี (พินยารักษ์). (2556). พุทธจริยศาสตร์กับการบริโภครูปปัจจัย 4. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาไพฑูรย์ โชติวัฒนโณ. (2555). การศึกษาเปรียบเทียบข้อบัญญัติและจริยธรรมการบริโภคอาหารระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิทักษ์ ก่อเกียรติพิทักษ์. (2543). ศักยภาพด้านการผลิตอาหารฮาลาล: ศึกษากรณีจังหวัดปัตตานี. *ภาควิพนธ์ปริญญาพัฒนสังคมนาสาตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสวง นิลนามะ. (2550). จริยธรรมการบริโภคในพุทธศาสนาเถรวาท. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การศึกษาเปรียบเทียบพรหมตามคติพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนา
พราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย
**A Comparative Study of the Brahma Based on the Belief of
Theravada Buddhism and Brahmanism-Hinduism in Thai
Society**

¹พระเทพกมล วรฤทธิ์

Phra Thepkamol Worarith

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author E-mail: Thepkamol19962539@Gmail.com

Received: March 28, 2022; **Revised:** April 25, 2022; **Accepted:** April 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบพรหมตามคติพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย งานวิจัยเล่มนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์และเอกสารงานวิจัย ผลการวิจัยพบว่า

พรหมในพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นเทพเหมือนกัน สวยสุขอยู่ในวิมานเหมือนกัน มีพรหมโลกเป็นที่อยู่เหมือนกัน มีอานุภาพเหมือนกัน มีรัศมีกายสว่างไสวเหมือนกัน มีนัยที่ต่างกัน คือพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ เป็นเทพแห่งเมตตา เป็นผู้สร้างทุกสิ่งในโลก มีเพียงองค์เดียวกำเนิดขึ้นเอง เป็นผู้ให้กำเนิดพระเวท เป็นผู้ลิขิตชะตาชีวิตมนุษย์ เป็นหนึ่งในพระตรีมูรติ เป็นอมตะ ส่วนพรหมในพุทธศาสนาเถรวาท เป็น

เทพประเภทหนึ่งที่ไม่เสพกาม อาศัยอยู่ในพรหมโลก เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งที่มีกุศลมาก มีกำเนิดมาจากมนุษย์ที่บรรลุมาน เมื่อสิ้นอายุขัยในพรหมภูมิต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ในคติของสังคมไทยพรหมในพุทธศาสนาเถรวาท ได้ถูกอธิบายในบริบทของความบริสุทธิ์พรหมเป็นผู้วิเศษ มีคุณธรรม บิดามารดาผู้มีความเปรียบดังพรหม เพราะมีพรหมวิหารเป็นคุณธรรม ในขณะที่พรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้รับการเคารพนับถือในฐานะเป็นสิ่งสูงสุดที่คอยปกป้องรักษา และอำนวยโชคลาภให้แก่ผู้นับถือนับบูชา

คำสำคัญ: พรหม, พุทธศาสนาเถรวาท, ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

Abstract

This research articles to comparatively study of the Brahma based on the belief of Theravada Buddhism and Brahmanism-Hinduism in Thai Society. This study is of documentary's research, by collecting information from scriptures and the related researches. The results of this study were as follows:

Brahma in both Theravada and Brahmanism-Hinduism has the similar points, i.e., they are divine being, experiencing happiness in the divine abode, living in the divine world, having super power, and bodily radiant, but they are have different point, i.e., Brahma in Brahmanism-Hinduism is the great Divine being, the divinity of kindness, the creator all thing in the world, has only one, originated by himself without the first cause, is the originating of the Vedas predestining the fate of man, and is one of Trimurti and everlasting. Brahma in Theravada is one kind of deity that has no sensual feeling, living in the divine world, is one kind of being that has more virtue, originating from human who occupied the jhana, once the lifespan in the divine world was finished, the Brahmas will come to the Wheel of Rebirth again. In Thai society, Brahma in Theravada Buddhism is explained in the context of the purity, Brahma as clairvoyant, virtues and great, the benefactor father and mother are compared with Brahma because of having Divine States as the virtue, whereas Brahmas in

Brahmanism-Hinduism is respected as the Supreme Being that protects and bestows the fortune to ones who pay respect to him.

Keywords: Brahma, Theravada Buddhism, Brahmanism-Hinduism

บทนำ

ความเชื่อของมนุษย์ในสมัยพุทธกาล ต่างเชื่อว่าพรหมเป็นเทพผู้สร้างโลกจักรวาล รวมถึงสร้างมนุษย์ขึ้นมาจากส่วนต่างๆ ของพระองค์ ได้แก่ สร้างพราหมณ์ขึ้นมาจากพระโอษฐ์ สร้างกษัตริย์ขึ้นมาจากพระหัตถ์ สร้างแพศย์ขึ้นมาจากพระอุระ และสร้างศูทรขึ้นมาจากพระบาทของพระองค์ พรหมยังเป็นผู้ให้กำเนิดคัมภีร์พระเวทอีกด้วย (นิธย์ จารุศร, 2547) พรหมเป็นหนึ่งในตรีมูรติเป็นการรวมร่างอวตารของพระเป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ พรหม เทพ คือเทพผู้สร้าง วิษณุเทพ คือเทพผู้รักษา และศิวะเทพ คือเทพผู้ทำลาย ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน พรหมยังเป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ที่ชาวอินเดีย และชาวไทยให้ความเคารพนับถือ ต่อมา มีการสร้างเทวาลัยขึ้นมา เพื่อประดิษฐานเทวรูปของพรหม (พระพานิช ญาณชีโว, 2539) ผู้ที่มากกราบไหว้บูชาเชื่อว่า พรหมเป็นผู้ลิขิตชะตาชีวิต มีความเมตตาต่อผู้ศรัทธา ประทานพรให้แก่ผู้ทำความดี ได้รับความสุขความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต (มาลัย จุฑารัตน์, 2562)

พุทธศาสนาเถรวาทเชื่อว่า พรหมเป็นเทพในพรหมโลก เป็นโลกที่ปราศจากกาม ในพุทธศาสนาเถรวาทแบ่งเป็นสองประเภท ได้แก่ รูปพรหม คือพรหมที่มีรูป อรูปพรหม คือพรหมที่ไม่มีรูป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2555) พรหมมีอายุทิพย์ มีรัศมีที่แผ่ออกจากสรีระ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2545) เหตุที่มาบังเกิดเป็นพรหม พุทธศาสนาเถรวาทกล่าวว่า มนุษย์ผู้มีคุณธรรมสูง ดำรงตนในพรหมวิหาร คือเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ประพฤติตามคุณธรรมที่ประเสริฐ ครั้นละอัฐภาพจากมนุษย์ ย่อมเข้าถึงฐานะแห่งพรหม (เสฐียรโกเศศ, 2545) พรหมเกิดจากมนุษย์ผู้ทำบุญด้วยสมาธิ ทำมานให้เกิดขึ้น มีปฐมฌาน ทุติฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ละอัฐภาพมนุษย์ย่อมเกิดในพรหมโลก พุทธศาสนาเถรวาทไม่เน้นให้บูชาพรหม แต่ให้ยึดมั่นในพรหมวิหาร เป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่ บุคคลใดมีพรหมวิหารธรรม ย่อมเป็นพรหมผู้ประเสริฐ เช่น บิฑามารดาที่มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ถือว่าเป็นพรหมของบุตร (สาริกา หาญพานิชย์, 2556)

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเชื่อว่า พรหมเป็นเทพสูงสุด เป็นเทพผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์ รวมถึงสัตว์ทั้งหลาย เป็นเทพผู้ลิขิตชีวิตมนุษย์ (ศานติ ภักดีคำ, 2556) มีอยู่เพียงองค์เดียว คัมภีร์พระเวทกล่าวว่า พรหมเป็นผู้สร้างบุคคลวรรณะสี่ ให้กำเนิดจากอวัยวะแต่ละส่วน พราหมณ์กำเนิดจากพระโอษฐ์ กษัตริย์กำเนิดจากพระอุระ แพศย์กำเนิดจากพระเพลา ศูทรกำเนิดจากพระบาท (อติเทพ เทวินทร์, 2554) คัมภีร์พรหมปุราณะกล่าวว่า พรหมเป็นผู้ลิขิตความเป็นไปทุกสรรพสิ่ง เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตมนุษย์ พรหมเป็นผู้รู้ความเคลื่อนไหวของสรรพชีวิต เหตุการณ์สำคัญของโลกอยู่ในสายตาของพรหม (อติเทพ เทวินทร์, 2557) คัมภีร์พรหมไวยรรตปุราณะกล่าวว่า พรหมทรงถือกำเนิดขึ้นมาโดยพระคิเว ใช้พระหัตถ์ข้างหนึ่งลูบพระหัตถ์อีกข้างหนึ่ง พลันบังเกิดแสงขึ้นมาในพระหัตถ์ พรหมจึงถือกำเนิดออกมาจากแสง เหตุผลที่พระคิเวต้องการสร้างโลก จึงให้กำเนิดพรหมขึ้นมาเพื่อภารกิจนี้ (ปริดา ปัญญาจันทร์, 2557) คัมภีร์พรหมานทปุราณะกล่าวว่า พรหมถือกำเนิดในดอกบัว และดอกบัวนี้ได้ผุดขึ้นมาจากพระนาภีของวิษณุ และพระวิษณุมีมาก่อนทุกสรรพสิ่ง พระองค์ต้องการสร้างโลกจึงให้กำเนิดพรหมขึ้นมาเพื่อภารกิจนี้ (มหาสม พวงภักดี, 2509) พรหมเกิดขึ้นมาโดยไม่มีสิ่งใด พระองค์ไม่มีจุดกำเนิด มีอยู่ตั้งแต่เริ่มต้นของจักรวาล เรียกว่า อาปวะ เมื่อพรหมประสงค์จะสร้างสิ่งใด จึงแบ่งตัวเองออกเป็นสองภาค คือภาคหนึ่งเป็นชาย ภาคหนึ่งเป็นหญิง รวมมือสร้างเทพองค์อื่นขึ้นมา ชาวฮินดูเชื่ออีกว่า พรหมมีเพียงองค์เดียว ไม่มีวันเกิด ไม่มีวันตาย หากที่กำเนิดและที่สิ้นสุดไม่ได้ มีอำนาจยิ่งใหญ่ อยู่เหนือสรรพสิ่ง (หลวงวิศาลดรรณกร, 2563) ชาวฮินดูนิยมกราบไหว้ขอพร เชื่อว่าพรหมจะประทานพร ให้ประสบแต่ความเจริญก้าวหน้า

บทความวิจัยนี้ ต้องการนำเสนอปัญหาเรื่องพรหมตามคติพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย ว่ามีความเหมือนกันและต่างกันอย่างไร ด้านกำเนิด ที่อยู่ รูปร่าง หน้าที่ อิทธิพลที่มีต่อสังคม เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งชัดเจน เกี่ยวกับพรหมตามคติพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของพรหมตามคติพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาความเป็นมาของพรหมตามคติศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย

3. เพื่อเปรียบเทียบพรหมตามคติพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบด้วย 1) ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจาก คัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา ภาควาภาษาไทย คัมภีร์ปุราณะ และเอกสารต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย 2) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล และเปรียบเทียบเนื้อหาสำคัญ เพื่อให้เห็นถึงประเด็นความเหมือนและความต่างกันทั้งสองศาสนา และ 3) สรุปผลของการวิจัย และข้อเสนอแนะต่างๆ

ผลการศึกษา

จากการศึกษาได้พบว่า

1. ในอัครคัมภีร์ กล่าวไว้ว่า พรหมเป็นเทวดาประเภทหนึ่งที่ไม่เสพกาม อาศัยอยู่ในพรหมโลก (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 11 ข้อที่ 55 หน้าที่ 71, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือพรหมภูมิ มีอายุชัวยาวนานเป็นกัปจนถึงมหากัป มีอาภรณ์ทิพย์ มีวรรณะทิพย์ มีอายุทิพย์ และมีความเป็นอยู่ที่สุขสบายกว่าเทวดาในฉกามาพจรภูมิหลายเท่า พรหมไม่มีเพศปรากฏให้เห็น แต่ว่ามีรูปร่างลักษณะคล้ายกับเพศบุรุษ พรหมไม่ต้องบริโภคอาหารเหมือนกับมนุษย์ ไม่มีการขับถ่ายเหมือนกับมนุษย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 14 ข้อที่ 328 หน้าที่ 195, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พรหมอาศัยอยู่ในนิมิตอันเป็นทิพย์ ไม่มีความต้องการในกามคุณทั้งปวง พรหมมีมานสมาบัติเป็นอารมณ์ เือบอิมแซมขึ้นด้วยมิปิตเป็นอาหาร สาเหตุที่เกิดมาเป็นพรหมเพราะว่า สมัยที่ยังเป็นมนุษย์ได้เจริญสมาธิภาวนาจนได้มานสมาบัติ คือตั้งแต่ปฐมฌานถึงจตุตถฌาน เมื่อขณะใกล้สิ้นชีพิตักษัยมานสมาบัตียังไม่เสื่อมคลาย ด้วยอำนาจผลแห่งมานสมาบัติ บันดาลให้มาบังเกิดเป็นพรหมสถิตในพรหมภูมิตลอดกาล เมื่อสิ้น

อายุขัยในพรหมโลกแล้ว ก็จะต้องลงมาเกิดในสังสารวัฏทั้ง 31 ภูมิ ตามผลกรรมของตนที่ได้กระทำมา (เสฐียรโกเศศ, 2545)

ภายหลังที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ มหาพรหมทราบถึงประวัติของพระพุทธองค์ ดำริว่าโลกจะพินาศหนอ พระตถาคตทรงน้อมพระทัยเพื่อความชวนชวายน้อย จึงปรากฏร่างต่อพระพักตร์ กราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรม ตอนที่พระพุทธองค์เสด็จปรินิพพาน สหัมบดีพรหมกล่าวคาถา พร้อมกับกาลปรินิพพานว่า สัตว์ทุกหมู่เหล่าทอดทิ้งร่างกายไว้ในโลก ตถาคตผู้ศาสดาผู้หาบุคคลเปรียบมิได้ในโลก ถึงแล้วกำลังพระญาณเป็นพระพุทธเจ้า เช่นนี้ยังปรินิพพาน พรหมแบบบุคคลาธิษฐาน คือบิดามารดาเป็นพรหมของบุตร พรหมแบบธรรมาธิษฐาน คือการยกธรรมมาแสดงเป็นพรหม เพื่อเป็นปฏิปทาไปสู่ความเป็นพรหม ได้แก่ พรหมวิหารธรรม อริยมรรคมีองค์แปด อริยสัจสี่ อริยบุคคลสี่จำพวก คือพระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ สมัยพุทธกาลเรียกคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าพรหมจรรย์ คือการปฏิบัติอันเป็นผู้บริสุทธิ์ดุจพรหม ปัจจุบันความเชื่อเรื่องพรหมถือว่า ชาวพุทธรับรู้เรื่องของพรหมผ่านคำสอนทางพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนบางส่วนเห็นว่า การบูชาพรหมคือการบูชามารดาบิดา และบุคคลใดมีพรหมวิหารธรรมประจำใจ ย่อมเชื่อว่าเป็นพรหม เพราะว่าพรหมคือผู้ประเสริฐ และผู้บริสุทธิ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตโต), 2545)

2. พรหมในความเชื่อของพราหมณ์-ฮินดู คือเทพผู้ยิ่งใหญ่ เป็นเทพผู้สร้างจักรวาลมนุษย์ และเป็นบิดาแห่งจักรวาล คัมภีร์พระเวทกล่าวว่า พรหมเกิดขึ้นมาไม่มีสิ่งใดมาก่อน ไม่มีจุดกำเนิด มีอยู่ตั้งแต่เริ่มต้นของจักรวาล เรียกสภาวะพรหมว่าอาปุวะ (C.R. Laman, 1947) คัมภีร์วิษณุปุราณะกล่าวว่า พรหมกำเนิดในดอกบัวซึ่งดอกบัวนี้ผุดขึ้นมาจากนาภีของพระวิษณุ คัมภีร์ศิวะปุราณะกล่าวว่า พระศิวะใช้พระหัตถ์ข้างหนึ่งลูบพระหัตถ์อีกข้างหนึ่ง เกิดแสงขึ้นมาในพระหัตถ์ พรหมจึงออกมาจากแสงนั้น (องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู, 2519) คัมภีร์อัคนีปุราณะกล่าวว่า พรหมเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏ มีอยู่ในเบื้องต้นไม่มีท้องฟ้า กลางวันและกลางคืน เริ่มต้นด้วยประกฤติ ปुरुชะ วิษณุปะปนอยู่ในสิ่งทั้งสอง เบื้องต้นของการสร้างโลกมีมัตถ แล้วมีอหังการ ไวการิกะ ไตชชะ ตามสะตามลำดับ อหังการเกิดอากาศเป็นสื่อของเสียง อากาศช่วยในการได้ยินและเห็น รสเกิดจากส่วนเบื้องต้นของน้ำ กลิ่นเกิดจากแผ่นดิน ต่อมาพระวิษณุปรารถนาสร้างสัตว์ ตอนแรกสร้างน้ำ เรียกว่า นารา น้ำเป็นอายตนะ การเคลื่อนไหวของ

พระองค์ เรียกว่า นารายณะ แปลว่า ผู้เคลื่อนไหวในน้ำ ไซ่ที่อยู่ในน้ำมีสีทอง พรหมเกิดอยู่ในนั้นด้วยตน เรียกว่า สวยัมภู มีชื่อว่าหิรัณยะครรภ ไซ่แบ่งออกเป็นสองภาค ภาคหนึ่งเป็นสวรรค์ ภาคหนึ่งเป็นโลก (อติเทพ เทวินทร์, 2557) คัมภีร์ศุทฺตปุราณะกล่าวว่า วิษณุเทพเป็นผู้สร้างพรหมเทพให้มีสีโอษฐ์ ในฐานะผู้สร้างโลก ในฐานะวิษณุเทพรักษาลोक สร้างรุทรขึ้นมาเพื่อเป็นเทพแห่งการปราบอธรรมในโลก คัมภีร์วราหะปุราณะกล่าวว่า วิษณุเทพเป็นผู้สร้างพรหมเทพขึ้นมา พรหมเทพกลายเป็นภาคหนึ่งของวิษณุเทพ เหมือนกับพระมนุเคยเป็นภาคหนึ่งของพรหมเทพ และพรหมเทพบุขาร่างที่มีเศียรเป็นม้าของวิษณุเทพ และรับกฎของวิษณุเทพ พรหมเทพกล่าวว่า ลำดับแรกเราเกิดจากพระประสงค์ของท่าน ลำดับที่สองเกิดจากดวงพระเนตรของท่าน ลำดับที่สามเกิดจากพระดำรัสของท่าน ลำดับที่สี่เกิดจากพระกรรมของท่าน ลำดับที่ห้าเกิดจากพระนาสิกของท่าน ลำดับที่หกเป็นเหมือนไข่จากท่าน เป็นการเกิดครั้งที่เจ็ดจากดอกบัว ที่ผุดขึ้นจากพระนาภีของท่าน (เทวทัตต์ ปัตตะไนก์, 2562)

พรหมในคติศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ เป็นหนึ่งในเทพตรีมูรติ พรหมมีสีพระพักตร์ มีแปดพระกร พระศอสวมลูกประคำ แต่ละพระหัตถ์ถือดอกบัว หม้อน้ำอมฤต ทรงหงส์เป็นพาหนะ ทรงมีพระชายา คือพระสุรัสวดี คัมภีร์พรหมปุราณะกล่าวว่า ที่อยู่ของพรหมคือเขาพระสุเมรุราช อยู่สูงกว่าดวงอาทิตย์ มีแสงสว่างในตัวเอง เป็นที่อยู่ของเทพทั้งหลาย คัมภีร์มหาภารตะกล่าวว่า ที่อยู่ของพรหม คือเขาพระสุเมรุราช คัมภีร์รามายณะกล่าวว่า ที่อยู่ของพรหม คือเขาอิสระ และเขาคันธมาถน์ คัมภีร์วิษณุปุราณะกล่าวว่า ที่อยู่ส่วนตัวของพรหมคือเขาพระสุเมรุราช เป็นภูเขาที่โพร่ง ภายในมีน้ำ และมีทะเลศักดิ์สิทธิ์ล้อมรอบ ยอดของเขาพระสุเมรุราชมีเมืองพรหม ถือกำเนิดจากเท้าของวิษณุเทพ เมืองของพรหมกว้าง 1 หมื่น 4 พัน โยชน์ เป็นขอบเขตสวรรค์ มีแม่น้ำคงคาตกจากสวรรค์ลงสู่เมืองของพรหม (อติเทพ เทวินทร์, 2557)

พรหมเป็นเทพผู้สร้างโลก เป็นผู้ให้กำเนิดวรรณะทั้งสี่ ได้แก่ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร คัมภีร์ฤคเวทกล่าวว่า พรหมปรากฏอยู่ในคัมภีร์ฤคเวท หมายถึง บทสวดศักดิ์สิทธิ์ อย่างยิ่ง มณฑลที่สิบ มีบทสวดเกี่ยวกับความเป็นมาของโลกจักรวาล ชาวฮินดูสมัยฤคเวทมีความคิดเรื่องโลกจักรวาลว่า พรหมเป็นเทพผู้สร้างโลก (จันทร์ศิริ แทนมณี, 2522) คัมภีร์พราหมณะและอุปนิษทกล่าวว่า พรหมที่อยู่ในพราหมณะที่เก่าที่สุด มีความหมายเพียงเป็นการสวดอ้อนวอน

อาจเพียงแค่ว่าเป็นความศรัทธาที่เล้าสืบเนื่องมาเท่านั้น ส่วนเทพที่มีหน้าที่เดียวกับพรหมในฐานะผู้สร้าง คือพระพรหม และคัมภีร์อุปนิษัตกล่าวว่า พรหมคือสารัตถะของจักรวาล ไม่มีตัวตน ไม่มีเพศ ไม่สามารถอธิบายได้ ทุกอย่างนั้นล้วนมาจากพรหมทั้งสิ้น ในวรรณคดีสันสกฤตกล่าวว่า ตามรูปศัพท์ คำว่า พรหม แปลว่า ยิ่งใหญ่ ครั้งแรกพรหมมีความหมายมาก เล็งไปถึงบทสวดที่มีอยู่ในพระเวท ครั้นมาถึงยุคสมัยอุปนิษัต คำว่า พรหม คืออาตมัน พรหมเป็นอมตะตลอดกาล เป็นทุกสิ่งทุกอย่าง พรหมเป็นผู้มีอำนาจ เป็นหนึ่งไม่มีสอง ไม่มีส่วนประกอบ ไม่มีเบื้องปลาย ไม่มีที่สิ้นสุด พรหมเป็นผู้ปราศจากเพศ ปราศจากร่างกาย เป็นอมตะตลอดกาล สมัยมหากาพย์และปุราณะกล่าวว่า พระเป็นเจ้าผู้ยิ่งใหญ่สามพระองค์ ได้แก่ พระพรหมเทพ พระวิษณุเทพ และพระศิวะเทพ (อติเทพ เทวินทร์, 2557)

3. พรหมในพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ ท้าวมหาพรหมทรงนำอภิชะให้แด่พระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางสิริมหามายา ท้าวมหาพรหมทรงประกาศพุทธโกลาหลแก่มวลมนุษย์ว่า ในอีกแสนปีข้างหน้าจะมีพระสัพพัญญูมาตรัสรู้ธรรม เพื่อโปรดเหล่าเวไนยสัตว์ ตอนพระโพธิสัตว์ประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดายังไม่ถึงพื้นปฐพี ท้าวมหาพรหมทั้งสี่นำดาบมายืนรองรับพระโพธิสัตว์เอาไว้ ตอนพระโพธิสัตว์ประสูติจากครรภ์พระมารดา เทวะบุตรพรหมบันดาลให้น้ำร้อนน้ำเย็นตกลงจากพรหมโลก เพื่อสรงวรกายพระโพธิสัตว์ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชา ฆฏิการพรหมทรงนำเครื่องบริขารทั้ง 8 มาถวาย ท้าวมหาพรหมลงมาจากพรหมโลกทรงนำเครื่องทรงเจ้าชายสิทธัตถะ อัญเชิญนำไปเก็บไว้ในทูลสเจดีย์สูง 12 โยชน์ในพรหมโลกชั้นนอกนิมิตสูททาวาสภูมิ อันเป็นพรหมโลกชั้นที่ 16 (เสฐียรโกเศศ, 2545) ท้าวมหาพรหมทรงนำเอาทิพยเศวตฉัตรมากางกั้นเบื้องบน ที่นางสุชาดาหุงข้าวมธุปายาส เมื่อพุทธองค์ทรงกำหนดอานาปานสติ ประกาศมหาปณิธานสี่ประการ พญามารพร้อมเสนามารมาฉวยพุทธองค์ ท้าวมหาพรหมทรงตกพระทัยถึงฉัตรแก้ว แล้วหนีไปยังพรหมโลก เมื่อพุทธองค์ตรัสรู้ธรรมใหม่ๆ ทรงท้อพระทัยในการแสดงธรรมโปรดเหล่าเวไนยสัตว์ มหาพรหมรู้วาระจิตของพุทธองค์ เสด็จลงมาจากพรหมโลก เพื่อกราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรมโปรดสัตว์ เพราะว่าผู้มีกิเลสเบาบางยังมีอยู่ พกพรหมผู้เป็นสัตสสทธิ เห็นว่าพรหมโลกเป็นภพที่เที่ยงแท้ที่สุด พุทธองค์ทรงเปิดเผยให้รู้ว่า พรหมโลกไม่ได้ยั่งยืนอย่างที่เข้าใจ แต่มีอายุยืนเป็นกับเท่านั้น มีนิพพานเท่านั้นที่เที่ยงแท้ เกวัญสุตรกล่าวถึงพรหมเป็นผู้ไม่รู้ เป็นผู้ด้อยกว่าพระพุทเจ้า เพราะว่า

พรหมตอบปัญหาหาเหตุรูปสี่ไม่ได้ แต่พระพุทธองค์ตอบได้ พรหมผู้มีทิวี่ชักกล่าวว่า สมณพรหมณ์ในโลกนี้ ไม่สามารถมายังพรหมโลกได้ พระพุทธองค์จึงเสด็จไปโปรดพร้อมด้วยพระอรหันต์ 5 รูป เพื่อคลายความเป็นมิฉชาติฐิของพรหม ตฤปัจเจกพรหม เข้าไปหาพระโกกาลิก สอนให้พระโกกาลิกเลื่อมในพระสารีบุตร และพระโมคคัลลณะ แต่พระโกกาลิกปฏิเสธกล่าวว่า ตฤปัจเจกพรหมเป็นพระอนาคามี ทำไมายังมาวุ่นวายในเมืองมนุษย์ พระโกกาลิกมรณภาพแล้ว เกิดในปทุมนรก เพราะว่าอาฆาตพระโมคคัลลณะและพระสารีบุตร เมื่อพระพุทธองค์เสด็จลงมา จากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดา มหาพรหมเนรมิตบันไดเงินเพื่อมาส่งพระพุทธองค์

ส่วนพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ เทพผู้ให้กำเนิดทุกสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก พรหมเป็นหนึ่งในสามมหาเทพตรีมูรติที่ยิ่งใหญ่ คือพรหมเทพ วิษณุเทพ และศิวะเทพ พรหมเป็นบิดาของเทวดา ยักษ์ อสูร รากษส คนธรรพ์ ครุฑ นาค และมนุษย์ พรหมเป็นมหาเทพผู้สร้างและทำลายล้างโลกในคราวเดียวกัน พรหมเป็นที่บูชาของเทพ ยักษ์ อสูร พรหมประทานพรให้สาวกผู้ศรัทธาในพระองค์โดยไม่เลือกหน้า พรหมเป็นต้นตระกูลของยักษ์ รากษส และอสูรทั้งหลาย (อติเทพ เทวินทร์, 2557) ในรามายณะ พรหมเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในพรหมปุราณะ พรหมนั้นเป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ในสามโลก ในคัมภีร์ปุราณะ พรหมเป็นผู้ให้กำเนิดพระศิวะเทพในคัมภีร์พรหมปุราณะ พรหมเป็นผู้ให้กำเนิดพระวิษณุเทพในคัมภีร์พรหมปุราณะ พรหมเป็นมหาเทพที่เคารพบูชาของบรรดาหาฤๅษีทั้งหลายในสามโลก พรหมเป็นภาคหนึ่งของพระวิษณุเทพในคัมภีร์วราหะปุราณะ ในสมัยปุราณะฐานะของพรหมตกต่ำลงมามาก ซึ่งพรหมเคยโดนพระศิวะเทพสาป และลงโทษร้ายแรงมาก ในคัมภีร์วิษณุปุราณะกล่าวว่า พรหมเทพได้ส่งพระนารายณ์ลงมาปราบยักษ์ทศกัณฐ์ในมหากาพย์รามายณะ ในสมัยปุราณะกล่าวว่า พระศิวะเทพและพระพรหมเทพเป็นองค์เดียวกัน พรหมเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของทุกคนบนโลก และควบคุมทุกสิ่งบนโลก พรหมเป็นผู้กำหนดเวลาในสามโลก คือสวรรค์ มนุษย์ และบาดาล พรหมเป็นผู้สร้างธาตุทั้ง 5 คือดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ เมื่อโลกจักรวาลถึงคราวสิ้นสุดลง พรหมจะประทานไฟบรรลัยกัลป์ เพื่อทำลายโลกจักรวาลทุกสรรพสิ่งไหม้อดไหม้ เมื่อถึงเวลาสร้างโลกจึงสร้างโลกจักรวาลขึ้นมาอีกครั้ง (ธนู แก้วโอภาส, 2542)

เมื่อกล่าวถึงอิทธิพลที่ต่อความเชื่อในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า พรหมเป็นเทพตนหนึ่งโดยมีหน้าที่ปกป้องพระพุทธศาสนา พรหมมีหน้าที่คอยช่วยเหลือ พระโพธิสัตว์ในพระชาติที่ทรง

บำเพ็ญเพียรบารมี พรหมมีหน้าที่คอยคุ้มครอง และช่วยเหลือพระพุทธเจ้า และคอยอุปัฏฐาก พระพุทธองค์ พรหมมีบทบาทหน้าที่คอยช่วยเหลือพระอรหันตสาวกทั้งหลาย พรหมประเภท บุคลาธิษฐาน คือบิดามารดาเป็นพรหม พรหมประเภทธรรมาธิษฐาน คือการใช้หลักพรหมวิหาร อริยสัจสี่ อริยมรรคนำมาประพจน์ปฏิบัติตามเพื่อความเป็นพรหม พรหมเป็นคำเรียกพุทธ ศาสนายุคแรก คำว่า พรหมจรรย์ คือปฏิบัติบริสุทธิ์ถึงพรหม พรหมเป็นคำเรียกพระอริยบุคคลสี่ จำพวก คือโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี อรหันต์ พุทธศาสนิกชนชาวไทยเชื่อว่า พรหมเป็นเทพ ผู้มีฤทธิ์จึงบูชาพรหมด้วยจิตที่บริสุทธิ์ เพราะหวังว่าพรหมคุ้มครองให้รอดพ้นจากอุปสรรค ประทานพรให้ผู้บูชาแต่ความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป ส่วนพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ พรหมเป็นผู้ให้กำเนิดตำราพรหมชาติ พรหมเป็นผู้ให้กำเนิดตำราโหราศาสตร์ พรหมเป็นผู้ให้ กำเนิดปรัชญาสมัยพระเวท พรหมเป็นผู้ให้กำเนิดวรรณคดีในอินเดีย คือพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร พรหมเป็นผู้ให้กำเนิดมนตรา ไสยศาสตร์ มนต์ พยากรณ์ศาสตร์ ตำราคุณลักษณะต่างๆ พรหมเป็นผู้ให้กำเนิดพระเวททั้งสิ้น คือฤคเวท สามเวท ยชุรเวท และอถรรพเวท พรหมเป็นส่วน หนึ่งของมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสาม คือพรหมเทพ วิษณุเทพ ศิวะเทพ พรหมปรากฏอยู่ในคัมภีร์ ฤคเวท หมายถึง บทสวดศักดิ์สิทธิ์ เป็นบทสวดเกี่ยวกับความเป็นมาของโลก สมัยฤคเวทมี ความคิดเรื่องโลกจักรวาลว่าพรหมเป็นเทพผู้สร้างโลก คัมภีร์พราหมณะและอุปนิษatkกล่าวว่า พรหมที่อยู่ในพราหมณะเก่าสุด มีความหมายเพียงเป็นการสวดอ้อนวอน และเป็นความ ศักดิ์สิทธิ์มาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาได้ผลการวิจัย คือ

1. พรหมเป็นเทวดาประเภทหนึ่งที่ไม่เสพกาม อาศัยอยู่ในพรหมโลกหรือพรหมภูมิ มี อายุชยยาวนานเป็นกัปจนถึงมหากัป มีอาภรณ์ทิพย์ มีวรรณะทิพย์ มีอายุทิพย์ และมีความ เป็นอยู่ที่สุขสบายกว่าเทวดาในอภิมหาพรหมภูมิหลายเท่า พรหมไม่มีเพศปรากฏให้เห็น แต่ว่ามี รูปร่างลักษณะคล้ายกับเพศบุรุษ พรหมไม่ต้องบริโภคอาหารเหมือนกับมนุษย์ ไม่มีการขับถ่าย เหมือนกับมนุษย์ พรหมอาศัยอยู่ในวิมานอันเป็นทิพย์ ไม่มีความต้องการในกามคุณทั้งปวง พรหมมีฌานสมาบัติเป็นอารมณ์ เอิบอิ่มและแช่มชื่นด้วยมีปิติเป็นอาหาร สาเหตุที่เกิดขึ้นเป็น

พรหมเพราะว่า ในสมัยที่ยังเป็นมนุษย์ได้เจริญสมาธิภาวนาจนได้ฌานสมาบัติ คือตั้งแต่ปฐมฌานจนถึงจตุตถฌาน เมื่อขณะใกล้สิ้นชีพิตักษัยสมาบัตียังไม่เสื่อมคลาย ด้วยอำนาจผลแห่งฌานสมาบัติ จึงบันดาลให้มาบังเกิดเป็นพรหม สถิตในพรหมภูมิตลอดกาล และเมื่อสิ้นอายุขัยในพรหมโลกแล้ว ก็จะต้องลงมาเกิดในสังสารวัฏทั้ง 31 ภูมิ ตามผลกรรมของตนที่ได้กระทำมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศุภชัย ศรีศิริรุ่ง, 2551) ศึกษาวิจัยเรื่องพรหมในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คำว่า พรหม หมายถึง ผู้ประเสริฐ ผู้บริสุทธิ์ ผู้บริบูรณ์ ผู้มีใจกว้างขวาง และเป็นผู้มีใจเมตตาและกรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้ประเสริฐด้วยคุณวิเศษต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกามคุณทั้งห้า จึงได้นำคำว่าพรหม มาใช้กับผู้ปฏิบัติธรรมว่า เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ หมายถึง การไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ และกามราคะต่างๆ และส่วนคุณธรรมอันเป็นพื้นฐานของพรหมนั้นเป็นหลักธรรมอันประเสริฐ เรียกว่า พรหมวิหารธรรม และคำว่าพรหมนั้น ยังเป็นคำแรกที่ใช้เรียกชื่อของพระไตรปิฎกอีกด้วย ในทัศนะคติของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น พระพรหมเป็นเพียงเทพองค์หนึ่งในพรหมโลกเท่านั้น ถือกำเนิดจากบุญในครั้งยังเป็นมนุษย์ ได้กระทำสมาธิจนได้ฌาน เมื่อสิ้นชีพในโลกมนุษย์แล้ว จึงได้มาจุติเป็นพรหมอยู่ในพรหมโลก พระพรหมนั้นมีความเป็นอยู่ที่สุขสบายกว่าเทพองค์อื่นมาก ซึ่งได้รักษาพรหมจรรย์ไว้ ไม่มายุ่งเกี่ยวข้องกับเทพเทวีในสวรรค์ หากพระพรหมสิ้นบุญจากพรหมโลกแล้ว ก็จะกลับมากำเนิดในโลกมนุษย์อีก ตามกรรมของตนเองที่ได้สร้างเอาไว้ อาจจะกลับมาเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เปเรต อสุรกาย เทวดา มนุษย์ สัตว์นรก พระพรหมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีสองแบบ คือแบบที่มีรูปร่าง และไม่มีรูปร่าง และมีเพียงแต่ภาวะจิตเท่านั้น

2. พรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ พรหมเป็นเทพผู้ให้กำเนิดทุกสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก พรหมเป็นหนึ่งในสามมหาเทพตรีมูรติที่ยิ่งใหญ่ คือพรหมเทพ วิษณุเทพ และศิวะเทพ พรหมเป็นบิดาของเทวดา ยักษ์ อสูร รากษส คนธรรพ์ ครุฑ นาค และมนุษย์ พรหมเป็นมหาเทพผู้สร้างและทำลายล้างโลกในคราวเดียวกัน พรหมเป็นที่บูชาของเทพ ยักษ์ อสูร พรหมประทานพรให้สาวกผู้ศรัทธาในพระองค์โดยไม่เลือกหน้า พรหมเป็นต้นตระกูลของยักษ์ รากษส และอสูรทั้งหลายในรามายณะ พรหมเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในพรหมปุราณะ พรหมเป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ในสามโลกในคัมภีร์ปุราณะ พรหมเป็นผู้ให้กำเนิดพระศิวะเทพในคัมภีร์พรหมปุราณะ พรหมเป็นผู้ให้กำเนิดพระวิษณุเทพในคัมภีร์พรหมปุราณะ พรหมเป็นมหาเทพที่เคารพบูชาของบรรดาเทพทั้งหลายในสามโลก พรหมเป็นภาคหนึ่งของพระวิษณุเทพในคัมภีร์วราหะปุราณะ

ในสมัยปุราณะฐานะของพรหมตกต่ำลงมามาก ซึ่งพรหมเคยโดนพระศิวะเทพสาป และลงโทษร้ายแรงมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สาริกา หาญพานิชย์, 2556) ศึกษาวิจัยเรื่องพระพรหมในศาสนาพราหมณ์ตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาฮินดู พบว่า พระพรหมในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นเป็นเพียงสัตว์โลกชนิดหนึ่ง แต่เป็นเทวดาชั้นสูงที่ไปเกิดเป็นพรหมอยู่ในพรหมโลก ด้วยอำนาจของฌานในแต่ละดับ ที่ได้เจริญมาเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ อีกความหมายหนึ่งนั้นใช้เปรียบบุคคลผู้มีคุณธรรมสูงให้เป็นพรหม เช่น ยกย่องบิดามารดาว่าเป็นพรหมของลูก พรหมในทัศนะของพระพุทธศาสนา จึงเป็นสิ่งที่สามารถอธิบายได้อย่างมีที่มาที่ไป มีความหมายเชิงเป็นเหตุเป็นผล ส่วนพรหมในทัศนะของศาสนาพราหมณ์นั้น จากการศึกษาพบว่า มีฐานะเป็นพระเจ้า ทรงเป็นผู้สร้างโลก และสรรพสิ่งในโลก พระองค์ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำพูด ทรงอยู่เหนือวิสัยที่จะพูดที่จะคิดถึงได้ ดังนั้น พรหมในทัศนะของศาสนาพราหมณ์จึงมุ่งให้ความหมายในเชิงอภิปราย

3. พรหมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นเทพเหมือนกัน คือ เสวยสุขอยู่ในวิมานเหมือนกัน มีพรหมโลกเป็นที่อยู่เหมือนกัน มีอานุภาพเหมือนกัน มีรัศมีกายสว่างไสวเหมือนกัน มีนัยที่ต่างกัน คือพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ เป็นเทพแห่งเมตตา เป็นผู้สร้างทุกสิ่งในโลก มีเพียงองค์เดียว กำเนิดขึ้นเอง เป็นผู้ให้กำเนิดพระเวท เป็นผู้ลิขิตชะตาชีวิตมนุษย์ เป็นหนึ่งในพระตรีมูรติ เป็นอมตะ ส่วนพรหมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นเทพประเภทหนึ่งที่ไม่เสพกาม อาศัยอยู่ในพรหมโลก เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งที่มีกุศลมาก มีกำเนิดมาจากมนุษย์ที่บรรลุมาน เมื่อสิ้นอายุขัยในพรหมภูมิ ต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

ในคติของสังคมไทยพรหมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ถูกอธิบายในบริบทของความบริสุทธิ์ พรหมเป็นผู้วิเศษ มีคุณธรรม บิดามารดาผู้มีคุณเปรียบดังพรหม เพราะว่ามีพรหมวิหารเป็นคุณธรรม ในขณะที่พรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้รับการเคารพนับถือในฐานะเป็นสิ่งที่สูงสุดที่คอยปกป้องรักษา และอำนวยการโชคลาภให้แก่ผู้นับถือบูชา สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาพุทธรักษ์ สุกิตยานนโท (ปราบนอก), 2540) ศึกษาวิจัยเรื่องแนวคิดเรื่องพรหมในคัมภีร์อุปนิษัท และคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก พบว่า พรหมในทัศนะคติของศาสนาพราหมณ์ ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อุปนิษัทนั้น ทรงเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่เหนือจักรวาล มีคุณลักษณะที่ไม่สามารถให้ความหมาย ให้คำนิยามหรือไม่สามารถพรรณนาได้ว่า มีคุณลักษณะอย่างไร ส่วนพรหมในทัศนะคติของพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ประกอบไปด้วย

คุณลักษณะฝ่ายดี ไม่ว่าจะเป็นอายุที่ยืนยาว มีรูปร่างสวยงาม มีรัศมีรุ่งเรืองสว่างไสว มีเสียงอันไพเราะ แต่พรหมในทัศนะคติของพระพุทธศาสนาเถรวาท ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกนั้น ไม่ได้มีอำนาจอันยิ่งใหญ่เหนือจักรวาล เช่น พรหมในศาสนาพราหมณ์ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์อุปนิษัท ส่วนประเด็นความเชื่อของพรหมในเรื่องการกำเนิดโลก พระพรหมในทัศนะคติของพระพุทธศาสนาเถรวาท ไม่ได้มีอำนาจในการสร้างโลกและจักรวาล เหมือนกับพรหมในทัศนะคติของศาสนาพราหมณ์เลย หลักฐานทางคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาท มีการประกาศทฤษฎีว่าด้วยการกำเนิดโลกนั้นเป็นไปตามกระบวนการทางธรรมชาติ และพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ปฏิเสธความเชื่อเรื่องระบบวรรณะ ที่ว่าพรหมเป็นผู้บันดาลให้เกิดมนุษย์ในวรรณะต่างๆ โดยปรับเปลี่ยนความเชื่อเรื่องระบบวรรณะ ให้เป็นเรื่องคุณธรรมความดีของมนุษย์ เกิดจากการกระทำด้วยตัวตนของมนุษย์เอง และจากผลการศึกษาเกี่ยวกับหลักคำสอนของพระพรหม พระพรหมในคัมภีร์อุปนิษัทและคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มีความต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทั้งสองคัมภีร์มีหลักธรรมคำสอนที่เชื่อมโยงกันได้ โดยเฉพาะในประเด็นของพระพรหมที่เป็นบุคลาธิษฐาน คัมภีร์อุปนิษัทของศาสนาพราหมณ์ มีฐานะเป็นเทพเจ้าสูงสุด สอดคล้องกับพรหมของทางศาสนาพุทธ ที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกว่า พรหมสถิตอยู่ในพรหมโลกทั้งยี่สิบชั้น การปฏิบัติเพื่อความเป็นพรหม เช่น การเพ่งกสิณ การทำสมาธิภาวนา ตลอดจนจนถึงการทำทานสมาบัติ และการเข้าฌาน เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาพรหมในพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สรุปได้ดังนี้

พรหม	พระพุทธศาสนา	ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	รูปแบบความเป็นพรหมทางศาสนา
กำเนิด	- พรหมโดยกำเนิด - พรหมโดยสมมติ	- มหาเทพผู้สร้างโลก	- พรหมผู้สร้างโลก - พรหมที่ถูกสร้าง
รูปร่าง	- รูปพรหม - อรูปพรหม	- เทพเจ้า - ไม่มีรูปร่าง	- ปรากฏในฐานะผู้มีคุณธรรม - ปรากฏในฐานะเป็นคุณธรรม
ที่อยู่	- รูปพรหม 16 ชั้น	- วิมานเทพบนยอดเขา	สถานที่เหนือโลก

	- อรูปพรหม 4 ชั้น	พระสุเมรุ	
บทธา	- เทพชั้นสูง - เทพอุปถัมภ์ ศาสนา	- เทพผู้ควรบูชา - เทพแห่งสี่อัญญาณ ศาสนา	เป็นผู้มีส่วนในศาสนาเช่น มี บทธาด้านเทพเจ้า, มีบทธา ด้านความเป็นพ่อเป็นแม่, มี บทธาด้านเป็นอริยบุคคล เป็น ต้น
อิทธิพล	- บุคลาธิษฐาน - ธรรมาธิษฐาน	- ความเชื่อเรื่องผู้สร้าง โลก - ความเชื่อเรื่องผู้ลิขิต สรรพสัตว์	- ด้านวัตถุ ช่วยทำให้ เกิดโลก และมนุษย์ - ด้านจิตใจ ช่วยทำให้คนมีที่พึ่ง ไม่เคັงคว้าง ยึดเหนี่ยวทางใจ

จากตารางข้างต้น พบว่า

1. กำเนิดของพรหมในพุทธศาสนาเถรวาท มีอยู่ 2 ประการ คือพรหมโดยกำเนิด คือเป็นเทวดาชั้นสูง และพรหมโดยสมมติ คือการสมมติว่าเป็นพรหมโดยคุณธรรม เช่น พ่อแม่เป็นพรหมของบุตร ส่วนกำเนิดของพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มุ่งหมายถึงมหาเทพผู้สร้างโลก เมื่อกล่าวถึงรูปแบบความเป็นพรหมทางศาสนาโดยกำเนิด มีอยู่ 2 ประเภท คือพรหมผู้สร้างโลก คือพรหมที่เกิดจริงตามความเชื่อของมนุษย์ และพรหมที่ถูกสร้างโดยมนุษย์

2. รูปร่างของพรหมในเถรวาทพุทธศาสนา มีอยู่ 2 ประเภท คือรูปพรหม คือพรหมที่มีรูปร่างปรากฏมีแสงสว่าง เป็นเทพประเภทหนึ่ง และอรูปพรหมพรหมที่ไม่มีรูปร่างปรากฏเป็นอสัญญีสัตว์ ส่วนรูปร่างของพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีพรหมที่มีรูปร่าง และเทพทางจิตวิญญาณ เมื่อกล่าวถึงรูปแบบความเป็นพรหมทางศาสนาโดยรูปร่าง มีอยู่ 2 ประเภท คือพรหมที่ปรากฏในฐานะผู้มีคุณธรรม และพรหมที่ปรากฏในฐานะเป็นคุณธรรม

3. ที่อยู่ของพรหมในพุทธศาสนาเถรวาทตามคัมภีร์ มีอยู่ 2 ประเภท คือรูปพรหม 16 ชั้น และอรูปพรหม 4 ชั้น ตามลำดับแห่งฉานสมาบัติที่ฝึกปฏิบัติ ที่อยู่ของพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีวิมานเป็นของตนเองบนยอดเขาสุเมรุ เมื่อกล่าวถึงรูปแบบความเป็นพรหมทางศาสนา โดยที่อยู่ของพรหมทั้งสองศาสนามีสถานะอยู่เหนือโลก

4. บทบาทของพรหมในพุทธศาสนาเถรวาท มีสถานะเป็นเทพชั้นสูง บางคราวยังเป็นเทพอุปถัมภ์ศาสนา เช่น อารยนาถพระพุทเจ้าให้เผยแผ่ศาสนา บทบาทของพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งมีสถานะเป็นเทพผู้คนพิงบูชา และเป็นส่วนหนึ่งทางศาสนา เมื่อกล่าวถึงรูปแบบความเป็นพรหมทางศาสนา โดยบทบาทของพรหมทั้งสองศาสนา มีสถานะเป็นผู้มีส่วนแห่งศาสนา เป็นผู้มีส่วนในศาสนาเช่น มีบทบาทด้านเทพเจ้า, มีบทบาทด้านความเป็นพ่อเป็นแม่, มีบทบาทด้านเป็นอริยบุคคล เป็นต้น

5. อิทธิพลของพรหมในพุทธศาสนาเถรวาท มีลักษณะเป็นบุคลาธิษฐาน คือเป็นผู้อ้างอิงด้วยลักษณะแห่งความเป็นพรหม และธรรมาธิษฐานในฐานะ เป็นสื่อแห่งคุณธรรมของพรหม ส่วนอิทธิพลของพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีส่วนแห่งความเชื่อเรื่องการสร้างโลก และการกำหนดชีวิตของสรรพสัตว์ เรียกว่า พรหมลิขิต เมื่อกล่าวถึงรูปแบบความเป็นพรหมทางศาสนา โดยมุ่งถึงอิทธิพลของพรหมทั้งสองศาสนา มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. อิทธิพลด้านวัตถุ พรหมนั้นช่วยทำให้เกิดโลกและมนุษย์ 2. ด้านจิตใจ พรหมนั้นช่วยทำให้คนมีที่พึ่งไม่เคັวงคว้าง ยึดเหนี่ยวทางใจ

บทสรุป

จากการศึกษาพรหมในพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สรุปได้ว่า ทั้ง 2 ฝ่าย ต่างยอมรับว่ามีจริงแท้ แต่มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป พรหมเป็นเทพประเภทหนึ่งที่เสวยสุขอยู่ในวิมาน มีพรหมโลกเป็นที่อยู่ มีอานุภาพ มีรัศมีกายสว่างไสว ส่วนในประเด็นที่ต่างกัน คือพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ เป็นเทพแห่งเมตตา เป็นผู้สร้างทุกสิ่งในโลก มีเพียงองค์เดียว กำเนิดขึ้นเอง เป็นผู้ให้กำเนิดพระเวท เป็นผู้ลิขิตชะตาชีวิตมนุษย์เป็นหนึ่งในพระตรีมูรติ เป็นอมตะ พรหมในพุทธศาสนาเถรวาท เป็นเทพประเภทหนึ่งที่ไม่เสวกาม อาศัยอยู่ในพรหมโลก เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งที่มิกุลศลมาก มีกำเนิดมาจากมนุษย์ที่บรรลุนิพพาน เมื่อสิ้นอายุขัยในพรหมภูมิ ต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ คติของสังคมไทยพรหมในพุทธศาสนาเถรวาท ได้ถูกอธิบายในบริบทของความบริสุทธิ์ พรหมเป็นผู้วิเศษ มีคุณธรรม บิดามารดาผู้มีคุณเปรียบดังพรหม เพราะว่ามีพรหมวิหารเป็นคุณธรรม ขณะที่พรหมในศาสนา

พราหมณ์-ฮินดู ได้รับการเคารพนับถือในฐานะเป็นสิ่งสูงสุดที่คอยปกป้องรักษา และอำนวยโชค ลาภให้แก่ผู้นับถือบูชา

ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบพรหมตามคติพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนา พราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย” ผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีประเด็นที่น่าสนใจ ที่ควรนำไปศึกษาต่อยอด เพิ่มเติมมีดังต่อไปนี้ จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ มีดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ควรศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาเหตุว่า อิทธิพลของพรหมได้เข้ามามีบทบาทที่เกี่ยวข้อง กับสังคมไทยด้านใดบ้าง เช่น ด้านคติความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ของไทยตั้งแต่ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

1.2 ควรศึกษาเพื่อหาความจริงว่า สังคมไทยได้รับเอาอิทธิพลของการบูชาพรหมมาจาก ประเทศใดบ้าง เช่น อินเดีย ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย เป็นต้น

1.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับ พรหมในคติโหราศาสตร์ไทยและโหราศาสตร์ภา รตะว่า มีความเหมือนกัน หรือต่างกันอย่างไรบ้าง เช่น ฤกษ์ยาม ฉัตรสามชั้น นรลักษณ์ศาสตร์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบในประเด็นเกี่ยวกับเทวรูปพรหม ในฐานะสัญลักษณ์แห่ง มหาเทพผู้สร้างโลก และเทพผู้พิทักษ์พุทธศาสนาเถรวาท

2.2 ควรเปรียบเทียบคัมภีร์ปุราณะต่างๆ ของนิกายไวษณพ และนิกายไศวะในศาสนา พราหมณ์-ฮินดู ที่มีการกล่าวถึงความเป็นมา และกำเนิดของพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

2.3 ควรเปรียบเทียบในประเด็นต่างๆ ที่สำคัญเกี่ยวกับพรหม ในความเชื่อของชาว อินเดียและชาวไทยที่มีผลต่อด้านเศรษฐกิจ ในสังคมโลกปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

จันทร์ศิริ แทนมณี. (2522). พระพรหมในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต. วิทยานิพนธ์อักษร ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทวทัตต์ ปัตตะไนก์. (2562). *เทพปกรณัมอินเดีย*. แปลโดย ปิณณวิษณุ ผสมทรัพย์.

กรุงเทพมหานคร: ยิปซี.

ธนู แก้วโอภาส. (2542). *ศาสนาโลก*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

นิตย จารุสร. (2547). *สารธรรม*. กรุงเทพมหานคร: เจริญบุญการพิมพ์.

ปรีดา ปัญญาจันทร์. (2559). *พระพรหม*. กรุงเทพมหานคร: ทองเกษม.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2545). *ศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระพานิข ญาณซีโว. (2539). *ไตรภูมิพระร่วง*. กรุงเทพมหานคร: ตรงหัว.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2555). *เหนือสามัญวิสัย*. กรุงเทพมหานคร: ไพลิน.

_____. (2545). *เรื่องเหนือสามัญวิสัย อิทธิปาฏิหาริย์ เทวดา*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระมหาพุทธรักษ์ สุกิตยานนโท (ปราบนอก). (2540). *ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องพรหมใน คัมภีร์อุปนิษัทและคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหาสม พ่วงภักดี. (2509). *ตำนานมหาเทพ*. กรุงเทพมหานคร: ลูก ส.ธรรมภักดี.

มาลัย จุฑารัตน์. (2562). *กำเนิดเทวดา*. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์.

ศานติ ภักดีคำ. (2556). *พระพรหม*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

ศุภชัย ศรีศิริรุ่ง. (2551). *ศึกษาวิเคราะห์พรหมในพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ศาสน ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สาริกา หาญพานิชย์. (2556). *ศึกษาวิเคราะห์พรหมในศาสนาพราหมณ์ตามทัศนะพุทธศาสนา เถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เสถียรโกเศศ. (2545). *ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพญาลิไทย*. กรุงเทพมหานคร: องค์การ ค้าของคุรุสภา.

หลวงวิศาลดรุณกร. (2563). *คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐาน*. กรุงเทพมหานคร: ศรีปัญญา.

อติเทพ เทวินทร์. (2557). *ตำนานเทพตะวันตก*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.

_____. (2554). *เทพแห่งการสร้างสรรพ*. กรุงเทพมหานคร: สยามคณศ.

องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู. (2519). *หลักธรรมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ฉบับขององค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

C.R. Laman. (1947). *A Sanskrit Reader*. Massachusetts: Harvard University.

การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่าน
ตามแนววิถีพุทธ
**The Development of the Quality of Nursing Service in Outpatient
Department at Nan Hospital Based on Buddhist Way**

¹ยุพิน สุขสวัสดิ์

Yupin Suksawat

โรงพยาบาลน่าน

Nan hospital

²พระชยานันท์มุนี

Phrachayanantamunee

³ชำนาญ เกิดช่อ

Chamnarn Kerdchor

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nan Buddhist College

¹Corresponding author E-mail: yupin.y11@gmail.com

Received: April 3, 2022; **Revised:** April 25, 2022; **Accepted:** April 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาหลักการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่าน (2) ศึกษาหลักภวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่าน (3) วิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูล

ภาคสนามจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มแพทย์ กลุ่มพยาบาลวิชาชีพและกลุ่มผู้รับบริการแผนกผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลน่านจังหวัดน่านจำนวน 28 คน

ผลการวิจัยพบว่า หลักการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านใช้หลัก Service Quality 5 ด้าน คือ (1) ด้าน Tangibles (2) ด้าน Reliability (3) ด้าน Responsiveness (4) ด้าน Assurance (5) ด้าน Empathy, การศึกษาหลักภavana 4 ในการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่าน ด้านกายภavana ส่งผลให้สถานที่สะอาด สะดวกและปลอดภัย ด้านศีลภavana ส่งผลให้บุคลากรมีระเบียบวินัย เต็มใจให้บริการ ด้านจิตตภavana ส่งผลให้บุคลากรมีจิตเข้มแข็ง มีสติในการทำงาน เข้าใจผู้รับบริการ ด้านปัญญภavana ส่งผลให้บุคลากรมีสมรรถนะในการปฏิบัติงาน มีวิธีการรักษาที่ทันสมัยตามหลักวิชาการ, การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ ด้านระบบบริการ ส่งผลให้มีระบบบริการที่ดีเป็นที่ประทับใจของผู้รับบริการ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ส่งผลให้บุคลากรทำงานอย่างมีความสุข ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่ ส่งผลให้สถานที่สะอาด สะดวก ปลอดภัย พร้อมใช้งาน ด้านความพร้อมที่จะให้การรักษายาบาล ส่งผลให้บุคลากรมีความพร้อมที่จะให้บริการ ด้านความน่าเชื่อถือของบริการ ส่งผลให้ผู้รับบริการได้รับการรักษาจากบุคลากรผู้เชี่ยวชาญอย่างปลอดภัย ด้านการรักษายาบาล ส่งผลให้รักษาได้ถูกต้องตามมาตรฐานวิชาชีพและผู้รับบริการพึงพอใจ

คำสำคัญ: คุณภาพการบริการพยาบาล, แผนกผู้ป่วยนอก, วิถีพุทธ, ภavana 4

Abstract

The objectives of this research article were: (1) To study the development of nursing service quality at the outpatient department of Nan Hospital. (2) To study the four Bhavana dhamma to improve the quality of nursing service at outpatient department of Nan Hospital. (3) To analyze the development of nursing service quality at outpatient department of Nan Hospital according to the Buddhist method which is qualitative research and collecting data from an interview. The key informants were a group of doctors, a group of nurses and 28 patients at outpatient department of Nan Hospital.

The results showed that the development of nursing service quality at the outpatient department of Nan Hospital using 5 service quality principles. (1) Tangibles (2) Reliability (3) Responsiveness (4) Assurance (5) Empathy. To study the four Bhavana Dhamma for the the development of nursing service quality at the outpatient department of Nan Hospital. In terms of physical development, it results in a clean, convenient and safe place. In terms of moral development, it results in the discipline of personnel and willingness to serve. In terms of cultivation of the heart, it results in personnel having concentration, mental strength, consciousness in working, understanding and empathizing with service recipients. In terms of intellectual development, it results in personnel being competent in their work, knowing about diseases and modern treatment methods according to academic principles. Development of nursing service quality at the outpatient department of Nan Hospital according to the Buddhist method. It results in the facilities and place available to use a good service system, personnel working happily and the patients being treated safely according to professional standards.

Keywords: Nursing Service Quality; Outpatient Department; Buddhist Way; The four Bhavana Dhamma

บทนำ

สถานการณ์ผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในปัจจุบัน (18 มีนาคม 2565) มีจำนวนผู้ติดเชื้อสะสม 1,079,734 ราย รักษาหาย 879,997 ราย เสียชีวิต 2,377 ราย (กรมควบคุมโรค, 2565) เพื่อให้กลับมีสุขภาพที่แข็งแรงเหมือนเดิม ผู้ป่วยส่วนมากจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาล ทั้งของภาครัฐและเอกชนตามสิทธิการรักษาของแต่ละราย ซึ่งในการเลือกใช้บริการสถานพยาบาล ผู้รับบริการส่วนใหญ่จะเลือกใช้บริการสถานพยาบาลที่มีความพร้อมด้านคุณภาพการรักษา ค่าบริการและการบริการที่สะดวกปลอดภัย (ดวงตา ภัทโรพงษ์, 2558) คุณภาพเป็นความต้องการของทั้งผู้รับบริการ ผู้ให้บริการ สถานประกอบการและสังคม ผู้รับบริการต้องการการดูแลเอาใจใส่ด้วยหัวใจ การรับฟัง ช่วยแก้ปัญหาด้วยความเต็มใจ และต้องการผลลัพธ์สุขภาพที่ดี ส่งผลให้ผู้ให้บริการมีผลงานที่ดี มีความมั่นคงและเจริญก้าวหน้า คุณภาพทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จ มีชื่อเสียง ขยายตัวได้มั่นคงและยั่งยืน นอกจากนี้คุณภาพยังเป็นความต้องการของสังคมเพื่อสร้างความเชื่อมั่น เป็นที่ไว้วางใจ มีระบบควบคุมตนเอง มีความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการ (ผ่องพรรณ ธนาและคณะ, 2560) คุณภาพการบริการ

พยาบาลเป็นหัวใจสำคัญของระบบบริการสุขภาพของประเทศซึ่งผู้รับบริการต้องการได้รับบริการที่ดี (จรัส สุวรรณเวลา, อนุวัฒน์ ศุภชุติกุล และชานี จิตตริประเสริฐ, 2549) ปัจจุบันผู้รับบริการบางส่วนกำลังเผชิญกับปัญหาคุณภาพการบริการสุขภาพ มาตรฐานและจริยธรรมวิชาชีพ โรงพยาบาลเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริการสุขภาพที่มีความสำคัญ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคม จึงเกิดกระบวนการพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล (Hospital Accreditation: HA) เพื่อปรับปรุงการบริการให้มีคุณภาพ (อนุวัฒน์ ศุภชุติกุล, 2550) โดยโรงพยาบาลต่างๆ เร่งพัฒนาปรับปรุงศักยภาพเพื่อให้สามารถรองรับการดูแลผู้ให้บริการได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งในด้านการบริหารจัดการ ได้มีการนำระบบประกันคุณภาพต่างๆ เข้ามาใช้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและให้มาตรฐานของการบริการมีคุณภาพสูงสุด โรงพยาบาลมีความแตกต่างจากธุรกิจอย่างอื่น (Torres, J.E. & Guo, K.L., 2004) บุคลากรทางการแพทย์ผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ จึงต้องระดมความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนางานทางด้านสาธารณสุขในทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากร ด้านอุปกรณ์ทางการแพทย์การนำเทคโนโลยีต่างๆ ที่ทันสมัยมาใช้ รวมทั้งอาคารสถานที่ เพื่อคุณภาพบริการที่ดีแก่ประชาชน ซึ่งการพัฒนาต่างๆ จะสำเร็จบรรลุเป้าหมายได้ต้องอยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการตามเป้าหมายของแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 12, 2564) และนโยบายกระทรวงสาธารณสุขปี 2564-2565 ที่มุ่งเน้นระบบสุขภาพปฐมภูมิเข้มแข็ง เศรษฐกิจสุขภาพ สุขภาพดีวิถีใหม่ (การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพสู่ New Normal อาหาร ออกกำลังกาย Health Literacy) การป้องกันโรคโควิด-19 (เพิ่มศักยภาพความมั่นคงทางสุขภาพในการจัดการกับโรคอุบัติใหม่) ระบบบริการก้าวหน้า (ผลักดัน 30 บาทรักษาทุกที่, New Normal Medical Care, Digital Health, Innovative Healthcare Management) การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม และเป็นองค์กรแห่งความสุข (พัฒนาองค์กรแห่งความสุขที่มีคุณภาพงานได้ผล คนเป็นสุขปลอดภัย สร้างผู้นำรุ่นใหม่) (นายแพทย์เกียรติภูมิ วงศ์รจิต, 2564)

โรงพยาบาลของรัฐมีหน้าที่ให้บริการด้านสุขภาพแก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินคุณภาพการบริการที่เรียกว่าแบบจำลอง SERVQUAL ถูกนำมาใช้ประเมินคุณภาพการบริการอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ

สำหรับประเทศไทยมีการใช้เครื่องมือดังที่กล่าวมาในวงจำกัด โรงพยาบาลน่านเป็นโรงพยาบาลทั่วไประดับตติยภูมิ ประจำจังหวัดน่าน มีภารกิจหลัก ในการบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันควบคุมโรค รักษาพยาบาลและฟื้นฟูสภาพให้แก่ประชาชนชาวจังหวัดน่าน และประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ให้ได้รับบริการสุขภาพที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน ภายใต้วิสัยทัศน์ “โรงพยาบาลน่าน โรงพยาบาลคุณภาพ บริการด้วยหัวใจ มุ่งให้ประชาชนสุขภาพดี” (โรงพยาบาลน่าน, 2565) ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการให้บริการประชาชนที่มาใช้บริการและได้มีการพัฒนางานคุณภาพบริการอย่างต่อเนื่อง โดยมีแผนกผู้ป่วยนอกเป็นหน่วยงานด้านหน้าของโรงพยาบาล ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจรักษาพยาบาลในส่วนของการคัดกรองผู้เข้ารับบริการ ตลอดจนการให้การพยาบาลผู้ป่วยนอกสำหรับห้องตรวจต่างๆ งานบริการส่วนใหญ่ประกอบด้วย คลินิกตรวจโรคและสุขภาพทั่วไป คลินิกตรวจโรคเฉพาะทางแต่ละสาขา บุคลากรทางการแพทย์ในหน่วยงานผู้ป่วยนอก นอกจากจะต้องใช้ความรู้ความสามารถ และทักษะทางการแพทย์พื้นฐานและเฉพาะทางแล้ว ยังต้องมีทักษะสำคัญที่มุ่งเน้นด้านการสร้างสัมพันธภาพ การสื่อสาร การเจรจาต่อรอง การถ่ายทอดข้อมูลและความรู้ด้านสุขภาพเพื่อให้ผู้มารับบริการเข้าใจภาวะสุขภาพและสามารถนำไปปฏิบัติตนเองได้ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพและสร้างความประทับใจในบริการรักษาพยาบาล (สำนักการพยาบาล กรมการแพทย์, 2550) จากสถิติจำนวนผู้ใช้บริการที่โรงพยาบาลน่าน จังหวัดน่าน ย้อนหลัง 3 ปี ในปี พ.ศ. 2561-2563 พบว่ามีผู้มาใช้บริการเฉลี่ยวันละ 1,200 - 1,300 คน (โรงพยาบาลน่าน, 2565) ได้มีการพัฒนาคุณภาพการบริการให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายขององค์กรอย่างต่อเนื่องโดยมีการนำเครื่องมือการบริหารจัดการมาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการบริการแก่ประชาชนที่มาใช้บริการ

การพัฒนาคุณภาพการบริการส่วนมากนิยมใช้แนวคิดแบบ SERVQUAL ของ Zeithaml, Parasuraman & Leonard ซึ่งแบ่งคุณภาพการบริการออกเป็น 5 ด้านคือ (1) ความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles) (2) ความน่าเชื่อถือไว้วางใจ (Reliability) (3) การตอบสนองตามความต้องการของผู้รับบริการ (Responsiveness) (4) ความมั่นใจในบริการ (Assurance) (5) ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ (Empathy) (Zeithaml, V.A., Parasuraman, A. & Leonard, L.B., 1990) จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการบริการพยาบาล

แล้วมักเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ในส่วนของงานวิจัยเชิงคุณภาพมีเป็นส่วนน้อย และงานวิจัยที่ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับคุณภาพการบริการพยาบาลยังไม่มี การดำเนินการซึ่งทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมหลายประการที่เหมาะสมสำหรับการนำมาประยุกต์ใช้กับงานคุณภาพการบริการพยาบาล โดยเฉพาะหลักภavana 4 ที่ว่าด้วยกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน คือ กาย พุทธิกรรม จิต และปัญญา ซึ่งหลักธรรมข้อนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 22 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 14 (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ” โดยนำแนวคิดคุณภาพการบริการแบบ SERVQUAL มาเป็นแนวทางการศึกษาและประยุกต์ใช้กับหลักภavana 4 เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่าน
2. เพื่อศึกษาการหลักภavana 4 ในการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่าน
3. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัยการศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรูปแบบการวิจัย ดังนี้ (1) การวิจัยเชิงคุณภาพภาคเอกสาร (Documentary study) จากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2539 และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมและแนวคิดการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาล (2) การวิจัยเชิงคุณภาพภาค

สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ทราบวิธีการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาล แผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่าน

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งเป็น 3 กลุ่ม รวมทั้งหมด 28 คน ได้แก่ กลุ่มแพทย์ จำนวน 1 คน, กลุ่มพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 11 คน, กลุ่มผู้รับบริการแผนกผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลน่านจังหวัดน่าน จำนวน 16 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้ 2 ชนิด คือ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) (2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) มีกระบวนการสร้างเครื่องมือดังนี้ (1) ศึกษาค้นคว้า จากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ (2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า มาประมวล สรุป เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยและเครื่องมือการวิจัย (3) สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดการวิจัย (4) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างแล้วเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุง ให้ตรงตามวัตถุประสงค์งานวิจัย (5) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยตรวจสอบเครื่องมือวิจัยจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ 2 ท่านและผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ทั้งนี้มีการตรวจสอบและรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการงานวิจัยโรงพยาบาลน่านด้วย ส่วนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยประเมินผลการวิจัยโดยพิจารณาความแตกต่างระหว่างกลุ่มเป้าหมายที่ให้สัมภาษณ์ และความคิดเห็นระหว่างกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีวิธีการดังนี้ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมโดยการประมวลผลจากคำตอบของกลุ่มตัวอย่าง (2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลหลักขณะสัมภาษณ์โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมภายหลังจากสอบถามทุกกลุ่มเป้าหมาย และนำข้อมูลทุกส่วนที่ได้รับมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมที่มีอยู่อย่างเป็นระบบสะดวกและง่ายต่อการค้นหาข้อมูล โดยจัดทำแฟ้มข้อมูล 2 ส่วน ดังนี้ (1) แฟ้มข้อมูล

ที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก วัน เวลา สถานที่สัมภาษณ์ ชื่อผู้สัมภาษณ์ และบทสัมภาษณ์ (2) เพิ่มข้อมูลการวิเคราะห์ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก เหตุการณ์ และการตีความเพื่อวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ” มีผลการวิจัย ดังนี้

1. หลักการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่าน

1.1 คุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านคือ มีระบบการนัดหมายที่ชัดเจน มีขั้นตอนการพบแพทย์อย่างมีระบบ มีการแจ้งขั้นตอนการรับบริการที่ชัดเจน ไม่ปล่อยให้ผู้รับบริการเรียนรู้เอง มีเจ้าหน้าที่และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและอุปกรณ์การแพทย์ที่เพียงพอ ระบบคิวชัดเจน ไม่รอนาน

1.2 แผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านใช้หลัก Service Quality เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลในแต่ละด้านดังนี้

ก. ผลการวิจัยจากผู้ให้บริการ (1) ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles) จัดสถานที่ให้สะดวก สะอาด ปลอดภัย สิ่งแวดล้อมสวยงาม ระบบบริการเข้าถึงง่าย ขั้นตอนการรับบริการชัดเจนมีอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์การแพทย์ที่ทันสมัย ได้มาตรฐานพร้อมใช้งาน และเพียงพอ (2) ด้านความน่าเชื่อถือไว้วางใจ (Reliability) ให้การพยาบาลถูกต้องตามมาตรฐาน มีการพัฒนาทักษะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญในงาน (competency) ของเจ้าหน้าที่ มีระบบคิวและแยกประเภทผู้ป่วยชัดเจน มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้รับบริการ ไม่ละเมิดสิทธิ ตอบข้อซักถามด้วยเหตุผลและมีหลักฐาน ไม่เกิดข้อผิดพลาด ในการทำงาน ให้การดูแลดูญาติมิตร ไม่เลือกปฏิบัติ บุคลิกภาพน่าเชื่อถือ แจ้งผู้ป่วยทุกครั้งก่อนให้บริการ รับฟังความคิดเห็น ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (3) ด้านการตอบสนองตามความต้องการของผู้รับบริการ (Responsiveness) มีบริการติดต่อข้อมูลสื่อสาร หลากหลายช่องทางกับ ผู้รับบริการ ให้บริการด้วยความรวดเร็ว สีหน้าแจ่มใสเป็นมิตร เต็มใจให้บริการ ลดขั้นตอนการ

รับบริการ ลดระยะเวลาการรอคอย ไม่รอนาน (4) ด้านความมั่นใจในบริการ (Assurance) มีแพทย์เฉพาะทางที่สามารถให้การรักษาระยะโรคเฉพาะทางครบมากที่สุด เจ้าหน้าที่มีทักษะและเทคนิคให้คำปรึกษา แสดงท่าทีที่เป็นมิตร มีความรู้ความสามารถตรงตามสายงานที่ให้บริการ สามารถให้ความมั่นใจในการดูแล รักษาผู้ป่วยได้อย่างเต็มความรู้ (5) ด้านความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ปลุกฝังค่านิยมการทำงานจนกลายเป็นวัฒนธรรมคือ ให้บริการดุจญาติมิตร ทำงานเต็มความรู้ความสามารถด้วยความระมัดระวังและปรารถนาดี

ข. ผลการวิจัยจากผู้รับบริการ (1) ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles) อาคารสถานที่สะอาด สะดวก มีป้ายแจ้งบอกชัดเจน ห้องน้ำสะอาดเพียงพอ ผู้รับบริการอุปกรณ์การแพทย์ทันสมัยพร้อมใช้งาน มีการประชาสัมพันธ์ขั้นตอนการรับบริการดี มีป้ายบอกชัดเจน มีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำและให้ข้อมูลเพิ่มเติม (2) ด้านความน่าเชื่อถือไว้วางใจ (Reliability) เจ้าหน้าที่ทำงานตรงเวลา ให้ข้อมูลการรักษาชัดเจน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการรักษา พุดจาสุภาพเรียบร้อย มารยาทดี ให้เกียรติผู้รับบริการ ระบบชัดเจนมีความมั่นใจในการใช้เครื่องมือ ไม่เกิดการผิดพลาดในการทำงาน มีปัญหาข้อใจ ได้รับคำตอบที่ชัดเจนและแก้ปัญหาได้ (3) ด้านการตอบสนองตามความต้องการของผู้รับบริการ (Responsiveness) ผู้รับบริการเข้าถึงบริการง่าย เจ้าหน้าที่เต็มใจ กระตือรือร้นให้บริการด้วยความรวดเร็ว ไม่รอนาน เมื่อมีข้อสงสัยได้คำตอบชัดเจน มีปัญหาได้รับการแก้ไขทันที สอบถามการบริการได้ทุกจุด (4) ด้านความมั่นใจในบริการ (Assurance) เจ้าหน้าที่มีความรู้ความสามารถ ไม่มีข้อผิดพลาดในการทำงาน กิริยามารยาทสุภาพ อ่อนโยน อธิบายเข้าใจง่าย แจ้งให้ทราบก่อนจะทำการรักษาทุกครั้ง อาการทุเลาและหายจากการเจ็บป่วย (5) ด้านความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ (Empathy) เจ้าหน้าที่มีการแสดงออกถึงความมีเมตตาและเอื้ออาทรห่วงใย รับฟังปัญหาของผู้รับบริการ ยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้เล่าอาการเจ็บป่วยและปัญหา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจการรักษา แจ้งให้ทราบก่อนทุกครั้งที่จะมีการทำหัตถการหรือการรักษาให้กำลังใจต่อการเจ็บป่วย

2. ศึกษาหลักภวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอก
โรงพยาบาลน่าน มีผลวิจัยดังนี้

ก. ผลการวิจัยจากกลุ่มผู้ให้บริการ (1) ด้านกายภาวนา (การดูแลให้บริการทางกายภาพ) ดูแลสถานที่ให้สะอาด สะดวกและปลอดภัย จัดการจุดเสี่ยง เช่น พื้นที่ต่างระดับ ห้องน้ำ การจัดหาอุปกรณ์เสริมให้กับคนพิการและคนเคลื่อนไหวไม่สะดวกจัดสิ่งแวดล้อมสงบ สวยงาม อากาศถ่ายเทสะดวก เกื้อกูลการทำงาน จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศทันสมัยให้เอื้อต่อการจัดบริการและ อุปกรณ์การแพทย์ที่ทันสมัย ได้มาตรฐานพร้อมใช้งาน พัฒนาด้านการแต่งกาย บุคลิกภาพของเจ้าหน้าที่ให้เป็นระเบียบ น่าเชื่อถือ (2) ด้านศีลภาวนา (การดูแลให้บริการทางศีล) บุคลากรมีวินัย อยู่ในกฎระเบียบ ไม่เบียดเบียน เกื้อกูลช่วยเหลือกัน มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน จิตสำนึกที่ดีในการให้บริการ มีสัมพันธที่ดีระหว่างผู้ร่วมงานและผู้รับบริการพฤติกรรมบริการที่ดี Excellent Service Behavior ไม่เกิดข้อร้องเรียน (3) ด้านจิตตภาวนา (การดูแลให้บริการทางจิตใจ) กำหนดให้บุคลากรต้องผ่าน Competency จิตสำนึกบริการ การตอบสนองต่อความต้องการ จัดตั้งเป็น ตัวชี้วัดรายบุคคลพัฒนาด้านจิตใจ มีสมาธิจิตเข้มแข็ง มีสติในการทำงาน มีความรักเมตตา พฤติกรรมบริการดีและอดทนต่อการถูกตำหนิตყเรียน เข้าใจเห็นใจผู้รับบริการ (4) ด้านปัญญา ภาวนา (การดูแลให้บริการทางปัญญา) พัฒนาด้านความรู้ สมรรถนะในการปฏิบัติงาน ข้อมูล ด้านวิชาการ ความรู้เกี่ยวกับโรคระบาดใหม่ เช่น โควิด-19 แก้ปัญหา มองปัญหาตามจริง มีสติ และปัญญา มีความรู้เรื่องโรคและวิธีการรักษาที่ทันสมัยตามหลักวิชาการ

ข. ผลการวิจัยจากผู้รับบริการ (1) ด้านกายภาวนา (การดูแลให้บริการทางกายภาพ) อาคารสถานที่สะอาด สะดวก โล่งบรรยากาศดี ไม่แออัด เป็นระเบียบ ปลอดภัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ มีเครื่องมืออุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ทันสมัย เจ้าหน้าที่มีจำนวนที่เพียงพอ แต่งกาย สะอาดเรียบร้อย (2) ด้านศีลภาวนา (การดูแลให้บริการทางศีล) การอยู่ร่วมกัน ปฏิบัติต่อกัน ระหว่างบุคลากรด้วยกันและผู้รับบริการ เป็นแบบเกื้อกูล เอื้อเฟื้อต่อกัน เป็น Moral Development เจ้าหน้าที่บริการดี สุภาพ พุดจาสุภาพ ให้เกียรติผู้รับบริการ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับบริการและบุคลากร ราบรื่น ไม่มีข้อขัดแย้ง ไม่มีข้อร้องเรียน (3) ด้านจิตตภาวนา (การดูแลให้บริการทางจิตใจ) พัฒนาจิต มีสติ จิตที่เข้มแข็ง มั่นคง พฤติกรรมบริการดี มีเมตตา สดชื่นมีความสุขในการให้บริการอารมณ์มั่นคง มีความอดทนอดกลั้น มีสติ สมาธิ มีความรับผิดชอบในการทำงาน ไม่เกิดข้อผิดพลาด (4) ด้านปัญญาภาวนา (การดูแลให้บริการทาง

ปัญญา) บุคลากรทางการแพทย์เจริญด้วยปัญญา มีความรู้ทันโรค รักษาถูกต้องตาม สภาวะโรค และมาตรฐานวิชาชีพ ผู้รับบริการทราบข้อมูลการเจ็บป่วย ได้รับคำแนะนำการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง

3. วิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาล น่านตามแนววิถีพุทธ จากการศึกษาวิจัยพบว่า

ก. ผลการวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอก
โรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธในมุมมองของกลุ่มผู้ให้บริการ ดังนี้ (1) ด้านระบบบริการ ทำให้ระบบบริการมีมิติที่เอื้ออาทร มีระบบบริการที่ดี ทันสมัยรวดเร็ว ปลอดภัย ได้มาตรฐาน บริการประทับใจและมีคุณภาพ เจ้าหน้าที่ให้บริการแบบกัลยาณมิตร ผู้รับบริการมีความพึงพอใจ เข้าใจ เห็นอกเห็นใจส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพอันดีระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ เกิดความร่วมมือในแผนการรักษาการให้คำปรึกษา (Counseling) ส่งผลให้ผู้รับบริการสามารถตัดสินใจ / วางแผนชีวิตตนเองและครอบครัวได้เหมาะสม (2) ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ บุคลากรทำงานอย่างมีความสุข เบิกบาน มีกำลังใจสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเอื้อต่อการทำงาน และไม่มีโรคที่เกิดจากการทำงาน (office syndrome) มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ร่วมงานและผู้รับบริการ เข้าใจ เห็นอกเห็นใจ (sympathy) ต่อทีมเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ส่งผลให้การทำงานมีความสุข พฤติกรรมบริการดี การทำงานราบรื่น งานบรรลุเป้าหมาย (3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อาคารสถานที่สถานที่สะอาด สะดวก เป็นระเบียบ ปลอดภัย อุปกรณ์ของใช้เพียงพอและทันสมัย พร้อมใช้งาน (4) ด้านความพร้อมที่จะให้การรักษพยาบาล มีอัตราค่าล้างที่เพียงพอ บุคลากรมีความพร้อมทั้งกายและใจ และอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัย มีความเที่ยง ได้มาตรฐาน พร้อมใช้งานและพร้อมให้บริการทันที (5) ด้านความน่าเชื่อถือของบริการผู้รับบริการได้รับการตรวจรักษาจากบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญในการใช้เครื่องมือ ไม่มีข้อผิดพลาด ผู้รับบริการปลอดภัย ส่งผลให้อาการทุเลาและหายจากโรค (6) ด้านการรักษพยาบาล รักษาได้ถูกต้องตามมาตรฐาน และผู้รับบริการพึงพอใจผลการรักษา อาการทุเลาและหายจากโรค

ข. ผลการวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอก
โรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธในมุมมองของผู้รับบริการ ดังนี้ (1) ด้านระบบบริการ ระบบขั้นตอนการให้บริการดี สะดวก รวดเร็ว เข้าถึงง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน (2) ด้านเจ้าหน้าที่ผู้

ให้บริการ บุคลากรมีความสุขในการทำงาน ทำงานด้วยความเต็มใจ พุดจาดี สุภาพ มีความเห็นอกเห็นใจ มีความรัก และเมตตาต่อผู้รับบริการ (3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอาคารสถานที่ อาคารสถานที่ สะดวก สะอาด ปลอดภัย โปร่งโล่งไม่แออัด บรรยากาศดี ห้องน้ำสะอาด มีเก้าอี้นั่งเพียงพอ มีอุปกรณ์การแพทย์ที่เพียงพอและทันสมัยพร้อมใช้งาน (4) ด้านความพร้อมที่จะให้การรักษายาบาลบุคลากรมีความพร้อมทั้งกายและใจ มีความรู้และชำนาญจำนวนเพียงพอ และพร้อมให้บริการ อุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ทันสมัย (5) ด้านความน่าเชื่อถือของบริการ ได้รับการตรวจรักษาจากบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ด้วยเครื่องมือที่ทันสมัย ทุเลาและหายจากการเจ็บป่วย (6) ด้านการรักษายาบาล ผู้รับบริการได้รับการดูแลรักษาจากผู้เชี่ยวชาญ รักษาถูกต้องตามมาตรฐานวิชาชีพ ปลอดภัย ไม่มีภาวะแทรกซ้อน

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาคุณภาพการบริการยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ = SERVMIND Model

จากภาพอธิบายได้ว่า SERVMIND Model หมายถึง (1) SERVQUAL บริการด้วยหลักคุณภาพการบริการ 5 ด้าน คือ Tangibles, Reliability, Responsiveness, Assurance, Empathy (2) BHAVANA บริการด้วยหลักภavana 4 คือ กายภavana, ศีลภavana, จิตตภavana และปัญญาภavana (3) SERVMIND บริการด้วยใจ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลวิจัยพบว่า หลักการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่าน ใช้หลัก Service Quality เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลในแต่ละด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง คุณภาพบริการของโรงพยาบาลชุมชนจังหวัดปทุมธานี ของสุกัญญา มีสามเสน และคณะ ที่มีผลการวิจัยว่า องค์ประกอบคุณภาพการบริการมีทั้งหมด 5 องค์ประกอบโดยองค์ประกอบมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบดังนี้ ด้านรู้จักและเข้าใจบริการ (Empathy), ด้านความเชื่อมั่น (Assurance), ด้านตอบสนอง (Responsiveness), ด้านความเชื่อถือไว้วางใจ (Reliability) และด้านความเป็นรูปธรรมบริการ (Tangible) 0.95, 0.97, 0.86, 0.84 และ 0.59 ตามลำดับ (สุกัญญา มีสามเสน และคณะ, 2556) การศึกษาหลักภavana 4 ในการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่าน ด้านกายภavana มีการดูแลสถานที่ให้มีความสะอาด สะดวกและความปลอดภัย ด้านศีลภavana บุคลากรมีระเบียบวินัย เกื้อกูลช่วยเหลือกัน และมีจิตสำนึกที่ดีในการให้บริการ ด้านจิตตภavana บุคลากรมีสมาธิ จิตเข้มแข็ง มีสติในการทำงาน มีพฤติกรรมบริการดีและเข้าใจเห็นใจผู้รับบริการ ด้านปัญญภavana

นอกจากนี้บุคลากรพัฒนาด้านความรู้ สมรรถนะในการปฏิบัติงาน ความรู้เกี่ยวกับโรคระบาดใหม่และวิธีการรักษาที่ทันสมัยตามหลักวิชาการ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง” ของวิชญาภา เมธีวรฉัตร ที่มีผลการวิจัยว่า (1) สภาพทั่วไปของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สายวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่างในด้านการฝึกอบรม มีนโยบายการจัดการอบรม บุคลากรเชิญวิทยากรทั้งภายในและภายนอกมาอบรมในด้านการศึกษา พัฒนาให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถ ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามลักษณะ 5 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านวิชาการ ด้านทักษะ ด้านเจตคติ ด้านความคิดสร้างสรรค์ บุคลิกภายในต้องเป็นคนที่มีจิตใจที่ดีงาม มีเจตคติที่ดี เป็นคนใจเย็น อารมณ์ดี มีทัศนคติที่ดี มองโลกในแง่ดี (2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง ด้านศีล ได้ส่งเสริมให้

บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ มีการจัดอบรมถือศีลและปฏิบัติธรรมประจำปี การฝึกอบรมขั้นศีลคือฝึกกายวาจา ขั้นสมาธิคือฝึกจิตใจ ขั้นปัญญาคือฝึกองค์ความรู้ในการพัฒนา ด้านสมาธิมีการส่งเสริมให้บุคลากรทำสมาธิให้จิตใจมีความสงบสุขก่อนปฏิบัติงานอยู่เสมอ ด้านปัญญาสนับสนุนให้บุคลากรปฏิบัติงานโดยใช้หลักความเห็นชอบและคิดชอบในการทำงาน (3) รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่างพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านศีล (Behavior) การพัฒนาเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านศีล ก่อให้เกิดทักษะและมีบุคลิกภาพที่ดีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านสมาธิหรือการพัฒนาจิตใจ (M= Mind) การพัฒนาทรัพยากรด้านสมาธิยังก่อให้เกิดเจตคติที่ดีในการทำงาน การพัฒนาด้านปัญญาหรือการพัฒนาด้านความรู้ (W =Wisdom) เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในขั้นสูงสุดและมีความสำคัญสูงสุด นำมาใช้กับความรู้ทางวิชาการและความคิดสร้างสรรค์ เพราะต้องให้เกิดความรู้และจะต้องมีความคิดสร้างสรรค์ จะได้รูปแบบจากการสังเคราะห์ (Synthesis Model) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ Buddhist Human Resource Development คือ BHRD= BMW (วิชญาภา เมธีรฉัตร, 2557)

การพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ มีดังนี้ (1) ด้านระบบบริการ ทำให้มีระบบบริการที่ดี บริการประทับใจและให้บริการแบบกัลยาณมิตร (2) ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการทำให้บุคลากรทำงานอย่างมีความสุข มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ร่วมงานและผู้รับบริการ (3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ทำให้สถานที่สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัยพร้อมใช้งาน (4) ด้านความพร้อมที่จะให้การรักษพยาบาล ทำให้บุคลากรมีความพร้อมให้บริการได้ทันที (5) ด้านความน่าเชื่อถือของบริการ ทำให้ผู้รับบริการปลอดภัย อากาศทุเลาและหายจากโรค (6) ด้านการรักษพยาบาล ทำให้รักษาได้ถูกต้องตามมาตรฐานวิชาชีพและผู้รับบริการพึงพอใจ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติเชิงพุทธบูรณาการ” ของธัช จันทระมัทธัตต์ และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ที่มีผลการวิจัยว่า วัตถุประสงค์ของเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติและหลักธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ความสงบสุขสันติของมวลมนุษยชาติ โดยแนวคิดและกิจกรรมของเป้าหมายการพัฒนา

อย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางกายภาพยกระดับคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อม โดยผ่านการบริหารจัดการจากภาครัฐเป็นสำคัญ ขณะที่แนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาทมุ่งให้ความสำคัญกับการฝึกฝนอบรมด้านจิตใจด้วยหลักธรรมที่เหมาะสมแล้วแต่กรณี มุ่งที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหลัก หลักธรรมสำคัญที่ใช้ในการพัฒนาคือหลักภavana 4 ผลจากการบูรณาการก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพทั้ง 3 มิติ คือ สังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมโดยประกอบด้วยปัจจัย 4 ประการ ดังนี้ (1) รับผิดชอบตนเอง ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ดูแลรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรง ประกอบสัมมาชีพและให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม (2) พร้อมเอื้อเพื่อเกื้อกูลสังคมรอบข้าง มีความเคารพ มีระเบียบวินัย เปี่ยมด้วยน้ำใจ ให้เกียรติเพื่อนมนุษย์ดุจญาติมิตร (3) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยสติ มองโลกในแง่บวก สร้างความฉลาดทางอารมณ์ มีสติกำกับความคิด มีเหตุผลกำกับอารมณ์ (4) ศึกษาวิเคราะห์ด้วยปัญญา เพียรศึกษาพิจารณาให้รู้จริง มองทะลุทั้งระบบครอบคลุมครบทั้งวงจร (ธัช จันทธัมมทัตต์ และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2563)

บทสรุป

งานคุณภาพการบริการพยาบาลเป็นหัวใจสำคัญของระบบบริการสุขภาพเป้าหมายเพื่อคุณภาพบริการที่ดีซึ่งส่วนใหญ่ทั้งภาครัฐและเอกชนใช้หลักการพัฒนาคูณภาพการบริการ SERVQUAL ตามทฤษฎีของพาราสุรามาน ไชแทมล์และเบอร์รี่ (Parasuraman, A., Zeithaml, V.A. and Berry, L.L.) และเพื่อคุณภาพการบริการที่ดียิ่งขึ้น เกิดความน่าเชื่อถือและมาตรฐานของการบริการที่มีคุณภาพสูงสุด จึงเกิดกระบวนการพัฒนาคูณภาพการบริการขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยใช้หลักการต่างๆ เช่น 3P (Purpose, Process, Performance), PDCA, การประกันคุณภาพ (Quality Assurance: QA) และการรับรองคุณภาพโรงพยาบาล (Hospital Accreditation: HA) และอื่นๆ อีกมากมาย การนำหลักธรรมภavana 4 มาประยุกต์ใช้กับงานพัฒนาคูณภาพการบริการพยาบาล จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจ มาเสริมสร้างหลัก คุณธรรม จริยธรรม

จรรยาบรรณวิชาชีพ โดยเริ่มต้นที่ตนเอง สู่ผู้ร่วมวิชาชีพและผู้รับบริการ เพื่อคุณภาพการบริการ สุขภาพแบบองค์รวม และพัฒนาเป็นองค์กรแห่งความสุข ที่คุณภาพงานได้ผล คนทำงานเป็นสุข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระทรวงสาธารณสุขควรนำผลการวิจัยไปเป็นนโยบายในการพัฒนาคุณภาพการ บริการพยาบาลเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์ให้ได้มาตรฐานสากลจนเป็นที่ยอมรับของ นานาประเทศ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

แผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลน่านหรือโรงพยาบาลอื่นๆควรนำผลการวิจัยไปพัฒนา คุณภาพการบริการตามแนววิถีพุทธเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำวิจัยในประเด็นต่อไปนี้ (1) คุณภาพการบริการแผนกผู้ป่วยในและแผนกอื่นๆ ของโรงพยาบาลน่านตามแนววิถีพุทธ (2) คุณภาพการบริการแผนกผู้ป่วยนอก, ผู้ป่วยในและ แผนกอื่นๆ ของโรงพยาบาลชุมชน, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลต่างๆ ในจังหวัดน่านตาม แนววิถีพุทธ

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค. (2565). รายงานสถานการณ์โควิด-19. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2565, จาก <https://covid19.ddc.moph.go.th>.

เกียรติภูมิ วงศ์รจิต. (2564). มอบนโยบายและทิศทางการบริหารงานกระทรวงสาธารณสุข. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2545, จาก <https://www.moph.go.th/index.php/about>.

- คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 12. (2559). *แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2565, จาก <http://dmsic.moph.go.th/index/detail/6991>.
- จรัส สุวรรณเวลา, อนุวัฒน์ ศุภชุติกุล และชำนาญ จิตตรีประเสริฐ. (2549). *เส้นทางสู่การพัฒนาคุณภาพบริการเพื่อประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: ดีไซน์.
- ดวงตา ภัทโรพงศ์. (2558). *วารสารวิชาการแพทย์เขต 11*, 29 (3), 366.
- ธัช จันทธัมมทัตต์ และพระมหาดรชชา ธมฺมาโส. (2563). การศึกษาวิเคราะห์เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์มจร*, 8 (ฉบับเพิ่มเติม), 185-197.
- ผ่องพรรณ ธนาและคณะ. (2560). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาคุณภาพการบริการ. *วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ*, 35(3), 19.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โรงพยาบาลน่าน. (2565). *รายงานประจำปี 2561-2563*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2565, จาก http://172.16.1.3/pdf_center/annualreport2020.pdf
- วรรณดี ศุภางศานนท์. (2543). กิจกรรมพัฒนาคุณภาพบริการในโรงพยาบาลศูนย์/โรงพยาบาลทั่วไปของกระทรวงสาธารณสุข. *วิทยานิพนธ์แพทยศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเวชศาสตร์ชุมชน*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิษญาภา เมธีวรฉัตร. (2557). *รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง*. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักการพยาบาล กรมการแพทย์. (2550). *มาตรฐานการพยาบาลในโรงพยาบาล*. นนทบุรี: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก
- สุกัญญา มีสามเสน และคณะ. (2556). คุณภาพการบริการของโรงพยาบาลชุมชนจังหวัดปทุมธานี. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 7 (1), 35-47.

อนุวัฒน์ ศุภชติกุล. (2550). *HA Update 2010*. นนทบุรี: สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน).

Torres, J.E. and Guo, K.L. (2004) Quality Improvement Techniques to Improve Patient Satisfaction. *International Journal of Health Care Quality Assurance*. 17(6), 334-338.

Zeithaml, V.A. Parasuraman, A. and Leonard, L.B. (1990). *Delivering Quality Service*. New York: The Free Press.

หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในอนายุสสาสูตร

Buddhist Principles that Result in Longevity and Short Life Span in Anayussasutta

¹พระธนกฤต เขมธมโม

Phratanakit Khemathammo

²พระมหายุทธนา นรเชฏฐโธ

Phramaha Yutthana Narajettho

³พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน

Phramaha Surasak Paccantaseno

⁴สุภาพรรณ เพิ่มพูล

Supaphan Permpoon

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁵พระเมธาวิเชียร

Phra Methawinairos

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author E-mail: tanakit5555@hotmail.com

Received: April 7, 2022; **Revised:** April 27, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญของอนายุสสาสูตร (2) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในอนายุสสาสูตร (3) เพื่อวิเคราะห์หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในอนายุสสาสูตร ผลการศึกษามีดังนี้

1) อนายุสสาสูตร มีโครงสร้างปรากฏในพระไตรปิฎก เล่มที่ 22 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 14 อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ตติยปัณณาสก์ หมวดคิลานวรรค 3 พระสูตร 5-6 หน้า 205-206 แบ่งเป็น 2 พระสูตร คือ ปฐมอนายุสสาสูตรและทุติยอนายุสสาสูตร 2) หลักธรรมที่ปรากฏในอนายุสสาสูตร แบ่งเป็น 2 พระสูตร คือ ปฐมอนายุสสาสูตร ธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้น มี ๕ ประการ คือ (1) ไม่ทำสิ่งที่ เป็นสปปายะ (2) ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่ เป็นสปปายะ (3) บริโภคสิ่งที่ ย่อยยาก (4) เทียวในเวลาไม่สมควร (5) ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ และทุติยอนายุสสาสูตร ซึ่ง ปรากฏว่าสามข้อแรกเหมือนกับปฐมอนายุสสาสูตร และสองข้อสุดท้ายเป็น (6) ทุศีล (7) มีปาป มิตร (มิตรชั่ว) ตรงข้ามอายุยืน 3) วิเคราะห์หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในอนายุสสาสูตร พบว่า ปฐมอนายุสสาสูตร ธรรมเป็นเหตุให้อายุยืน มี 5 ประการ คือ (1) ทำสิ่งที่ เป็นสปปายะ (2) รู้จักประมาณในสิ่งที่ เป็นสปปายะ (3) บริโภคสิ่งที่ ย่อยง่าย (4) เทียวในเวลาที่เหมาะสม (5) ประพฤติพรหมจรรย์ และทุติยอนายุสสาสูตร ซึ่งปรากฏว่าสามข้อแรกเหมือนกับปฐมอนายุสสาสูตรและสองข้อสุดท้ายเป็น (6) การมีศีล (7) การมีกัลยาณมิตร (มิตรดี) ตรงข้ามอายุสั้น

คำสำคัญ: อายุยืน; อายุสั้น; อนายุสสาสูตร

Abstract

In this thesis with three objectives; there were (1) to study the structure and the essential content of the *Anāyussā Sutta*, (2) to study the principle appearing in *Anāyussā Sutta*, and (3) to analyze Buddhist principles leading to long and short life expectancy in *Anāyussā Sutta*. The result of the study found that

1) *Anāyussā Sutta* has the structure in Suttanta Tipiṭaka Volumn 22 and Volumn 14, *Aṅguttaranikāya*, *Pañcakanipāta Tatiyapaṇṇāsaka*, *Gilānavagga* 3, the *Sutta* 5 and 6, page 205 – 206 (Thai version). It is classified into 2 Suttas; *Paṭhama-Anāyussā Sutta* and *Tutiya-Anāyussā Sutta*.

2) The importance of principle in *Anāyussā Sutta* is divided into 2 suttas, namely, the *Paṭhama-Anāyussā Sutta*: the five principles leading to short life; 1) not do what is benifical condition, 2) not be moderate even as to things suitable

and favourable, 3) not eat food which is easy to digest, 4) not behave oneself properly, and 5) not practice sexual abstinence. In *Tutiya-Anāyussā Sutta*, the first 3 principles are the same as *Paṭhama-Anāyussā Sutta*, and the last 2 principles; 6) not be morally upright, and 7) to have bad friends, opposite of longevity.

3) Analyze the principles that cause the longevity and shortevity in in *Anāyussā Sutta* found that it is divided into 2 suttas, namely, 1) *Paṭhama-Anāyussā Sutta*: the prinples leading to long life; (1) to do what is beneficial condition, (2) to be moderate even as to things suitable and favourable, (3) to eat food which is easy to digest, (4) to behave oneself properly, and (5) to practice sexual abstinence. In *Tutiya-Anāyussā Sutta*, the first 3 principles are the same as *Paṭhama-Anāyussā Sutta*, and the last 2 principles; (6) to be morally upright, and (7) to have good friends, short-lived opposite.

Keywords: long life; short life; *Anāyussā Sutta*

บทนำ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาถึงความสำคัญของชีวิตและอายุที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนสำหรับให้เรามีอายุยืน ซึ่งต้องอาศัยการดูแลสุขภาพตามธรรมชาติ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไร ซึ่งเราสามารถหาความรู้ได้ในพระไตรปิฎกของพุทธศาสนาเถรวาท จะพบว่า ในครั้งพุทธกาล อุบาสก อุบาสิกา และพระภิกษุทั้งหลายก็มีอายุยืนกันมาก ในขณะเดียวกันก็พบว่า อุบาสก อุบาสิกา และพระภิกษุที่ไม่ได้ปฏิบัติตามจะมีอายุสั้นมากเช่นกันเกิดขึ้นพร้อมกันมาก จากที่กล่าวมานั้น อายุยืนหรืออายุสั้น แสดงให้เห็นถึงการเกิดและตายที่มีอยู่ในโลก

ชีวิตและความตายในคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น คนเราทุกคนที่เกิดมาต่างก็มีทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น แต่ในระหว่างที่คนยังมองไม่เห็นทุกข์ หรือความทุกข์ยังไม่ได้มาบีบคั้น ทำให้รู้สึกสำนึกไปในทางความประมาท และไม่สนใจที่จะสร้างความดี หรือบุญกุศล แต่เมื่อความทุกข์ได้

ปีบั่นหนักเข้า (สมิต อาชนิจกุล, 2535) หรือความตายใกล้มาเยือนชีวิต ทำให้รู้สึกสำนึกในความทุกข์ที่มีเกิด แก่ เจ็บ และตายในชีวิต อีกทั้งเป็นต้นเหตุของการต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งนำไปสู่การเป็นอมตะหรือผู้ไม่ตายในทางพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามเราจะพบว่า อายุของมนุษย์นั้น พระพุทธองค์ตรัสสอนว่าเป็นของนิดหน่อย ไม่มากอยู่ได้ไม่เกินร้อยปีโดยประมาณ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 39 หน้าที่ 142, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จำต้องไปสู่สัมปรายภพ ควรทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ สัตว์ผู้เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มี ถึงกระนั้นมนุษย์ก็ไฝ่แสวงหาหนทางที่จะทำตนเองปลอดภัยและมีชีวิตที่ยืนยาวหรือพยายามที่จะทำการในสิ่งต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งอายุยืน

ปัจจุบันมีผู้คนจำนวนมากที่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ถึงหนึ่งร้อยปี ในประเทศไทยเอง คาดการณ์ว่ามีจำนวนไม่ต่ำกว่า 10,000 คน ที่มีอายุยืนถึง 100 ปี อายุยืนร้อยปี เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาอย่างยิ่ง องค์ความรู้เหล่านี้อาจทำให้เรามีอายุยืนและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การศึกษาในผู้มีอายุยืนหนึ่งร้อยปีในประเทศไทย ญี่ปุ่น อิตาลี และอเมริกา พบว่า มีหลายสิ่งที่เกี่ยวข้องคล้ายคลึงกัน เช่น บุคคลที่มีชีวิตอยู่ถึงหรือเกิน 100 ปี ในญี่ปุ่นมีปัจจัยสำคัญหลายประการ เช่น ความสามารถในการเคี้ยวอาหารได้ดี การรับประทานอาหารประเภทโปรตีน และออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ มีสภาพการมองเห็นที่ปกตินอนหลับเพียงพอและตื่นเช้า ไม่มีประวัติการหกล้มบาดเจ็บ ไม่ดื่มสุรา และไม่สูบบุหรี่ โดยส่วนใหญ่บุคคลที่มีชีวิตอยู่ถึงหรือเกิน 100 ปี เหล่านี้ มีปัจจัยที่สัมพันธ์กับอาหาร การออกกำลังกาย อารมณ์สุขอนามัยที่ดีส่วนบุคคล และงานอดิเรก สิ่งเหล่านี้ร่วมกับการมีสภาพการรับรู้ทางสมอง และสภาวะทางจิตใจสังคมที่ดี สามารถทำให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า ยังไม่ซ้ำเกินไปที่จะเริ่มต้นดูแลสุขภาพตนเองให้มีอายุยืนร้อยปี (พรเทพ ศิริวนารังสรรค์, 2557)

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้เลือกพระสูตร “อนายุสสาสูตร” นี้มาเพื่อเสนอให้เห็นรูปแบบและแนวทางการพิจารณาเรื่องอายุให้ยืนยาวยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการเข้าใจบริบทว่ามีความสำคัญต่อการเข้าใจเรื่องความทุกข์ในชีวิตอย่างไร เพื่อเข้าใจถึงเป้าหมายของการมีชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญของอนายุสสาสูตร
- 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในอนายุสสาสูตร
- 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในอนายุสสาสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยได้ 2 ด้านคือ ด้านเนื้อหาและด้านเอกสาร กล่าวคือ

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาสำหรับการวิจัยมี 3 ประการ ดังนี้

- (1) โครงสร้างและสาระสำคัญของอนายุสสาสูตร
- (2) หลักธรรมที่ปรากฏในอนายุสสาสูตร
- (3) หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในอนายุสสาสูตร

2. ขอบเขตด้านเอกสาร มี 2 ประการ ดังนี้

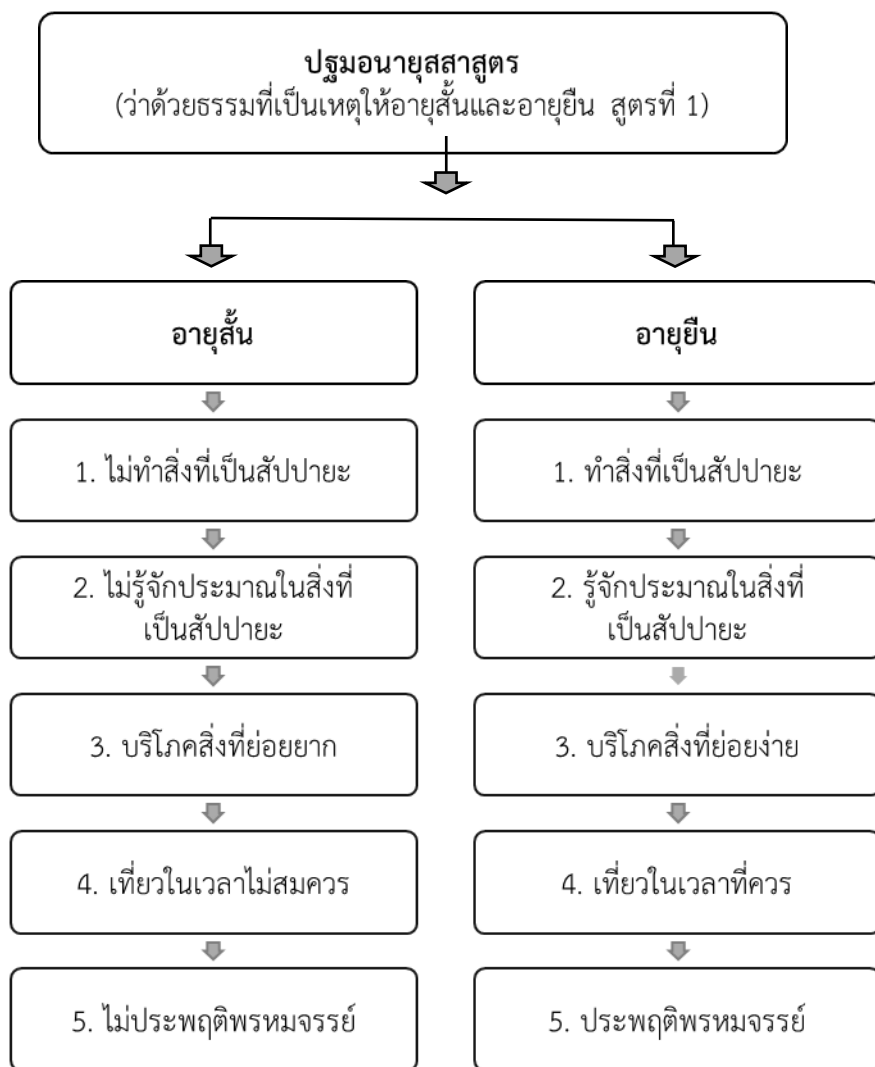
- (1) เอกสารชั้น ปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 และ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2500

- (2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ วรรณคดี ตำรา เอกสารเชิงวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- (3) วิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

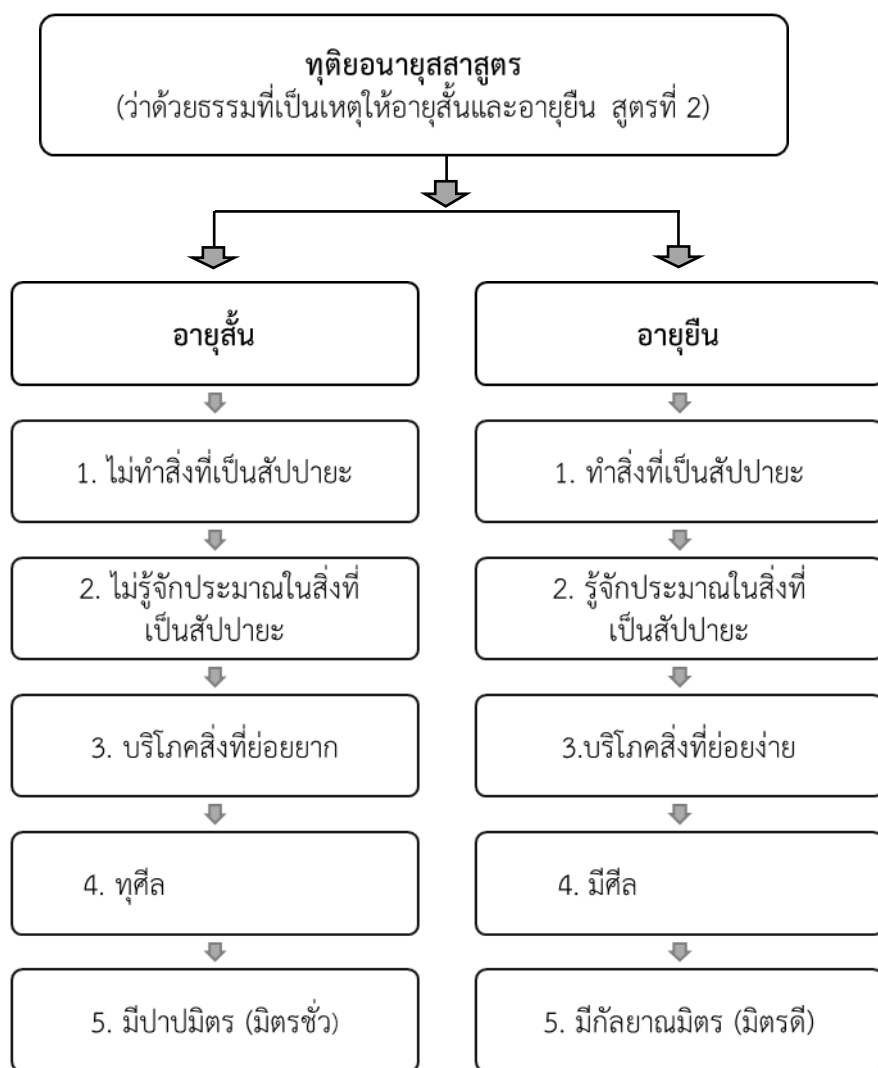
ผลการการศึกษา

1. โครงสร้างของอนายุสสาสูตรในพระไตรปิฎก ผลจากการศึกษาพบว่า อนายุสสาสูตรปรากฏในพระไตรปิฎก เล่มที่ 22 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 14 อังคุตรนิกาย ปัญจกนิบาต ตติยปัณณาสก์ หมวดคิลานวรรคที่ 3 พระสูตรที่ 5-6 หน้า 205-206 ประกอบด้วยโครงสร้างแบ่ง

ออกเป็น 2 สูตร คือ ปฐมอนายุสสาสูตร ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้นและอายุยืน สูตรที่ 1 และทุติยอนายุสสาสูตร ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้นและอายุยืน สูตรที่ 2

แผนภาพที่ 1 โครงสร้างปฐมอนายุสสาสูตร

แผนภาพที่ 2 โครงสร้างทุดิยอนายุสสาสูตร

2. หลักธรรมที่ปรากฏในอนายุสสาสูตร ผลจากการศึกษาพบว่า จากการศึกษาหลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุนั้นในอนายุสสาสูตร ปรากฏอยู่ในอนายุสสาสูตรทั้ง 2 พระสูตร คือ ปฐมอนายุสสาสูตร ธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้นและอายุยืน สูตรที่ 1 และทุดิยอนายุสสาสูตร ธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้นและอายุยืน สูตรที่ 2 ใน 2 พระสูตรนี้มีหลักธรรมที่เป็นเหตุ

ให้อายุยืนและอายุสั้นอย่างละ 10 หลักธรรม และใน 10 หลักธรรมมีเนื้อหาที่ซ้ำกันอยู่ 3 หลักธรรม ด้วยเหตุนี้จึงเขียนอธิบายครอบคลุมที่ 7 หลักธรรม ใน 2 พระสูตร ดังต่อไปนี้

1. ปฐมนายุสสาสูตร (ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้นและอายุยืน สูตรที่ 1) มีข้อความปรากฏดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า

คนประพฤติธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้น มี 5 ประการ คือ (1) ไม่ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ (2) ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ (3) บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก (4) เทียวในเวลาไม่สมควร (5) ไม่ประพฤติพรหมจรรย์

คนประพฤติธรรมเป็นเหตุให้อายุยืน มี 5 ประการ คือ (1) ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ (2) รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ (3) บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย (4) เทียวในเวลาที่เหมาะสม (5) ประพฤติพรหมจรรย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 125 หน้าที่ 205, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. ทุติยนายุสสาสูตร (ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้นและอายุยืน สูตรที่ 2) มีข้อความปรากฏดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า

คนประพฤติธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้น มี 5 ประการ คือ (1) ไม่ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ (2) ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ (3) บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก (4) ทุศีล (5) มีปาปมิตร (มิตรชั่ว)

คนประพฤติธรรมเป็นเหตุให้อายุยืน มี 5 ประการ คือ (1) ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ (2) รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ (3) บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย (4) มีศีล (5) มีกัลยาณมิตร (มิตรดี) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 126 หน้าที่ 206, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2539)

3. วิเคราะห์หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในอนายุสสาสูตร ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธองค์ได้ตรัสหลักธรรมที่เป็นเหตุให้มีอายุสั้นและอายุยืน ดังตัวอย่าง เรื่องของภิกษุรูปหนึ่งผู้ทพพลภาพ เป็นไข้ พระพุทธองค์ทรงประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ ได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสสอน เมื่อผู้ที่ได้ฟังแล้วเอาไปประพฤติปฏิบัติตามก็ประสบความสำเร็จ

มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างมีความสุข สามารถบอกได้ว่า ทำไมมนุษย์จึงมีอายุยืนและอายุสั้นแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนในอนายุสสาสูตร

1. ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ คือ การทำสิ่งที่สบาย หมายถึง การทำสิ่งที่เหมือนกัน ทำสิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุน การบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่นมีอายุยืน แสดงไว้ในพระไตรปิฎกมีหลายนัย ส่วนใหญ่มุ่งปัจจัยภายนอก เรียกว่า สัปปายะ 7 ประการ ดังนี้ (1) อาวาสสัปปายะ อาวาส ที่อยู่ที่พักอาศัยเป็นที่สบาย และสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมซึ่งเหมือนกัน (2) โคจรสัปปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตเหมาะสมดี (3) ภัตตสัปปายะ การพูดคุยหรือถ้อยคำที่เหมาะสม (4) บุคคลสัปปายะ บุคคลเหมาะสม (5) โภชนสัปปายะ อาหารเหมาะสม (6) อุตุสัปปายะ อากาศ เป็นที่สบาย (7) อิริยาพลสัปปายะ อิริยาบถเหมาะสม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559) เป็นเหตุให้อายุยืน

2. รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ คือ รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัยสี่ หมายถึง แม้ในสิ่งที่สบายนั้นก็รู้จักประมาณ ทำแต่พอดี พระสารีบุตรกล่าวไว้ว่า ควรรู้จักประมาณเพื่อสันโดษ ได้แก่ รู้จักประมาณโดยเหตุ 2 อย่าง คือ (1) รู้จักประมาณโดยการรับ เช่น แม่เมื่อทนายถวายจีวรน้อย ก็รับเพื่ออนุเคราะห์ตระกูล แม้มีผู้ถวายจีวรมาก ก็รับจีวรพอกุ้มครองกายรับอาหารบิณฑบาตพออิ่มท้อง (2) รู้จักประมาณโดยการบริโภค เช่น การใช้สอยจีวร เพียงเพื่อป้องกันความหนาว ป้องกันความร้อน ป้องกันสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ก่อให้เกิดความละอาย โดยเฉพาะการรู้จักประมาณในการฉันอาหารบิณฑบาต มิใช่เพื่อเล่น มิใช่เพื่อมัวเมา มิใช่เพื่อประดับ มิใช่เพื่อตกแต่ง แต่ฉันเพียงเพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ เพื่อให้ร่างกายนี้ดำเนินไปได้ เพื่อระงับความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ด้วย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 206 หน้าที่ 600-601, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธองค์ได้วางแนวทางในการบริโภครู้จักประมาณ เรียกว่า โภชนมัตตัญญูตา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2558) และเสนาสนะ คีลานปัจจัยเภสัชบริขาร (คัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย เล่มที่ 30 หน้าที่ 351 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ไว้ด้วย เป็นเหตุให้อายุยืน

3. บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย คือ การบริโภคอาหารที่ย่อยง่าย หมายถึง การรู้จักเลือกบริโภคอาหารให้เหมาะสมกับธาตุ สภาพร่างกายของบุคคล (ดร.นายแพทย์อุทัย สุตสุข, 2554) หรือ จัดหาอาหารที่ดีมีประโยชน์เกื้อกูลต่อสุขภาพร่างกายได้แล้ว เวลารับประทานอาหารนั้นเราจะต้องทานแต่พอดี เคี้ยวให้ละเอียด รู้จักประมาณในการกลืนกินอาหารอย่างมีสติ พระสารีบุตรกล่าวไว้ว่า เมื่อฉันอาหารสดก็ตาม แห้งก็ตาม ไม่พึงฉันให้อิ่มเกินไป ไม่พึงฉันให้น้อยเกินไป พึงฉันแต่พอดี พึงมีสติอยู่ พึงเลิกฉันก่อนอิ่ม 4-5 คำ แล้วดื่มน้ำเท่านั้นก็เพียงพอเพื่ออยู่ผาสุก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 26 ข้อที่ 982-983 หน้าที่ 500, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นเหตุทำให้อายุยืน หากทำได้ตามนี้จะไม่มีปัญหาเรื่องอาหารไม่ย่อย

4. เทียวในเวลาที่เหมาะสม คือ การรู้จักกาลเวลาที่สมควร หมายถึง การรู้จักเวลา ทำถูกเวลา ทำเป็นเวลา ทำพอเหมาะแก่เวลา เป็นต้น บุคคลผู้เที่ยวไปในเวลาสถานที่สมควรแก่เวลา มีความสอดคล้องกับหลักสัปปริสธรรมในข้อกาลัญญา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 330 หน้าที่ 333, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การกระทำที่เหมาะสมแก่เวลา ย่อมมีอานิสงส์ ดังปรากฏ ว่าด้วยการหุงต้มตามเวลา ซึ่งทำให้ในการจัดเตรียมอาหารทันกับเวลา ย่อมเกิดอานิสงส์ คือ สามารถนำมาเลี้ยงแขกได้ทันเวลา สามารถเซ่นไหว้เทวดาผู้รับพิธีกรรมได้ทันเวลา สามารถถวายสมณพราหมณ์ผู้ฉันมือเดียวได้ทันเวลา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 228 หน้าที่ 370, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นเหตุทำให้อายุยืน และการรู้จักกาลเวลาอันเหมาะสมแก่ตน เช่น การเที่ยวบิณฑบาตอาหารตอนเช้า มีควรไปในเวลาบ่ายเย็นค่ำ เป็นต้น

5. ประพฤติพรหมจรรย์ คือ การประพฤติพรหมจรรย์ หมายถึง ผู้เว้นขาดจากเมถุนธรรม และถือว่าเป็นหลักธรรมของกัลยาณธรรมด้วย คือ ผู้ซึ่งว่ามีธรรมงามเพราะศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 292 หน้าที่ 331, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่เรามักจะเข้าใจว่า การถือพรหมจรรย์ คือ การไม่ยุ่งเกี่ยวทางกามารมณ์หรืองดเว้นจากการเสพกามเพียงอย่างเดียว แต่การถือพรหมจรรย์บางนัยมีความหมายกว้างมาก โดยหมายรวมกุศลทุกประเภท คือ (1) ทาน การให้ (2) เวยยาวัจจะ ขวนขวายช่วยเหลือ (3) เบญจศีล ศีลห้า (4) อัปมัญญา ประพฤติพรหมวิหารอย่างไม่มีขอบเขต (5) เมถุนวิรัตติ การงดเว้นจากการเสพเมถุน (6) สทาร์สันโดษ ความยินดีเฉพาะคู่ครองของตน (7) วิริยะ ความเพียร (8) อุโบสถศีล

องค์อุปสกลีล (9) อริยมรรคมืองค์ 8 ทางอันประเสริฐ และ (10) ศาสนา พระพุทธศาสนา (บุญแสง บุญสุโม (จิตรีเหิม), 2560) และความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ดังที่กล่าวมาข้างต้นล้วนเรียกว่า พรหมจรรย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 2-3 หน้าที่ 2-4, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ทั้งหมด ถ้าต้องการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นควรรู้จักถือพรหมจรรย์ ประพฤติดังพรหม เป็นเหตุทำให้อายุยืน

6. มิศีล คือ การมีศีลหรือการรักษาศีล หมายถึง การทำความประพฤติดีงาม ไม่ทำความผิด เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลสัมปทา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 316 หน้าที่ 304, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สมบูรณ์ด้วยศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 24 หน้าที่ 26, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ ปริสุทธศีล 4 สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ด้วยอาการและโคจร ความสำรวมชื่อว่าศีล ความไม่ล่วงละเมิดชื่อว่าศีล ศีลเป็นที่รวมแห่งความสำรวม ศีลเป็นที่รวมแห่งความไม่ล่วงละเมิด ศีลมีกุศลจิตเป็นสมุฏฐาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 31 ข้อที่ 39 หน้าที่ 60, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ผู้มีศีลน่าเลื่อมใสประพฤติดชอบทางกายและทางวาจาให้เรียบร้อยดีงามย่อมได้รับอานิสงส์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 150 หน้าที่ 94, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ศีล มีทั้งศีลของบรรพชิต และศีลของคฤหัสถ์ ศีลของบรรพชิต แบ่งเป็นสอง คือ ศีลของภิกษุมิ 227 ศีลของสามเณรมิ 10 ศีลของคฤหัสถ์ ได้แก่ ศีล 5 ศีล 8 และศีลอุปสกล เป็นเหตุทำให้อายุยืน

7. มีกัลยาณมิตร (มิตรดี) คือ การมีกัลยาณมิตร (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) หมายถึง มิตรแท้ โดยคำว่า มิตรหมายถึง เพื่อนผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554) เพื่อนผู้ยินดีในกุศลธรรม ชื่อว่า กัลยาณมิตร คือ การวางตนอย่างเหมาะสม การได้สนทนากับผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ และถึงพร้อมด้วยปัญญา นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 55 หน้าที่ 344, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายถึง การมีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหา บุคคลผู้แวดล้อมที่ดี รู้จักเลือกเสวนากับบุคคลเข้าร่วมหมักหมมกับท่านผู้ทรงคุณ ทรงปัญญา มีความสามารถ ซึ่งจะช่วยเหลือสนับสนุนชักจูงชี้ช่องทางเป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม ประกอบกิจการต่างๆ

ครองชีวิต และธรรมปฏิบัติ ตลอดสิ่งแวดล้อมในทางสังคมที่ดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559) กัลยาณมิตรที่กล่าวมานี้ควรคบหรือเข้าหาแล้วจะให้เกิดความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559) เป็นเหตุทำให้อายุยืน

ดังนั้น จากการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนในอนายุสสาสูตร พบว่า บุคคลประพฤดิธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืน ประกอบด้วย (1) การทำสิ่งที่ เป็นสัปปายะ (2) การรู้จักประมาณในสิ่งที่ เป็นสัปปายะ (3) การบริโภคสิ่งที่ ย่อยง่าย (4) การเที่ยวไปในเวลาอันควร (5) การประพฤดิพรหมจรรย์ ซึ่งปรากฏว่าสามข้อแรกเหมือนกัน และสองข้อสุดท้ายเป็น (4) การมีศีล และ(5) การมีกัลยาณมิตร (มิตรดี) (แม่ชีนันทน์ อัครศักดิ์, 2560) ทั้งหมดนี้ สามารถบอกข้อปฏิบัติตนตามหลักธรรมอันเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาชีวิตด้านสุขภาพ และจิตใจให้เหมาะสมกับช่วงเวลาของการดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ เป็นเหตุทำให้อายุยืน

หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้นในอนายุสสาสูตร

1. ไม่ทำสิ่งที่ เป็นสัปปายะ คือ การทำสิ่งที่ ไม่สบาย ทำสิ่งที่ ไม่เหมาะสม ทำสิ่งที่ ไม่เกื้อกูล ทำตนเองให้ลำบากหรือไม่สบาย เรียกว่า อสัปปายะ 7 ประการ (พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, 2554) ดังนี้ (1) ที่อยู่ไม่เหมาะสม เช่น พื้นที่ไม่สงบ ไม่สะอาด สะอ้าน พลุกพล่านจอแจ (2) ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตไม่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่หาอาหารไม่บริบูรณ์อยู่ไกลเกินไป การเดินทางไปมาไม่สะดวก (3) การพูดคุยไม่เหมาะสม เช่น สนทนาแต่เรื่องเลวทรามๆ ไม่สร้างประโยชน์ให้ตัวเอง มอมเมาไปในทางที่ผิด (4) บุคคลไม่เหมาะสม เช่น ไม่มีผู้รู้ ไม่มีธรรม ไม่มีครูบาอาจารย์เป็นกัลยาณมิตรที่ดี คอยชี้แนะชักนำไปในทางเลวทราม (5) อาหารไม่เหมาะสม เช่น ฉ้นยาก ย่อยยาก ไม่ถูกกับร่างกาย ไม่เกื้อกูลต่อสุขภาพ (6) อากาศไม่เหมาะสม เช่น ไม่สดชื่น ไม่ร่มรื่น ไม่ร่มเย็น ร้อนอบอ้าว หรือหนาวเกินไป (7) อิริยาบถไม่เหมาะสม เช่น การจัดพื้นที่ให้นั่ง เดิน นั่ง นอน ไม่สะดวกสบาย อึดอัดระหว่างการปฏิบัติธรรม เป็นเหตุทำให้อายุสั้น

2. ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่ เป็นสัปปายะ คือ ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัย ๔ หมายถึง แม้ในสิ่งที่ สบายนั้นก็ไม่รู้จักประมาณ ไม่ทำแต่พอดี ไม่เป็นไปเพื่อสันโดษ เช่น จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริวาร (คัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย เล่มที่ 30 หน้า

351, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ตามแต่ได้ และมากด้วยความดำริในกาม ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 127-128 หน้าที่ 207-208, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นเหตุให้อายุสั้น

3. บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก คือ การบริโภคอาหารที่ย่อยยาก หมายถึง การจัดสรรหาอาหารที่ดีมีประโยชน์เกื้อกูลต่อสุขภาพร่างกายได้แล้ว เวลารับประทานอาหารนั้น เราทานมากเกินไป ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร ไม่รู้จักประมาณในการกลืนกินอาหาร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 36 ข้อที่ 58 หน้าที่ 160, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เคี้ยวไม่ละเอียด การที่เคี้ยวอาหารไม่ละเอียดจะทำให้ปวดท้อง เพราะอาหารไม่ย่อย ทำให้กระเพาะอาหารต้องทำงานหนักกว่าเดิม ทำให้ร่างกายไม่สมดุลเป็นเหตุให้ระบบการย่อยทำงานไม่เป็นปกติ ไม่ย่อยเพราะไม่คุ้นเคยกับอาหาร ไม่เหมาะสมกับธาตุ สภาพร่างกายของบุคคลนั้น ดังเช่น พระพุทธองค์ทรงบริโภคอาหารที่ย่อยยาก โดยการถวายของนายจุนทะ รับสั่งเรียกนายจุนทะกลับมาตรัสว่า จุนทะท่านจงฝังสุกรมัททวะที่เหลือนในหลุม เป็นเหตุให้ย่อยยาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 75 หน้าที่ 325-326, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และบางคนถึงกับเสียชีวิตด้วยเหตุนี้ได้ เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศล ก่อนสวรรคตพระองค์เสด็จไปเมืองราชคฤห์ ระหว่างเดินทางได้เสวยพระกระยาหารที่ไม่คุ้นเคยอาหารจึงไม่ย่อยด้วยดี และเพราะทรงเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางไกลจึงเป็นเหตุให้พระองค์สวรรคตในที่สุด การที่อาหารไม่ย่อยหรือย่อยยากนั้นจึงมีโทษมาก เป็นเหตุให้อายุสั้น

4. เที้ยวในเวลาไม่สมควร คือ การประพฤตินั้นไม่เหมาะสมในเรื่องเวลา หมายถึง ไม่รู้จักเวลา ไม่ทำถูกเวลา ไม่ทำเป็นเวลา ไม่ทำพอเหมาะแก่เวลา เป็นต้น บุคคลผู้เที้ยวไปในเวลาสถานที่ไม่สมควรแก่เวลา ย่อมเกิดโทษได้ ดังปรากฏ ว่าด้วยภัตตรซึ่งหุงต้มในเวลาสาย ซึ่งทำให้ในการจัดเตรียมอาหารไม่ทันเวลา อันเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมแก่เวลา ย่อมเกิดโทษ คือ ไม่สามารถนำมาเลี้ยงต้อนรับแขกได้ทันเวลา ไม่สามารถเช่นไหว้ท้าวดาผู้รับพลีกรรมได้ทันเวลา ไม่สามารถถวายแด่สมณพราหมณ์ผู้ฉันมื้อเดียว ได้ทันเวลา เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 228 หน้าที่ 369, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และบุคคลผู้เที้ยวไปในเวลาสถานที่ไม่สมควรแก่เวลา เช่น การบิณฑบาตหลังเที่ยง และยามค่ำคืน เป็นเวลาที่ไม่ปกติ เพราะ

ถือว่าเป็นการเบียดเบียน เป็นผู้ไม่เจริญในธรรมวินัย ทำให้ศรัทธาตกลงไป เป็นเหตุให้อายุ พระพุทธศาสนาล้วน

5. ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ คือ การไม่รู้จักถือพรหมจรรย์ตามควร หมายถึง ความเป็นผู้ไม่มีมิตรดี ไม่มีสหายดี ไม่มีเพื่อนดี และการไม่ประพฤติในอริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ ไม่มีความเห็นชอบ ไม่มีคำริชอบ ไม่มีวาจาชอบ ไม่มีการงานชอบ ไม่มีอาชีพชอบ ไม่มีความพยายามชอบ ไม่ระลึกชอบ ไม่มีความตั้งมั่นชอบ แต่ละอย่างข้างต้นล้วนเรียกว่า ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ซึ่งตรงข้ามกับพรหมจรรย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 2-3 หน้าที่ 2-4, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การประพฤติตามคุณธรรมต่างๆ ทั้งหมดนี้ ไม่สามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เพราะไม่รู้จักถือพรหมจรรย์ ไม่ประพฤติดังพรหม เป็นเหตุให้อายุสั้น

6. ทุศีล คือ การไม่รักษาศีล หมายถึง การทำความประพฤติที่ไม่ดีทางกาย ทางวาจา และ การไม่รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยดีงาม พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ใน ทีฆนิกาย มหาวรรคว่า บุคคลผู้ทุศีล มีโทษ 5 ประการ คือ (1) ย่อมถึงความเสื่อมโศกทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ(2) กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล ย่อมกระฉ่อนไปทั่ว (3) เข้าไปยังบริษัทใดๆ ย่อมไม่แคล้วกล้า เก้อเขิน (4) ย่อมหลงลืมสติตาย (5) หลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาตนรก เป็นเหตุให้อายุสั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 149 หน้าที่ 93, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

7. มีปามิตร (มิตรชั่ว) คือ การมีมิตรชั่ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 126 หน้าที่ 206, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือการมีมิตรเทียม หมายถึง มิตรปกอลอก มิตรดีแต่พุด มิตรประจบ มิตรชวนในทางฉิบหาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 254-259 หน้าที่ 207-209, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในทางพระพุทธศาสนามีความหมายและขอบเขตที่กว้างขวางแตกต่างกันออกไป ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า บุคคลผู้ไม่มีศรัทธา ทุศีล สดับมาน้อย มีความตระหนี่ มีปัญญาราม ความเป็นผู้มีภัยและใจโน้มมน้าวไปตามความชั่ว นี้เรียกว่า ผู้มีมิตรชั่ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 36 ข้อที่ 56 หน้าที่ 159, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อาจจะกล่าวได้ว่า มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนชั่ว มิตรที่

กล่าวมานี้ไม่ควรคบ หรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุไม่เกิดความดีงาม และไม่เจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิต เป็นเหตุทำให้อายุสั้น

ดังนั้น จากการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้นในอนายุสสาสูตร พบว่า บุคคลประพฤติกรรมที่ทำให้อายุสั้น ประกอบด้วย (1) ไม่ทำสิ่งที่ เป็นสัปปายะ (2) ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่ เป็นสัปปายะ (3) บริโภคสิ่งที่ ย่อยยาก (4) เที้ยวในเวลาไม่สมควร (5) ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ซึ่งปรากฏว่า สามข้อแรกเหมือนกัน และสองข้อสุดท้ายเป็น (4) ทุศีล (5) มีปาปมิตร (มิตรชั่ว) ธรรมอันเป็นข้อมูลสำคัญของการกระทำในสิ่งที่ ไม่เกื้อกูลต่อสุขภาพ และจิตใจไม่เหมาะสมกับช่วงเวลาของการดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ เป็นเหตุทำให้อายุสั้น

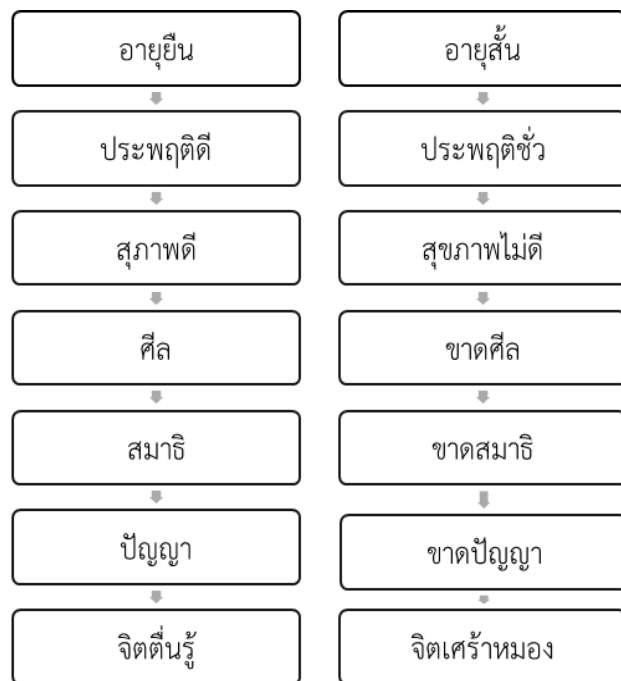
อภิปรายผลการวิจัย

หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในอนายุสสาสูตร เป็นข้อปฏิบัติเป็นปฏิปทาที่ เกื้อกูลแก่อายุ มีความสอดคล้องต่อการดำเนินชีวิตอันเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต กล่าวคือ ทำสิ่งที่ เป็นสัปปายะ แสวงหา กระทำในสิ่งต่างๆ เพื่อเกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิต ให้มีสุขภาพกายใจให้ เป็นสุข มีความเป็นอิสระทั้ง ทางด้านร่างกายและจิตใจ ปลอดโปร่ง ปราศจากความทุกข์, รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย สร้างความสุข สบายให้พอประมาณต่อการดำรงชีวิต กระทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ กระทำในสิ่งที่ เป็นคุณค่าแท้ ประมาณแต่พอดีพอควร ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ให้เหมาะแก่การดำเนินชีวิต, บริโภคในสิ่งที่ ย่อยง่าย ประมาณในการบริโภค รับประทานในสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่สุขภาพ มีอาหารที่เหมาะสม ย่อยง่าย ไม่เป็นพิษต่อร่างกายจนทำให้เกิดโทษ ต่อสุขภาพร่างกายทำให้เกิดเป็นโรค ต่างๆ บันทอนต่อสุขภาพได้, เห็นวในเวลาสมควร ประพฤติ ตนให้เหมาะในเรื่องของเวลา ไม่ปล่อยเวลาโดยเปล่าประโยชน์ ทั้งเวลาไปโดยมิใช่เหตุ ใช้เวลา ไปในทางที่ผิดไม่มีประโยชน์ เป็นเหตุให้กาลเวลา ล่วงเลยในการทำความดีสร้างความมั่นคงต่อ การดำเนินชีวิต ใช้เวลาไปในทางหายนะท่องเที่ยวในที่ที่ไม่เหมาะสม หรือในสถานที่ โอโคจร เป็นต้น, ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเยี่ยงพรหม ตั้งอยู่ในธรรม กระทำในสิ่งต่างๆ ตั้งอยู่บน ความถูกต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีธรรมเป็นที่พึ่ง ประกอบด้วย ทาน ศีล ภาวนา

ประพจน์ธรรมตามสมควรแก่ธรรม, มีศีล การทำความประพจน์ดีงาม ไม่ทำความผิด เป็นผู้มีสลสัมปทา สมบูรณ์ด้วยศีล, มีกัลยาณมิตร (มิตรดี) บุคคลที่ประกอบด้วยคุณธรรม มีศรัทธา มีศีล มีสุตะ มีจาคะ และมีปัญญา เป็นต้น ดังนั้นอนายุสสาสูตร ประการนี้ สามารถที่จะเกื้อหนุนเกื้อกูล ให้สุขภาพกายสุขภาพใจ ให้เป็นสุขต่อการดำเนินชีวิต เป็นผลให้มีอายุยืนยาวได้ในที่สุด ตรงข้ามอายุสั้น

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

เมื่อบุคคลผู้ประพจน์หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นต่างกัน ดังสรุปแผนภาพเป็นองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3 เหตุให้อายุยืนและอายุสั้นต่างกัน

จากแผนภาพที่ 3 สรุปได้ว่า บุคคลผู้ประพจน์หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นต่างกัน อายุยืน ประกอบด้วย ประพจน์ดี สุขภาพดี มีศีลสมาธิและปัญญาดี จิตตื่นรู้ตัวใน

ชีวิต อายุสั้น ประกอบด้วย ประพฤติชั่ว สุขภาพไม่ดี ขาดศีลสมาธิและปัญญา จิตเศร้าหมองใน
ชีวิต

บทสรุป

จากการศึกษาหลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในอนายุสสาสูตรในคัมภีร์
พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ศึกษาในการดำเนินชีวิต
และพุทธศาสนิกชนทั่วไป เพราะว่าเรื่องของอายุยืนและอายุสั้น มีเหตุปัจจัยและต้นเหตุแห่งการ
ประพฤติปฏิบัติธรรมตามที่ตนได้กระทำนั้น มาเป็นแนวทางในการศึกษาหลักธรรมในการดำเนิน
ชีวิต เพื่อนำไปสู่ความพ้นทุกข์ มรรค ผล นิพพาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) การวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุ
ยืนและอายุสั้นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์
อรรถกถาที่มีความชัดเจนในการศึกษามากยิ่งขึ้น ทำให้การศึกษาดำเนินไปอย่างถูกต้องและ
เหมาะสม

2) สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบผลของการประพฤติตนตาม
หลักธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืนและอายุสั้นในแต่ละประเภทได้ ถึงแม้เนื้อหาและรายละเอียด
อาจจะไม่ครบถ้วนทุกประเด็น แต่ก็ช่วยให้ผู้ศึกษาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อไปได้ เพราะ
เนื้อหาและรายละเอียดที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้านั้นมาจากแนวทางและหลักคำสอนของนักวิชาการทาง
พระพุทธศาสนาที่มีความชำนาญในเรื่องอายุยืนและอายุสั้นเป็นอย่างดี

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเชิงวิชาการเกี่ยวกับประเด็นที่น่าสนใจและนำไปศึกษาไว้ 3
ประเด็น คือ

1) ศึกษาหลักธรรมที่เป็นเหตุให้มีอายุยืนและอายุสั้นที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่ามีแนวการสอนและหลักธรรมอะไรบ้างที่เหมือนหรือแตกต่างจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางที่จะประยุกต์ นำมาใช้ในการดำเนินชีวิต

2) ศึกษาหลักธรรมที่เป็นเหตุให้มีอายุยืนและอายุสั้นที่ปรากฏในคัมภีร์วิมุตติมรรค มีแนวการสอนและหลักธรรม อะไรบ้างที่เหมือนและแตกต่างจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

3) ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องของหลักธรรมที่เป็นเหตุให้มีอายุยืนและอายุสั้นที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคและคัมภีร์วิมุตติมรรค ว่ามีส่วนใดที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อใช้เป็นแนวทาง และขั้นตอนในการดำเนินชีวิตต่อไป อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- ดร.นายแพทย์พรเทพ ศิริวนารังสรรค์ (อธิบดีกรมอนามัย). (2557). *เคล็ดลับอายุยืน 100 ปี ชีววิถีสุข*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- ดร.นายแพทย์อุทัย สุตสุข. (2554). *สาธารณสุขในพระไตรปิฎก บูรณาการสู่สุขภาพดี ชีววิถีสุข*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: เทพประทานการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพุทธโฆสเถระ. (2554). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนาเพรส จำกัด.

พระมหาบุญแสง ปุณฺณสโม (จิตฺติเหิม). (2560). “แนวทางการประพฤติพรหมจรรย์เพื่อส่งเสริมจริยธรรมในสังคมไทย”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แม่ชีนันทน์ อัครศักดิ์. (2560). “ศึกษาอายุสัทธิ 5 ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา”. *สารนิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมิต อาชนิจกุล. (2535). *การพัฒนาตนเองสำหรับผู้ที่มีมุ่งหวังความสำเร็จในการทำงาน และชีวิตอย่างต่อเนื่อง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

การศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตร
A Study of the Principle of Cultivating Loving Kindness in the
Metta Sutta

¹พัชรีย์ บุญอินทร์

Patcharee Boonin

²พระเทพวัชรจารย์ (เทียบ สิริญาโณ)

Phra Devvajracarya (Thiab Siriñāṇo)

³พระมหาอดิเดช สติวโร (สุขวัฒนาวดี)

Phramaha Adidej Sativaro (Sukwattanawadee)

⁴นางนภาพงศ์ โพธิ์ไพจิตร

Nadnaphang Phophichit

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁵บรรจบ บรรณรุจิ

Banjob Bannaruji

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Arts, Chulalongkorn University

¹Corresponding author E-mail: patboonin2123@gmail.com

Received: April 7, 2022; **Revised:** April 27, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง การศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตร มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญของเมตตสูตร 2) เพื่อศึกษาหลักการเจริญเมตตาที่ปรากฏในเมตตสูตร 3) เพื่อศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตรเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต

ผลการวิจัยพบว่า เมตตสูตร เป็นพระสูตรที่ 9 ในคัมภีร์ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ มีลักษณะเป็นพระคาถาภาษาบาลี จำนวน 10 พระคาถา แต่ละพระคาถาแสดงทางดำเนินคุณสมบัติ วิธีปฏิบัติและอานิสงส์แห่งการปฏิบัติ สำหรับพระโยคีผู้มุ่งหวังสันตบพ คือ พระนิพพาน ต้องดำเนินทางอริยมรรคมีองค์ 8 ที่เรียกว่า กรณียกิจ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาแล้วนั้น ผู้ปฏิบัติต้องมีคุณสมบัติต่างๆ 14 ประการ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้อยู่ด้วยเมตตา และต้องเจริญเมตตากัมมัฏฐาน เพื่อฝึกอบรมจิตใจ เจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้ง เป็นการเจริญเมตตาจิตไปยังสัตว์โลกทั่วทั้งหมด ด้วยเมตตาจิตที่กว้างขวาง ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู เพราะกำจัดความอาฆาตของตนและของสัตว์อื่นได้แล้ว

ผลการวิเคราะห์หลักการเจริญเมตตาเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต พบว่า การศึกษาองค์คุณของเมตตาวิหารีบุคคล ทำให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความเคารพต่อตนเองและสังคม เป็นหลักการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีจริยธรรมในการปฏิบัติงานด้วยอินทรีย์ 5 เป็นการดำเนินชีวิตแบบพุทธะ การศึกษาหลักการเจริญต่อสรรพสัตว์ พบว่า เป็นการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ทำให้จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ ทำให้เกิดขันติ สามารถบรรเทาความโกรธ เป็นการแสดงความรัก ความปรารถนาดี และนำชัยชนะมาสู่ตน การศึกษาหลักการเจริญเมตตาพรหมวิหาร พบว่า เป็นการแสดงถึงความเสมอภาคของชีวิต เป็นการศึกษาปฏิบัติเพื่อละความโกรธ เป็นการแสวงหาสันติภาพในใจ

คำสำคัญ: เมตตสูตร, การเจริญเมตตา, เมตตาพรหมวิหาร

Abstract

The objectives of this research were; 1) to study the structure and the essential content of the *Metta-Sutta*, 2) to study the principle of cultivating loving-kindness in the *Metta-Sutta*, and 3) to study the cultivating loving-kindness in the *Metta-Sutta* for applying in the way of life.

The results of the study found that the structure of the *Metta-Sutta* is the ninth Sutta in *Khuddhaka-nikāya*, *Khuddapāṭha*. The characteristics is as the Pāli verses which are of 10 *Ghāthās* (stanzas). Each stanza shows the way of conduct, attribute, practices, and the fruits of practice for the practitioner who aims for the path of liberation, *Nibbāna*. And in addition to the Noble Eightfold Path, which is morality, concentration, and wisdom, practitioners must have fourteen qualities which is the quality of those who live with loving-kindness. Moreover, one must practice loving-kindness meditation to train the mind

develop wisdom to become enlightened. It is an act of kindness towards all beings in the world with a limitless loving-kindness mind, without enmity, without enemies because of the elimination of one's malice and of other beings.

The result of analysis of the principle of cultivating loving-kindness in *Metta-Sutta* applying in the way of life, found that the study of the attributes of a person living with loving-kindness make being responsible for oneself and society, having respect for oneself and society, having principles of self-sufficiency, having work ethics by the five faculties, and living in a Buddhist way. The study of the principle of cultivating loving-kindness for all beings, found that the living with heedfulness, the living with loving-kindness that allows the mind to be concentrated, the living with loving-kindness that brings patience, the living with loving-kindness that eases anger, the living with loving-kindness which is the love and good wishes, and the living with loving-kindness leading to the factory to oneself. And the study of the principle of cultivating *Metta-Bhāvanā* found that the equality of life, the practice for easing anger, and the quest for peace of mind.

Keywords: *Metta-Sutta*, the principle of cultivating loving-kindness, *Mettā - Brahmavihāra*

บทนำ

เมตตา คือความรัก ความปรารถนาให้เขามีความสุข การแผ่ไมตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขกันทั่วหน้า (พระพุทธโฆษาจารย์, 2561) ในอีกรูปหนึ่งใช้คำว่า ไมตรี คือคุณชาติ (ความดีงาม) ที่มีในมิตร ความเป็นเพื่อน ความรัก ความหวังดีต่อกัน (พระพุทธโฆษาจารย์, 2561) ด้วยเหตุที่มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มสังคม มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสงบสุขทางสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อหลักธรรมทางพุทธศาสนา ครอบคลุมแนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งการประกอบสัมมาอาชีพหรือการปกครอง จำเป็นต้องมีหลักธรรมเข้าไปกำกับเพื่อให้เกิดความสงบสุข ผาสุก เกิดความมั่นคง มีความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต มีความมั่นคงทางสังคม ประเด็นที่น่าสนใจ คือ หลักธรรมใดที่ทำให้มนุษย์ มีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน เป็นผู้มีความรัก มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อยากให้ผู้อื่นมีความสุข ไร้ทุกข์ ไร้การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน จากการศึกษาพบว่า หลักเมตตาธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความรัก กิริยาที่รักใคร่ ภาวะที่รักใคร่ ความเอ็นดู กิริยาที่เอ็นดูภาวะที่เอ็นดู ความปรารถนาเกื้อกูลกัน ความอนุเคราะห์ ความไม่พยายาบท ความไม่ปองร้าย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 202 หน้าที่ 590, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

2539) หลักเมตตาธรรมย่อมนำพาสันติสุขมาสู่ตนเองและชาวโลก ผู้ที่ขาดเมตตาธรรมย่อมส่งร้ายต่อตนเอง มักเป็นคนเจ้าโทสะ ผู้ที่บำเพ็ญเจริญจิตเมตตาภาวนาอยู่เป็นปกติ ย่อมสามารถกำจัดโทสะได้ ในบางสถานการณ์จำเป็นต้องใช้การแผ่เมตตา เนื่องจากการแผ่เมตตา เป็นการตั้งจิตปรารถนาดีขอให้ผู้อื่นมีความสุข ผู้เจริญเมตตาธรรมอยู่เสมอ จนจิตตั้งมั่นในเมตตา มีเมตตาธรรมเป็นคุณสมบัติประจำใจ ย่อมได้รับอานิสงส์และผลดี 11 ประการ ได้แก่ กลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข ไม่ฝันร้ายเป็นที่รักของมนุษย์และอมมนุษย์ เทวดาย่อมรักษา ไฟยาพิษหรือศัสตราไม่กล้ากราย จิตตั้งมั่นได้เร็ว สิ้นหนาสดใส ไม่หลงลืมสติตาย และเมื่อยังไม่แทงตลอดคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมคือ อรหัตผล ย่อมเข้าถึงพรหมโลก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 24 ข้อที่ 15 หน้าที่ 425, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากการศึกษาวิจัยพบว่า เมตตสูตร เป็นพระสูตรเกี่ยวกับการแผ่เมตตาหรือเมตตากัมมัฏฐาน เป็นการแผ่จิตที่เกื้อกูล ปรารถนาดีไปยังตนเองและสรรพสัตว์ ปรารถนาให้ตนเองและสรรพสัตว์ไม่มีเวรต่อกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไร้ทุกข์มีแต่สุข ปราศจากความขุ่นเคืองใจไร้พยาบาล เป็นพระสูตรที่แสดงทางดำเนิน คุณสมบัติ วิธีปฏิบัติ หากปฏิบัติได้ตามแนวทางของพระสูตรนี้ ย่อมได้รับอานิสงส์ คือ สามารถบรรลอรหัตผลไม่ต้องเกิดอีกต่อไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 9 หน้าที่ 22, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

มูลเหตุที่มาของเมตตสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคท่านนั้นตรัสแสดงไว้ ไม่ใช่พระสาวก เมื่อครั้งที่เหล่าภิกษุถูกเทวดาเบียดเบียนจากข้างภูเขาคิณนิพพานต์ จึงพากันมาয়้งสำนักของพระผู้มีพระภาค และตรัสเมตตสูตรนี้ เพื่อป้องกันเหล่าภิกษุและเพื่อประโยชน์แก่กัมมัฏฐาน (อรรถกถาปรมัตถโชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 9 หน้าที่ 339, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) เมตตสูตรเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการแผ่เมตตา โดยมีอรรถาธิบายแสดงอาการแห่งการเจริญเมตตา ไว้ด้วยความหมายของคำว่า มีความสุข (สุขิโน) คือการเป็นผู้ร่ำรวยพร้อมด้วยความสุข และมีความสุข (เขมิโน) คือไม่มีภัยไม่มีอุปัทวะ คำว่า ทั้งปวง (สพเพ) คือไม่มีส่วนเหลือ คำว่า สัตว์ (สตุตา) คือสัตว์มีชีวิต คำว่ามีตนเป็นสุข (สุขิตตฺตา) คือมีจิตเป็นสุข ดังนั้นเมตตากถานี้จึงมีชื่อว่า มีความสุขเพราะสุขทางกาย ชื่อว่ามีตนเป็นสุข เพราะสุขทางใจ หรือชื่อว่ามีมีความสุข เพราะปราศจากภัยและอุปัทวะทั้งปวงด้วยสุขทั้ง 2 นั้น (อรรถกถาปรมัตถโชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 3 หน้าที่ 354, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

ด้วยเหตุที่เมตตสูตรนี้ แสดงถึงการเป็นผู้มีความสุขกายสุขใจ และสาระสำคัญของพระสูตรคือ แสดงทางดำเนิน คุณสมบัติ วิธีปฏิบัติ รวมถึงอานิสงส์เมื่อปฏิบัติได้ตามแนวทางของเมตตสูตรนี้คือ พระนิพพาน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาค้นคว้าในประเด็นเกี่ยวกับหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตรเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยหวังว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและบุคคลผู้สนใจสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญของเมตตสูตร
2. เพื่อศึกษาหลักการเจริญเมตตาที่ปรากฏในเมตตสูตร
3. เพื่อวิเคราะห์หลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตรเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย เกี่ยวกับเมตตสูตร ในคัมภีร์ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ เอกสารผลงานวิจัย และเอกสารอื่นๆ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับแปลภาษาไทย รวมถึงคัมภีร์อรรถกถาพระไตรปิฎกแปลภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ ตำรา หนังสือ พจนานุกรมคำศัพท์ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่างๆ บทความวิชาการ และเอกสารอื่นๆ รวมทั้งสื่อข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยเรื่องนี้
3. ศักขารวบรวมข้อมูลในหัวข้อที่ 1. และ 2. เพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผลการวิเคราะห์
4. นำเสนอผลงานการวิจัย

ผลการวิจัย

1. โครงสร้างและสาระสำคัญของเมตตสูตร ผลจากการศึกษาพบว่า เมตตสูตรหรือกรณียเมตตสูตร เป็นพระสูตรเดียวกัน เป็นพระสูตรที่ 9 ในคัมภีร์ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ด้วยเหตุที่ พระผู้มีพระภาคตรัสบุญสัมปทานีทานและศีล ไว้ด้วยนิธิกัมมสูตร เมื่อบุคคลแผ่เมตตาไปในสัตว์ทั้งหลาย บุญญสัมปทาย่อมมีผลมาก จนถึงสามารถให้บรรลุปุทธภูมิได้ และทรงแสดงกัมมัญฐานที่สามารถละระคะได้ด้วยอาการ 32 ทรงแสดงกัมมัญฐานที่สามารถละโมหะได้ด้วยสามเณรปัญา แต่ไม่ได้ทรงแสดงกัมมัญฐานที่สามารถละโทสะไว้ ดังนั้น เพื่อให้ขุททกปาฐะสมบูรณ์ จึงได้วางเมตตสูตรเป็นบทตั้งไว้ในที่นี้ (อรรถกถาปรมัตถโชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 9 หน้าที่ 338-339, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

มูลเหตุที่มาของเมตตสูตรนี้ เกิดจากความขัดเคืองใจของอมนุษย์ทั้งหลาย เมื่อครั้งที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระเชตวันวิหาร กรุงสาวัตถี ทรงแสดงเมตตสูตรนี้แก่ภิกษุทั้งหลายผู้ไปอยู่จำพรรษาที่ราวป่าหิมพานต์ แต่ถูกอมนุษย์รบกวนอยู่ตลอดเวลา จึงกลับมาเข้าเฝ้ากราบทูลว่าไม่สามารถอยู่บำเพ็ญสมณธรรมได้ พระองค์จึงตรัสสั่งให้กลับไปราวป่าเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม โดยทรงแนะนำวิธีปฏิบัติเพิ่มเติมว่า ให้ตั้งกติกาเคาะระฆังประชุมกัน สวดพระสูตรนี้ ให้แสดงธรรม สนทนาธรรม ทำให้มากซึ่งกัมมัญฐานนี้เท่านั้น และปฏิบัติตามที่เรียนมาด้วยการแผ่เมตตา ทำเมตตาให้เป็นบาทเจริญวิปัสสนาแล้ว ทุกรูปจึงบรรลอรหัตตผลอันเป็นผลเลิศภายในไตรมาส้นั้น (อรรถกถาปรมัตถโชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 9 หน้าที่ 31, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) จากมูลเหตุที่มานี้ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทวดา ตามคติโบราณเวลาที่มีการปลูกสร้างสถานที่สำคัญ หรือสิ่งสำคัญต่างๆ เหล่าเทวดามักจะไปจับจองยึดครองสถานที่เหล่านั้น ไม่เว้นแม้แต่บ้านของชาวบ้าน เรียกว่า รุกขเทวดา เทวดาที่สิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ ดังตัวอย่าง บ้านของเศรษฐีของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เรื่องมีอยู่ว่า

พระผู้มีพระภาคและพระภิกษุสงฆ์เสด็จมาบ่อย เพราะท่านเศรษฐีมีศรัทธามาก ถึงแม้พระผู้มีพระภาคไม่เสด็จมา ก็มีพระภิกษุสงฆ์ได้รับนิมนต์ไปปรินิพพานอยู่บ่อยครั้ง และด้วยเหตุของเทวดาที่อยู่บนซุ้มประตูบ้านท่านเศรษฐีนั้น ยังไม่ได้นับถือพระภิกษุสงฆ์ ยังชอบการอยู่สบายๆ เวลาเมื่อพระภิกษุสงฆ์ไปที่บ้านผ่านซุ้มประตู ในฐานะของพระสงฆ์เป็นผู้มีศีล เทวดาซึ่งอยู่

บนซุ้มประตูย่อมต้องลงมา เป็นการแสดงความเคารพ เมื่อต้องลงมาบ่อยๆ จึงเกิดความไม่พอใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) เช่นเดียวกับเหตุการณ์ ของเหล่าภิกษุ จำนวน 500 รูปในเมตตสูตรนี้ ที่เข้าไปปฏิบัติกัมมัฏฐานที่ราวป่าแห่งหนึ่ง ปฏิบัติความเพียรตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน เป็นผู้มากด้วยโยนิโสมนสิการ เข้าไปนั่งยังโคนไม้ ทำให้เหล่ารุกขเทวดาทั้งหลาย มีเดชถูกเดชของภิกษุผู้มีศีลกำจัด ทำให้ต้องลงจากวิมานของตน พาลูกๆ เที๊ยะระหกระเหินไป ได้แก่เฝ้าอยู่ไกลๆ หวังว่าเมื่อไรเหล่าภิกษุจะออกไป แต่เมื่อเห็นแล้วว่าเหล่าภิกษุเข้าจำพรรษาตนย่อมอยู่ตลอดไตรมาส เป็นเหตุให้เหล่าเทวดาไม่อาจทนลำบากลงมาอยู่ภาคพื้นดินได้เป็นเวลานาน จึงแสดงฤทธิ์เดชขับไล่เหล่าภิกษุนั้น (อรรถกถาปรมัตถโชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 9 หน้าที่ 340-341, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ เหล่าเทวดาเฝ้ามองพฤติกรรมการประพฤติปฏิบัติตนของเหล่าภิกษุสงฆ์จำนวน 500 รูป เพื่อรอคอยวันกลับขึ้นสู่วิมานของตน จึงอาจเห็นเหล่าภิกษุบางส่วนของที่ปฏิบัติตนไม่เคร่งครัด ไม่สมบูรณ์ในศีลาจารวัตรเพียงพอ ไม่อาจสร้างความเคารพศรัทธาให้เกิดขึ้นกับเหล่าเทวดาได้ จนเป็นเหตุให้เกิดความขัดเคืองใจ ขับไล่ให้ออกจากสถานที่แห่งนั้น จากเหตุการณ์นี้ ทำให้พระผู้มีพระภาคตรัสสอนเมตตสูตรแก่เหล่าภิกษุ เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนของภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร เนื่องจากคุณสมบัติของบุคคลทั้ง 14 ประการนั้น เป็นคุณสมบัติของผู้ที่จะบรรลุธรรมผลเป็นพระอรหันต์ เนื่องจากในอรรถาธิบายได้แสดงไว้ว่า ผู้ฉลาดในประโยชน์ มุ่งหวังบรรลุสันตพท ควรบำเพ็ญ กรณียกิจ คือ กิจที่ควรทำ ควรบำเพ็ญ (อรรถกถาปรมัตถโชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 1 หน้าที่ 344, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) ซึ่งกรณียกิจในเมตตสูตรนี้ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ด้วยการดำเนินทางอริยมรรคมีองค์ 8 และต้องมีคุณสมบัติ ได้แก่ มีความอาจหาญ ซื่อตรง เคร่งครัด ว่องไว อ่อนโยน เป็นต้น และต้องเจริญเมตตากรรมฐาน ประารถนาให้ตนและสรรพสัตว์มีแต่ความสุข ไม่มีเวรต่อกัน ไม่เบียดเบียนกัน เพราะความโกรธ ความแค้น เมื่อปฏิบัติได้ดังกล่าวนั้น ย่อมได้รับอานิสงส์ คือ สามารถบรรลุอรหัตตผลได้ ไม่ต้องเกิดอีกต่อไป (อรรถกถาปรมัตถโชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 9 หน้าที่ 31, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

จากโครงสร้างและสาระสำคัญของเมตตสูตร เนื่องจากเป็นพระสูตรที่เป็นพระคาถาภาษาบาลีจำนวน 10 พระคาถา แต่ละพระคาถาแสดงทางดำเนิน วิธีปฏิบัติตนในการเจริญ

เมตตากรรมมีฐานผู้วิจัยจึงได้จัดแนวทางการศึกษาวิจัยออกเป็น 3 ข้อ คือ 1) พระคาถาที่ 1 ถึง พระคาถาที่ 3 ศึกษาคุณสมบัติของบุคคล 14 ประการ 2) พระคาถาที่ 4 ถึงพระคาถาที่ 5 ศึกษาหลักการเจริญเมตตา 3) พระคาถาที่ 6 ถึงพระคาถาที่ 10 ศึกษาหลักการเจริญพรหมวิหาร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาหลักการเจริญเมตตาที่ปรากฏในเมตตสูตรต่อไป

2. หลักการเจริญเมตตาที่ปรากฏในเมตตสูตร ผลจากการศึกษาเมตตสูตรนี้นอกจากจะเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการแผ่เมตตา แต่จากการศึกษาสาระสำคัญแล้วพบว่า เป็นพระสูตรที่แสดงแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนของพระโยคี ผู้มุ่งหวังสันตบพ คือนิพพาน ด้วยการบำเพ็ญกรณียกิจ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ต้องมีคุณสมบัติของบุคคลทั้ง 14 ประการ และต้องเจริญเมตตากรรมมีฐาน ในเบื้องต้นของพระคาถานั้นได้แสดงให้เห็นว่า ผู้ฉลาดในประโยชน์ควรบำเพ็ญกรณียกิจ ที่ควรแก่การทำให้ และควรแก่การปฏิบัติในประโยชน์ที่เกื้อกูลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเรียก ประโยชน์นั้นว่า เป็นประโยชน์ที่กุลบุตรควรได้รับ และพึงเข้าถึงได้ เพราะสันตบพ เป็นธรรมที่กุลบุตรพึงบรรลุ ด้วยเหตุนี้การบรรลุได้แก่ ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว (อรรถกถาปรมัตถโชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 1 หน้าที่ 343-344, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) ด้วยเหตุนี้ หลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตรนี้ จึงมีแนวทางปฏิบัติต่อไปนี้

2.1 ต้องมีคุณสมบัติทั้ง 14 ประการ ได้แก่ 1) เป็นผู้อาจหาญ คือผู้สามารถเป็นผู้องอาจ 2) ประกอบด้วยความซื่อตรง 3) เป็นผู้เคร่งครัด 4) ว่ากล่าวได้ง่าย 5) มีความอ่อนโยน 6) ไม่เย่อหยิ่ง 7) เป็นผู้สันโดษ เพราะความสันโดษแสดงถึงความกตัญญู ยินดีด้วยปัจจัยที่มีอยู่ 8) เป็นผู้เลี้ยงง่าย 9) เป็นผู้มีกิณน้อยไม่ชวนชวายนในกิจหลายอย่าง 10) เป็นผู้มีความประพฤติเบา 11) มีอินทรีย์สงบ มีอินทรีย์ไม่ฟุ้งซ่านด้วยอำนาจราคะ 12) มีปัญญารักษาตน ได้แก่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้ง ผู้มีปัญญา 13) เป็นผู้ไม่คะนอง เว้นจากความคะนองทางกาย ทางวาจา และทางใจ 14) ไม่ยึดติดในตระกูลทั้งหลาย ด้วยการอยากได้ปัจจัย หรือการคลุกคลีกับคนที่ไม่สมควร (อรรถกถาปรมัตถโชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 1-2 หน้าที่ 348-353, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) นอกจากนี้ ผู้ปฏิบัติต้องไม่ประพฤติดความเสียหาย คือ กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต อันเป็นเหตุให้ผู้รู้เหล่าอื่นตำหนิติเตียนเอาได้

2.2 เจริญเมตตาตามมัญฐานในเมตตสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาสอนเหล่าภิกษุว่า เหล่าสัตว์ เพื่อให้จิตเมตตานั่นตั้งมั่นในอารมณ์ประเภทแห่งสัตว์ ได้แก่ หมวด 2 คือ สัตว์ผู้หวาดสะดุ้งและผู้มั่นคง, สัตว์ที่เคยเห็นและที่ไม่เคยเห็น, สัตว์ผู้อยู่ไกลและอยู่ใกล้ รวมถึงภูตและสัมภเวสี ในหมวด 3 แสดงไว้ด้วยขนาดของกาย ได้แก่ ขนาดกายยาว กายเตี้ย และขนาดกายปานกลาง เป็นต้น เหตุที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสัตว์ทั้งหลายโดยไม่มีส่วนเหลือเนื่องจากอารมณ์ใดของเหล่าภิกษุเป็นอารมณ์ที่ปรากฏชัดแล้ว จิตของภิกษุนั้นย่อมตั้งมั่นเป็นสุขในอารมณ์นั้น จากนั้นจึงเจริญจิตเมตตาว่า “สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเป็นผู้หวาดสะดุ้ง หรือเป็นผู้มั่นคงไม่มีส่วนเหลืออยู่ ขอสัตว์ทั้งหมดแม้เหล่านี้ จงมีตนเป็นสุขเถิด จนถึงสัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเป็นภูตหรือสัมภเวสีไม่มีส่วนเหลืออยู่ ขอสัตว์ทั้งหมดแม้เหล่านี้ จงมีตนเป็นสุขเถิด (อรรถกถาปรมัตถ์โชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 4 หน้า 355-357, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

2.3 เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดีให้เขามีความสุข (พระพุทโธชาจารย์, 2561) เป็นหลักธรรมหนึ่งในพรหมวิหาร ธรรมประจำใจของท่านผู้มีคุณความดียิ่งใหญ่ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในเมตตสูตรแสดงให้เห็นลักษณะของเมตตาพรหมวิหารไว้ดังนี้ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงการเจริญเมตตาในสัตว์ทั้งหลายแล้ว ด้วยอำนาจแห่งการปรารถนาเพื่อให้ได้รับประโยชน์เกื้อกูลและความสุข และด้วยอำนาจแห่งการปรารถนาเพื่อไม่ให้ประสบสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์เกื้อกูลและความทุกข์ จึงตรัสว่า คนหนึ่งไม่ควรข่มเหงอีกคนหนึ่ง ได้แก่ ไม่ควรเหยียดหยัน ไม่ควรดูหมิ่น ในทุกโอกาสทุกสถานที่ เพราะความโกรธและความแค้นพึงเจริญฉันทะที่มีในใจที่เรียกว่าเมตตานี้ ไปในสัตว์ทั้งปวง คือ พึงยังเมตตาให้เกิด พึงเจริญบ่อย ๆ และพึงเจริญเมตตาอย่างไม่มีประมาณด้วยอำนาจมีสัตว์อย่างไม่มีประมาณเป็นอารมณ์ หรือด้วยอำนาจแห่งการแผ่ไปอย่างไม่มีส่วนเหลือในสัตว์ประเภทเดียว การเจริญเมตตาจิตนี้จึงเป็นเมตตาจิตต่อสัตว์โลกทั่วทั้งหมด เปรียบเหมือนกับมิตร ที่ย่อมห่วงใย เพราะความมีอหังการย่อมมีประโยชน์เกื้อกูล ที่ย่อมรักษาไม่ให้ประสบสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์เกื้อกูล ด้วยความเป็นแห่งมิตรที่ชื่อว่า เมตตา เมื่อเจริญเมตตาอยู่อย่างนี้ ก็ควรแผ่เมตตาจิตไปทำให้ไม่มีความคับแค้น ด้วยเมตตาจิตที่กว้างขวาง ไม่มีเวรเพราะกำจัดความอาฆาตของตนในสัตว์เหล่าอื่นได้ และไม่มีศัตรูเพราะกำจัดความอาฆาตของสัตว์เหล่าอื่นในตนเสียได้ และการอยู่ด้วยเมตตานี้ ควรตั้งสติที่มี

เมตตาตามนเป็นอารมณ์ไว้ด้วยอิริยาบถ คือ ตลอดเวลาที่ตนพึงปรารถนาที่จะตั้งสติที่มีเมตตาตามนเป็นอารมณ์นี้ไว้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคสรรเสริญ เรียกการอยู่ด้วยเมตตานี้ว่า การอยู่อย่างพรหม เป็นการอยู่อย่างประเสริฐสุดในพระธรรมวินัยของพระอริยะนี้ เพราะไม่มีโทษในการอยู่ 4 ประการ คือ 1) การอยู่อย่างทิพย์ 2) การอยู่อย่างพรหม 3) การอยู่อย่างพระอริยะ 4) การอยู่ด้วยอิริยาบถ และเพราะ การอยู่ด้วยเมตตานี้ ทำประโยชน์ให้แม่แก่ตนและแม่แก่ชนเหล่าอื่น เพราะเหตุที่ความสงบที่ติดต่อกัน ใครๆ ก็แทรกแซงไม่ได้ (อรรถกถาปรมัตถโชติกาภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 6-9 หน้าที่ 359-364, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

3. วิเคราะห์หลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตรเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต พบว่า

3.1 จากคุณสมบัติของบุคคลทั้ง 14 ประการที่พระผู้พระภาคตรัสสอนเหล่าภิกษุ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของบุคคลที่มุ่งบรรลุพระนิพพาน ซึ่งผู้วิจัยคุณสมบัติของการเป็นผู้อาจหาญ การเป็นผู้ซื่อตรง และการเป็นผู้เคร่งครัด แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และต่อสังคม คุณสมบัติของการเป็นผู้ว่าง่าย การเป็นผู้อ่อนโยน และการเป็นผู้ไม่เย่อหยิ่ง แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้มีเคารพต่อตนเอง และต่อสังคมคุณสมบัติของผู้สันโดษ การเป็นผู้เลี้ยงง่าย และการเป็นผู้มีกินน้อย แสดงให้เห็นถึงการนำหลักการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง คุณสมบัติของผู้เป็นผู้มีความประพฤติเบา และ เป็นผู้มีอินทรีย์สงบ แสดงให้เห็นถึงการนำจริยธรรมในการปฏิบัติงานด้วยอินทรีย์ ๕ คุณสมบัติของการเป็นผู้มีปัญญารักษาตน เป็นผู้ไม่คะนอง เป็นผู้ไม่ยึดติดในตระกูล แสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตในแบบพุทธ

3.2 หลักการเจริญเมตตาต่อสรรพสัตว์เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต พบว่า 1) เป็นการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท 2) การดำเนินชีวิตด้วยเมตตาทำให้จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ 3) การดำเนินชีวิตด้วยเมตตาทำให้เกิดขันติ 4) การดำเนินชีวิตด้วยเมตตาคือความรัก ความปรารถนาดี 5) การดำเนินชีวิตด้วยเมตตา มองทุกชีวิตด้วยความเท่าเทียมกัน 6) การดำเนินชีวิตด้วยเมตตานำชัยชนะมาสู่ตน

3.2 หลักการเจริญเมตตาพรหมวิหารเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตนั้น พบว่า การเจริญเมตตาพรหมวิหารในเมตตสูตรนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความสงบ สันติสุขภายในจิตใจ เพราะเมตตาแสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคของชีวิต และการเป็นผู้อยู่ด้วยเมตตา ย่อมเป็นหนทางแห่งความสงบด้วยการปฏิบัติธรรมเพื่อละความโกรธ และเป็นหนทางแห่งความสงบ

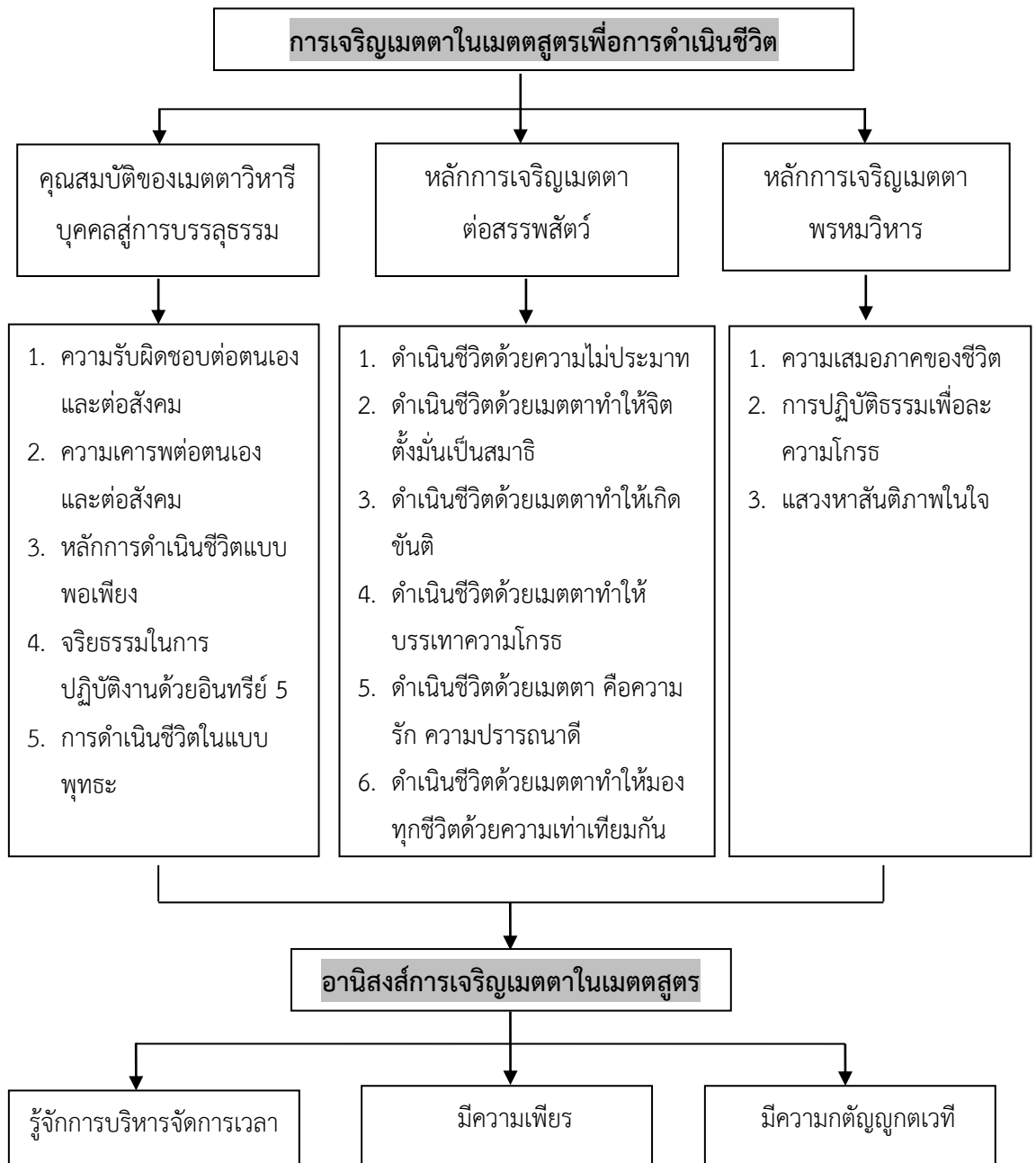
สุขด้วยการแสวงหาสันติภาพทางใจ และจากการศึกษาอานิสงส์ ที่ได้จากการศึกษาการเจริญเมตตาในเมตตสูตรนี้ พบว่าอานิสงส์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต คือ 1. รู้จักการบริหารจัดการเวลา 2. มีความเพียร 3. มีความกตัญญูกตเวที

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตร พบว่า มีความสอดคล้องต้องงานต่องานวิจัย คือ ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงลักษณะโครงสร้างของพระสูตรที่เป็นพระคาถาภาษาบาลีจำนวน 10 พระคาถา แต่ละพระคาถาเป็นแนวทาง คุณสมบัติ วิธีปฏิบัติของพระโยคีผู้ประสงค์บรรลุนิพพาน ซึ่งผลสำเร็จคือการเป็นพระอรหันต์ ผู้ที่สามารถกำจัดข้าศึกหรือกิเลสได้ด้วยอริยมรรค ตามแนวทางของเมตตสูตรนี้ คือ การดำเนินทางอริยมรรคมีองค์ 8 ที่เรียกว่า กรณียกิจ ได้แก่ ศีล สมาธิและปัญญา ต้องมีคุณสมบัติทั้ง 14 ประการ คือ มีความอาจหาญ มีความซื่อตรง เป็นผู้เคร่งครัด เป็นผู้ว่ากล่าวได้โดยง่าย เป็นผู้อ่อนโยน เป็นผู้ไม่เย่อหยิ่ง เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้เลี้ยงง่าย เป็นผู้มีความน้อย เป็นผู้มีคุณสมบัติเบา เป็นผู้มีอิทธิพลสงบ เป็นผู้มีความรักชาติตน เป็นผู้ไม่คะนอง และเป็นผู้ไม่ยึดติดในตระกูล และต้องเจริญเมตตาก็มีภูมิจานปรารถนาให้ตนเองและสรรพสัตว์มีแต่ความสุข ไม่มีเวรต่อกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไร้ทุกข์ ไร้พยาธิ เมื่อปฏิบัติได้ดังกล่าวย่อมได้รับอานิสงส์ คือ สามารถบรรลุอรหัตผล ไม่ต้องเกิดอีกต่อไป จากการศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตร จึงสอดคล้องกับแนวทางการวิจัยคือ การนำหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตรเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต แสดงให้เห็นแนวทางการปฏิบัติตนให้เป็นผู้ห่างไกลจากกิเลสด้วยคุณสมบัติทั้ง 14 ประการ ซึ่งเป็นลักษณะของผู้อยู่ด้วยเมตตา และนักปราชญ์เรียกการอยู่ด้วยเมตตานี้ว่า การอยู่อย่างประเสริฐ เพราะการอยู่ด้วยเมตตา ไม่มีโทษในการอยู่ จัดว่าเป็นการอยู่อย่างทิพย์ เป็นการอยู่อย่างพรหม เป็นการอยู่อย่างพระอริยะ เป็นการอยู่ด้วยอริยาบถ ดังนั้นการอยู่ด้วยเมตตาย่อมทำประโยชน์ให้แก่ตนเอง และชนเหล่าอื่นในทางพุทธศาสนา คือ การดำเนินรอยตามทางแห่งมรรค เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน แต่ในทางโลกคือ การประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตโดยชอบ เพราะทุกชีวิตต่างต้องการความสุข ความเจริญ ความสันติสุข ดังนั้นการนำแนวทางการปฏิบัติตน ดังที่ปรากฏในเมตตสูตรนี้ มาเพื่อปฏิบัติรักษา กาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ย่อมนำมาพาชีวิตและการดำเนินชีวิตดำเนินไปสู่ครรลองที่ถูกต้องดีงาม

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตร ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ เป็นตารางโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บทสรุป

การศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตรเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต สามารถดำเนินตามได้ด้วยการนำหลักการและแนวทางการปฏิบัติ วิธีปฏิบัติ คุณสมบัติและอานิสงส์ จากการศึกษาเมตตสูตรนี้ เนื่องจากเป็นพระสูตรเกี่ยวกับการแผ่เมตตา หรือเมตตากัมมัฏฐาน เป็นการแผ่จิตที่เกื้อกูล ประารถนาดีไปยังตนเองและสรรพสัตว์ เป็นการพิจารณาโทษของความโกรธ ความเคียดแค้นพยาบาท ด้วยการเจริญจิตเมตตาภาวนา จุดมุ่งหมายสำคัญของการปฏิบัติตนตามแนวทางแห่งมรรคในเมตตสูตรนี้ คือ การดับกิเลสและกองทุกข์ เพราะทุกชีวิตควรเป็นอยู่อย่างมีความสุข การแสวงหาความสุขโดยทั่วไปนั้นจึงเป็นเป้าหมายใหญ่ของชีวิต ความสุขมีทั้งทางโลกและทางธรรม ความสุขทางธรรมเป็นความสุขที่เกิดจากฌานสมาบัติ เป็นภาวะที่ไม่มีกิเลส ปราศจากความทุกข์ทางใจ ดังเช่นแนวทางของเมตตสูตรนี้ หากปฏิบัติได้ดังที่กล่าวมา ย่อมบรรลุผลนิพพาน คือ สภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว จึงเป็นภาวะที่เป็นสุขสูงสุด ไร้กิเลส ไร้ทุกข์ เป็นนิสสรภาพสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า หลักเมตตาธรรม เป็นหลักธรรมที่สำคัญและเป็นแนวทางดำเนินชีวิต ทำให้ทุกชีวิตประสบความสุข ความเจริญ เพราะ เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี เป็นคุณธรรมภายในจิตใจ หากได้รับการอบรมฝึกฝนเพื่อเจริญจิตเมตตาอยู่เป็นปกติ ย่อมก่อให้เกิดความงามทางจิตใจ ส่งผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมที่งดงาม ด้วยเหตุนี้จากการศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตรแล้ว ยังมีอีกหลายแง่มุมที่พึงนำมาศึกษาต่อไปดังนี้ คือ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หลักเมตตาธรรมเป็นเครื่องอบรมจิต แนวทางปฏิบัติคือ การระงับรักษาศีลให้บริสุทธิ์ ไม่ประพฤติผิดทางกาย วาจาและทางใจ ซึ่งในสภาพสังคมปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าของโลก สื่อสารไร้พรมแดน ที่มีความรวดเร็ว ทุกคนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ สื่อออนไลน์ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ สร้างความเกลียดชังแตกแยก แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคม

ของผู้ใช้สื่อออนไลน์ที่ขาดหลักเมตตาธรรม ดังนั้น จะมีหนทางใดในการสร้างสำนึกความรับผิดชอบของบุคคลต่อสาธารณะด้วยหลักของเมตตาธรรม

2. ศึกษาคำกล่าวที่ว่า ความเสมอภาคของชีวิต ที่ถือว่าเป็นวิถีแห่งความพอดีมีลักษณะของทางสายกลางนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาค การเอารัดเอาเปรียบกันทางสังคมได้หรือไม่อย่างไร

3. ศึกษาคำกล่าวที่ว่า เมตตาก่อให้เกิดสันติภาพทางใจ เพราะสุขอื่นใดที่ยิ่งกว่าความสงบนั้นไม่มี ดังนั้น เมื่อมนุษย์ยังติดหลงอยู่ในกิเลส จะมีหนทางใดที่จะแสวงหาความสงบสุขทางใจเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างไร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาหลักการเจริญเมตตาในเมตตสูตรนี้ แสดงให้เห็นว่า ความเมตตา เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญ เป็นหลักธรรมพื้นฐานทางจิตใจ เป็นธรรมพื้นฐานของการเป็นคนดี คนสงบ คนมีศีลธรรม ซึ่งการเป็นคนดี หรือ สัตบุรุษนั้น นอกจากหลักเมตตาธรรมแล้ว ยังมีหลักธรรมต่างๆ ที่สามารถนำมาศึกษาในการเป็นคนดี เป็นบุคคลที่ประกอบไปด้วยธรรมที่ส่งเสริมความเป็นมนุษย์ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

1. ควรได้มีการศึกษาวิจัย การนำหลักเมตตาธรรม มาใช้อบรมเยาวชนเพื่อสร้างจิตสำนึกการมีจิตเมตตาต่อผู้อื่นในสภาพสังคมปัจจุบัน
2. ควรได้มีการศึกษาวิจัย ความรุนแรงของการขาดหลักเมตตาธรรมในสังคมปัจจุบัน
3. ควรได้มีการศึกษาวิจัย การนำหลักเมตตาธรรมมาสร้างความสมานสามัคคี เพื่อลดความแตกแยกทางสังคมในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2556). *อรรถกถาภาษาไทย พระสูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เกษม บุญศรี. (2527). *บารมีสาธิต*. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

- ปิ่น มุกขนันต์. (2514). *แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2553). *ผู้เป็นที่รักของมนุษย์และเทวดา*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม.
- _____ (2548). *พระนิพนธ์ รสแห่งความเมตตาชุ่มเย็นยิ่งนัก*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- _____ (2535). *วิธีปฏิบัติกรรมฐาน*. กรุงเทพมหานคร: วัดบวรนิเวศวิหาร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____ (2550). *สนทนาธรรม คติจตุคามรามเท*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2562). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 52 - พิมพ์แยกภาค 3 เล่ม กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.
- _____ (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.

ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร
A Study of Buddhist Principles in Gelañña Sutta

¹ฐิติมา ใหม่สมเด็จ

Thitima Maisomdat

²พระเมธีวราญาณ (สายเพชร วชิรวาที)

Phra Methivorayan (Saipetch Vachiraweti)

³พระมหาดิเดช สติวโร (สุขวัฒน์วดี)

Phramaha Adidej Sativaro (Sukwattanawadee)

⁴พระมหานพดล สายสุตา

Phramaha Nopadol Saisuta

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁵บรรจบ บรรณรุจิ

Banjob Bannaruji

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Arts, Chulalongkorn University

¹Corresponding author E-mail: thimsmdee@gmail.com

Received: April 18, 2022; **Revised:** April 29, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญของเคลัญญสูตร (2) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร (3) เพื่อศึกษาคุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร

ผลการวิจัย พบว่า เคลัญญสูตร มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 18 ว่าด้วยความเจ็บป่วยในปฐมเคลัญญสูตรนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา เมื่อเกิดทุกข์เวทนา ส่วนในทุติยเคลัญญสูตร พระพุทธองค์ทรงสอนให้มีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา เมื่อเกิดทุกข์เวทนาขณะผัสสะ

หลักธรรมที่นำไปปฏิบัติ ในเวลาเจ็บป่วยกายใจคือ ความไม่ประมาท, การระงับเวทนา, การระงับผัสสะ, อาตาปี สัมปะชาโน สติมา, นิรวณ 5 พระพุทธองค์ทรงสอนให้มีสติสัมปชัญญะความเพียรตลอดเวลา เพื่อให้มีความไม่ประมาท เมื่อเกิดทุกข์เวทนาเกิดผัสสะก็รู้ชัดว่าทุกข์เวทนาเกิด เกิดนิรวณ 5 จะเห็นความไม่เที่ยง มีปัจจัยปรุงแต่ง ไม่ยึดมั่นถือมั่น

คุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตรคือ คุณค่าด้านการระงับเวทนา คุณค่าด้านการพ้นจากความทุกข์ คุณค่าด้านการพัฒนาชีวิตให้อยู่กับปัจจุบัน คุณค่าด้านการบรรลุธรรม เมื่อมีสติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนาชัด กำจัดอภิชชา (กิเลส) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมตามลำดับ

คำสำคัญ: สติ; สัมปชัญญะ; เวทนา 3; เคลัญญสูตร

Abstract

The objectives of this article are 1) to study the structure and essence of the gelañña sutta

2) to study the dharma principles that appear in the gelañña sutta

3) to study the value of the principles that appear in gelañña sutta. This research is qualitative research. The results showed that

The appears in the 18th volume of the Tripitaka on Sickness. In the first formula the gelañña sutta Buddha taught to be conscious all the time. when suffering in the second clear formula The Buddha taught to be conscious all the time. when there is suffering while touching

Dharma principles in practice When sick, physically and mentally Carelessness, suppression of feelings, suppression of touch, Atapi sampajano stamina, the five hindrances, the Buddha taught to be mindful and persevering at all times. to have carelessness When suffering arises, the contact clearly knows that suffering arises, the five hindrances arise, and impermanence is seen. There is an improvement factor do not hold on to

The value of the dharma principles that appear in the gelañña sutta is the value of suppressing suffering The value of freeing from suffering The value of life development to live in the present The value of enlightenment When he is conscious and comprehensible, he knows feeling clearly, eliminating

covetousness (defilements), contemplating the Dharma in the Dharma, respectively.

Keywords: consciousness; comprehension; vedana 3; gelaṅṅa sutta

บทนำ

ในยุคสมัยที่โลกเผชิญหน้ากับโรคภัยไข้เจ็บนานับประการ จนเกิดความหวั่นวิตกว่าจะนำไปสู่การสูญเสียมนุษย์และความหวาดกลัวในการเผชิญหน้ากับความสูญเสียนี้ แต่เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ปรากฏว่าในพระพุทธศาสนาได้มีการกล่าวถึงการช่วยเหลือและเยียวยาในยามเจ็บไข้ด้วยกระบวนการทางด้านจิตใจและร่างกาย

เคลัญญสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยความเจ็บป่วย เป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้เราได้มาศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้คลายทุกข์จากความเจ็บป่วยกายใจได้ เคลัญญสูตรมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรม ณ ศาลาคนไข้ให้ภิกษุเป็นผู้มีสติ และสัมปชัญญะ ไม่ประมาทมีความเพียร อุทิศกายและใจ รู้ชัดในเวทนาทั้ง 3 อันไม่น่าเพลิดเพลิน กำจัดอภิชฌาและโทมนัส เมื่อได้ศึกษาเคลัญญสูตรแล้วยังมีหลักธรรมซึ่งเป็นองค์ธรรมให้เรานำไปปฏิบัติเพื่อให้คลายทุกข์จากความเจ็บป่วยได้จากหลักธรรม หลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตรคือความไม่ประมาท การระงับเวทนา การระงับผัสสะ อาตาปี สัมปชาโน สติมา นิรวณ 5 เมื่อมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ทุกขเวทนาเกิดขึ้นก็รู้ชัด เพราะอาศัยกัน ย่อมละปฏิฆานุสัย การนำหลักธรรมมาปฏิบัติเมื่อเกิดทุกขเวทนาจากความเจ็บป่วยทำให้เห็นถึงคุณค่าดังที่งานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้สติในการดำเนินชีวิตประจำวัน: ศึกษากรณีผู้ปฏิบัติธรรมวัดคูบัว” ของจงลักษณ์ เผือกผิวงค์ (2560) กล่าวถึงผู้ปฏิบัติธรรมวัดคูบัว เป็นผู้สูงอายุ และเป็นผู้หญิง รักษาศีล 5 ศรัทธาในพระรัตนตรัยใช้ปัญญาพิจารณา สติเป็นหลักปฏิบัติ หลักธรรมสำคัญได้แก่ อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 มรรคมืองค์ 8 สติปัฏฐาน 4 ประยุกต์ใช้หลักสติในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมพัฒนาจากศูนย์ปฏิบัติธรรม ปรับอินทรีย์ในห้องปฏิบัติการสร้างศรัทธาให้มั่นคง สร้างวัฒนธรรมการปฏิบัติ นำไปฝึกฝนในชีวิตประจำวัน ฝึกสติในวิถีชีวิตด้วยการสวดมนต์ สร้างบรรยากาศกวดมบ้านปรับวิถีแห่งการไม่เบียดเบียน

คุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร คุณค่าด้านระงับความเจ็บป่วย การที่เราพบกับความเจ็บป่วยไม่ว่าช่วงใดของชีวิต ทำให้เราได้รับความทุกข์กายทุกข์ใจ ทำให้เห็นถึงคุณค่าด้านระงับเวทนา เมื่อมีสติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนาชัดพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความดับ ความสละคืนในกาย และในสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา คุณค่าด้านการพ้นทุกข์ จากความเจ็บป่วย เมื่อมีสติสัมปชัญญะกำจัดอภิชชาและโทมนัสได้ ในเวทนาได้ ใจจิตได้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายก็พ้นจากความทุกข์ คุณค่าด้านการพัฒนาชีวิตให้อยู่กับปัจจุบัน เมื่อมีสติสัมปชัญญะกำจัดอภิชชาและโทมนัสได้ ในเวทนาได้ ใจจิตได้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายก็พ้นจากความทุกข์ คุณค่าด้านการบรรลุธรรม เมื่อมีสติสัมปชัญญะกำจัดอภิชชาและโทมนัส (กิเลส) ในเวทนา ในจิต พิจารณาเห็นธรรมในธรรม นิ वर्ณ 5 อายุตนะ ภายใน 6 ภายนอก 6 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4 ก็จะบรรลุธรรมตามลำดับดังที่จุฑามาศ แสงทองดี, 2562) กล่าวไว้ในงานวิจัยว่าการเยียวยาทางจิตใจของผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายด้วยแนววิถีพุทธ ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าใจกฎธรรมชาติเรื่อง อริยสัจ 4 ทำให้เข้าใจว่าทุกชีวิตที่เกิดขึ้นมาต้องพบกับความทุกข์ กฎไตรลักษณ์ เมื่อผู้ป่วยมีความเข้าใจทุกอย่างในโลกนี้ไม่มีอะไรยั่งยืนตลอดไป มีเกิดดับเป็นของธรรมดา สามารถฝึกพัฒนาจิตให้ไปสู่จิตที่เข้มแข็งและทำให้หายจากโรคมะเร็งได้

และด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญของเคลัญญสูตรว่าอย่างไร ถึงพุทธวิธีการของพระพุทธเจ้าในการแก้ปัญหาความเจ็บป่วยทางใจและความเจ็บป่วยทางกาย โดยมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตรว่าอย่างไร ตลอดถึงเพื่อศึกษาคุณค่าของหลักธรรมในเคลัญญสูตรว่าอย่างไร ทศนีย์ สิริพนมณี (2563) ได้ทำการวิจัย “วิธีการรักษาผู้ป่วยตามแนวพุทธจิตวิทยา” กล่าวว่า การรักษาผู้ป่วยในทางพุทธจิตวิทยาคือการนำหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน จิตที่แข็งแรงพاقายที่เจ็บไข้หายได้เร็ว จิตที่กำหนดรู้ในสติ สัมปชัญญะ กำกับชีวิตจะน้อมนำสิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชีวิตอยู่เสมอ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญของเคลัญญสูตร
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร
3. เพื่อศึกษาคุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากหลักฐานตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ ตำรา หนังสือ พจนานุกรมคำศัพท์ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่างๆ บทความวิชาการ และเอกสารอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยเรื่องนี้
3. รวบรวมข้อมูลในหัวข้อที่ 1. และ 2, 3 เพื่อนำมาสรุปผล
4. นำเสนอผลงานการวิจัย

ผลการวิจัย

1. โครงสร้างและสาระสำคัญของเคลัญญสูตรที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผลจากการศึกษาเคลัญญสูตรนี้ อยู่ในเวทนาสังยุตต์ ในส่วนของปฐมกสคาถวรรค หมายถึงหมวดว่าด้วย สฬายตนวรรค เกือบครึ่งเล่มว่าด้วยอายตนะ 6 ตามแนวไตรลักษณ์ เรื่องอื่นมีเบญจศีล ข้อปฏิบัติให้ถึงอสังขตะ อันตคาหิกทิกฐิติ เป็นต้น จัดเป็น 10 พระสูตร คือ 1. สมาธิสูตร 2. สุขสูตร 3. ปหานสูตร 4. ปาตาลสูตร 5. ทัญญัพพสูตร 6. สัลลัตถสูตร 7. เคลัญญสูตรที่ 1 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 255 หน้าที่ 277-279, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 8. เคลัญญสูตรที่ 2 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 256 หน้าที่ 280-281, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 9. อนิจจสูตร 10. ผัสสมูลกสูตร

ปฐมเคลัญญสูตร ว่าด้วยเรื่องความเจ็บป่วย พระสูตรที่ 1 มีสาระสำคัญ ดังนี้

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสลา ป่ามทวัน เขตกรุงเวสาลี พระผู้มีพระภาคเสด็จ เข้าไปยังศาลาคนไข้ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาด รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับเราทั้งหลายของเรา สติ คือ พิจารณาเห็นกายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ สัมปชัญญะ คือ ทำความรู้สึกรู้ตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเลี้ยวดู การคู้เข้า การเหยียดออกการดื่ม การเคี้ยว การ

ลิ้ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง ในการทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อมนั้นในการปฏิบัติ เมื่อมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ สุขเวทนาทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา เกิดขึ้นเพราะอาศัยกัน สุขเวทนาทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา นั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยกายนี้เอง แต่กายนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา เกิดขึ้นเพราะอาศัยกายที่ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่าสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าหมกมุ่น ไม่น่าเพลิดเพลิน เมื่อเกิดสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก (กิเลส) สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา มีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เกิดเวทนามีกายเป็นที่สุด เกิดเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า หลังจากตายไป ก็รู้ชัดว่า เวทนาทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน

หุตยเคลัญญสูตร ว่าด้วยเรื่องความเจ็บป่วย พระสูตรที่ 2 มีสาระสำคัญ ดังนี้

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ปามหาวัน เขตกรุงเวสาลี พระผู้มีพระภาคเสด็จ เข้าไปยังศาลาคนไข้ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาด รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา สติ คือ พิจารณาเห็นกายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสติสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ สัมปชัญญะ คือ ทำทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออกการดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง ในการทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อมนั้นในการปฏิบัติ เมื่อมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ สุขเวทนาทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา เกิดขึ้นเพราะอาศัยกัน สุขเวทนาทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา นั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะนี้เอง แต่ผัสสะนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะที่ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่าสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าหมกมุ่น ไม่น่าเพลิดเพลิน เมื่อเกิดสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ก็เป็นผู้

ปราศจาก (กิเลส) สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา มีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เกิดเวทนา มีกายเป็นที่สุด เกิดเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า หลังจากตายไป ก็รู้ชัดว่า เวทนาทั้งปวงไม่น่า เพลิดเพลิน

สอดคล้องกับจุฬามาศ วารัแสงทิพย์ กล่าวในหนังสือ “การทำสมาธิรักษาโรคความดันโลหิตสูง” (จุฬามาศ วารัแสงทิพย์, 2561) ไว้ว่า พุทธศาสนามีธรรมเนียมปฏิบัติเช่นการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวทางแห่งสติปัฏฐาน 4 ที่ถูกต้องช่วยเหลือผู้ป่วยได้ทั้งทางด้าน ร่างกายและจิตใจ เมื่อใจสบายกายก็สามารถอยู่ได้อย่างปกติ ไม่ทุกข์ทรมาน สามารถใช้ชีวิตอยู่ อย่างสงบและสันติสุข เพื่อยังกุศลในช่วงชีวิตที่เหลืออยู่หรืออาจหวังพระนิพพานเป็นที่สุด

2. หลักธรรมสำคัญที่ปรากฏในเคลัญญสูตร ที่กล่าวถึงลักษณะของความเจ็บไข้ได้ป่วย หรือโรคที่เกิดขึ้นทั้งทางกายและทางใจ ทำให้เกิดความกระสับกระส่าย จิตใจไม่มีความมั่นคง และกล่าวถึงวิธีการระงับความเจ็บไข้โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องมือ ในการฝึกปฏิบัติตนเพื่อให้หายจากความเจ็บป่วยทั้งทางกายและทางใจ และเป็นการปิดช่องทาง โรคใหม่ๆ ไม่ให้เกิดขึ้นในชีวิตอีกต่อไป มี 5 หัวข้อ ประกอบไปด้วย 1) ความไม่ประมาท 2) การ ระงับเวทนา 3) การระงับผัสสะ 4) อาตปปี สติมา สัมปชาโน และ 5) นิ वर्ณ 5

เช่นเดียวกับ นางสาวสุพารณ์ กันยะดีบ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักพุทธธรรมกับการ สร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษา สถานปฏิบัติธรรมแห่งหนึ่ง” (สุพารณ์ กันยะดีบ , 2560) ได้นำหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎกคือบุญกิริยาวัตถุ 3 ไตรสิกขา 3 อริยสัจ 4 มรรคมี องค์ 8 เป้าหมายสูงสุดคือ พระนิพพาน เพื่อนำตนไปสู่ชีวิตที่ดีงามทั้งสุขภาพด้านร่างกายและ จิตใจในบั้นปลายแห่งชีวิตของผู้สูงอายุ

1) ความไม่ประมาทที่ปรากฏในปฐมเคลัญญสูตร และทุติยเคลัญญสูตร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา ผู้มี สติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนาชัด ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ สุขเวทนาเกิดขึ้น เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า “สุขเวทนานี้เกิดขึ้น แล้วแก่เรา เพราะอาศัยกัน สุขเวทนานั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัย อะไร เพราะอาศัยกายนี้เอง แต่กายนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น สุข เวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยกายที่ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ที่ไหนจัก

เที่ยงเล่า” เธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนาอยู่ เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนาอยู่อย่างนี้ ย่อมละราคานุสัยในกายและในสุขเวทนาได้

ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตรเพื่อระงับความเจ็บป่วย ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า พระพุทธองค์สอนให้เราถึงความไม่ประมาท เป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่ง พระพุทธเจ้าสอนเตือนมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา ถึงความไม่ประมาท พิจารณา ในความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ย่อมละราคานุสัย ละปฏิฆานุสัย ละอวิชชานุสัยได้ เช่นเดียวกับแม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม ได้ศึกษาเรื่องการรักษาผู้ป่วยโรคซึมเศร้าตามแนวพุทธจิตวิทยา (แม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม, 2562) กล่าวถึง การรักษาผู้ป่วยโรคซึมเศร้าตามแนวพุทธจิตวิทยา ไว้ว่า โรคซึมเศร้าเป็นโรคทางจิตเวช ปัจจัยก่อโรค 3 ส่วนเสมอ กาย ใจ สังคม ถ้าไม่สมดุลจึงเกิดโรคซึมเศร้า พุทธศาสนา มีการศึกษาเรื่องจิต จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว การเจริญสติ เป็นการเพ่งความใส่ใจของตนไปที่ อารมณ์ ความคิด การนำสติมาใช้สร้างสุขในการดำเนินชีวิต

2) การระงับเวทนาที่ปรากฏในปฐมเคลัญญสูตร และทุติยเคลัญญสูตร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา ผู้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนาชัด ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ สุขเวทนาเกิดขึ้น เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า “สุขเวทนานี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เพราะอาศัยกัน สุขเวทนานั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอะไร เพราะอาศัยกายนี้เอง แต่กายนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น สุขเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยกายที่ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ที่ไหนจักเที่ยงเล่า” เธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนาอยู่ เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนาอยู่อย่างนี้ ย่อมละราคานุสัยในกายและในสุขเวทนาได้ ดังเช่น จุฑามาศ แสงทองดี ได้วิจัยใน “พุทธศาสนากับการเยียวยาทางจิตใจของผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย” (จุฑามาศ แสงทองดี, 2562) กล่าวถึงการเยียวยาทางจิตใจ

ของผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายด้วยแนววิถีพุทธผู้ปฏิบัติสามารถเข้าใจกฎธรรมชาติเรื่อง อริยสัจ 4 ทำให้เข้าใจว่าทุกชีวิตที่เกิดขึ้นมาต้องพบเจอกับความทุกข์ กฎไตรลักษณ์ เมื่อผู้ป่วยมีความเข้าใจทุกอย่างในโลกนี้ไม่มีอะไรยั่งยืนตลอดไป มีเกิดดับเป็นของธรรมดา สามารถฝึกพัฒนาจิตให้ไปสู่จิตที่เข้มแข็งและทำให้หายจากโรคมะเร็งได้

ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในคเลณฺญสูตรเพื่อระงับความเจ็บป่วย ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า พระพุทธองค์สอนให้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนา เพื่อระงับความเจ็บป่วย พิจารณาถึงความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ย่อมละราคานุสัย ละปฏิฆานุสัย ละอวิชขานุสัยได้ พบความสอดคล้องกันกับสมชาย บุญสุน “พุทธจิตวิทยาการควบคุมตนเอง” (สมชาย บุญสุน, 2562) ได้นำพุทธจิตวิทยาการควบคุมตนเองคือการมีสติสัมปชัญญะ ต้องใช้ทุกกรณี ทุกที่ ทุกเวลา ถ้ามีสติสัมปชัญญะการรักษาดีลย่อมง่าย เพราะไม่พลั้งเผลอและรู้ตัวในการกระทำของตนเอง ย่อมทำให้ไม่ล่วงละเมิดศีล หิริโอตตปปะ ทำให้รักษาดีได้ง่าย เพราะความละเอียดรอบคอบความกลัวบาปไม่เปิดโอกาสให้บุคคลทำผิดศีล ชันติโสรัจจะ เมื่อต้องการประกอบกิจการงานให้เรียบร้อยมั่นคงไม่หลงใหลไปตามกระแสของสังคม อดทนต่อสภาวะที่ถูกกระทำให้หัวโนได้ในทุกเวลา

3) การระงับขณะผัสสะได้นั้นมีปรากฏในทุตฺติยคเลณฺญสูตร พระพุทธองค์สอนให้เราถึงความไม่ประมาท มีความเพียรสติสัมปชัญญะเราก็จะอ่านอาการของเวทนาได้ชัดว่าสุขทุกข์ไม่สุขไม่ทุกข์เพราะอาศัยกัน ไม่อาศัยกันก็ไม่เกิด เพราะอาศัยผัสสะนี้ ผัสสะนี้ก็ไม่เที่ยงถูกปัจจัยปรุงแต่ง สามารถระงับผัสสะได้จากตาเห็นรูป ตาที่เห็นร่างกายฝ่ายผมก็เห็นตามความเป็นจริง พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ย่อมละราคานุสัย ละปฏิฆานุสัย ละอวิชขานุสัยได้

ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในคเลณฺญสูตรเพื่อระงับความเจ็บป่วย ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า พระพุทธองค์สอนให้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้ชัดทุกขเวทนาอาศัยผัสสะ เพื่อระงับความเจ็บป่วย เช่นเดียวกับทัศนีย์ สิริพนมณี “วิธีการรักษาผู้ป่วยตามแนวพุทธจิตวิทยา” (ทัศนีย์ สิริพนมณี, 2563) ได้กล่าวว่า การรักษาผู้ป่วยในทางพุทธจิตวิทยาคือการนำหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน จิตที่แข็งแรงพากายที่เจ็บไข้หายได้เร็ว จิตที่กำหนดรู้ในสติ สัมปชัญญะ กำกับชีวิตจะ

น้อมนำสิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชีวิตอยู่เสมอ ตรงกับการพิจารณาถึงความไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกัน ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ย่อมละราคานุสัย ละปฏิฆานุสัย ละอวิชขานุสัยได้

4) อาตปปี สัมปชาโน สติมา ที่ปรากฏในปฐมเคลัญญสูตร และทุติยเคลัญญสูตร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา ผู้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนาชัด ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ สุขเวทนาเกิดขึ้น เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า “สุขเวทนานี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เพราะอาศัยกัน สุขเวทนานั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอะไร เพราะอาศัยกายนี้เอง แต่กายนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น สุขเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยกายที่ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ที่ไหนจักเที่ยงเล่า” เธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนาอยู่ เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนาอยู่อย่างนี้ ย่อมละราคานุสัยในกายและในสุขเวทนาได้

ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตรเพื่อระงับความเจ็บป่วย ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า อาตปปี สัมปชาโน สติมานัน พระพุทธองค์สอนให้เรา มีสติสัมปชัญญะ มีความเพียร ไม่ประมาท เราก็จะอ่านอาการของเวทนาได้ชัดว่าสุขทุกข์ไม่สุขไม่ทุกข์เพราะอาศัยกัน ไม่อาศัยกันก็ไม่เกิด เวทนานี้อาศัยกาย กายนี้ก็ไม่เที่ยง พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ย่อมละราคานุสัย ละปฏิฆานุสัย ละอวิชขานุสัยได้

5) นิวรรณ์ 5 ที่ปรากฏในปฐมเคลัญญสูตร และทุติยเคลัญญสูตร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา ผู้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนาชัด ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร กำจัดอกิชาและโทมนัส ในเวทนา ในจิต เห็นธรรมในธรรม หมายถึงนิวรรณ์ 5 อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ทุกขเวทนาเกิดขึ้น เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า “ทุกขเวทนานี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เพราะอาศัยกัน ทุกขเวทนานั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอะไร เพราะอาศัยกายนี้

เอง แต่กายนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ทุกขเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัย กายที่ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ที่ไหนจักเที่ยงเล่า” เธอพิจารณาเห็น ความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุข เวทนาอยู่ เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และ ความสละคืนในกายและในสุขเวทนาอยู่อย่างนี้ ย่อมละปฏิฆานุสัยในกายและในทุกขเวทนาได้

ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตรเพื่อระงับความเจ็บป่วย ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า จากความเจ็บป่วยทำให้ทุกข์กายทุกข์ใจ การเข้าถึงนิรณ 5 จากความรู้สึก ชัง (พยาบาท) ที่ เจ็บป่วย ชอบ (กาม) ที่ไม่เจ็บป่วย ถ้าความเจ็บป่วยยาวนานไม่หายเสียที่ ถิ่นมิทธะ (ความหดหู่ และเชื่องซึม) ก็จะเข้าครอบงำเรา อุทธัจจกุกกุจจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ, ความกระวน กระวายกลุ้มกังวล) ก็จะตามมา วิจิกิจฉา (ความลังเลใจสงสัย) ว่าทำไมเราต้องป่วย พระพุทธ องค์สอนให้เรา มีสติสัมปชัญญะ มีความเพียร ไม่ประมาท เราก็จะอ่านอาการของเวทนาใน นิรณ 5 ได้ชัดว่า ชัง ชอบ หดหู่ ฟุ้งซ่าน ลังเลสงสัย พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในสุขเวทนา ทุกขเวทนา ทุกขมสุข เวทนา ย่อมละราคานุสัย ละปฏิฆานุสัย ละอวิชชานุสัยได้ กำจัดอภิชชาและโทมนัส ในเวทนา ใน จิต เห็นธรรมในธรรม

3. คุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร คุณค่าคือ สิ่งที่มีประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1) คุณค่าด้านการระงับความเจ็บป่วย (ทางกาย) การที่เราพบกับความเจ็บป่วยไม่ว่า ช่วงใดของชีวิต ทำให้เราได้รับความทุกข์กาย ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงคุณค่าด้านระงับเวทนาทางกาย เวทนาผัสสะ จากหลักธรรมที่ปรากฏในปฐมเคลัญญสูตร และทุติยเคลัญญสูตร พระพุทธองค์ สอนให้เรา มีสติสัมปชัญญะมีความเพียร ไม่ประมาท ในการระงับเวทนา ในนิรณ 5 จากความ เจ็บป่วยที่เราได้อ่านอาการความชอบความชังในเวทนาของอาการเจ็บป่วยทางกาย

จากที่ได้ศึกษาในเคลัญญสูตร เราจะทราบว่าความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนี้ต้องอาศัยกายที่ ไม่เที่ยง ในปฐมเคลัญญสูตร และในทุติยเคลัญญสูตรว่าความเจ็บป่วย (ทางใจ) ที่เกิดขึ้นนี้ต้อง อาศัยผัสสะ ถ้าเราทำใจในใจตามที่เรารับรู้เราจะคลายใจจากความทุกข์จากความเจ็บป่วย ลง ไปได้ด้วยความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมสอนภิกษุ ให้มีสติ สัมปชัญญะ อ่านอาการ เวทนาได้ชัด เราก็จะระงับเวทนาจากความเจ็บป่วยได้จากการเห็นความจริงตามความเป็นจริง

สอดคล้องกับนางชนิกา ภูวดิษยคุณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารความเครียดในองค์กร” (ชนิกา ภูวดิษยคุณ, 2554) ได้นำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารความเครียดในองค์กรทำให้รู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึก สามารถที่จะยอมรับและปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ ใช้ 4 หลักธรรมคือ 1.หลักไตรลักษณ์ หรือ ลักษณะ 3 ประการคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา 2.หลักอริยสัจ 4 คือความจริงอันประเสริฐ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค 3.หลักโยนิโสมนสิการ กระบวนการคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างถูกทางมีเหตุผล 4.หลักการเจริญสติ การมีสติระลึกทั่วพร้อม พิจารณาสังขารทั้งหลายตามความเป็นจริง

2) คุณค่าด้านการระงับความเจ็บป่วย การพ้นความทุกข์ ความเจ็บป่วยที่เราได้พบไม่ว่าช่วงใดของชีวิต เช่นเดียวกับ ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเจ็บป่วยกับการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักแพทย์ทางเลือกวิถีพุทธของศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร” (ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว), 2553) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้การดูแลสุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีจุดเด่นคือ ประหยัด เรียบง่าย ปลอดภัย ได้ผล แก้ปัญหาที่ต้นเหตุ พึ่งตนได้ ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นหลักและสามารถประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างยั่งยืน เป็นทางเลือกหนึ่งในการดูแลสุขภาพอันเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นทำให้เราได้รับความทุกข์กายทุกข์ใจทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงคุณค่าด้านการพ้นจากความทุกข์จากความเจ็บป่วย จากหลักธรรมที่ปรากฏในปฐมเคลัญญสูตร และทุติยเคลัญญสูตร พระพุทธองค์สอนให้เรามีสติสัมปชัญญะมีความเพียร ไม่ประมาท ในการระงับเวทนา ในนิรอรณ 5 ที่เป็นเครื่องกั้นจิตเมื่อเรามีสติ สัมปชัญญะ ไม่ประมาท อ่านอาการเวทนาได้ชัด เราก็จะออกจากความเจ็บป่วยได้จากการเห็นความจริงตามความเป็นจริงว่า ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นอาศัยกาย กายนี้ก็ไม่เที่ยง ความรู้สึกทุกข์ใจก็ไม่น่าเพลิดเพลิน ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ทำให้คลายจากความทุกข์กายและใจทำให้เห็นคุณค่าด้านการพ้นความทุกข์ได้ด้วยการศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร

3) คุณค่าด้านการระงับความเจ็บป่วย เพื่อพัฒนาชีวิตให้อยู่กับปัจจุบัน การที่เราพบกับความเจ็บป่วยไม่ว่าช่วงใดของชีวิต ทำให้เราได้รับความทุกข์กายทุกข์ใจ สอดคล้องกับ พระบัณฑิต อุสสโก (เพชรเล็ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักธรรมและปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในปฐมเคลัญญสูตร” (พระบัณฑิต อุสสโก (เพชรเล็ก), 2560) ศึกษา ปฐมเคลัญญสูตร ว่าด้วย

ความเจ็บป่วย พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรม ณ ศาลาคนไข้ให้ภิกษุเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ รู้ชัดในเวทนาทั้ง 3 อันไม่น่าเพลิดเพลิน หลังจากตายไปแล้ว ย่อมทำให้จิตหลุดพ้นเป็นอิสระได้ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงคุณค่าด้านการพัฒนาชีวิตให้อยู่กับปัจจุบัน จากการศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในปฐมเคลัญญสูตรและทุตติยเคลัญญสูตร พระพุทธองค์สอนให้เรามีสติสัมปชัญญะมีความเพียร ไม่ประมาท ในการระงับเวทนา ในนิวรรณ์๕ จากความเจ็บป่วยที่เราได้อ่านอาการในปัจจุบันขณะอย่างมีปัญญ่ว่าความเจ็บป่วยอาศัยกาย กายนี้ก็ไม่เที่ยง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ทำให้คลายจากความทุกข์กายทุกข์ใจลงได้เพราะได้ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร

4) คุณค่าด้านการระงับความเจ็บป่วย ด้านการบรรลุดุธรรม การที่เราพบกับความเจ็บป่วยไม่ว่าช่วงใดของชีวิต ทำให้เราได้รับความทุกข์กายทุกข์ใจ ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงคุณค่าด้านการบรรลุดุธรรม จากการศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในปฐมเคลัญญสูตรและทุตติยเคลัญญสูตร พระพุทธองค์สอนให้เรามีสติสัมปชัญญะมีความเพียร ไม่ประมาท ในการระงับเวทนา ในนิวรรณ์5 จากความเจ็บป่วยด้วยการทำใจในใจและปฏิบัติตามอ่านอาการเห็นความเจ็บป่วยว่าเป็นทุกข์ทางกายและส่งผลถึงใจด้วย ว่าความเจ็บป่วยอาศัยกาย กายนี้ก็ไม่เที่ยง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ทำให้คลายจากความทุกข์กายทุกข์ใจลงได้ ทำให้คุณค่าด้านการบรรลุดุธรรมจากการปฏิบัติเมื่อเจ็บป่วยและระงับความเจ็บป่วยได้ ด้วยการศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร

การอภิปรายผล

ความเจ็บป่วยทางกายและทางใจมีความสอดคล้องกับงานวิจัยอื่นๆคือแต่ละงานวิจัยใช้หลักธรรมด้วยความศรัทธาในพระรัตนตรัยใช้ปัญญาพิจารณา สติเป็นหลักปฏิบัติ หลักธรรมสำคัญได้แก่ อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 มรรคมืองค์ 8 สติปัฏฐาน 4 ประยุกต์ใช้หลักสติในการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้การดูแลสุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีจุดเด่นคือ ประหยัด เรียบง่าย ปลอดภัย ได้ผล แก้ปัญหาที่ต้นเหตุ พึ่งตนได้ ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นหลัก และสามารถประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในคเลัญญสูตร ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่เป็นตาราง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลจากการศึกษาการปฏิบัติในชีวิตปัจจุบันที่ได้ศึกษาการเจริญคเลัญญสูตร

ลำดับ	หลักธรรมเพื่อระงับความเจ็บป่วย	อดีต	ปัจจุบัน
1	ความไม่ประมาท	ประมาท	ไม่ประมาท
2	การระงับเวทนา	เพลินกับเวทนา	รู้เท่าทันอาการเวทนา
3	การระงับผัสสะ	ไม่รู้ว่ามีวิญญาณเกิดจากผัสสะ	รู้ว่ามีวิญญาณเกิดจากผัสสะ
4	อาตปปี สัมปชาโน สติมา	เพียรอย่างไม่มีสติไม่รู้เท่าทัน	เพียรอย่างมีสติรู้ตัว
5	นิวรณ 5	เพลินกับนิวรณ 5	รู้ชัดอาการนิวรณ 5

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ผลจากการปฏิบัติในชีวิตปัจจุบันที่ได้ศึกษาการเจริญคเลัญญสูตร มีอานิสงส์ 5 ข้อคือ 1.ผลที่ได้จากการปฏิบัติ ความไม่ประมาท ในชีวิตปัจจุบันเมื่อตื่นขึ้นสิ่งที่จะพิจารณาคือความไม่ประมาทไม่หลงตัวกลัวตาย 2. การระงับเวทนา ในชีวิตปัจจุบันถ้ามีเวทนาเกิดขึ้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วแก็เรานั้นตั้งอยู่ดับไปไม่เที่ยงทำให้คลายทุกข์จากเวทนาดังได้ 3. การระงับผัสสะ อายตนะ 6 ในชีวิตปัจจุบัน ตาผัสสะรูปกายนี้ผ่ายผอม ตาทำหน้าที่เห็นกายนี้เป็นธรรมดา ใจก็รับรู้ความจริงตามความเป็นจริง 4. อาตปปี สัมปชาโน สติมา ในชีวิตปัจจุบันเมื่อเกิดความเจ็บป่วยก็มีความเพียรสัมปชัญญะสติอยู่กับปัจจุบันขณะไม่ต้องไปคิดถึงเรื่องอดีตอนาคต ด้วยการอ่านใจว่าไม่ทุกขใจแล้วก็แก็กายตามอาการเท่าที่ทำได้ 5. นิวรณ 5 ในชีวิตปัจจุบัน เราจะมองเห็นนิวรณ 5 เราจะไม่(พยายา)ที่เจ็บป่วย ไม่ชอบ(กาม)ที่ไม่เจ็บป่วย ถ้าความเจ็บป่วยยาวนานไม่หายเสียที (ถีนมิทธะ ความหดหู่และเชื่องซึม)ก็จะเห็นอาการได้ชัด

(อุทธีจกุกุกจะ ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ, ความกระวนกระวายกลุ่มกังวล) ก็จะตามมา (วิจิกิจฉา ความล่งเลใจสงสัย) ทำให้เห็นนิรณ 5 ได้ชัดจากความเจ็บป่วยตามความเป็นจริง

บทสรุป

โครงสร้างและสาระสำคัญของเคลัญญสูตร เคลัญญสูตรที่ 1 เล่มที่ 18 ข้อที่ 255 หน้า 277-279 เคลัญญสูตรที่ 2 เล่มที่ 18 ข้อที่ 256 หน้า 280-281

สาระสำคัญของเคลัญญสูตรปฐมเคลัญญสูตรนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา เมื่อเกิดทุกขเวทนา ส่วนในทุติยเคลัญญสูตร พระพุทธองค์ทรงสอนให้มีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา เมื่อเกิดทุกขเวทนาขณะผัสสะ

หลักธรรมที่นำไปปฏิบัติ ในเวลาเจ็บป่วยกายใจคือ ความไม่ประมาท, การระงับเวทนา, การระงับผัสสะ, อาตาปี สัมปชาโน สติมา, นิรณ 5 พระพุทธองค์ทรงสอนให้มีสติสัมปชัญญะ ความเพียรตลอดเวลา เพื่อให้มีความไม่ประมาท เมื่อเกิดทุกขเวทนาเกิดผัสสะก็รู้ชัดว่า ทุกขเวทนาเกิด เกิดนิรณ 5 จะเห็นความไม่เที่ยง มีปัจจัยปรุงแต่ง ไม่ยึดมั่นถือมั่น

คุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตรคือ คุณค่าด้านการระงับเวทนา คุณค่าด้านการพ้นจากความทุกข์ คุณค่าด้านการพัฒนาชีวิตให้อยู่กับปัจจุบัน คุณค่าด้านการบรรลุธรรม เมื่อมีสติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนาชัด กำจัดอวิชชา (กิเลส) พิจารณาเห็นธรรมในธรรม ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในเคลัญญสูตร” ทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นแง่มุมที่จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าในการทำงานวิจัยเพิ่มเติมยิ่งขึ้นไปอีก โดยผู้วิจัยใคร่จะขอเสนอแนะแนวทางในการศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อจากงานวิจัยเรื่องนี้กันต่อไป ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักธรรมในเวทนา 108
2. ศึกษาเวทนา 108 กับอายตนะภายใน 6 อายตนะภายนอก 6

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม. (2562). การรักษาผู้ป่วยโรคซึมเศร้าตามแนวพุทธจิตวิทยา. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จงลักษณ์ เพ็ญพิวงค์. (2560). การประยุกต์ใช้สติในการดำเนินชีวิตประจำวัน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จุฑามาศ วารีนสงทิพย์. (2561). การทำสมาธิรักษาโรคความดันโลหิตสูง. กรุงเทพมหานคร : อักษรการพิมพ์.
- จุฑามาศ แสงทองดี. (2562). พุทธศาสนากับการเยียวยาทางจิตใจของผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว). (2553). ความเจ็บป่วยกับการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักแพทย์ทางเลือกวิถีพุทธวิถีพุทธของศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนบูรณาการศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ชนิกา ภูวดิษยคุณ. (2554) การประยุกต์หลักธรรมเพื่อการบริหารความเครียดในองค์กร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทัศนีย์ สิรินพมณี. (2563). วิธีการรักษาผู้ป่วยตามแนวพุทธจิตวิทยา. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบัณฑิต อุสสโ (เพชรเล็ก). (2561). ศึกษาหลักธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในปฐมเคล็ดอรรถสูตร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

158 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

สมชาย บุญสุน. (2562). *พุทธจิตวิทยาการควบคุมตนเอง*. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุพรรณภรณ์ กันยะดীব. (2560). *หลักพุทธธรรมกับการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ*. วิทยานิพนธ์สาขารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการสร้างเสริมสุขภาพ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศึกษาทศเปื้องหน้าในสิงคาลกสูตร

A Study of Puratthimma-disā in Sīṅgāḷaka Sutta

¹ศศิณีภา ระสารักษ์

Sasinipa Rasarux

²พระมหาจิรวัดน์ กนตวณฺโณ

Phramaha Chiravat Kantawanno

³พระมหาสุขสันต์ สุขวฑฒโน

Phramaha Sooksan Sukhawattano

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁴บรรจบ บรรณรุจิ

Banjob Bannaruji

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Arts, Chulalongkorn University

¹Corresponding author E-mail: sasinipaplern@gmail.com

Received: April 18, 2022; **Revised:** April 29, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญของ สิงคาลกสูตร (2) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของทศเปื้องหน้าในสิงคาลกสูตร (3) เพื่อศึกษา วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ที่พึงประสงค์ต่อทศเปื้องหน้า 5 ประการ ผลการศึกษามีดังนี้พบว่า

1) สิงคาลกสูตรนี้ ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่มที่ 11 พระสูตรที่ 8 ซึ่งพระองค์ทรงสอนหลักคิหิวินัย คือวินัยที่คฤหัสถ์ควรนำไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน โดยเริ่มจาก การละเว้นจากกรรมกิเลส 4 อคติ 4 และอบายมุข 6 รวม 14

ประการ ทรงสอนลักษณะมิตรแท้มิตรเทียม ทิศ 6 และการปฏิบัติตนต่อทิศทั้ง 6 การแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน และเรื่องของสังคหวัตถุ 4

2) บทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตร ทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตร หรือ ปุรัตถิมทิศ (ทิศตะวันออก) ในพระสูตรนี้ หมายถึง “มารดา บิดา” ซึ่งหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าที่พึงอนุเคราะห์ต่อบุตรธิดา มีอยู่ด้วยกัน 5 ประการดังนี้ 1.ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว 2.ให้ตั้งอยู่ในความดี 3.ให้ศึกษาศิลปวิทยา 4.หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้ 5.มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร

3) ศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ ที่พึงประสงค์ต่อทิศเบื้องหน้า คือฝ่ายบุตรธิดาปฏิบัติเพื่อตอบแทนพระคุณต่อทิศเบื้องหน้ามีด้วยกัน 5 ประการ คือ 1.ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ 2.จักทำกิจของท่าน 3.จักดำรงวงศ์ตระกูล 4.จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท 5.เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน

ผลการวิเคราะห์พบว่า บทบาททั้ง 5 ประการเป็นการตอบแทนขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ และเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว และการที่บุตรธิดาจะทำหน้าที่ทั้ง 5 ประการได้เป็นอย่างดีนั้น จะต้องเป็นผู้ที่วิเคราะห์และเข้าใจถึงความหมายของหลักธรรมที่ถูกต้องและสามารถนำหลักธรรมที่ปรากฏในสังคาลสูตรนั้นมาปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: ทิศเบื้องหน้า, พรหมวิหาร, ความกตัญญูกตเวที

Abstract

This research entitled “The study of Puratthimma-disā in Sīṅgālaka Sutta”, which is of three objectives; 1) to study the structure and the essential content of the Sīṅgālaka Sutta, 2) to study the functions of a front direction (Puratthimma-disā) in the *Sīṅgālaka Sutta*, and 3) to analyze the five desirable roles to a front direction. the result of the study found that.

The result of study found that the Sīṅgālaka Sutta is in the Suttanta Piṭakaka, Dhīṅanikāya, Pāṭikavagga, Volumn 11 (Thai version), the 8th Sutta. The Lord Budha taught the Buddhist’s Disciplines that is the the principle of Buddhist should practise in dialy life, starting from to avoid the 4 Defilements, the 4 Prejudices, and the six Causes of Ruin, total 14 kinds. The Lord Buddha taught the character of false and true friends, the Six Directions, and the way to practice to the Six Directions, the fourfold division of property, and the Four principles of Service.

The functions of child should practice to the front direction, the Lord Buddha gave the 5 ways; 1) having been supported by them, child will support them in his turn, 2) doing their works for them, 3) keeping the honour and the traditions of their family, 4) behaving himself worthy of heritage, and 5) dedicating merit to them are their death.

Keywords: Puratthimma-disā; Brahnavihāra; Kataññūkatavedī

บทนำ

วิถีพุทธ ที่คนในสังคมไทยเราปฏิบัติติดต่อกันมายาวนานจนเป็นจารีต นั่นคือการใส่บาตรทำบุญ ทำทาน ถือศีล ฟังธรรม ตามวิถีของชาวพุทธ แต่จะมีสักกี่คนที่จะนึกถึงการสะสมเสบียงบุญที่สามารถทำได้ง่ายและใกล้ตัวที่สุด นั่นคือ การทำบุญกับพระอรหันต์ในบ้านเรานั้นเอง ซึ่งในสังคาลกสูตร เรียกว่า “ทิศเบื้องหน้า” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 266 หน้า 212, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ทิศที่มีความสำคัญที่สุดที่จะกล่าวถึงในงานวิจัยนี้ คือ ทิศเบื้องหน้า ที่ปรากฏในสังคาลกสูตร ได้แก่ “มารดา บิดา” เพราะเมื่อกล่าวถึงบุคคลทั้งสองท่านนี้คงไม่มีใครในโลกนี้ที่ไม่รู้จักท่าน เพราะท่านอยู่ในฐานะบุพการีของเรา นอกจากรู้จักท่านเป็นอย่างดีแล้ว ทุกคนควรจะต้องรู้จักหน้าที่ ที่เราทุกคนควรจะต้องดูแลตอบแทนพระคุณท่านเมื่อถึงเวลาที่เรควรกระทำว่าเราควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ในพระไตรปิฎก

ผลจากการสำรวจพบว่าการดูแลทิศเบื้องหน้า ในสังคาลกสูตร ตามรูปแบบของทิศ 6 ทั้ง 5 ประการ คือ 1.ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ 2.จำทำกิจของท่าน 3.จักดำรงวงศ์ตระกูล 4.จักประพฤติตนให้เหมาะสมกับการเป็นทายาท 5.เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน นั้นยังได้รับความนิยมสูงถึงร้อยละ 98.9 (สมบุรณ์ วัฒนะ, 2560) แม้ผลการสำรวจที่กล่าวมาข้างต้นจะเป็นไปในแนวทางที่ดีงาม แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันก็ยังมีข่าวเรื่องการขาดความกตัญญูกตเวทีต่อทิศเบื้องหน้าให้เราได้เห็นกันซึ่งผู้วิจัยจึงต้องการให้มองทั้งมุมดีและมุมที่บกพร่องของทั้ง 2 ฝ่าย

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยในเรื่องของทิศเบื้องหน้าในสังคาลกสูตร ที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ในพระไตรปิฎก เพื่อให้มีความเข้าใจถึงเนื้อหาสาระความสำคัญ ที่เกี่ยวกับ

ทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตรว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีความสำคัญเพียงใด และในปัจจุบันที่ผู้วิจัยปฏิบัติอยู่นี้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องหรือไม่อย่างไร ตลอดจนการน้อมนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาวิเคราะห์แล้วจากการวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเพื่อให้สอดคล้องกับคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในสังคาลสูตรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญของสังคาลสูตร
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตร
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาท (หน้าที่) ที่พึงประสงค์ต่อทิศเบื้องหน้า 5 ประการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับ ทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตร เป็นการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ เอกสารผลงานวิจัย และเอกสาร ตำรา อื่นๆ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาสำหรับการวิจัยมี 3 ประการ ดังนี้
 - (1) โครงสร้างและสาระสำคัญของสังคาลสูตร
 - (2) บทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตร
 - (3) บทบาท (หน้าที่) ที่พึงประสงค์ของทิศเบื้องหน้าทั้ง 5 ประการ
2. ขอบเขตด้านเอกสาร มี 4 ประการ ดังนี้
 - (1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539
 - (2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา หนังสือ ตำรา เอกสารเชิงวิชาการ ข้อมูลทางสื่อออนไลน์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเรียบเรียงเนื้อหา ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาแล้วนำมาวิเคราะห์และสรุปออกมาเป็นผลการวิจัยในครั้งนี้

(3) ศึกษารวบรวมข้อมูลตามหัวข้อที่ 1. และ 2. นำมาวิเคราะห์และสรุปผลการวิเคราะห์

(4) นำเสนอผลงานการวิจัย

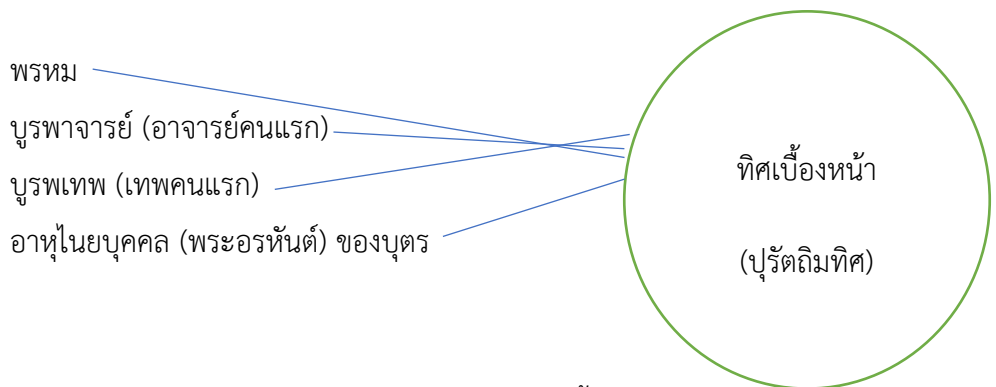
ผลการวิจัย

จากการศึกษาทศเบื้องต้นในสังคาลสูตร ได้ผลการวิจัยว่า

1. โครงสร้างและสาระสำคัญของสังคาลสูตรในพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่า สังคาลสูตร นี้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 11 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 3 คัมภีร์ที่ขนิยาย ปาฎิกวรรค ซึ่งมีด้วยกัน 11 สูตร ได้แก่ 1.ปาฎิกวรรค 2.อุทุมพริกสูตร 3.จักกวัตติสูตร 4. อัคคัณณสูตร 5.สัมปสาทนียสูตร 6.ปาสาทิกสูตร 7.ลักขณสูตร 8.สังคาลสูตร 9.อาภาณียสูตร 10.สังคีติสูตร 11.ทสฺตรสูตร) สังคาลสูตรนี้อยู่ในสูตรที่ 8 ข้อ 242-274 หน้า 199-218 มีชื่อว่า “คิหิวินัย” หรือวินัยที่คฤหัสถ์ควรนำไปปฏิบัติ เนื้อหาสาระของพระสูตรนี้แสดงให้เห็นความชัดเจนระหว่างการทำดีมีผลอย่างไรและการทำไม่ดีจะได้รับผลอย่างไร ทรงสอนให้มีการละเว้นจากความไม่ดี 14 ประการ ได้แก่ กรรมกิเลส 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 245 หน้าที่ 200-201, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อคติ 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 246 หน้าที่ 201, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อบายมุข 6 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 246 หน้าที่ 201, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเลือกคบมิตรสหายที่ดีไปถึงเรื่องการปิดป้อง ทิศทั้ง 6 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 266-272 หน้าที่ 212-216, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และการปฏิบัติตนต่อแต่ละทิศที่ถูกต้อง โดยเฉพาะที่ผู้วิจัยได้ศึกษาคือเรื่องของทิศเบื้องต้น (มารดาบิดา) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 266 หน้าที่ 212, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การแบ่งทรัพย์เป็น 4 ส่วน คือไว้ใช้สอย 1 ส่วน ไว้ทำกิจการงาน บำรุงคนที่ควรบำรุง 2 ส่วน ไว้ในยามมีภัย 1 ส่วน และเรื่องของหลักธรรมที่ทำให้คนรัก เป็นหลักสงเคราะห์กันเพื่อใช้เชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีคือ สังคหวัตถุ 4

2. บทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องต้นในสังคาลสูตร ผลจากการวิจัยพบว่า ทิศเบื้องต้น หรือปุตฺตมิตติ หมายถึง มารดาบิดา มารดาในที่นี้หมายถึง สตรีที่ยังบุตรให้เกิด ส่วนบิดา คือ

บุรุษผู้ยังบุตรให้เกิด มารดาเท่านั้นเป็นผู้ที่ทำงานที่ทำได้ยาก (มังคลัตถทีปนี แพลเล่มที่ 2 ข้อ 292 หน้าที่ 504, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563) นอกจากนี้ทางพระพุทธศาสนายังให้ความหมายเปรียบเทียบมารดาบิดาไว้ 4 ฐานะ คือ 1.พรหม 2.บูรพาจารย์ 3.บูรพเทพ 4.อาหุไนยบุคคล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 63 หน้าที่ 107, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สรุปตามแผนภูมิด้านล่างได้ดังนี้

แผนที่ 1 แผนภูมิแสดงฐานะของทิศเบื้องหน้า 4 ฐานะ

จากแผนภูมิสามารถอธิบายรายละเอียด ได้ดังนี้

1. เปรียบเสมือนพรหมของบุตร (ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า พรหมมาติ มาตาปิตโร แปลว่า มารดาบิดา ท่านว่าเป็นพรหม (ของบุตร) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 31 หน้าที่ 183, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กล่าวคือท่านเป็นผู้มีความรัก ผู้มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ครอบสมบุรณ์ทุกประการหาใครเปรียบได้ยาก (พุทธทาสภิกขุ, 2550)
2. เปรียบเสมือนบูรพาจารย์ (อาจารย์คนแรกของบุตร) เพราะเป็นผู้สั่งสอนคุณธรรม จริยธรรมตั้งแต่แรกเกิด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554)
3. เปรียบเสมือนบูรพเทพ (เทพองค์แรกของบุตร) คือเทพที่ประเสริฐตั้งพระอรหันต์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554)
4. เปรียบเสมือนอาหุไนยบุคคลของบุตร เพราะท่านเป็นผู้ที่สมควรได้รับของค่านับจาก บุตรเป็นอย่างยิ่ง โดยตรง หมายถึงพระอริยบุคคล 8 มีพระโสดาบัน เป็นต้น โดยอ้อมได้แก่ พระสงฆ์สาวกผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในพระพุทธศาสนา อ้างอิงจากหนังสือคำวัด พระธรรมกิตติ วงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2553)

ในสังคาลกสูตร พระองค์ทรงสอนถึงบทบาทหน้าที่ของทศเบื่องหน้า (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 266 หน้าที่ 212, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่พึงอนุเคราะห์บุตรมีด้วยกัน 5 ประการ 1.ห้ามไม่ให้ทำชั่ว 2.ให้ตั้งอยู่ในความดี 3.ให้ศึกษาศิลปวิทยา 4.หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้ 5.มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 267 หน้าที่ 212-213, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งทั้ง 5 ข้อนี้ได้มีผู้อธิบายขยายความไว้ ดังนี้

1. ห้ามไม่ให้ทำชั่ว การประพฤติทางกาย วาจา ใจ นั้นเป็นอกุศลกรรมที่บุคคลพึงเว้น เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเสียหายเดือดร้อน ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น มารดาจึงต้องเป็นผู้ห้ามปรามและแสดงถึงโทษจากการกระทำนั้น (พระมหาทรงชัย วิชยเกรี (ศิริ), 2559)

2. ให้ตั้งอยู่ในความดี คือปลูกฝังให้ลูกคิดดี เมื่อคิดดี คิดถูก ก็จะส่งผลให้มีจิตใจที่ดี การกระทำใดๆ ก็จะทำให้เกิดสิ่งที่ดีมีประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมด้วย โดยสอนให้บุตรธิดาอยู่ในศีล 5 กุศลกรรมบถ 10 ได้แก่ สุจริตทางกายกรรม 3 อย่าง คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ทางวจีกรรม 4 คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ และมโนกรรม 3 คือ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้าย มีความเห็นชอบที่ถูกต้อง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2557)

3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา ให้บุตรธิดาได้รับการศึกษาที่ดี เพราะการที่ดีจะนำไปสู่อนาคตที่ดีมีหน้าที่การงานที่มั่นคง มีช่องทางหาทรัพย์สมบัติไว้เลี้ยงชีพได้ในอนาคต (พระมหาทรงชัย วิชยเกรี (ศิริ), 2559)

4. หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้ คือการคัดเลือกคู่ชีวิตที่ดี ซึ่งประกอบไปด้วยวัยวุฒิ คุณวุฒิที่ดีงาม

5. มอบสมบัติให้ในเวลาอันสมควร ในคัมภีร์อรรถกถากล่าวไว้ว่าการมอบทรัพย์ให้ในสมัยนั้นมี 2 ประการ คือ 1. นิจสมัย เช่น ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันให้เป็นประจำ 2. ในกาลสมัย เช่น การให้ในโอกาสต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานโกนจุก เป็นต้น (อรรถกถาภาษาไทย ข้อที่ 267 หน้าที่ 218, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557)

3). วิเคราะห์บทบาท (หน้าที่) ที่พึงประสงค์ต่อทศเบื่องหน้า 5 ประการ ผลจากการวิจัยพบว่า ในคำสอนของพระพุทธองค์ในสังคาลกสูตรนี้ในเรื่องของทศ 6 (พระไตรปิฎก

ภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 266-272 หน้าที่ 212-216, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่ผู้วิจัยศึกษาเน้นเฉพาะเรื่องของทิศเบื้องหน้านั้น การที่จะเป็นผู้ดูแลปกป้องทิศทั้ง 6 ได้อย่างดีมีคุณภาพนั้นทุกๆ ทิศ จะต้องเป็นผู้ที่ต่างมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตอบแทนซึ่งกันและกัน ซึ่งทั้งสองฝ่ายต้องรู้จักหน้าที่ของกันและกันเป็นอย่างดีและต้องปฏิบัติหน้าที่นั้นได้ดีด้วยจึงจะได้ผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผลการศึกษาวิเคราะห์ยังพบว่าคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนที่ควรมีนั่นคือ “ความกตัญญูตเวที” หากมนุษย์เราขาดคุณธรรมข้อนี้ไปไม่ว่าจะคิดทำสิ่งใดก็ยากที่จะประสบความสำเร็จ เพราะความกตัญญูตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี เป็นที่สรรเสริญของทุกคน

ความกตัญญูตเวที จัดเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่สำคัญ ดังพระพุทธพจน์ที่พระองค์ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้กตัญญูตเวที และอุปการะแม้เพียงเล็กน้อยที่บุคคลอื่นกระทำในเราทั้งหลายจักไม่เสื่อมสูญไป เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 16 ข้อที่ 234 หน้าที่ 324, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนพุทธทาสภิกขุได้ให้ความหมายว่า ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบแทนให้ปรากฏ นี่เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้และอยู่กันได้อย่างมีความสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2536)

เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทยได้นำหลักความเชื่อและการประพฤติปฏิบัติอันส่งผลให้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นพระพุทธศาสนาแบบคนไทย ซึ่งความกตัญญูตเวทีไม่ได้มีขอบเขตอยู่แค่มนุษย์กับมนุษย์เท่านั้นแต่ยังมีกับสิ่งแวดล้อมอื่นๆ อีกซึ่งรวมถึง พืช สัตว์ ป่าไม้ แม่น้ำ ลำคลองด้วย เพื่อสร้างวัฏจักรที่ดีให้แก่ธรรมชาติ ซึ่งจะเกิดผลดีกับทุกสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ทำให้สิ่งเหล่านี้เอื้อประโยชน์ให้แก่กันและกัน ในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนย่อยส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์จึงมีความกตัญญูตเวทีเป็นอย่างยิ่ง ทั้งต่อมนุษย์ด้วยกันเองและต่อสิ่งแวดล้อม ที่อยู่ร่วมโลกเดียวกัน เพราะความกตัญญูตเวทีเป็นคุณธรรมค้ำจุนโลกให้อยู่รอดและเป็นคุณธรรมที่สร้างความรักความผูกพันให้มนุษย์ สัตว์ สถาบัน ธรรมชาติแวดล้อม อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนและสมดุล (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), 2528.)

สรุปได้ว่า ความกตัญญูตเวที เป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ที่ทำให้สังคมมนุษย์มีความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรม

เบื้องต้นของมนุษยธรรมทั้งหลาย เพราะเป็นสิ่งทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นศัตรูที่สำคัญของความดี เป็นเหตุให้เกิดรอบคอบ สุขุม มีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบโดยลำดับ (อานวย จันเงิน, 2537) ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ความกตัญญูกตเวทียี่สิบที่มีความสำคัญไปถึงบทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องหน้า บุตรธิดา และทิศ 6 ในทุกทิศเป็นลำดับแรกก่อนที่จะก้าวเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละทิศได้ จึงต้องมีคุณธรรมขั้นนี้ก่อน จึงจะมีการประพฤติปฏิบัติในด้านอื่นๆ ได้ดี

บทบาทหน้าที่ที่พึงประสงค์ต่อทิศเบื้องหน้า หรือหน้าที่ที่บุตรธิดาต้องปฏิบัติเพื่อตอบแทนพระคุณทิศเบื้องหน้า มี 5 ประการ ดังนี้

1. ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ มารดาบิดาเป็นปูชนียบุคคลของลูก กล่าวคือท่านเป็นพระพรหม เป็นบูรพาจารย์ เป็นอรหันต์ของลูก จึงควรแก่การกราบไหว้เคารพบูชาของลูกตลอดกาล มารดาบิดา คือบุคคลที่ควรเคารพบูชาอย่างสูงสุด เพราะท่านมีพระคุณต่อลูก ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม 4 ประการอย่างครบถ้วน คือ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545)

2. จักทำกิจของท่าน ช่วยทำการงานธุระของท่าน คือ การตอบแทนคุณพ่อแม่ตามหลักมงคลที่ 11 ที่ปราชญ์ย่อมสรรเสริญ สามารถทำได้ 2 ช่วงคือในช่วงที่ท่านมีชีวิตอยู่ คือการช่วยท่านทำกิจที่มอบหมายให้เราทำแทนท่าน และช่วงที่ท่านล่วงลับไปแล้ว ความกตัญญูของพระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร) พระเดชพระคุณในวัยเด็กได้ศึกษาเล่าเรียนจนสามารถอ่านออกเขียนได้ทั้งหนังสือไทยและขอมจนคล่องแคล่ว เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วท่านก็กลับมาช่วยมารดาบิดาประกอบอาชีพค้าข้าว (ชมรมผู้รักบุญ, 2551)

3. จักดำรงวงศ์ตระกูล การปฏิบัติหน้าที่เหมาะสมต่อการดำรงวงศ์ตระกูล เช่น ขยันอดทน คบคนดี ไม่เอาเปรียบผู้อื่น เป็นผู้มั่นคงใน ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทั้ง 6 เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับวงศ์ตระกูล (ณรงค์ โชควัฒนา, 2534)

4. จักประพฤติดนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท เป็นการประพฤติปฏิบัติตนของบุตรธิดาที่ปรากฏให้คนอื่นได้เห็นนั้นบุตรธิดาควรประพฤติดนในทางที่ดั่งงามให้เหมาะสมกับความ เป็นลูกที่ดีของทิศเบื้องหน้า หรือมารดาบิดา ที่ท่านเฝ้าอบรมเลี้ยงดูเรามา การประพฤติดนที่ดีงามให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาทก็มีความสำคัญด้วยเช่นกัน

5. เมื่อท่านล่องลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน ทำบุญอุทิศให้ท่าน ในข้อนี้เป็นการประพฤติปฏิบัติกันมายาวนานจนเป็นจารีตประเพณีของคนไทยชาวพุทธ ซึ่งจะเห็นได้จากการทำบุญให้ท่านในเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันครบรอบที่ท่านล่องลับไปแล้ว 7 วันบ้าง ครบรอบ 100 วันบ้าง ทำบุญในวันสงกรานต์ เป็นต้น นอกจากนี้วิธีประกาศคุณท่านเมื่อท่านล่องลับไปแล้วที่เห็นได้ชัดและนิยมทำกันมาก คือ การอ่านประวัติท่านในงานศพหรือเขียนประวัติของท่านทำหนังสือแจกในงานศพ (ปิ่น มุทุกันต์, 2535)

อภิปรายผล

1. โครงสร้างและสาระสำคัญของสังคาลสูตร โดยพระสูตรนี้แสดงให้เห็นความชัดเจนระหว่างการทำดีมีผลอย่างไรและการทำไม่ดีจะได้รับผลอย่างไร ทรงสอนให้มีการละเว้นจากความไม่ดี 14 ประการ ได้แก่ กรรมกิเลส 4 คือ การกระทำที่ทำให้ผู้กระทำนั้นเป็นบาปมีความเศร้าหมองมีด้วยกัน 4 ประการ คือ 1. ปาณาติบาต 2. อทินนาทาน 3. กาเมสุมิฉฉาจาร 4. มุสาวาท เว้นความลำเอียง หรืออคติ 4 ประการ ได้แก่ 1. ฉันทาคติ 2. โทสาคติ 3. โมหาคติ 4. ภยาคติ และ อบายมุข 6 ได้แก่ 1. ไม่ดื่มสุรา 2. ไม่เที่ยวกลางคืน 3. ไม่เที่ยวดูมหรสพ 4. ไม่เล่นการพนัน 5. ไม่คบคนชั่ว 6. ไม่เกียจคร้าน ทั้ง 14 ประการนี้ เป็นคำสอนที่จัดอยู่ในกลุ่มธรรมที่ควรละ (สมุทัย) เพราะเป็นช่องทางแห่งความเสื่อมเสียควรละเว้นไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวโดยเด็ดขาด

2. บทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตร เป็นการเปรียบเทียบหน้าไว้ 4 ฐานะด้วยกันคือ เปรียบเสมือน 1. พรหมของบุตร แปลว่า ท่านเป็นผู้มีความรัก ผู้มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ครบสมบูรณ์ทุกประการหาใครเปรียบได้ยาก 2. เปรียบเสมือน บुरพจารย์ (อาจารย์คนแรกของบุตร) เพราะเป็นผู้สั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่แรกเกิด 3. เปรียบเสมือนบวรเทพ (เทพองค์แรกของบุตร) คือเทพที่ประเสริฐตั้งพระอรหันต์ และ 4. เปรียบเสมือนอาหุไนยบุคคลของบุตร โดยตรงหมายถึงพระอริยบุคคล 8 มีพระโสดาบัน เป็นต้น เพราะท่านเป็นผู้ที่สมควรได้รับของค่านับจากบุตรเป็นอย่างยิ่ง จากการวิจัยพบว่าทิศเบื้องหน้ามีความหมายและมีความสำคัญต่อบุตรธิดาตลอดจนสังคมเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบคุณงามความดีของมารดาบิดาไว้ในฐานะที่สูงค่าและมีความพิเศษอย่างยิ่ง ซึ่งมี

ความสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าทั้ง 5 ประการที่พระองค์ทรงสอนไว้ในสังคาลสูตร เรื่องของทิศเบื้องหน้า คือ 1. ห้ามไม่ให้ทำชั่ว 2. ให้ตั้งอยู่ในความดี 3. ให้ศึกษา ศิลปวิทยา 4. ทวาทรรยา (สามิ) ที่สมควรให้ 5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 267 หน้า 212-213, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3. จากการศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ที่พึงประสงค์ต่อทิศเบื้องหน้าทั้ง 5 ประการ พบว่านอกจากคุณสมบัติที่บุตรธิดาพึงปฏิบัติเพื่อตอบแทนพระคุณทิศเบื้องหน้าที่ปรากฏในสังคาลสูตรแล้วนั้น ผู้วิจัยยังเห็นว่าก่อนที่บุตรธิดาจะพึงปฏิบัติหน้าที่ทั้ง 5 ประการได้นั้น บุตรธิดาจะต้องได้รับการเพาะบ่มคุณธรรมที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และใจ ที่เปี่ยมไปด้วยศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม จากมารดาบิดาเป็นเบื้องต้นก่อนเพราะถือเป็นพื้นฐานของความดีงามจากภายในของมารดาบิดาที่บุตรธิดาจะสำนึกในความกตัญญูทวดเวที ดังนั้นจากผลการศึกษาวิจัยวิเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ว่าหลักธรรมที่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ที่พึงประสงค์ต่อทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตรนี้ในทางที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้ดี เป็นบุตรธิดาผู้มีความกตัญญูทวดเวที คือ เรื่องของพรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และ สังคหวัตถุ 4 ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2557) และเรื่องของการละเว้นกรรมกิเลส 4 อคติ 4 อบายมุข 6 แต่ถ้าบุตรธิดาท่านใดที่ขาดหลักธรรมต่างๆ ที่กล่าวมานี้ก็ไม่สามารถปฏิบัติตนต่อทิศเบื้องหน้าได้อย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งปรากฏให้เห็นในข่าวออนไลน์ สื่อต่างๆ ของการขาดความกตัญญูทวดเวที ต่อทิศเบื้องหน้า แต่หากปฏิบัติได้ก็พบแต่ความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้าดังคำที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในสังคาลสูตร

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตรนี้ สามารถวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ที่บุตรธิดาพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า มี 5 ประการ ได้แก่ 1. ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ 2. จักทำกิจของท่าน 3. จักดำรงวงศ์ตระกูล 4. ประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท 5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังวิเคราะห์ รวมถึงการขาดหลักธรรมที่

170 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

ทำให้ บุตรธิดาขาดความกตัญญูทวนเวียนต่อทิศเบื้องหน้า ในยุคปัจจุบัน เนื่องมาจากการขาด
หลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในสังคัลลสูตร นั่นเอง ซึ่งรายละเอียดแสดงในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงบทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องหน้า และ บุตรธิดา ที่ควรปฏิบัติต่อกัน

หน้าที่ของทิศเบื้องหน้าที่พึงอนุเคราะห์บุตร ธิดา	หน้าที่ของบุตรธิดาที่พึงประสงค์ต่อทิศเบื้อง หน้า
1. ห้ามไม่ให้ทำชั่ว	1. ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี	2. จักทำกิจของท่าน
3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา	3. จักดำรงวงศ์ตระกูล
4. ทาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้	4. จักประพาสดินให้เหมาะสมกับความเป็น ทายาท
5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร	5. ทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว

ตารางที่ 2 หลักธรรมพรหมวิหาร 4 และ สังคหัตถ์ 4 ที่ควรประพาสต่อกันทั้งสองฝ่าย

พรหมวิหาร 4	สังคหัตถ์ 4	ฆราวาสธรรม 4
1.เมตตา	1.ทาน	1. สัจจะ
2.กรุณา	2.ปิยวาจา	2. ทมะ
3.มุทิตา	3.อิตถจริยา	3. ขันติ
4.อุเบกขา	4.สมานัตตา	4. จาคะ

จากตาราง ทั้งพรหมวิหาร 4 และ สังคหัตถ์ 4 และฆราวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมที่
ควรมีทั้งทิศเบื้องหน้าและทั้งบุตรธิดา เพราะทั้งสองฝ่ายควรปฏิบัติต่อกัน แต่หากฝ่ายใดฝ่าย
หนึ่งเป็นผู้ขาดหลักธรรมดังกล่าวแล้วอาจทำให้การปฏิบัติตนต่อทิศเบื้องหน้าเป็นไปอย่างไม่
ราบรื่น ไม่มีความสุข ในบางครั้งอาจต้องทำด้วยความลำบากใจ

ตารางที่ 3 หลักธรรมที่ไม่ควรประพฤติ

กรรมกิเลส 4	อคติ 4	อบายมุข 6
1. การฆ่าสัตว์	1. ฉันทาคติ	1. เสพของมีนเมา
2. การลักทรัพย์	2. โทสาคติ	2. เที่ยวในเวลากลางคืน
3. การประพฤติดิในกาม	3. โมหาคติ	3. ดื่มหรสพ
4. การพูดเท็จ	4. ภยาคติ	4. เล่นการพนัน
		5. คบมิตรชั่ว
		6. เกียจคร้านการงาน

จากตารางที่ 3 เป็นหลักธรรมที่ปรากฏในสังคัลลสูตร ที่หากนำไปปฏิบัติแล้วก็จะ เป็นผลทำให้การปฏิบัติตนต่อทิศเบื้องหน้านั้นกระทำได้ไม่ผิดเท่าที่ควร และเป็นผลทำให้ขาดความ กตัญญูกตเวทิต

หลักธรรมที่ทั้งทิศเบื้องหน้าและบุตรธิดาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เป็นอย่างดี ซึ่งทั้ง 2 ฝ่ายควรนำมาปฏิบัติต่อกันนั่นคือ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาส ธรรม 4 ซึ่งทั้ง 3 หลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่นำมาใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึง สังคมและองค์กรที่ใหญ่ขึ้น เพราะหากฝ่ายบุตรธิดาขาดหลักธรรม ต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นก็ จะทำให้ ขาดศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม การปฏิบัติตนต่อทิศเบื้องหน้าที่เหมาะสมก็จะ ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะเป็นหลักธรรมที่มีความเกี่ยวพันกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกันได้ด้วยความ รัก ความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขทั้งในครอบครัว สังคม และกว้างใหญ่ไป จนถึงระดับประเทศ

บทสรุป

สังคัลลสูตรนี้ ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ที่ขนิณาย ปาฎิกวรรค เล่มที่ 11 พระสูตรที่ 8 ซึ่งพระองค์ทรงสอนหลักคิหิวินัย คือวินัยที่คฤหัสถ์ควรนำไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน โดยเริ่มจาก การละเว้นจากกรรมกิเลส 4 อคติ 4 และอบายมุข 6 รวม 14

ประการ ทรงสอนลักษณะมิตรแท้มิตรเทียม ทิศ 6 และการปฏิบัติตนต่อทิศทั้ง 6 การแบ่งทรัพย์ ออกเป็น 4 ส่วน และเรื่องของสังคหวัตถุ 4 ส่วนบทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตร ทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตร หรือ ปุรัตถิมทิศ (ทิศตะวันออก) ในพระสูตรนี้ หมายถึง “มารดา บิดา” ซึ่งหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าที่พึงอนุเคราะห์ต่อบุตรธิดา มีอยู่ด้วยกัน 5 ประการดังนี้ 1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว 2.ให้ตั้งอยู่ในความดี 3.ให้ศึกษาศิลปวิทยา 4.หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้ 5.มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร อีกทั้งบทบาทหน้าที่ ที่พึงประสงคต่อทิศเบื้องหน้า คือ ฝ่ายบุตรธิดาปฏิบัติเพื่อตอบแทนพระคุณต่อทิศเบื้องหน้ามีด้วยกัน 5 ประการ คือ 1.ท่านเลี้ยง เรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ 2.จักทำกิจของท่าน 3.จักดำรงวงศ์ตระกูล 4.จักประพฤติตนให้ เหมาะสมที่จะเป็นทายาท 5.เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาทิศเบื้องหน้าในสังคาลสูตรนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่าพระสูตรนี้เป็นที่นิยมและ นำมาสอนกันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวทุกคน และเหมาะสมกับสังคมในทุก ยุคทุกสมัยปัจจุบันนี้เป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องทิศของทิศเบื้องหน้าที่ทุกคนพอสืบตา ขึ้นมาดูโลกก็ได้พบกับทิศเบื้องหน้าเป็นลำดับแรกเลย และนอกจากนี้ในสังคาลสูตรนี้ยัง ประกอบไปด้วยทิศอื่นๆ ที่น่าสนใจและใกล้ตัว ให้เราได้ศึกษากันอีก ไม่ได้มีเพียงเฉพาะทิศเบื้อง หน้าเท่านั้น ยังมีอีกหลายหัวข้อในสังคาลสูตรที่ควรมีการศึกษาวิจัยต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดให้ สังคาลสูตร นี้เข้าไปอยู่ในการเรียน การสอน ของ วิชาพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ในวัยประถมศึกษาเพราะเป็นเรื่องที่ควรปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์
2. ควรมีการอบรมเรียนรู้เพิ่มเติมในเรื่องของพระพุทธศาสนา โดยนำสังคาลสูตร สอดแทรกเข้าไปเรียนรู้เพิ่มเติมด้วย
3. ทิศเบื้องหน้ากับการสร้างความมั่นคงในครอบครัว เพราะปัจจุบันถ้าครอบครัวไม่ มั่นคงลูกหลานออกมาสังคมภายนอก คบเพื่อนไม่ดี ก็จะทำให้เสียคนได้ ถ้าไม่ได้รับการดูแลเอา ใจใส่ที่ดีของทิศเบื้องหน้า เพราะฉะนั้นทิศเบื้องหน้าต้องมีความเข้มแข็งมั่นคง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจและควรนำไปศึกษาไว้ 3 ประเด็น คือ

1. ศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ที่ทศเบ็องขวา (ครูอาจารย์) เปรียบเทียบพฤติกรรมของทศเบ็องขวากับลูกศิษย์ในแง่ลบในสังคมไทย
2. ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในสังคาลกสูตรที่เป็นสาเหตุทำให้บุตรธิดาขาดความกตัญญูกตเวทีต่อทศเบ็องขวาในสังคมปัจจุบัน
3. ศึกษาวิเคราะห์ทศเบ็องหลัง โดยเจาะลึกเฉพาะ ภรรยา และ สามี ที่มีพฤติกรรมต่อกันในด้านที่ไม่เกื้อกูลกัน และในด้านที่เกื้อกูลกัน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2557). *อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณรงค์ โชควัฒนา. (2534). *อนุสรณ์ในงานพระราชทานดินฝังศพ นายเทียม โชควัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประสานศิลป์.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). *คำวัด*. (2553) กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันหนังสือธรรม.
- พระราชมงคลบัณฑิต. (2543). *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิง พระพรหมมุนี (ปู่ สุจินฺโต ป.ธ. 9)*. กรุงเทพมหานคร: ธรรม.
- พันธุ์ ป. หลงสมบูรณ์. (2540). *พจนานุกรม มคอ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2554). *คุณบิดามารดาสุตพรรณนามหาศาล*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2535). *มงคลชีวิตภาค 3*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

174 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). (2528). *มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์*.

กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*.

กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่น.

สมบุญ วัฒนะ. (2559). การดูแลบิดามารดาสูงอายุตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาของ
ครอบครัวไทยพุทธ. *วารสารวิชาการ วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล*. 10(2),
69-74.

พระสิริมงคลจารย์. (2536). *มงคลดัตถิณี* แปล เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราช
วิทยาลัย.

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ. (2535). *พระไตรปิฎกฉบับประชาชน*. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร:
มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศึกษาวิเคราะห์การเผยแพร่คำสอนของพระสงฆ์ไทยที่มีผลกระทบ

ต่อพระธรรมวินัย: ศึกษาเฉพาะกรณีพระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล

**AN ANALYTICAL STUDY OF PROPAGATING THE
TEACHING OF THAI BUDDHIST MONK AFFECTING THE
DHAMMA-VINAYA (DOCTRINE AND DISCIPLINE): A
CASE STUDY OF PHRA KUKRIT SOTTHIPHALO**

¹พระเกรียงไกร ชานวฑฺฒโน (สุวรรณคำ)

Phra Kriangkrai Thānavuddho (Suvarnakham)

²พระมหาอดิเดช สติวโร

Phramaha Adidej Sativaro

³อธิเทพ ผาธา

Athithep Phatha

⁴แสง นิลนามะ

Sawaeng Nilnama

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁵พระเมธาวิเชียร (สุเทพ ปลิวโก)

Phramethavinairos (Sutep Pasiviko)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Graduate Studies Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author E-mail: KriangkraiSuvarnakham@gmail.com

Received: April 6, 2022; **Revised:** April 29, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาการเผยแพร่คำสอนของพระพุทธรูปที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (2) เพื่อศึกษาการเผยแพร่คำสอนของพระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล

โล ที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย และ (3) เพื่อวิเคราะห์การเผยแผ่คำสอนของพระคิกฤทธิ โสตถิโธโล ที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย

ผลการวิจัย พบว่า พระพุทธเจ้ามีวิธีสั่งสอนที่หลากหลาย แม้ใช้หลักธรรมเดียวกัน แต่เมื่อต่างบุคคล ก็ปรับวิธีสอนให้เหมาะสม พระองค์จะแสดงธรรมตามระดับการเรียนรู้ของผู้ฟัง พระองค์ใช้ภาษาสุภาพ และไม่เสียดสีใครๆ ส่วนกรณีพระคิกฤทธิ โสตถิโธโล ผู้วิจัยคัดเลือกมาวิเคราะห์ 8 ประเด็น ดังนี้ พระวินัย 3 ประเด็น คือ 1. การสวดภิกขุปาติโมกข์ 150 ข้อ 2. ภิกขุฉันมือเดียว 3. การบวชภิกขุณี พระสูตร 2 ประเด็น คือ 1. ผู้ใกล้เสียชีวิตอนิรียจะแก้กัลา 2. การพยากรณ์มรรคผลและคติที่ไป พระอภิธรรม 2 ประเด็น คือ 1. อภิธรรมเป็นคำสาวก 2. สภาพของนิพพาน อรรถกถา 1 ประเด็น คือ 1. ตัดอรรถกถาทิ้งเพราะเป็นคำสาวก ผลวิเคราะห์ มีดังนี้ พระวินัย 3 ประเด็น พบว่า 1. ภิกขุต้องสวดภิกขุปาติโมกข์ 227 ข้อ 2. ตั้งแต่อรุณขึ้นจนถึงเที่ยงวัน ภิกขุฉันกี่ครั้งก็ได้ ส่วนผู้ถือโอกาสนิกังคตุดงค์ฉันได้ครั้งเดียว 3. สตรีบวชเป็นภิกขุณีไม่ได้ พระสูตร 2 ประเด็น พบว่า 1. ไม่มีพุทธดำรัสผู้ใกล้เสียชีวิตอนิรียจะแก้กัลา 2. การพยากรณ์มรรคผลและคติที่ไปเป็นการอวดอุตริมนุสธรรม พระอภิธรรม 2 ประเด็น พบว่า 1. อภิธรรมเป็นพุทธพจน์ 2. นิพพานมีสภาพดับขั้น 5 อรรถกถา 1 ประเด็น พบว่า 1. อรรถกถาเป็นคำอธิบายพุทธพจน์

คำสำคัญ: การเผยแผ่คำสอน, พระสงฆ์, ธรรมวินัย, พระคิกฤทธิ, พุทธวจนะ

Abstract

This research has three objectives: 1) to study the propagation of teachings of the Buddha as described in *Tipiṭaka*, 2) to study the propagation of the teachings of Phra Kukrit Soṭṭhiphalo that affects *Dhamma-Vinaya*, and 3) to analyze the propagation of teachings of Phra Kukrit Soṭṭhiphalo that affects *Dhamma-Vinaya*.

According to the research, it is found that the Buddha had a variety of methods to teach although essentially based on one principle. He would adjust his teaching to match the persons in accordance to their particular learning ability; the language used was also cordial and polite, free of abrasive and cynical remarks.

Phra Kukrit Soṭṭhiphalo's propagation is analyzed in eight aspects of the teachings: "*three in Vinaya Piṭaka*", covering 1) the recitation of the 150 rules of Bhikkhu Pāṭimokhas, 2) Bhikkhu eating only one meal, and 3) the ordination

of women as Bhikkhunis, “*two of Suttanta Piṭaka*”, covering 1) the organic or mental faculties of near-death persons turning strong, and 2) the exposition of Magga, Phala, and the destination of the dead, and “*two of Abhidhamma Piṭaka*”, covering Abhidhamma as disciples’ words and 2) the state of Nibbāna, and lastly *one aspect of Aṭṭhakathā*, the dismiss of commentaries as expounded by disciples.

According to the analysis, it is found that for the three aspects of Vinaya 1) Bhikkhus have to recite 227 rules of Bhikkhu Pāṭimokhas, 2) Bhikkhus can eat any time from dawn till noon, except Bhikkhus observing one-sessioner’s practice, and 3) Women could not be ordained as Bhikkhunis; for the two aspects of Suttanta Piṭaka, 1) No Buddha’s words is found to refer to the organic or mental faculties of near-death persons turning strong and 2) the exposition of Magga, Phala, and destination of the dead person is an act of falsely claiming supernormal ability, for the two aspects of Abhidhamma Piṭaka 1) Abhidhamma is the Buddha’s words, and 2) Anupādisesa-nibbāna is the cessation of 5 aggregates, and for one aspect of the commentaries, they are the exposition of the Buddha’s words.

Keywords: propagation of the teachings; monks; doctrine and discipline; Phra Kukrit; Buddha’s word or speech

บทนำ

ภายหลังการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ออกไปประกาศศาสนา โดยเริ่มแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 13-24 หน้า 20-31, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ยสกุลบุตรและสหาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 26-31 หน้า 32-40, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จนบรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด จำนวน 60 รูป หลังจากออกพรรษา พระองค์ได้สั่งกับเหล่าสาวกว่า “ภิกษุทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะที่บริบูรณ์ เราเองก็จะไปอุรุเวลาเสนาานิคมเพื่อแสดงธรรมเช่นกัน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 32 หน้า 40, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลังส่งพระสาวกไปประกาศศาสนาแล้ว ปรากฏว่า มีผู้สนใจเข้ามาบวชเป็นภิกษุจำนวนมาก เมื่อผู้เข้ามาบวชเป็นภิกษุในคณะสงฆ์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ได้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น ภิกษุประพฤติดนไม่สมควรแก่สมณสาธูป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 36-39 หน้า 24-29, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น เมื่อพระผู้มีพระภาค

ทรงทราบจึงสั่งให้ประชุมสงฆ์ แล้วไต่สวนภิกษุผู้ทำผิด พร้อมทั้งชี้โทษ และบัญญัติสิกขาบท เรียกว่า พระวินัย โดยกำหนดโทษเรียกว่า อาบัติ ซึ่งมีโทษหนักบ้าง เบาบ้าง ส่วนคำสอนที่เป็นลักษณะของพระธรรมเทศนา ซึ่งไม่ได้จัดเข้าในหมวดพระวินัย เรียกว่า พระธรรม และพระองค์เรียกคำสั่งสอนทั้งหมดนี้ว่า “พระธรรมวินัย” โดยในช่วงก่อนพุทธปรินิพพานได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า “เมื่อพระองค์ล่วงลับไปแล้ว ให้พระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนต่อไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 216 หน้าที่ 164, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลังพุทธปรินิพพาน 3 เดือน มีการทำสังคายนาครั้งที่ 1 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 7 ข้อที่ 439-443 หน้าที่ 378-383, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยปรารภเรื่องภิกษุสุภทัตตะผู้บวชยามแก่จ้วงจาบพระศาสดา จากนั้น ผ่านไป 100 ปี พวกภิกษุวัชชีบุตรได้กระทำย่ำยีพระธรรมวินัยให้คลาดเคลื่อนโดยแสดงวัตถุ 10 ประการ จนเป็นเหตุให้ทำสังคายนาครั้งที่ 2 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 7 ข้อที่ 449-458 หน้าที่ 400-419, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ภายหลังเกิดการแตกเป็นนิกายต่างๆ ถึง 18 นิกาย เพราะเหตุว่า เหล่าภิกษุได้แก้ไขพระธรรมวินัย ต่อมาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช มีเดียรฉัตรเข้ามาบวชเป็นภิกษุแล้วแสดงทิวฐิของตน รวมทั้งทัศนะของภิกษุต่างนิกายอีก 17 นิกาย ทำให้พระธรรมวินัยมัวหมองเป็นเหตุให้ทำสังคายนาครั้งที่ 3 (อรรถกถาพระวินัยปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ - หน้าที่ 68-80, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) หลังการสังคายนาได้จัดส่งสมณทูตไปเผยแผ่ศาสนายังดินแดนต่างๆ ทั้งในและนอกชมพูทวีปรวม 9 สาย

ในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่า พระธรรมวินัยถูกจัดรวบรวมเป็นคัมภีร์ เรียกว่า พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นตัวแทนพระศาสดา โดยคัมภีร์พระไตรปิฎกได้มีการทรงจำและสืบทอดกันมาหลายยุคสมัย คือ จากชมพูทวีปสู่ศรีลังกา จากศรีลังกาสู่พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และนานาประเทศ ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาในอินเดียได้สูญสิ้นไปหมดแล้ว ตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 1700 กว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาสูญสิ้นไปจากชมพูทวีป ก็เนื่องด้วยพระสงฆ์ทำตนให้วิปริตไปจากพระธรรมวินัย ทั้งยังแก้ไขคำสอนจนเกิดสัทธรรมปฏิรูป เช่น ลัทธิพุทธตันตระ (พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปญฺญโต), 2540) เป็นต้น จนนำไปสู่การสูญสิ้นของพระพุทธศาสนาในอินเดีย

สำหรับสถานการณ์ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน พบว่า มีพระสงฆ์ที่เผยแพร่คำสอนคลาดเคลื่อนไปจากพระธรรมวินัย เช่น กรณีสมณะโพธิรักษ์ (สันติโศก) กรณีวัดพระธรรมกาย เป็นต้น ถึงกระนั้นก็ยังมิมีพระภิกษุบางรูปเผยแพร่คำสอนที่มีผลกระทบต่อหลักพระธรรมวินัยดั้งเดิม เช่น กรณีพระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล ได้เผยแพร่หลักคำสอนที่ชื่อว่า พุทธวงนะ โดยเชื่อว่าคำสอนเฉพาะส่วนที่ตนคัดลอกมาจากพระไตรปิฎกเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมด และไม่เชื่อถือคำสอนส่วนอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในและนอกพระไตรปิฎก ซึ่งทัศนะและหลักคำสอนของพระคึกฤทธิ์ได้สร้างความสงสัยให้กับสังคมชาวพุทธหลายประการ เช่น 1. พุทธวงนะมาจากเสาหินโศก (บ้าน บุหลัน BN: 698 ออนไลน์, 2560) 2. ภิกษุต้องสวดปาติโมกข์ 150 ข้อถ้วน (Thai PBS News ออนไลน์, 2560) 3. สกิทเว แปลว่า เทวดาคราวเดียว (รัตนะ 5 พุทธวงนะ ออนไลน์, 2560) 4. เรียนนักธรรม เรียนเปรียญธรรม ไม่ใช่พุทธวงนะ (ariya yano ออนไลน์, 2560) 5. ตัดคัมภีร์อรรถกถาออกเพราะไม่ใช่พุทธวงนะ (จักขุมา ผัสสะ ออนไลน์, 2560) 6. ถ้าไม่มีคำขึ้นต้นว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดูก่อนสารีบุตร เป็นต้น ไม่ใช่พุทธวงนะ (Buddhawajana F ออนไลน์, 2560) 7. พระโสดาบันดื่มสุราได้ (Nanally Chana ออนไลน์, 2560) 8. พุทธวงนะปิฎกจะมาแทนที่คัมภีร์พระไตรปิฎกทั่วโลก (Jaima Mama ออนไลน์, 2560) 9. พยากรณ์มรรคผลนิพพานผู้เสียชีวิต (Rattanan Rodthong ออนไลน์, 2560) 10. ห้ามไม่ให้ฟังคำพระสาวกต้องฟังเฉพาะคำพระพุทธเจ้าเท่านั้น (ศากยบุตร โอธสอันเกิดโดยธรรม ออนไลน์, 2560) เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ถือเป็นการเผยแพร่คำสอนชั้นสูงเสี่ยงต่อการทำให้พระธรรมวินัยวิปริตคลาดเคลื่อนไปจากเดิม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

ด้วยเหตุที่พระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล ได้เผยแพร่คำสอนที่มีความเสี่ยงต่อการทำพระธรรมวินัยให้คลาดเคลื่อน ซึ่งยังมีผลต่อความศรัทธา รวมทั้งวิถีธรรมนิยมปฏิบัติในสังคมชาวพุทธ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาค้นคว้าวิจัยในประเด็นนี้ ด้วยหวังว่างานวิจัยที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงรักษาไว้ซึ่งพระสัทธรรม และเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาของพุทธศาสนิกชนและบุคคลผู้สนใจ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเผยแพร่คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

2. เพื่อศึกษาการเผยแพร่คำสอนของพระคิกฤทธิ์ โสติณโล ที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย

3. เพื่อวิเคราะห์การเผยแพร่คำสอนของพระคิกฤทธิ์ โสติณโล ที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแพร่คำสอนของพระคิกฤทธิ์ โสติณโล ที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ปกรณ์วิเสส งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสารงานวิจัย พจนานุกรม หนังสือ รวมทั้งสื่อข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ในการศึกษาได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยไว้ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

(1) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาทศปิฎก พ.ศ. 2500 คัมภีร์พระไตรปิฎกแปลภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 คัมภีร์ปกรณ์วิเสส ภาษาไทย คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับสมเด็จพระพุทธมหาราช (อภิมหาเถระ) คัมภีร์อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาบาลี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2534 คัมภีร์อรรถกถาพระไตรปิฎกแปลภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คัมภีร์อรรถกถาวิสุทธิมรรคแปลภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และนำมาแสดงไว้เพื่อเป็นการประกอบใช้ในงานวิจัยฉบับนี้

(2) ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือ ตำรา หนังสือ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม พจนานุกรมไทย วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่างๆ วารสารงานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารอื่นๆ รวมทั้งสื่อข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่มีความเกี่ยวเนื่องกับหัวข้อเรื่องและวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งปัญหาที่ต้องการทราบ รวมไปถึงเกี่ยวกับเนื้อหารายละเอียดในงานวิจัย เพื่อนำมาประมวลใช้ประกอบในการวิจัยเรื่องนี้

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ อธิบายขยายนัยยะจาก เอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา ปกรณ์วิเสส และเอกสารข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) อันได้แก่ ตำรา หนังสือ พจนานุกรม ต่าง ๆ เอกสาร สื่อข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการอธิบายเพิ่มเติม ในกรณีที่เห็นว่าจะต้องมีการอธิบายและขยายความเพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

3. สรุปผลการวิเคราะห์และนำเสนอผลงานการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาค้นคว้าตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า

การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า สามารถจำแนกหลักการและวิธีการได้ 6 ประการ ประกอบด้วย

1.1 เกี่ยวกับเนื้อหาที่แสดง คือ 1) แสดงจากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปหาสิ่งที่เข้าใจยาก เช่น อริยสัจ 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 35 ข้อที่ 189-205 หน้าที่ 163-173, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งเริ่มแสดงจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่ประสบอยู่ จากนั้นจึงสาวไปหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง และวิธีการที่จะนำไปสู่หนทางในการแก้ไข 2) แสดงไปตามระดับความลุ่มลึกของเนื้อหาและยากลงไปตามขั้น เช่น อนุปัพพิกถา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 26 หน้าที่ 32-33, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น 3) แสดงให้ผู้ฟังประจักษ์ด้วยตนเอง เรียกว่า ประสบการณ์ตรง เช่น การพาพระนันทะที่คิดถึงนางชนบท กัลยาณีไปชมนางฟ้าบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 22 หน้าที่ 210-214, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น 4) แสดงตรงประเด็น ชัดเจน ไม่วกวน ไม่ออกนอกเรื่อง แสดงด้วยมีเหตุผลรองรับ ตรงตามเห็นจริงได้ ซึ่งเรียกว่า สนิทาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) 5) แสดงเท่าที่จำเป็น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการเรียนรู้ ไม่ใช่แสดงทั้งหมดเท่าที่ผู้แสดงรู้ ดังหลักฐานในสืสพาวนสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 1101 หน้าที่ 613, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 6) แสดงสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง และเลือกโอกาสให้เหมาะสมที่จะแสดงธรรม (หลักเกณฑ์ในการตรัสพระ

วาทา) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 187 หน้าที่ 145-146, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.2 เกี่ยวกับตัวผู้แสดงธรรม คือ 1) พระผู้มีพระภาคไม่เริ่มต้นด้วยการนำเข้าสู่เนื้อหาธรรมะทันที แต่ทรงเริ่มสนทนากับผู้ที่มาเฝ้าด้วยเรื่องที่เขาสนใจก่อนเข้าสู่เนื้อหาธรรมะ เช่น เมื่อพบกับขวานากก็สนทนาเรื่องการทำนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อที่ 197 หน้าที่ 283-285, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อพบพราหมณ์ก็สนทนาเรื่องไตรเพท (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 192 หน้าที่ 316-324, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น 2) ก่อนแสดงธรรม พระผู้มีพระภาคจะสร้างบรรยากาศให้ปลอดโปร่ง ผ่อนคลายไม่ให้ตึงเครียด ให้เกียรติแก่ผู้ฟัง เช่น ในโสนทณสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9 ข้อที่ 306-318 หน้าที่ 116-123, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 3) แสดงธรรมโดยมุ่งเนื้อหาสาระเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่แสดง แสดงธรรมโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตนและไม่มุ่งเสียดสีใครๆ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 159 หน้าที่ 263, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เช่น เมื่อมีผู้เข้ามาถามถึงคำสอนของเจ้าลัทธิต่างๆ พระองค์ก็ไม่ตัดสินว่า คำสอนลัทธิใดถูกหรือผิด แต่จะแสดงหลักการให้ผู้ถามพิจารณาและตัดสินด้วยตนเอง เช่น กรณีสุกัถทปริพาชก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 213 หน้าที่ 161, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 4) แสดงธรรมโดยเคารพ คือ ตั้งใจแสดงด้วยความรู้สึกเห็นผู้ฟังเป็นสำคัญ ไม่ใช่ใช้ศักดิ์ว่าทำ หรือเห็นผู้ฟังง้องแง้งา ดังหลักฐานในสิหสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 99 หน้าที่ 169, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 5) ใช้ที่ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ขวนให้สบายใจ เข้าใจง่าย ดังหลักฐานในโสนทณ-สูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9 ข้อที่ 304 หน้าที่ 114, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.3 คุณลักษณะในการแสดงธรรม พระผู้มีพระภาคทรงมีคุณลักษณะในการแสดงธรรม 4 ประการ คือ 1) สันทัสสนา การให้เห็นชัดแจ้ง หรือชี้ให้เห็นชัด คือ ชี้แจงให้เข้าใจชัด มองเห็นเรื่องราวและเหตุผลต่างๆ แจ่มแจ้งเหมือนจุมมือไปดู เห็นประจักษ์กับตา 2) สมาทปนา การให้สมาทาน หรือชวนให้ปฏิบัติ คือ อธิบายให้เห็นว่าเป็นความจริง ดิจจริงจนใจยอมรับที่จะนำไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา การทำให้อาจหาญ คือ ระวังให้แก่วกถ้ำ ปลุกใจให้คึกคัก เกิดความกระตือรือร้น มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำใหสำเร็จ 4) สัมปหังสนา การทำให้ร่าเริงหรือปลุก

ให้รำเรง คือ ทำบรรยายกาศให้สนุก สดชื่น แจ่มใส เบิกบานใจ ให้ผู้ฟังชุ่มชื่นมีความหวังมองเห็นผลดีและทางสำเร็จ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

1.4 วิธีการแสดงธรรมในแบบต่างๆ คือ 1) การสนทนา วิธีนี้เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อย โดยเฉพาะเมื่อมีผู้มาเฝ้า ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ไม่เข้าใจหลักธรรม ในการสนทนาพระผู้มีพระภาคมักจะเป็นฝ่ายถาม นำคู่สนทนาเข้าสู่ธรรม ดังปรากฏหลักฐานในมงคลสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 10 หน้าที่ 8, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 2) การบรรยาย วิธีแสดงธรรมนี้ จะใช้ในการแสดงธรรมประจำวันที่มีพระสงฆ์หรือประชาชนจำนวนมาก โดยมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว 3) การตอบปัญหา ผู้ที่มากถามปัญหา นอกจากเป็นผู้ที่มีความสงสัยในข้อธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น พระผู้มีพระภาคมีวิธีการตอบให้เหมาะสมกับลักษณะของปัญหามี 4 อย่าง คือ (1) ปัญหาที่ตอบตรงไปตรงมา (2) ปัญหาที่ย้อนถามแล้วจึงแก้ (3) ปัญหาที่ต้องแยกตอบ (4) ปัญหาที่ควรยับยั้งเสีย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556) 4) การวางกฎข้อบังคับ เช่น กรณีมีภิกษุกระทำผิดเป็นครั้งแรก พระสงฆ์และประชาชนต่างติเตียนโทษนา เมื่อมีผู้นำความมาแจ้งให้ทราบ พระองค์จะสั่งประชุมสงฆ์ ไต่สวนภิกษุผู้กระทำผิดเมื่อเจ้าตัวรับสารภาพแล้ว ก็จะทรงดำหนิ ชี้แจงความเสียหายที่เกิดแก่คณะสงฆ์ ฯลฯ จากนั้นจะบัญญัติสิกขาบทให้รับทราบร่วมกันของสงฆ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556)

1.5 กุศโลบายในการแสดงธรรม คือ 1) แสดงธรรมด้วยการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ วิธีนี้ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย เช่น อารามทุสกชาดก (สิงห์ทำลายสวน) (อรรถกถาพุทธทศนิกายชาดกภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อที่ 46 หน้าที่ 19-22, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557) เป็นต้น 2) แสดงธรรมด้วยการอุปมาเปรียบเทียบ วิธีนี้ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายและชัดเจนในประเด็น เช่น ทรงอุปมาด้วยลูกไก่ (เวรัญชกัณฑ์) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 11 หน้าที่ 5, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น 3) แสดงธรรมด้วยการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน วิธีนี้ช่วยให้ผู้ฟังเห็นชัดเข้าใจง่ายโดยอุปมาจากวัตถุหรือเครื่องใช้ที่มีอยู่ใกล้ตัว เหมาะสำหรับผู้ฟังมีอายุน้อย ๆ เช่น ในจุฬาราลูโลวาทสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 108 หน้าที่ 117, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น 4) แสดงธรรมด้วยการปฏิบัติให้เป็นตัวอย่าง วิธีนี้เป็นการปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างโดยไม่ต้องกล่าวสอน เช่น ในคิลานวัตถุกา

(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 365 หน้าที่ 239-240, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น 5) แสดงธรรมด้วยการเล่นคำศัพท์ เล่นภาษา วิธีนี้เป็นการตอบโต้โดยใช้คำศัพท์เดียวกัน แต่ความหมายต่างกัน เช่น กรณีเวรัญชพราหมณ์กล่าวตำหนิพระผู้มีพระภาค (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 6-7 หน้าที่ 4, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 6) แสดงธรรมด้วยการเลือกบุคคลให้เหมาะสมในแต่ละคน วิธีนี้ใช้แรกเริ่มในการประกาศพระศาสนา โดยเลือกบุคคลที่จะแสดงธรรมโปรดและวิธีการแสดงธรรมให้เหมาะสมกับบุคคลนั้นๆ เช่น โปรดปัญจวัคคีย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 13-24 หน้าที่ 20-31, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น 7) แสดงธรรมด้วยการรู้จังหวะและโอกาสที่เหมาะสม วิธีนี้ใช้ในการแสดงธรรมให้เหมาะสมกับจังหวะและโอกาสเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด เช่น กรณีของพระยสกุบุตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 25-28 หน้าที่ 31-34, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น 8) แสดงธรรมด้วยการใช้วิธีที่ยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ วิธีนี้ใช้เพื่อการข่มบ้าง โอนอ่อนผ่อนตามบ้าง ยอมบ้าง ชัดบ้าง เช่น ในเกสสิสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 111 หน้าที่ 170, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 9) แสดงธรรมด้วยการสรรเสริญและตำหนิ วิธีนี้เป็นการทำให้ผู้ถูกสรรเสริญมั่นใจในการทำคุณความดี แต่ไม่นำไปเปรียบเทียบกับผู้อื่น และการตำหนิผู้กระทำความผิดให้เห็นโทษ ละผิด หันกลับมาประพฤติตนให้ถูกต้อง เช่น กล่าวสรรเสริญพระสารีบุตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 97 หน้าที่ 115, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กล่าวตำหนิพระสาติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 238 หน้าที่ 429-430, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 10) แสดงธรรมด้วยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า วิธีนี้เป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าในบางครั้งบางคราว เช่น ธนัญขานิสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อที่ 187 หน้าที่ 263-265, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

1.6 เกี่ยวกับตัวผู้ฟังธรรม คือ 1) แสดงให้เหมาะสมกับความแตกต่างของแต่ละบุคคล ดังหลักฐานในสาริปุตตสูตรตติยเทศ ความว่า บุคคลนี้มีราคะจริต บุคคลนี้มีโทสะจริต บุคคลนี้มีโมหะจริต ฯลฯ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 191 หน้าที่ 545, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และในมหาปทานสูตร ความว่า เปรียบเทียบผู้ฟังด้วยดอกบัว 4 เหล่า และบุคคล 4 จำพวก (อรรถกถาที่มณิกายมหารรรคภาษาไทย เล่มที่ - ข้อที่ 69 หน้าที่ 93,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559) 2) แสดงธรรมโดยปรับวิธีให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล แม้จะแสดงธรรมเรื่องเดียวกัน แต่ต่างบุคคล อาจใช้ต่างวิธี โยงมาจากข้อที่หนึ่ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) 3) ผู้แสดงธรรมจะต้องคิดถึงความพร้อม ความแออัดแห่งอินทรีย์หรือญาณของผู้ฟัง เช่น ในราหุลวาตสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 121 หน้าที่ 143, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 4) แสดงธรรมโดยให้ผู้ฟังได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น ทรงสอนพระจุฬปันถกผู้เฒ่าด้วยการให้ผ้าขาวไปลูบคลำ (อรรถกถาขุททกนิกายเถรคาถาภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อที่ 555-556 หน้าที่ 272-278, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557) เป็นต้น 5) แสดงธรรมโดยให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม ในการค้นหาความจริง โดยให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบอย่างเสรี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) 6) แสดงธรรมโดยเอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นพิเศษ ๗ ไป ตามควรแก่โอกาสและสถานที่ เช่น กรณีลูกสาวช่างทอ (อรรถกถาขุททกนิกายธรรมบทภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อที่ 173 หน้าที่ 161-166, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) เป็นต้น 7) ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อยที่มีปัญหา ยกตัวอย่าง เช่น กรณีพระจุฬปันถกที่กล่าวมาแล้ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

2. ผลจากการศึกษาค้นคว้าตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า

พระคึกฤทธิ์ได้บวชที่สำนักสงฆ์บุญญาวาส จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นสาขาวัดหนองป่าพง มีพระอาจารย์ต้น (พระอัครเดช ธีรจิตโต) เป็นเจ้าอาวาส (แต่หลักฐานอีกแห่งหนึ่ง ระบุว่า พระคึกฤทธิ์บวชที่วัดคลองพลูราษฎร์ประสงค์) (สมาชิกหมายเลข 6866816 ออนไลน์, 2565) ภายหลัง เมื่อบวชได้ระยะหนึ่ง จึงออกจาริกปลีกวิเวกร่วมกับพระเถระอีก 2 รูป มาอาศัยอยู่ผืนนาซึ่งเป็นที่ดินของโยมแม่ถวายเป็น บริเวณถนนลำลูกกา คลองสิบ จังหวัดปทุมธานี เรื่อยมาจนครบพรรษา 5 โดยในช่วงระหว่างพรรษาที่ 4 ได้เริ่มศึกษา 5 เล่มจากพระโอษฐ์อันเป็นผลงานของท่านพุทธทาส ภิกขุ เมื่อได้ศึกษาไปจึงได้พบว่า “พระพุทธเจ้าห้ามไม่ให้ฟังคำสาวก” (Buddhawajana F ออนไลน์, 2561) และเมื่อศึกษามาเรื่อยๆ จึงเริ่มเห็นตรรกะเชื่อมโยงว่าทำไมพระศาสดาห้ามไม่ให้ฟังคำสาวก (ชวนกันฟังพุทธวจน Do Not Be The Last Man ออนไลน์, 2564)

ต่อมา ภายหลังพระคิกฤทธิ เจ้าอาวาสวัดนาป่าพงได้นำพาพระภิกษุภายในวัด ศึกษา คำสอนในส่วนที่ (เชื่อและเข้าใจว่า) เป็นพระพุทธรูปที่ออกมาจากพุทธโอษฐ์ล้วนๆ (พุทธวจน บล็อกสเปด ออนไลน์, 2564) และยังได้เผยแพร่หลักการและแนวคำสอนที่ชื่อว่า “พุทธวจนะ” นี้ออกมาด้วย เมื่อหลักการนี้ได้ถูกเผยแพร่ออกมาแล้ว จึงได้มีอุบาสกอุบาสิกาผู้ที่เข้ามาศรัทธา เลื่อมใสเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยเหตุนี้หลักคำสอนที่ชื่อว่า “พุทธวจนะ” จึงได้กระจายไป ด้วยสื่อต่างๆ และด้วยการถ่ายทอดบอกต่อ จนหลักการนี้ได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไป ต่อมา ได้มีการจัดตั้งพุทธวจนสถาบันหลายแห่งทั่วประเทศและในต่างประเทศ นอกจากงานเผยแผ่คำสอนแล้ว พระคิกฤทธิและคณะยังได้นำคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ และ พระไตรปิฎกแปลภาษาไทยฉบับหลวง มาเป็นต้นฉบับเพื่อคัดลอกและจัดทำเป็นพุทธวจนปิฎก ซึ่งพุทธวจนปิฎกนี้ได้ตัดคำสอนในส่วนที่ (เชื่อและเข้าใจว่า) ไม่ใช่พระพุทธรูปออกไป ซึ่งคำสอน ในส่วนที่ถูกตัดออกไปนั้น คือ พระอภิธรรมปิฎก 12 เล่ม คัมภีร์ปริวาร (พระวินัยปิฎกเล่มที่ 8) (พุทธวจน คำสอนจากพระโอษฐ์ ออนไลน์, 2561) และคำสอนที่มีอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ไม่ได้ขึ้นต้นด้วยคำว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดูก่อนอานนท์ เป็นต้น (Buddhawajana F ออนไลน์, 2561) รวมทั้งมีการตัดคัมภีร์อรรถกถาทิ้งไปอีกด้วย โดยให้เหตุผลว่า “คัมภีร์อรรถกถาจะเป็นเหตุให้คณะสงฆ์เกิดความแตกแยกกัน” (Sodaban Buddhist ออนไลน์, 2561) ทั้งยังได้กล่าวอีกว่า “พุทธวจนปิฎกนี้จะมาแทนที่คัมภีร์พระไตรปิฎกที่มีอยู่ทั่วโลก” (Jaima Mama ออนไลน์, 2561) และด้วยเหตุการณ์ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น การเผยแพร่หลักการและ แนวทางการปฏิบัติเช่นนี้ จึงเป็นเหตุให้การเผยแผ่คำสอนของพระคิกฤตินั้นได้ส่งผลกระทบ ต่อพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นหลักการดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยตรง

โดยในประเด็นนี้ เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูล การเผยแผ่คำสอนของพระคิกฤติ ที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย ซึ่งได้แยกออกเป็น 4 ประเด็นใหญ่ คือ 1. การเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อพระวินัย 2. การเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อพระสูตร 3. การเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อพระอภิธรรม และ 4. การเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อคัมภีร์อรรถกถา ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าของผู้วิจัย พบว่า การเผยแผ่คำสอนของพระคิกฤติที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัยมีหลายประเด็นด้วยกัน ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องคัดเลือกมาเฉพาะในบางประเด็นเท่านั้น โดยมีดังต่อไปนี้

1) การเผยแพร่คำสอนที่มีผลกระทบต่อพระวินัย 3 ประเด็น คือ

1.1 การยกสิกขาบทภิกขุปาติโมกข์จำนวน 150 ข้อขึ้นสวดทุกกึ่งเดือน ในประเด็นนี้ เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการเผยแพร่เรื่องการยกสิกขาบทภิกขุปาติโมกข์จำนวน 150 ข้อขึ้นสวดทุกกึ่งเดือน ซึ่งได้ยกมา 3 คลิปการบรรยาย ดังนี้ (1) ศีลของพระมีกี่ข้อ (Uncle Moo Buddhawajana ออนไลน์, 2561) (2) พุทธวจน บรรยายธรรม ณ สภาวิทยาลัย วันที่ 26 ก.ค. 2552 (พุทธวจน คำสอนจากพระโอษฐ์ ออนไลน์, 2561) (3) พุทธวจน faq สิกขาบท 227 ข้อ มาจากไหน, ศีลของพระมีกี่ข้อ, เพิกถอนสิกขาบทได้หรือไม่_3 (Buddhawajana F ออนไลน์, 2564)

1.2 พระพุทธบัญญัติให้ภิกษุฉันอาหารวันละมื้อเดียว ในประเด็นนี้ เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการเผยแพร่เรื่องพระพุทธบัญญัติให้ภิกษุฉันอาหารวันละมื้อเดียว ซึ่งได้ยกมา 3 คลิปการบรรยาย ดังนี้ (1) ภิกษุเป็นผู้ฉันมื้อเดียว (Uncle Moo Buddhawajana ออนไลน์, 2561) (2) พุทธวจน-เรื่องการฉันอาหาร การสละอาหาร (ศากยบุตร โอธอนเกิดโดยธรรม ออนไลน์, 2564) (3) พุทธวจน faq พระภิกษุฉันอาหารวันละกี่มื้อ (Buddhawajana F ออนไลน์, 2564)

1.3 การอุปสมบทสตรีเป็นภิกษุณีเถรวาทในปัจจุบัน ในประเด็นนี้ เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการเผยแพร่เรื่องการอุปสมบทสตรีเป็นภิกษุณีเถรวาทในปัจจุบัน ซึ่งได้ยกมา 3 คลิปการบรรยาย ดังนี้ (1) พุทธวจน faq ภิกษุณี มีในพุทธวจน หรือไม่_1 (Buddhawajana F ออนไลน์, 2561) (2) ภิกษุณีมีได้หรือไม่ (Buddhawajana Bn.312 Fanta Chaleeporn ออนไลน์, 2561) (3) พุทธวจน-ภิกษุณีสามารถบวชได้หรือไม่? (ศากยบุตร โอธอนเกิดโดยธรรม ออนไลน์, 2564)

2) การเผยแพร่คำสอนที่มีผลกระทบต่อพระสูตร 2 ประเด็น คือ

2.1 บุคคลผู้ใกล้เสียชีวิตอินทรีจะแก่กล้า ในประเด็นนี้ เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการเผยแพร่เรื่องบุคคลผู้ใกล้เสียชีวิตอินทรีจะแก่กล้า ซึ่งได้ยกมา 3 คลิปการบรรยาย ดังนี้ (1) 1-4-56 ตรงไปตรงมา (DNNTAILAND, 1-4-56 ตรงไปตรงมา ออนไลน์, 2561) (2) การได้ฟังธรรมก่อนทำกาละ (พุทธวจนทีวี ออนไลน์, 2564) (3) *@แชร์ประสบการณ์-การตอบ

แทนคุณมารดาอย่างสูงสุด ได้นำพุทธวจนให้ท่านฟังก่อนสิ้นชีวิต (ศากยบุตร โอรัสอันเกิดโดยธรรม ออนไลน์, 2564)

2.2 การพยากรณ์มรรคผลและคติที่ไปผู้เสียชีวิต ในประเด็นนี้ เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการเผยแผ่เรื่องการพยากรณ์มรรคผลและคติที่ไปผู้เสียชีวิต ซึ่งได้ยกมา 3 คลิปการบรรยาย ดังนี้ (1) *ให้แม่ภรรยาฟังอานาปานสติ เมื่อทำกาละ อินทริย์ผ่องใสยิ่งนัก ตรงตามคำพระศาสดา(ผู้คณูณะสูตร) (ศากยบุตร โอรัสอันเกิดโดยธรรม ออนไลน์, 2564) (2) พระอาจารย์ศิกฤทธิ์ โสทธิโณ สนทนาธรรม ณ บ้านสุขพันธ์โพธาราม จ.ราชบุรี วันที่ 9 พ.ย. 60 HD 1080p (nirdukkha ออนไลน์, 2561) (3) *อนุสาสนีปาฏิหาริย์_ ฟังพุทธวจนจากยูทูบ เมื่อทำกาละ (ตาย) 3 วันผิวยังผ่อง ตัวนิ่ม ไม่มีกลิ่น (ศากยบุตร โอรัสอันเกิดโดยธรรม ออนไลน์, 2564)

3) การเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อพระสูตรพระอภิธรรม 2 ประเด็น คือ

3.1 พระอภิธรรมเป็นคำสอนของพระสาวกที่แต่งขึ้นมาใหม่ ในประเด็นนี้ เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการเผยแผ่เรื่องพระอภิธรรมเป็นคำสอนของพระสาวกที่แต่งขึ้นมาใหม่ ซึ่งได้ยกมา 3 คลิปการบรรยาย ดังนี้ (1) อภิธรรม (Buddhakoss ออนไลน์, 2561) (2) พุทธวจน-อภิธรรมคืออะไร?ตามบัญญัติพระศาสดา #1 (ศากยบุตร โอรัสอันเกิดโดยธรรม ออนไลน์, 2561) (3) อภิธรรมตามบัญญัติพระศาสดาคืออย่างไร? (ศากยบุตร โอรัสอันเกิดโดยธรรม ออนไลน์, 2561)

3.2 สภาพของนิพพานหลังพระอรหันต์ดับขันธ ในประเด็นนี้ เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการเผยแผ่เรื่องสภาพอนุภาติเสสนิพพานหลังการดับขันธของพระอรหันต์ ซึ่งได้ยกมา 3 คลิปการบรรยาย ดังนี้ (1) #Buddhawajana 15 สัตตานิพพาน สังขตะ อสังขตะ ขันธ 5 (Rosesirin Media ออนไลน์, 2564) (2) พุทธวจน*นิพพานคือช่องว่างในที่คับแคบ* (ศากยบุตร โอรัสอันเกิดโดยธรรม ออนไลน์, 2561) (3) #Buddhawajana 14 พุทธวจนเจาะลึกเรื่องพระอรหันต์ เรื่องสัตตานิพ (Rosesirin Media ออนไลน์, 2564)

4) การเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อคัมภีร์อรรถกถา 1 ประเด็น

การตัดคัมภีร์อรรถกถาทิ้งเพราะเป็นคำอธิบายของพระสาวกที่ขัดแย้งกับพระพุทธพจน์ ในประเด็นนี้ เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการเผยแผ่เรื่องตัดคัมภีร์อรรถกถาทิ้งเพราะเป็น

คำอธิบายของพระสาวกที่ขัดแย้งกับพระพุทธพจน์ ซึ่งได้ยกมา 3 คลิปการบรรยาย ดังนี้ (1) อรรถกถาเหตุผิดเพี้ยนของคำสอนศาสนา (Uncle Moo Buddhawajana ออนไลน์, 2561) (2) พระอาจารย์ศิกฤทธิ-มศว.ประสานมิตร-ศิลาของพระ (nirdukkha ออนไลน์, 2651) (3) พุทธวจน faq โทษของการแต่งคำของพระพุทธเจ้าขึ้นใหม่คือ นรกหนึ่งกัป (Buddhawajana F ออนไลน์, 2563)

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้นำคลิปการบรรยายที่ได้มาเป็นหลักฐานในแต่ละประเด็น ซึ่งมีทั้งหมด 8 ประเด็นด้วยกัน มาคัดลอกเนื้อความการบรรยายธรรมออกเป็นข้อความ แล้วนำมาสรุปเป็นประเด็นการบรรยายออกเป็นข้อๆ โดยจะนำประเด็นที่ได้สรุปเหล่านี้ ไปวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบและวินิจฉัยต่อไป

3. ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า

ในวัตถุประสงค์การวิจัยข้อนี้ เป็นการนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับรวบรวมไว้ในผลการศึกษา ค้นคว้าตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ซึ่งเป็นหลักฐานการบรรยายของพระศิกฤทธิ โสติณโณ ที่มี ความเกี่ยวข้องกับประเด็นการเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย โดยเป็นข้อมูลที่ได้จากการถอดคลิปหลักฐานการบรรยายออกเป็นข้อความ แล้วได้สรุปประเด็นจากข้อมูลที่ได้รับรวบรวมไว้ในแต่ละประเด็นออกเป็นข้อๆ และได้นำข้อมูลที่ได้สรุปไว้แล้วนี้ มาใช้ในการ วิเคราะห์และวินิจฉัย ซึ่งมีทั้งหมด 4 ประเด็นหลัก คือ 1) วิเคราะห์ประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบต่อพระวินัย 2) วิเคราะห์ประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบต่อพระสูตร 3) วิเคราะห์ ประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบต่อพระอภิธรรม และ 4) วิเคราะห์ประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบ ต่อคัมภีร์อรรถกถา

ใน 4 ประเด็นหลักข้างต้น ในแต่ละประเด็นยังได้แยกประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบกับ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม และคัมภีร์อรรถกถา โดยนำมาวิเคราะห์รวมทั้งหมด 8 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบต่อพระวินัย มี 3 ประเด็น คือ 1) วิเคราะห์ จำนวนสิกขาบทภิกขุปาติโมกข์ที่ภิกษุต้องยกขึ้นสวดทุกกึ่งเดือน 2) วิเคราะห์จำนวนครั้งในการ ฉันทาอาหารของภิกษุต่อวัน 3) วิเคราะห์การอุปสมบทสตรีเป็นภิกษุณีเถรวาทในปัจจุบัน

2. วิเคราะห์ประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบต่อพระสูตร มี 2 ประเด็น คือ 1) วิเคราะห์บุคคลผู้ใกล้เสียชีวิตอินทรีย์จะแก่กล้า 2) วิเคราะห์การพยากรณ์มรรคผลและคติที่ไปสู่เสียชีวิต

3. วิเคราะห์ประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบต่อพระอภิธรรม มี 2 ประเด็น คือ 1) วิเคราะห์พระอภิธรรมไม่ใช่พระพุทธรูป 2) วิเคราะห์สภาพอนุปาติเสสนิพพานหลังการดับขันธของพระอรหันต์

4. วิเคราะห์ประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบต่อคัมภีร์อรรถกถา มี 1 ประเด็น คือ 1) วิเคราะห์คัมภีร์อรรถกถาสมควรตัดทิ้งเพราะขัดแย้งกับพระพุทธรูป ซึ่งในการวิเคราะห์ประเด็นคำสอนทั้ง 8 ประเด็น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยใช้หลักฐานจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา รวมทั้งคัมภีร์และตำราอื่นๆ เป็นต้น มาเพื่อวิเคราะห์ในแต่ละประเด็น และได้สรุปเนื้อความทั้งหมดในประเด็นที่ทำการวิเคราะห์ แล้ววินิจฉัยในแต่ละประเด็น

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ทั้ง 8 ประเด็นหลัก มีดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์การเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อพระวินัยมี 3 ประเด็น คือ

1) วิเคราะห์จำนวนสิกขาบทภิกษุปาติโมกข์ที่ภิกษุต้องยกขึ้นสวดทุกกึ่งเดือน ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นวิเคราะห์เป็น 2 ประเด็น คือ (1) ภิกษุต้องยกภิกษุปาติโมกข์ขึ้นสู่อุทเทสทุกกึ่งเดือน จำนวน 150 ข้อ (2) ภิกษุต้องยกภิกษุปาติโมกข์ขึ้นสู่อุทเทสทุกกึ่งเดือน จำนวน 227 ข้อ ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า ภิกษุต้องยกภิกษุปาติโมกข์ขึ้นสวด 227 ข้อทุกกึ่งเดือน

2) วิเคราะห์จำนวนครั้งในการฉันอาหารของภิกษุต่อวัน ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นวิเคราะห์เป็น 4 ประเด็น คือ (1) ฉันมือเดียว คือ การฉันอาหารเพียงครั้งเดียวต่อวัน (2) ภิกษูกำลังฉันอาหารอยู่แล้วลุกขึ้นจากอาสนะถือเป็นการห้ามภิกษุ จะฉันอาหารตรานั้นอีกไม่ได้ ถ้าฉันอาหารอีกจะต้องอาบัติปาจิตตีย์ (3) อาหารเดน คือ อาหารที่ภิกษุรูปอื่นฉันเหลือแล้วเอาอาหารส่วนที่เหลือนั้นมาให้เรา (4) การฉันอาหารครั้งเดียวต่อวัน ไม่ใช่แค่ธุดงค์วัตร แต่เป็นโดยศีลด้วย ผลการวิเคราะห์ พบว่า ในช่วงเวลาตั้งแต่อรุณขึ้นไปจนถึงเที่ยงวัน ภิกษุจะฉันอาหารกี่ครั้งก็ได้ แต่สำหรับภิกษุผู้ที่สมทานโอกาสนั่งธุดงค์จะฉันอาหารได้เพียงครั้งเดียว

3) วิเคราะห์การอุปสมบทสตรีเป็นภิกษุณีเถรวาทในปัจจุบัน ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นวิเคราะห์เป็น 2 ประเด็น คือ (1) ในปัจจุบันสตรีไม่สามารถอุปสมบทเป็นภิกษุณีเถรวาท

ได้ (2) ในปัจจุบันสตรีสามารถอุปสมบทเป็นภิกษุณีเถรวาทได้ ผลการวิเคราะห์ พบว่า ในปัจจุบันสตรีไม่สามารถอุปสมบทเป็นภิกษุณีเถรวาทได้

2. วิเคราะห์การเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อพระสูตร มี 2 ประเด็น คือ

1) วิเคราะห์บุคคลผู้ใกล้ชิดชีวิตอินทรีจะแก่กล้า ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นวิเคราะห์เป็น 2 ประเด็น คือ (1) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าผู้ใกล้ชิดชีวิตอินทรีจะแก่กล้า (2) พระคฤหัสถ์มีอินทรียปโรปรียัตตญาณ ผลการวิเคราะห์ พบว่า พระพุทธเจ้าไม่เคยตรัสว่าผู้ใกล้ชิดชีวิตอินทรีจะแก่กล้า

2) วิเคราะห์การพยากรณ์มรรคผลและคติที่ไปสู่ชีวิต ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นวิเคราะห์เป็น 5 ประเด็น คือ (1) พระคฤหัสถ์เป็นพระอริยบุคคล (2) พระคฤหัสถ์มีจุตูปปาตญาณ (3) พระคฤหัสถ์สำคัญตนผิดว่าได้บรรลุสัทธรรม (4) พระคฤหัสถ์กล่าวดูพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและกล่าวมุสาวาท (5) พระคฤหัสถ์กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมอันเป็นคุณวิเศษที่ไม่มีในตน ผลการวิเคราะห์ พบว่า การพยากรณ์มรรคผลและคติที่ไปสู่ชีวิตเป็นการกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมอันเป็นคุณวิเศษที่ไม่มีในตน

3. วิเคราะห์การเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อพระอภิธรรมมี 2 ประเด็น คือ

1) วิเคราะห์พระอภิธรรมไม่ใช่พระพุทธพจน์ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นวิเคราะห์เป็น 2 ประเด็น คือ (1) พระอภิธรรมเป็นคำสอนของพระสัพพัญญูพุทธเจ้า (2) พระอภิธรรมเป็นคำสอนที่แต่งขึ้นใหม่โดยสาวก ผลการวิเคราะห์ พบว่า พระอภิธรรมเป็นพระพุทธพจน์

2) วิเคราะห์สภาพอนุปาติเสสนิพพานหลังการดับขั้นของพระอรหันต์ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นวิเคราะห์เป็น 3 ประเด็น คือ (1) อนุปาติเสสนิพพานมีสภาพเป็นอิตตา (ตัวตน) (2) อนุปาติเสสนิพพานมีสภาพเป็นอุจเฉท (ขาดสูญ) (3) อนุปาติเสสนิพพานมีสภาพดับขั้น 5 ผลการวิเคราะห์ พบว่า อนุปาติเสสนิพพานหลังพระอรหันต์สิ้นชีวิตมีสภาพดับขั้นทั้ง 5

4. วิเคราะห์การเผยแผ่คำสอนที่มีผลกระทบต่อคัมภีร์อรรถกถามี 1 ประเด็น คือ

วิเคราะห์คัมภีร์อรรถกถาสมควรตัดทิ้งเพราะขัดแย้งกับพระพุทธพจน์ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นวิเคราะห์เป็น 2 ประเด็น คือ (1) คัมภีร์อรรถกถาไม่สมควรตัดทิ้งเพราะเป็น

คำอธิบายขยายความพระพุทฺทพจน์ (2) คัมภีร์อรรถกถาสมควรตัดทิ้งเพราะขัดแย้งกับพระพุทฺทพจน์ ผลการวิเคราะห์ พบว่า คัมภีร์อรรถกถาไม่สมควรตัดทิ้งเพราะเป็นคำอธิบายพระพุทฺทพจน์

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยการเผยแพร่คำสอนของพระคิกฤทธิ โสติณโล ที่มีผลกระทบ ต่อพระธรรมวินัย ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่เป็นตาราง โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลจากการศึกษาวิเคราะห์

ลำดับ	ประเด็นที่นำมา ศึกษาวิเคราะห์	การเผยแพร่คำ สอนของพระคิก ฤทธิ	ผลจากการ วิเคราะห์	ข้อสังเกตและเหตุผลที่ สนับสนุนผลการวิจัย
1	จำนวนสิกขาบท ภิกษุปาติโมกข์ที่ ต้องสวดทุกกึ่ง เดือน	สิกขาบท 150 ถ้วน	227 ข้อ	1. พุทธบัญญัติให้ยกลสิกขาบท 150 กว่า ขึ้นสวด เป็นช่วงที่พระพุทธเจ้ายังมีพระ ชนม์อยู่ 2. สิกขาบท 150 กว่านี้ ไม่ได้ระบุว่ามี สิกขาบทใดบ้าง 3. ในวินัยปิฎกเล่ม 1 และ 2 ให้ยกล สิกขาบท 220 พร้อมอธิกรณสมณะ 7 ขึ้นสวด 4. มีการยกสิกขาบท 220 และอธิกรณ สมณะ 7 ขึ้นสู่การสังคายนา
2	จำนวนครั้งใน การฉันอาหาร ของภิกษุต่อวัน	1 ครั้งต่อวัน	ไม่จำกัด จำนวนครั้งต่อ วัน ยกเว้น สมာทาน เอกาสนิกังค ฤตงค์	1. มีรับสั่งงดการฉันในช่วงวิกาลกลางวัน และกลางคืน ให้ฉันในช่วงอรุณขึ้นไป จนถึงเที่ยง 2. ในภททาสสูตร อนุญาตให้ฉันได้ มากกว่า 1 ครั้ง อรรถกถา ระบุว่า ฉัน จำนวน 10 ครั้ง ภายในอรุณขึ้นถึงเที่ยง ก็ชื่อว่า ฉันมือเดียว 3. แม้จะห้ามภัดแล้ว แต่ถ้าฉันอาหารที่เป็นเดนก็สามารถฉันได้อีกโดยไม่มี อาบัติใด ๆ

				4. ผู้สมาทานเอกาสนิกังครุดงค์ฉัน อาหารได้ครั้งเดียวเท่านั้น ลูกแล้วไม่ฉัน อีกในวันนั้น
3	การบวชภิกษุณี เถรวาท	สามารถบวชได้	ไม่สามารถ บวชได้	1. เมื่อรับสั่งให้ภิกษุณีบวชด้วยญัตติ จตุตถกรรมวาจาในสงฆ์ 2 ฝ่ายแล้ว การ บวชภิกษุณีด้วยไตรสรณคมน์ถูกนำไปใช้ บวชสามเณรีแทน และไม่มีภิกษุรูปใดใช้ ไตรสรณคมน์บวชภิกษุณีอีกเลย 2. มีการส่งภิกษุณีไปเผยแผ่ศาสนาที่ ลังกาทีเดียว ภายหลังพุทธศาสนาใน มคธถูกทำลาย ต่อมา พ.ศ. 500 เป็นต้น ไป ตอนเหนือของชมพูทวีปเจริญไปด้วย อารยวิเวกและมหายาน ส่วนเถรวาท เจริญแถบตอนใต้ไปจนถึงศรีลังกา ช่วง พ.ศ. 1600-1700 วงศ์ภิกษุณีเถรวาทได้ สูญสิ้นจากศรีลังกา 3. การฟื้นฟูพุทธศาสนาในศรีลังกาไม่ ระบุงการบวชภิกษุณีหรือสามเณรีเลย
4	ผู้ใกล้เสียชีวิต อินทรีจะแก่ง กล้า	อินทรีจะแก่ง กล้า	ไม่มีพุทธดำรัส ในเรื่องนี้	1. ถ้าเว้นขาดจากวินัยของพระพุทธเจ้า แล้วอินทรีทั้ง 5 เกิดขึ้นเองไม่ได้ 2. การทำอินทรี 5 ให้เจริญมี 10 อย่าง 3. อินทรี 5 เมื่อเจริญให้มากจึงจะละ สังโยชน์ได้ พระพุทธเจ้าผู้เดียวที่จะรู้ ความแก่งอ่อนของอินทรีในแต่ละบุคคล 4. ไม่มีพุทธดำรัสเรื่องอินทรีแก่งกล้าใน เวลาใกล้เสียชีวิต
5	พยากรณ์มรรค ผลและคติที่ไป ผู้เสียชีวิต	ฟังเสียงอ่านพระ สูตรแล้วตายตัว เหลือเป็นพระ อนาคามี	การพยากรณ์ มรรคผลและ คติที่ไป ผู้เสียชีวิตเป็น การอวดอุตริ มนุสธรรม	1. มีพุทธบัญญัติห้ามภิกษุบอกคุณวิเศษ แก่ผู้ไม่ใช่ภิกษุภิกษุณี 2. อริยบุคคลยอมสละชีวิตแต่ไม่ยอม ล่วงสิกขาบท 3. มีรับสั่งให้ภิกษุสาวกพยากรณ์ตนเอง เว้นการพยากรณ์ผู้อื่น 4. ผู้รู้จัดและอุบัตินี้จะต้องเป็นผู้มีวิชา 3 5. พระพุทธเจ้าเท่านั้นจึงจะพยากรณ์

				ผู้อื่นได้ 6. ด้วยพุทธานุญาจึงจะสามารถรู้ได้ว่า ผู้ใดบรรลุธรรมหรือไม่บรรลุ ญาณนี้มีเฉพาะในพระพุทเจ้าเท่านั้น
6	อภิธรรมไม่ใช่ พุทธพจน์	เป็นคำสอนที่แต่งขึ้นใหม่โดยสาวก	เป็นพระพุทพจน์	1. หลังตรัสรู้ 4 สัปดาห์ได้พิจารณาอภิธรรม 2. พระพุทเจ้าแสดงธรรมโปรดพุทธมารดาและเหล่าเทพยดา แล้วนำอภิธรรมที่แสดงมาแสดงให้พระสารีบุตรฟังอีกทอดหนึ่ง 3. ในคัมภีร์ กล่าวว่า อภิธรรมเป็นวิสัยของพระพุทเจ้าเท่านั้น 4. ในสมัยพุทธกาลมีการศึกษาอภิธรรม พระสูตร พระวินัย 5. อภิธรรมได้รับการสังคายนาแล้วนำมาเผยแผ่ที่แผ่นดินลังกา
7	สภาพของอนุปาติ-เสสนิพพาน	มีสภาพเป็นอัตตา (ตัวตน)	มีสภาพดับขันธทั้ง 5	1. พระพุทเจ้าปฏิเสธความเป็นตัวตน 2. พระพุทเจ้าปฏิเสธความขาดสูญ 3. เมื่อสิ้นเชื้อคือตัณหา หลังดับขันธ 5 จะไม่มีตัณหาชักนำให้เกิดปฏิสนธิจิตอีก 4. อุปมาการดับขันธ 5 ของพระอรหันต์ว่าเหมือนไฟที่สิ้นเชื้อ จึงดับไปฉะนั้น
8	ตัดคัมภีร์อรรถกถาทั้ง	เป็นคำสาวกและขัดแย้งกับพระพุทพจน์	เป็นคำอธิบายขยายความพระพุทพจน์	1. สมัยพุทธกาลอรรถกถามี 2 แบบ 2. สาวกถือเอาอรรถกถาของพระพุทเจ้าเป็นต้นแบบในการอธิบาย 3. เวลาแสดงธรรมมีรับสั่งให้สาวกแสดงธรรมพร้อมอรรถกถา 4. รับสั่งให้ภิกษุเรียนอรรถกถาจากอุปัชฌาย์อาจารย์ 5. การทำลายอรรถกถาเป็นการทำให้สงฆ์แตกแยก และทำให้ลัทธิธรรมเสื่อมสูญ ส่วนการสืบทอดอรรถกถาชื่อว่าดำรงลัทธิธรรมไว้

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ในข้อที่ 1 2 4 5 6 7 และ 8 พระคิฤติได้เผยแผ่คำสอน คัดค้านกับพระพุทธพจน์ เพราะการวิเคราะห์ข้อมูลได้อาศัยหลักฐานจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นหลัก ส่วนในข้อที่ 3 ช่วงที่พระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์ชีพอยู่ วงศ์แห่งภิกษุณีก็ยังคงปรากฏอยู่ ต่อมา หลังพุทธปรินิพพานล่วงมาพันกว่าปี วงศ์แห่งภิกษุณีก็ได้เสื่อมสูญสิ้นลงไป

บทสรุป

พระพุทธเจ้าจะใช้วิธีในการสั่งสอนแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันออกไป แม้จะใช้หลักธรรมเดียวกัน แต่เมื่อต่างบุคคลก็มีการปรับวิธีแสดงธรรมให้เหมาะสม และแสดงธรรมตามระดับความสามารถในการเรียนรู้ของผู้ฟัง แสดงไปตามระดับของเนื้อหา รวมทั้งใช้ภาษาที่สุภาพ ไม่มุงยักตบถมิน และไม่แสดงธรรมกระทบผู้อื่นหรือเสียดสีใครๆ

ส่วนในกรณีพระคิฤติ โสติถิล ได้ศึกษาและเผยแผ่คำสอนในส่วนที่เชื่อและเข้าใจว่าเป็นพุทธวจนะล้วน โดยได้ตัดคำสอนส่วนที่เข้าใจว่าไม่ใช่พุทธวจนะออกไป ซึ่งประเด็นคำสอนที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัยที่ได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ มีดังนี้ พระวินัย 3 ประเด็น คือ 1. การสวดภิกขุปาติโมกข์ 150 ข้อ 2. พระพุทธบัญญัติให้ภิกษุฉันอาหารมือเดียว 3. การบวชสตรีเป็นภิกษุณี พระสูตร 2 ประเด็น คือ 1. ผู้ใกล้เสียชีวิตอินทรีจะแก่งล่า 2. การพยากรณ์มรรคผลและคติที่ไปสู่ชีวิต พระอภิธรรม 2 ประเด็น คือ 1. พระอภิธรรมไม่ใช่พระพุทธพจน์ 2. สภาพนิพพานหลังพระอรหันต์ดับขันธ และคัมภีร์อรรถกถา 1 ประเด็น คือ การตัดคัมภีร์อรรถกถาทิ้งเพราะขัดแย้งกับพระพุทธพจน์ โดยในประเด็นทั้ง 8 ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ใช้หลักฐานจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นต้น ในการวิเคราะห์และวินิจฉัยข้อมูลการวิจัยซึ่งอยู่ในผลของการวิจัยทั้งหมดได้อยู่ในข้อที่ 3 ดังที่กล่าวมาแล้ว

ข้อเสนอแนะ

เนื่องมาจากผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่คำสอนของพระ สงฆ์ไทยที่ผลกระทบต่อพระธรรมวินัย: ศึกษาเฉพาะกรณีพระคิฤติ โสติถิล” การศึกษาค้นคว้าข้อมูลการวิจัยในเรื่องนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพียงในแง่มุมหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอาจจะยังไม่ครบในทุกรอบด้าน และจากการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยเรื่องนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้

มองเห็นแง่มุมที่จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าในการทำงานวิจัยเพิ่มเติมยิ่งขึ้นไปอีก โดยผู้วิจัยใครจะขอเสนอแนะแนวทางในการศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อจากงานวิจัยเรื่องนี้กันไป ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์การเผยแพร่คำสอนของพระสงฆ์ไทยที่มีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย: ศึกษาเฉพาะกรณี (ภิกษุรูปอื่นๆ วัดหรือสำนักต่างๆ)
2. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและวิธีศึกษาการตีความพระธรรมวินัยในคัมภีร์พระไตรปิฎก
3. ศึกษาวิเคราะห์บทบาทในการรักษาพระธรรมวินัยขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีมหาเถรสมาคม

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2540). *พระพุทธศาสนาในเอเชีย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.

_____. (2556). *กรณีธรรมกาย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.

_____. (2556). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.

จักขุมา ผัสสะ. (2560). *พุทธวจน คืออะไร ทำไมต้องพุทธวจน*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 กันยายน 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=lEztthH6N3E>.

ชวนกันฟังพุทธวจน Do Not Be The Last Man. (2564). *ชีวประวัติพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล วัดนาป่าพง I พุทธวจน*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 ตุลาคม 2564 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=kajKaBaznVvk>.

- บ้านบุหลัน BN: 698. (2560). ที่มาของหนังสือพุทธวจน-ปิฎก. สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 กันยายน 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=MoBa5O0UbZ0>.
- พุทธวจน คำสอนจากพระโอษฐ์. (2561). พุทธวจน บรรยายธรรม ณ สภาวิทยาลัย วันที่ 26 ก.ค. 2552. สืบค้นข้อมูลเมื่อ วันที่ 26 มีนาคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=02Rf2rzujBY&feature=youtu.be>
- พุทธวจนทีวี. (2564). การได้ฟังธรรมก่อนทำกาละ. สืบค้นเมื่อ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=VbM5CYQQBac>
- พุทธวจนบล็อก. (2564). ประวัติพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตถิผโล. สืบค้นเมื่อ วันที่ 29 กันยายน 2564 จาก http://buddhawajana.blogspot.com/p/blog-page_12.html.
- รัตน์ 5 พุทธวจน. (2560). สกทาคามี เกิดเป็นเทวดาคราวเดียว. สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 กันยายน 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=IhR5IP-qKrw>
- ศากยบุตร โอธสอันเกิดโดยธรรม. (2564). พุทธวจน-เหตุผลว่าทำไมต้องฟังแต่คำตถาคตเท่านั้น. สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 กันยายน 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=e3scM8flbKQ>.
- สมาชิกหมายเลข 6866816. (2565). เผยหลักฐาน ! ที่แท้..สมมุติภิกขุคึกฤทธิ์ไม่ได้บวชวัดบุญญาวาส แต่กลับประกาศว่าบวชที่วัดนั้น. สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 เมษายน 2565 จาก <https://pantip.com/topic/41272097>
- ariya yano. (2560). โดน!!!!!! พระเรียน นักรธรรม-บาลี ปริญา วิจารณ์ภภาพระคึกฤทธิ์. สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 กันยายน 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=PDAXItCQD5o>
- Buddhakoss. (2561). อภิธรรม. สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 สิงหาคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=s38MHLcVGi8>
- Buddhawajana Bn.312 Fanta Chaleeporn. (2561). ภิกขุณีนีมีได้หรือไม่. สืบค้นเมื่อ วันที่ 8 สิงหาคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=OalVURLTayo&list=PLec7p2FnU5r8EAbg37pJdRj0o5PgSq>

198 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

- Buddhawajana F. (2563). พุทธวจน *faq* โทษของการแต่งคำของพระพุทธเจ้าขึ้นใหม่คือน ร ก ห นึ่ง กั ป . สืบค้นเมื่อ วันที่ 31 ธันวาคม 2563 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=QR2RklxHUMA>
- Buddhawajana F. (2564). พุทธวจน *faq* พระภิกษุฉันอาหารวันละกี่มื้อ. สืบค้นเมื่อ วันที่ 22 มกราคม 2564 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=oVP-SgeX-oE>
- Buddhawajana F. (2561). พุทธวจน *faq* ภิกษุณี มีในพุทธวจน หรือไม่_1. สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=1tlkeLmyjp8>
- DNNTHAILAND. (2561). 1-4-56 ตรงไปตรงมา. สืบค้นเมื่อ วันที่ 13 ตุลาคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=QjrmEhMVON4>
- Jaima Mama. (2560). คีตกพุทธวจนปิฎก. สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 กันยายน 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=zpP-r50n97E>
- Nanaly Chana. (2560). โขดaban จิบเหล้า. สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 กันยายน 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=RbkjuL6gJlk>
- nirdukkha. (2561). พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตถิผโล_สนทนาธรรม ณ บ้านสุขพันธ์โพธาราม จ.ราชบุรี วันที่ 9 พ.ย. 60 HD 1080p. สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 กรกฎาคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=scsjh5Zdf9k>
- Rattanan Rodthong. (2560). ศพที่ได้ฟังพุทธวจนก่อนตายจะมีสีขมื่นและไม่เหม็นและเน่าเปื่อยเป็นลักษณะกายภาพของศพที่ละสังโยชน 5 ได้. สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 กันยายน 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=rz7L3HF7oll>
- Rosesirin Media. (2564). #Buddhawajana 14 พุทธวจน เจาะลึกเรื่องพระอรหันต์ เรื่องลัทธิ ตา นั ง . สืบค้นเมื่อ วันที่ 19 กรกฎาคม 2564 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=T6wqrOAMkDQ>
- Rosesirin Media. (2564). #Buddhawajana 15 ลัทธิตานัง นิพพาน สังขตะ อสังขตะ ชั้น 5. สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 กรกฎาคม 2564 จาก https://www.youtube.com/watch?v=_QuAA5aBVCQ

- Sodaban Buddhist. (2556). *ความเข้าใจผิดและความยึดมั่นใน “อรรคกถา”*. สืบค้นข้อมูล
เมื่อ วันที่ 9 พฤษภาคม 2556 จาก
https://www.youtube.com/watch?v=3isd_WcBOqQ.
- Thai PBS News. (2560). *เจ้าอาวาสวัดนาป่าพง ชี้แจงกรณีลศิลเหลือ 150 ข้อ*. สืบค้นเมื่อ
วันที่ 24 กันยายน 2560 จาก
https://www.youtube.com/watch?v=F_uw7bhs40E
- Uncle Moo Buddhawajana. (2561). *อรรคกถา-เหตุผิดเพี้ยนของคำสอนศาสนา*. สืบค้นเมื่อ
วันที่ 8 สิงหาคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=N-YwNKUXV-k>

เทวทัตตปัพพาชิตปัญหา: กระบวนการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล
ในมิลินทปัญหา
**Devadattapabbājitapañhā: Reasoning
Argumentative Process in Milinda Pañha**

พระมหาทรงชัย ศิริ
Phramaha Songchai Siri
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya
Corresponding author E-mail: songchaisiri2531@gmail.com

Received: January 27, 2022; **Revised:** April 25, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการโต้แย้งอย่างมีเหตุผลในเทวทัตตปัพพาชิต-ปัญหา ซึ่งเกี่ยวกับกรณีที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระเทวทัตบวช ระหว่างพระเจ้ามิลินท์กับพระนาคเสน จากการศึกษาพบว่า พระเจ้ามิลินท์ทรงไม่เห็นด้วยกับพระนาคเสนที่ประกาศว่า พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ 2 ประการคือ 1) ความเป็นพระสัมพันธัญญ์ 2) ความมีพระกรุณา ด้วยเหตุผลว่า พระพุทธองค์ทรงเปิดช่องให้พระเทวทัตเข้ามาบวชทำอนันตริยกรรม จนเป็นเหตุให้ท่านได้รับอภิสกุลวิบากอย่างหนัก ในขณะที่พระนาคเสนพยายามโต้แย้งด้วยกระบวนการ “ปฏิปุจฉาวิธี” ผ่านข้อ “อุปมาอุปไมย” เพื่อแสดงคำตอบอย่างเป็นรูปธรรม กระทั่งได้ข้อสรุปของปัญหา สาละสำคัญเชิงคุณค่าของกระบวนการโต้แย้งอย่างมีเหตุผลในเทวทัตตปัพพาชิตปัญหานี้ ทำให้เรียนรู้วิธีการตั้งคำถามและการตอบคำถามเชิง

ปฏิภาณโวหารเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง และทำให้รู้วิธีประคองตนให้อยู่ในบรรยากาศของการสนทนาเชิงโต้แย้งกันอย่างสร้างสรรค์และสันติ

คำสำคัญ: การโต้แย้ง, การใช้เหตุผล, ปฏิภาณวิธี, อุปมาอุปไมย

Abstract

In this paper, an attempt was purposely made to study Reasoning Argumentative Process in *Devadattapabbājitapañhā* done by Milinda King and Nāgasena wherein Devadatta ordination was allowed by the Buddha. In the study, it showed that Milinda King disagreed with Nāgasena's endorsement that the Buddha possesses two kinds of quality: 1) omniscience, and 2) the greatest compassion on the ground that the Buddha gave ordination to Devadatta in order to do the most serious offence and thereby bringing about him the heaviest unwholesome result. In this matter, Nāgasena, while answering the question, utilized *Pañipucchāvidhī* through *Upamā-upameyya* so as to provide the concrete answer whereby its answer could be settled up. As far as the process of reasoning is concerned in *Devadattapabbājitapañhā*, it shows the important aspects of argument to us where we can learn how put the question wisely and how to rhetorically answer the question while seeking for the fact involved. Furthermore, it also teaches us how to manage oneself in the atmosphere of debate creatively and peacefully.

Keyword: Argument, Reasoning, *Pañipucchāvidhī*, *Upamāupameyya*

บทนำ

คัมภีร์มิลินทปัญหา เป็นคัมภีร์พระพุทธศาสนา ที่แสดงถึงบทสนทนาเชิงปุจฉาวิสัชนา ระหว่างพระเจ้ามิลินท์กับพระนาคเสน โดยพระเจ้ามิลินท์ทรงเริ่มตั้งประเด็นอภิปราย ผ่าน ปัญหา-กรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ด้วยประสงค์จะรุกไล่ต้อนพระนาคเสนให้จนมุม ต่อปัญหา ที่แฝงไปด้วยปมลึกซึ้งอย่างมีนัยสำคัญ

เทวทัตตปัปพาสิตปัญหา (พระติปิฎกจูฬายเถระ, 2559) เป็นหนึ่งประเด็นปัญหาใน คัมภีร์มิลินทปัญหา ที่เกี่ยวกับเหตุผล ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระเทวทัตบวช พระเจ้ามิลินท์ปรารภถึงคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า 2 ประการ คือ 1) ความเป็นพระสัพพัญญู 2) ความ

มีพระกรุณา เพื่อจะไขข้อข้องใจว่า “พระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูและทรงมีพระกรุณาจริงหรือไม่” โดยพระเจ้านมิลินท์ได้วิพากษ์ถึงความเป็นพระสัพพัญญูของพระพุทธรูปเจ้าต่อพระนาคเสนว่า หากพระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูจริง เหตุใดจึงทรงยอมรับพระเทวทัตให้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ทั้งที่คงทรงทราบดีอยู่แล้ว พระเทวทัตจะต้องเข้ามาสร้างความเสียหายร้ายแรง เช่น ทำลายระบบการปกครองสงฆ์ หรือทำร้ายพระองค์จนท้อพระโลหิต และหากพระพุทธรูปองค์ทรงเป็นพระสัพพัญญูจริง เหตุใดจึงทรงแสดงท่าทีเลือกข้างปฏิบัติ เสมือนจงใจให้พระเทวทัตเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา จนสร้างความเสียหายขึ้นอนันตริยกรรม ส่งผลให้ตนเสวยอกุศลวิบากอย่างหนัก การกระทำเช่นนี้ จะทำให้เข้าใจได้อย่างไรว่า “พระพุทธรูปองค์ทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัตเสมอเหมือนสรรพสัตว์”

อนึ่งเทวทัตตปฺพชาติปัญหา แบ่งเป็น 3 ช่วงตอนสำคัญคือ 1) ช่วงพระเจ้านมิลินท์เป็นผู้ตั้งคำถามเชิงวิภาษวิธีถึงคุณสมบัติของพระพุทธรูปเจ้าต่อพระนาคเสน 2) ช่วงพระนาคเสนเป็นผู้ตอบและสลับตั้งคำถามด้วยปฏิปุจฉาวิธีผ่านข้ออุปมาอุปไมยต่อพระเจ้านมิลินท์ 3) ช่วงพระนาคเสนตอบปัญหาเชิงพรรณนาถึงคุณสมบัติของพระพุทธรูปเจ้า จนสามารถทำให้พระเจ้านมิลินท์ยอมรับและสิ้นสงสัย

เทวทัตตปฺพชาติปัญหา นอกจากจะเป็นประเด็นปัญหาให้ศึกษา ถึงการหาข้อยุติได้แล้วก็จริง ทว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอมุมมองผ่านทัศนะวิจารณ์ เพื่อให้ทราบถึงเหตุผลในการตั้งคำถามและการตอบคำถามเชิงปฏิภาณโวหาร ตลอดจนทักษะการโต้ตอบปัญหากรรม ที่พระเจ้านมิลินท์และพระนาคเสนต่างนำเสนอผ่านรูปแบบของตน ทำให้สามารถเรียนรู้วิธีการเปลี่ยนบทบาทจากสถานะที่เป็นผู้ตั้งคำถาม จนสามารถพลิกบทบาทกลับมาเป็นผู้ตอบคำถามได้ในบุคคลคนเดียวกันอย่างเหมาะสม ผ่านหลักคิด มุมมอง และเหตุผลที่แหลมคม ของพระเจ้านมิลินท์และพระนาคเสน ซึ่งผู้เขียนมีความเชื่อเป็นอย่างยิ่งว่า สารสำคัญที่นำเสนอผ่านเทวทัตตปฺพชาติปัญหานี้ จะสามารถสร้างกรอบแนวคิดในการโต้แย้งเชิงปุจฉาวิสัยนาได้อย่างรู้เท่าทัน ทั้งยังทำให้ทราบวิธีการประกอบตนให้อยู่ในบรรยากาศของการสนทนาเชิงโต้แย้งกันได้อย่างสร้างสรรค์และสันติ

กระบวนการโต้แย้งอย่างมีเหตุผลของพระเจ้ามิลินท์ในเทวทัตตปพาชาติปัญหา

จุดเริ่มต้นของการถกอภิปรายเทวทัตตปพาชาติปัญหานี้ เกิดมาจากข้อสงสัย 2 ประการของพระเจ้ามิลินท์ถึงกรณีที่ว่า 1) “พระพุทเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูจริงหรือไม่” คำถามนี้ เป็นคำถามสืบเนื่องจากพุทธสัพพัญญูภาวะปัญหา กล่าวคือ ปัญหาว่าด้วยความเป็นสัพพัญญูของพระพุทเจ้า (พระติปิฎกจุฬายเถระ, 2559) ที่ผู้เขียนเข้าใจว่า พระเจ้ามิลินท์ยังทรงต้องการคำตอบจากพระนาคเสนอย่างกระจ่างชัดมากยิ่งขึ้น จึงยกขึ้นมาถกอภิปรายร่วมในประเด็นใหม่ซ้ำอีก 2) “พระพุทเจ้าทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัตจริงหรือไม่” คำถามนี้นับเป็นคำถามพ่วงท้ายที่เป็นประเด็นใหม่ ผ่านการตั้งข้อสังเกตอันแยบยลของพระเจ้ามิลินท์เพื่อต้องการให้พระนาคเสนตอบคำถามให้ครอบคลุมถึงคุณสมบัติเด่นของพระพุทเจ้า 2 ด้าน คือ พระปัญญาคุณและพระกรุณาคุณ ด้วยการเริ่มตั้งประเด็นอภิปรายร่วมกันดังนี้

พระเจ้ามิลินท์: พระคุณเจ้านาคเสน ใครบวชให้พระเทวทัต

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร มหาบพิตร...พระผู้มีพระภาค ทรงโปรดให้บวช

พระเจ้ามิลินท์: พระคุณเจ้า พระเทวทัตบวชแล้ว ก็ยุยงสงฆ์ให้แตกแยกกันมิใช่หรือ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร ไซ้ พระเทวทัตบวชแล้วก็ยุยงสงฆ์ให้แตกแยกกัน...ภิกษุมัตถนอยู่ตามปกติแล้ว ร่วมสังฆาตเดียวกัน ร่วมสีมาเดียวกัน ย่อมยุยงสงฆ์ให้แตกแยกกันได้ (พระติปิฎกจุฬายเถระ, 2559)

1. ทักษะการโต้แย้งอย่างมีเหตุผลของพระเจ้ามิลินท์

จากชุดคำถามคำตอบทั้ง 2 ดังกล่าว มีความน่าสนใจตั้งแต่คำถามแรก โดยพระเจ้ามิลินท์ทรงยก “พระเทวทัต” ขึ้นเป็นบุคคลเด่น เพื่อรุกไล่พระนาคเสน ที่วิสัยทัศน์ในพุทธสัพพัญญูภาวะปัญหาก่อนหน้านี้นี้ว่า “พระพุทเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูจริง” (พระติปิฎกจุฬายเถระ, 2559) การยืนยันคำตอบดังกล่าวของพระนาคเสนนั้น ทำให้พระเจ้ามิลินท์ได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า หากพระพุทเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูจริง ก็คงทรงทราบชัดอยู่แล้วว่า พระเทวทัตเมื่อเข้ามาบวชแล้ว จะต้องทำอนันตริยกรรมร้ายแรง เช่น ทำลายระบบการปกครองสงฆ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 8 ข้อที่ 590 หน้าที่ 441, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เข้าใจได้หรือไม่ว่า พระพุทธองค์ทรงยอมรับให้เหตุการณ์ร้ายแรงเช่นนี้เกิดขึ้นแก่องค์กรสงฆ์ ซึ่งหากกล่าวกรณีนี้ผ่านมิติทางครอบครัว ประหนึ่งจะยอมรับหรือไม่ว่า

“เรากำลังเปิดโอกาสให้บุคคลผู้ไม่หวังดี เข้ามาสร้างความแตกแยกให้แก่ครอบครัวของเรา” นี้เป็นข้อห้วงถามที่พระเจ้ามีลินท์ทรงใช้กับพระนาเคน

ยังมีชุดคำถามคำตอบต่อบทสนทนาที่น่าสนใจอีกดังนี้

พระเจ้ามีลินท์: พระคุณเจ้า ผู้ยุ่งสงฆ์ให้แตกแยกกัน ย่อมได้รับผลกระทบเช่นไร

พระนาเคน: ขอถวายพระพร เขา ย่อมหมกไหม้ในนรกตลอดกับ

พระเจ้ามีลินท์: พระคุณเจ้านาคเสน พระพุทธเจ้าทรงทราบหรือไม่ว่า “พระเทวทัตบวชแล้ว จักยุ่งสงฆ์ให้แตกแยกกัน ครั้นยุ่งสงฆ์ให้แตกแยกกันแล้ว จักไหม้อยู่ในนรกตลอดกับ”

พระนาเคน: ใช่ มหาบพิตร พระตถาคตทรงทราบอยู่ (พระติปิฎกจูฬภยเถระ, 2559)

การที่พระเจ้ามีลินท์ทรงรุกไล่ต้อนพระนาเคนด้วยคำถามดังกล่าว ทำให้เข้าใจว่า พระพุทธเจ้าทรงมีญาณหยั่งรู้ล่วงหน้า ถึงสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อความมั่นคงขององค์กรสงฆ์ที่พระองค์ทรงเป็นผู้ก่อตั้งขึ้น ทั้งยังทรงรับรู้ถึงผลแห่งอกุศลกรรม ที่พระเทวทัตจะต้องไปรับ และเสวยอยู่ชั่วกับหนึ่ง ตามข้อวิสัยนาที่พระนาเคนได้กล่าวอ้าง ปราภฏการณ์นี้ ยิ่งทำให้พระเจ้ามีลินท์ได้โอกาสตั้งประเด็นคำถามที่แคลงใจว่า “พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูจริงๆ หรือ” เพราะหากเป็นเช่นนั้นจริง ก็เสมือนเป็นการบ่งชี้ว่า “พระพุทธองค์ทรงต้องการให้เหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นจริงๆ ทั้งยังทรงไม่มีท่าทีที่จะระงับเหตุการณ์ดังกล่าวมิให้เกิดขึ้นอีกด้วย”

อนึ่ง ในประเด็นเดียวกันดังกล่าว พระเจ้ามีลินท์อาจตั้งเป็นข้อสังเกตเพิ่มเติมอีกว่า หากพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นจริงๆ แล้วไม่สามารถยับยั้งได้ แต่เหตุใดจึงไม่ทรงหาวิธีการป้องกัน หรือแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวให้คลี่คลายลงไป ด้วยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น อาจจะทรงบัญญัติสิกขาบทล่วงหน้าก่อนเกิดสังฆเภท เพื่อป้องกันอาบัติร้ายแรงที่จะเกิดขึ้นแก่ภิกษุในอนาคต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 8 หน้าที่ 13, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรืออาจจะทรงคิดหาวิธีป้องกันอาสวัญญานิยธรรม ที่อาจสะท้อนเป็นอกุศลวิบากขั้นร้ายแรง อันส่งผลให้พระเทวทัตไปเกิดในนรกชั่วกับหนึ่งในอนาคตนั้น ให้เบาบางลงไปได้บ้าง

การที่พระเจ้ามีลินท์สามารถตั้งประเด็นคำถามได้อย่างต่อเนื่องเช่นนี้ หากพิจารณาในบริบทของการโต้แย้งกันอย่างมีเหตุผล อาจทำให้เข้าใจว่า พระนาเคนยังไม่สามารถตอบ

คำถามได้อย่างตรงไปตรงมา จนเป็นเหตุให้เหตุผลบางอย่างที่เป็นคำตอบขัดกับความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะมีกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบร่วมในการให้คำตอบของพระนาคเสนยังไม่สมบูรณ์ ดังนี้คือ

1) ข้อมูล (Data) หมายถึง ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่นำมาช่วยสนับสนุน ข้อเสนอในการเรียกร้องสนับสนุน (Claim)

2) ข้อเสนอในการเรียกร้อง (Claim) หมายถึง ข้อเสนอที่ต้องการจะให้เกิดขึ้น ที่นำไปสู่ข้อโต้แย้ง

3) เหตุผลสนับสนุนในการเรียกร้อง (Warrant) หมายถึง เหตุผล กฎเกณฑ์ หลักการที่ทำให้ความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูล (Data) กับข้อเสนอในการเรียกร้อง (Claim) มีความน่าเชื่อถือหรือสมเหตุสมผล

4) เหตุผลที่สนับสนุนเพิ่มเติม (Backing) หมายถึง ข้อตกลงเบื้องต้นที่ยอมรับโดยทั่วไป ซึ่งใช้สร้างความน่าเชื่อถือให้กับเหตุผลข้อเสนอในการเรียกร้อง (Warrant)

5) ความเป็นไปได้ (Qualifier) หมายถึง สภาวะและปัจจัยที่ทำให้ข้อเสนอในการเรียกร้อง (Claim) เป็นไปได้

6) เหตุผลคัดค้าน (Rebuttal) หมายถึง สิ่งที่กำหนดสภาพการณ์หรือเงื่อนไขที่ข้อเสนอในการเรียกร้องไม่เป็นจริง (วนิดา ฆาระนัต และประสาธน์ เนื่องเฉลิม, 2561)

2. การใช้เหตุผลเชิงวิภาษวิธีของพระเจ้ามิลินท์

จากคำตอบที่พระนาคเสนได้วิสัชนาไปนั้น ยังไม่สามารถตอบข้อสงสัยของพระเจ้ามิลินท์ให้หมดสิ้นไปได้ ทว่ากลับเพิ่มความสงสัยมากขึ้นไปอีก ทั้งยังเปิดช่องให้พระเจ้ามิลินท์ได้ตั้งประเด็นคำถามขึ้นใหม่อย่างเป็นอิสระ โดยไม่มีท่าทีว่าจะทรงยอมรับคำตอบ ที่พระนาคเสนแสดงถึงว่า “พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูจริง” ดังคำถามต่อไปนี้ว่า

พระเจ้ามิลินท์: พระคุณเจ้านาคเสน ถ้าพระพุทธเจ้าทรงทราบอยู่...เมื่อเป็นเช่นนั้น คำพูดที่ว่า “พระพุทธเจ้า 1) ทรงเป็นผู้มีพระกรุณา 2) ทรงอนุเคราะห์ แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล 3) ขจัดสิ่งที่หาประโยชน์เกื้อกูลมิได้ 4) มุ่งมั่นแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล แก่สัตว์ทั้งปวงทั้งหลาย” ก็เป็นคำพูดที่ไม่ถูกต้อง หรือถ้าพระองค์ไม่ทรงทราบ

เหตุนี้ จึงทรงให้บาทหลวง แสดงว่า พระพุทธเจ้าก็ไม่ใช่พระสัพพัญญูจริงนะสิ (พระติปิฎก จุฬารายการ, 2559)

คำถามดังกล่าวแสดงถึงเขาวัวปัญญาของพระเจ้ามิลินท์ ผ่านการระดมทางความคิด อย่างเป็นระบบ ทั้งยังประกาศว่าพระองค์มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาดีพอสมควร เพราะสามารถผูกเงื่อนไขเป็นปัญหาปลายเปิด ระหว่างการสนทนาได้อย่างต่อเนื่อง จากคำตอบของ พระนาคเสน ที่ไม่สามารถแสดงจุดยืนได้ตรงตามข้อเท็จจริง พระเจ้ามิลินท์จึงได้ขู่วิพากษ์ถึง คุณสมบัติเด่นของพระพุทธเจ้าด้าน “พระกรุณาคุณ” ว่าจะขัดต่อคุณสมบัติด้าน “พระปัญญาคุณ” คือความเป็นพระสัพพัญญูของพระองค์เองหรือไม่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 26 ข้อที่ 625 หน้าที่ 447, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หากพิจารณาในแง่การตั้งคำถามของพระเจ้ามิลินท์ที่มีความแยบยลเช่นนี้ มีความเป็นไปได้ว่า พระองค์อาจทรงใช้แนวทางวิภาษวิธี (dialectic method) เป็นเครื่องมือในการ ปฏิเสธคำตอบของพระนาคเสน เนื่องด้วยวิภาษวิธีมีความหมายหลักอยู่ 2 ประการ คือ 1) การ พุดโต้แย้งเพื่อให้ใครก็ตามที่ยืนยันว่ารู้อะไรหนึ่งเรื่องนั้นจริง ได้ตระหนักว่าตนเองไม่รู้อะไรเลย 2) การโต้แย้งทางอภิปราย ที่เชื่อกันว่าสรรพสิ่งในจักรวาล ดำเนินไปอย่างมีการเปลี่ยนแปลงและ พัฒนาอยู่ตลอดเวลา ซึ่งวิภาษวิธีนี้ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิเสธและอธิบายทฤษฎีอื่น ๆ ที่เป็นปรากฏการณ์ทางญาณวิทยาและอภิปรายได้ (สมภาร พรหมทา, 2540)

ดังนั้น ผู้เขียนจึงตั้งข้อสันนิษฐานตามความหมายข้างต้นว่า วิภาษวิธีมีอิทธิพลต่อระบบ ทางความคิดของพระเจ้ามิลินท์ ทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการใช้เหตุผลโต้แย้งพระนาคเสน ซึ่งสรุปได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การใช้เหตุผลอธิบายคำถาม เพื่อแสดงถึงข้อสงสัยผ่านองค์ ความรู้ที่น่าสนใจ 2) การใช้เหตุผลโต้แย้ง เพื่อสร้างความได้เปรียบในการถกอภิปราย

3. วิภาษวิธีเชิงทวิโกฏิและปฏิบัติภาววิธกับความเหมือนที่แตกต่าง

อีกประการหนึ่ง การใช้เหตุผลโต้แย้งเชิงวิภาษวิธีของพระเจ้ามิลินท์นี้ มีลักษณะเด่นคือ เป็นแบบ “ทวิโกฏิ” กล่าวคือ การที่ผู้ถามบังคับให้ผู้ตอบเลือกตอบได้แต่เพียงว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” เท่านั้น (Graham Priest, 2010) ซึ่งผู้ตอบไม่สามารถใช้สิทธิวิพากษ์ หรือทำการโต้แย้ง ใดๆ ได้ ด้วยว่าผู้ถามมีจุดหมายที่จะรุกไล่ต้อนผู้ตอบให้จนมุมต่อคำถาม ที่ตนตั้งคำตอบไว้เป็น ริงก่อนหน้าแล้ว

การตั้งคำถามแบบทวิโกณีนี เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการตั้งคำถาม ตามแนวคิดของ พระพุทธศาสนาเถรวาท กลับปรากฏว่ามีลักษณะคล้ายกับ “ปฏิปจฉาวิธี” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 70 หน้าที่ 42, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่ “วิธีการตอบคำถามด้วยการย้อนถาม” ซึ่งผู้ที่ใช้ปฏิปจฉาวิธีนี้จะต้องทำหน้าที่อย่างน้อยคือ 1) เป็นผู้ถามกลับ เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามตอบคำถามเข้าทางคำตอบ ที่ตนตั้งเป็นธงไว้ก่อนหน้า เพื่อชิงความได้เปรียบในการใช้เหตุผลให้เหนือกว่าผู้ร่วมสนทนา 2) เป็นผู้ถามและผู้ตอบในคราวเดียวกัน โดยสามารถจูงใจให้ฝ่ายตรงข้ามตอบคำถามเข้าทางตน บนข้อมูลที่ เป็นข้อเท็จจริง และตนก็รับรองคำตอบของฝ่ายตรงข้ามนั้น

ดังนั้น การใช้เหตุผลแบบทวิโกณีนี จึงเป็นการแสดงถึงไหวพริบและปฏิภาณของการสนทนาระหว่าง “ผู้ถามกับผู้ตอบ” ซึ่งผู้ถามและผู้ตอบนี้ จะต้องมีความรู้ความสามารถในการแสดงบทบาทของตน ผ่านการปรับตัวตามสถานการณ์ให้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งต้องมีความพร้อมในการทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ถามและผู้ตอบได้ในคราวเดียวกัน เพื่อใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือในการโต้แย้งกันอย่างชาญฉลาด และมีความรู้เท่าทันต่อเหลี่ยมมุมปัญหาของกันและกัน ผ่านกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ในขณะที่ถกอภิปรายกันอย่างเข้มข้น แม้บางครั้งอาจจะมีการกล่าวกระทบกระทั่งต่อกันบ้างก็ตามที

สรุปว่า ประเด็นปัญหาดังกล่าวที่เป็นข้อพิพาทเริ่มต้น ที่พระเจ้ามิลินท์ได้ตั้งเป็นประเด็นถกอภิปรายนั้น พระนาคเสนยังให้คำตอบได้ไม่ชัดทั้งยังไม่ตรงกับข้อสมมุติฐานความจริงตามความคาดหวังของพระเจ้ามิลินท์ ที่ต้องการให้พระนาคเสนตอบคำถามอย่างตรงไปตรงมาเพื่อหาข้อยุติและปิดช่องสำหรับผู้ไม่หวังดี ที่ต้องการกล่าวจ้วงจาบพระพุทธเจ้าในอนาคต โดยทรงโปรยคำถามทิ้งไว้ช่วงท้าย แล้วทรงวางท่าทีที่จะเป็นผู้รับฟัง เพื่อปลดข้อสงสัยจากกรณีดังกล่าว ที่พระองค์ทรงตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ก่อนหน้าว่า “พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูจริงหรือ” เพื่อให้โอกาสพระนาคเสนได้ใช้เหตุผลชี้แจงประเด็นคำถามได้อย่างเต็มศักยภาพต่อไป

กระบวนการโต้แย้งอย่างมีเหตุผลของพระนาคเสนในเวทีตัดสินพิพาทคดีปัญหา

พระเจ้ามิลินท์ได้รู้กลไกด่อนพระนาคเสน ด้วยคำถามที่เกี่ยวกับคุณสมบัติเฉพาะของพระพุทธเจ้า 2 ประการ คือ 1) ความเป็นพระสัพพัญญู 2) ความมีพระกรุณา จากคำตอบ

ของพระนาคเสนซึ่งยังหาข้อสรุปไม่ได้ อีกทั้งพระนาคเสนก็ยังยืนยันคำตอบตามเดิมว่า “พระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูและทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัตจริง” โดยให้เหตุผลกับพระเจ้ามิลินท์ไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งสรุปประเด็นความได้ว่า

“ขอถวายพระพร พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้มีความกรุณา และทรงเป็นพระสัพพัญญู เพราะเหตุที่ 1) ทรงมีพระกรุณา จึงทรงพิจารณาคุณติของพระเทวทัตด้วยพระสัพพัญญุตญาณ แล้วทรงเห็นว่า “พระเทวทัตจะสั่งสมกรรม (ชั่ว) ซึ่งให้ผลในภพสืบๆ ไป หลายแสนโกฏิกัป” 2) ครั้นทรงทราบเหตุนี้แล้ว จึงทรงดำริว่าจะช่วยตัดวงจรแห่งกรรมที่ให้ผลในทุกคติภูมิ นั้น ให้เหลือเพียงแค่ว่ากัปเดียว จึงทรงโปรดให้พระเทวทัตบวชด้วยพระกรุณา” (พระติปิฎกจูฬายกยเถระ, 2559)

1. การใช้เหตุผลด้วยปัญญาวิธีเชิงเปรียบเทียบของพระนาคเสน

เนื้อหาของคำตอบดังกล่าว หากพิจารณาผ่านแง่มุมของผู้นับถือศาสนาแบบเทวนิยม (theism) ย่อมสามารถเข้าใจและตรึกตรองได้ตามความเชื่อ กระทั่งใช้เป็นเหตุผลที่น่าเชื่อถือตามข้อกล่าวอ้างได้ ด้วยพระนาคเสนกล่าวถึงเรื่องโลกหน้า (the next world) หลังความตาย (after death) ในการแสดงเหตุผลแบบข้ามภพข้ามชาติว่า เพราะพระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูนั้นแหละ จึงทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัต ด้วยทรงสามารถมองเห็นคติของพระเทวทัตล่วงหน้าว่า จะต้องไปเกิดในทุกคติภูมิจากพฤติกรรมด้านลบอย่างยาวนาน จนไม่สามารถปรับแก้พฤติกรรมด้านลบนั้นในภพต่อไปได้อีก จึงทรงช่วยตัดวงจรแห่งกรรมอันจะส่งผลในทุกคติภูมิต่อไปนั้นให้เบาบางลง โดยให้เหลือผลอกุศลเพียงแค่ว่ากัปเดียว ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ อาจเป็นเหตุผลอย่างสำคัญ ที่พระนาคเสนใช้แสดงข้อยืนยันว่า “พระพุทธรูปเจ้าทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัต” แต่อย่างไรก็ตาม การนำเสนอคำตอบเช่นนี้ กลับเปิดช่องให้พระเจ้ามิลินท์ได้แสดงข้อโต้แย้งได้อีกว่า

“พระคุณเจ้านาคเสน ถ้าอย่างนั้น ข้อที่พระพุทธรูปเจ้านั้น ประทานทุกข์แก่เขาก่อน แล้วจึงจัดแจงสุขให้ในภายหลัง จัดว่าพระพุทธรูปเจ้า ทรงโบายตีเขาเสียก่อน แล้วจึงทรงใช้น้ำมันทาให้, ทรงผลักเขาให้ตกหน้าผาเสียก่อน แล้วจึงทรงเหยียดพระหัตถ์ให้จับ, ทรงฆ่าเขาเสียก่อน แล้วจึงทรงชุบชีวิตให้ณะสิ” (พระติปิฎกจูฬายกยเถระ, 2559)

การย้อนถามดังกล่าว บ่งชี้ว่าพระเจ้ามีล้นที่ไม่เห็นด้วยกับเหตุผลของพระนาคเสน ด้วยทรงเข้าใจว่า “พระพุทธรเจ้าอาจทรงสร้างทำเป็นดีกับพระเทวทัตก่อน แล้วทรงประทานสุขให้ภายหลัง เช่น เปิดโอกาสให้พระเทวทัตเข้ามาบวชทำลายสงฆ์ แล้วได้รับผลอกุศลชั้นอนันตริยกรรมเพียงกับเดียว” เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่า การแสดงเหตุผลแบบข้ามภพข้ามชาติของพระนาคเสนนั้น ยังไม่สามารถโน้มน้าวใจพระเจ้ามีล้นให้ทรงยอมรับหรือเชื่อถือได้ว่า “พระพุทธรเจ้าทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัตจริง”

ประเด็นคำถามเช่นนี้ นับเป็นลักษณะการช่วงชิงโอกาสในการโต้แย้งอย่างฉับพลันของพระเจ้ามีล้น โดยทรงรุกโต้กลับได้ด้วยคำถามใหม่หรือเปิดประเด็นใหม่ได้อย่างเป็นอิสระ เพื่อแสดงความไม่เห็นด้วยต่อคำตอบของพระนาคเสนอย่างเด่นชัด ทว่าคำถามในลักษณะเช่นนี้ กลับช่วยให้เกิดคำตอบแนวใหม่ ทั้งยังเกื้อกูลต่อการตอบโต้ด้วยการย้อนถาม (ปฏิปจฉาวีธี) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 70 หน้าที่ 42, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เชิงบุคลากริฐานให้กับพระนาคเสน เพื่อแสดงคุณสมบัติของพระพุทธรเจ้าให้เด่นชัดเป็นรูปธรรมขึ้นมา ด้วยข้ออุปมาอุปไมยอย่างแยบยล ดังคำตอบที่มีรายละเอียดต่อไปนี้

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร พระตถาคตได้ทรงชื่อว่าโบายตีบ้าง ทำให้ตกเหวบ้าง ฆ่าให้ตายบ้าง ด้วยทรงพิจารณาและจัดสรรประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งหลายอย่างเดียว 1) เปรียบเหมือน มารดาบิดาทีก่อนบ้าง ให้ล้มก่อนบ้าง แล้วจึงจัดสรรประโยชน์ให้แก่บุตร 2) เปรียบเหมือน บุรุษผู้มีกำลังทรัพย์อิสริยยศและเครื่องญาติ รู้ว่าญาติหรือมิตรจะถูกต้องโทษอย่างหนัก ด้วยความที่ตนเป็นผู้มีความสามารถและมีกำลัง ที่จะทำให้โทษหนักนั้นกลับเบาลงได้ ฉนั้นใด พระพุทธรเจ้าก็ฉนั้น...ทรงเป็นผู้สามารถด้วยกำลังคือ ศีลสมาธิ ปัญญา และวิมุตติ จึงทรงกระทำทุกข์หนักของพระเทวทัตให้เบาลงได้ 3) เปรียบเหมือน หมอศัลยแพทย์ สามารถจัดการพยาธิอันหนักให้เบาลง ด้วยโอสถอันมีกำลังได้ ฉนั้นใด พระพุทธรเจ้าก็ฉนั้น...ทรงโปรดให้พระเทวทัตบวช เพราะพระพุทธรองค์ทรงทราบเหตุเครื่องประกอบแก้ จึงสามารถจัดการทุกข์อันหนักของพระเทวทัตให้เบาลงได้ ด้วยกำลังพระกรุณา...พระผู้มีพระภาคทรงกระทำพระเทวทัต ผู้จะต้องเสวยทุกข์มาก ให้ได้เสวยทุกข์แต่น้อย จะทรงต้องความผิดอะไรหรือไม่

พระเจ้ามิลินท์: ไม่ต้องเลยพระคุณเจ้า แม้โดยที่สุด จะถูกติเตียนด้วยวาจา (พระติปิฎก จุฬายเถระ, 2559)

กล่าวได้ว่า การที่พระนาคเสนสามารถพลิกบทบาทกลับมาเป็นผู้รู้ไล่พระเจ้ามิลินท์ ด้วย “ปฏิจจาวีธี” คือการย้อนถามได้นั้น นับเป็นการช่วงชิงความได้เปรียบในการสนทนาเชิงโต้แย้งผ่านการใช้เหตุผลด้วยเครื่องมือสำคัญคือ “ข้ออุปมาอุปไมย” ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องช่วยเพิ่มน้ำหนักให้กับคำตอบได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น วิธีการยกข้ออุปมาอุปไมยขึ้นมาร่วมอภิปรายของพระนาคเสนนี้ จึงเป็นกุศโลบายที่แสดงถึงความหลักแหลมและความเข้าใจ ในเหลี่ยมมุมปัญหา ที่พระเจ้ามิลินท์ได้ผูกเป็นปมไว้อย่างมีนัยสำคัญ ภายใต้บทบาทที่ดูเหมือนว่า ตนจะต้องเป็นผู้ตอบเข้าทางพระเจ้ามิลินท์เพียงอย่างเดียวเรื่อยไป แต่สามารถพลิกฟื้นบทบาทของตนกลับมาเป็นผู้ตอบและผู้ถามได้ในคราวเดียวกัน ด้วยจุดประสงค์คือต้องการเปลื้องข้อสงสัยของพระเจ้ามิลินท์ให้หมดสิ้นไป

2. ความสำคัญของปฏิจจาวีธีเชิงเปรียบเทียบในการอ้างเหตุผล

พระนาคเสนได้นำเสนอ “ปฏิจจาวีธี” ด้วย “ข้ออุปมาอุปไมย” คือ การยกข้อเปรียบเทียบขึ้นมาอธิบาย ซึ่งนับเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้เนื้อหาของคำตอบที่ยาก กลับง่ายต่อการทำความเข้าใจ การตอบคำถามด้วยปฏิจจาวีธีผ่านข้ออุปมาอุปไมย ที่พระนาคเสนใช้ได้ตอบในครั้งนี้ ล้วนมีความสำคัญอย่างมากต่อการทำความเข้าใจถึงเหตุผลที่ว่า “ทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้พระเทวทัตบวช”

ด้วยว่าเจตนาที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า หากพิจารณาตามคำวิสัยของพระนาคเสนแล้ว ก็สามารถเข้าใจได้ว่า “เพราะพระพุทธรองค์ทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัตโดยแท้จริงนั้นแหละ จึงทรงอนุญาตให้ท่านบวชในพระพุทธศาสนา” ทั้งนี้เพื่อทรงต้องการตัดวงจรแห่งอกุศลวิบาก ที่จะก่อผลลัพธ์เป็นทุกข์เวทนาแสนสาหัส แก่พระเทวทัตในอนาคตอย่างไม่จบสิ้น อีกทั้งยังทรงเห็นว่าโอกาสที่พระเทวทัตจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านลบมาเป็นด้านบวก จะเกิดมีได้จากการบวชเท่านั้น

ดังนั้น การที่พระเทวทัตได้รับพยากรณ์ว่า จะตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า “อัญญิสสระ” ในอนาคต (อรรถกถาธรรมบท ภาษาบาลี เล่มที่ 1 หน้าที่ 137, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2557) จึงเป็นเครื่องยืนยันถึงเหตุผลสำคัญ ที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระกรุณาต่อพระ

เทวทัต โดยที่พระพุทธองค์ทรงต้องยอมให้ 1) สังฆเภทเกิดขึ้น เพื่อเป็นปฐมเหตุแห่งการบัญญัติวินัยในศาสนาของพระองค์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 409-411 หน้าที่ 441-445, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 2) ทรงมองเห็นอริยผลกล่าวคือปัจเจกพุทธภาวะ ที่พระเทวทัตจะพึงได้รับ ด้วยอนาคตังสญาณ ซึ่งเป็นพระญาณพิเศษที่สามารถหยั่งรู้เหตุในปัจจุบันแล้วหยั่งถึงผลในอนาคตได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 353 หน้าที่ 374, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปว่า การตอบคำถามด้วยปฏิปจฉาวิธีผ่านข้ออุปมาอุปไมย ส่งผลให้ผู้ฟังมีความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นนามธรรม ผ่านข้อเปรียบเทียบที่เป็นรูปธรรมได้อย่างดียิ่งขึ้น ความแจ่มชัดเช่นนี้ เปรียบเหมือนกับการหายใจของทีที่ว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทับในที่มืด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 15 หน้าที่ 8, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งนับเป็นเทคนิควิธีสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงนิยมใช้สั่งสอนเหล่าเวไนยสัตว์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 803 หน้าที่ 473, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากการนำเสนอกระบวนการใช้เหตุผลของพระเจ้ามิลินท์และนาคเสนดังกล่าวมา ทำให้ทราบว่า จุดเด่นและสาระสำคัญที่ได้จากเทวทัตตปฺพาชิตปัญหานี้ ก็คือกระบวนการโต้แย้งเชิง วิภาววิธีของพระเจ้ามิลินท์ และกระบวนการใช้เหตุผลของพระนาคเสนด้วย “ปฏิปจฉาวิธี” ผ่านข้อ “อุปมาอุปไมย” ก็คือการอธิบายเรื่องที่เป็นนามธรรม ให้มีความเด่นชัดเป็นรูปธรรมขึ้นมา ซึ่งกระบวนการนี้นับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเสชาของพระนาคเสน ที่จะช่วยพระเจ้ามิลินท์ไขข้อข้องใจในประเด็นปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะกับประเด็นที่มีความอ่อนไหวและยากต่อการทำความเข้าใจ อีกทั้งวิธีการนี้ ยังก่อให้เกิดบรรยากาศการสนทนาร่วมกันอย่างมีอารยะ คือ การไม่บีบบังคับฝ่ายตรงข้ามให้เชื่อถือเหตุผลของตนเพียงฝ่ายเดียว แต่กลับทำให้ผู้ร่วมสนทนา สามารถตรึกตรองตามได้อย่างมีวิจารณ์ญาณ แล้วเจรจากันด้วยดี เพื่อแสวงหาคำตอบที่เหมาะสม ผ่านการวิเคราะห์และมุมมองของกันและกันได้อย่างเป็นอิสระและสร้างสรรค์ บนฐานข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง

ข้อพิสูจน์ความมีเหตุผลในเทวทัตตปัพพาชิตปัญหา

เทวทัตตปัพพาชิตปัญหานี้ เริ่มตั้งบทสนทนาด้วยข้อสงสัย ที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าว่า “ทรงเป็นพระสัพพัญญูและทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัตจริงหรือไม่” โดยพระเจ้ามิลินท์ได้ตั้งคำถามเชิงวิภาษวิธีเพื่อให้พระนาคเสนอธิบาย แต่ทว่าการตอบคำถามของพระนาคเสนนั้น มีอาจทำให้พระองค์ทรงสิ้นสงสัยได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทั้งสองท่าน มีวิธีการใช้เหตุผลที่แตกต่างกันในช่วงเริ่มต้น ทำให้เกิดข้อสรุปที่ได้ในระหว่างการสนทนาก็คือ 1) เป็นคำถามที่ไม่ได้คำตอบ 2) เป็นคำตอบที่ไม่ตรงคำถาม จึงนำไปสู่การถกอภิปรายเชิงโต้แย้งกัน ซึ่งดูเหมือนว่าจะหาจุดจบได้ยาก

ประเด็นปัญหาเชิงโต้แย้งนี้ อาจเกิดมาได้จากอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ การใช้เหตุผลต่างเป้าหมายกัน กล่าวคือ 1) การใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาความจริง ซึ่งมีอยู่สองระดับ คือ ความจริงทางประสาทสัมผัสและความจริงเกินประสาทสัมผัส 2) การใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาความรู้ ที่ต้องการทดลองพิสูจน์ก่อน จนเกิดความแน่ใจและสามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส ซึ่งวิธีการใช้เหตุผลต่างเป้าหมายกันนั้น อาจมีเงื่อนไขที่ไม่ตรงกัน คือ ข้ออ้าง กับ ข้อสรุป จึงทำให้การแสวงหาคำตอบของพระเจ้ามิลินท์และพระนาคเสนในช่วงเริ่มต้น มีความขัดแย้งกันอย่างเห็นได้ชัด ข้ออุกคิตจากการวิเคราะห์เพื่อค้นหาคำตอบดังกล่าว จึงเป็นการนำเสนอแนวทางการใช้เหตุผล บนข้อเท็จจริงที่ต่างมุมมองกัน ดังนั้น เพื่อให้การสนทนาและการให้คำตอบ ดำเนินไปอย่างราบรื่นตรงเป้าหมาย เบื้องต้น ควรจะต้องนำทฤษฎีแบบนิรนัยและอุปนัยมาเป็นเกณฑ์พิจารณา ซึ่งสรุปไว้ 2 ประการดังนี้

(1) การอ้างเหตุผลที่ถูกต้องแบบนิรนัย คือการอ้างเหตุผลที่ ถ้าข้ออ้างจริง เป็นไปไม่ได้ที่ข้อสรุปจะเท็จ

(2) การอ้างเหตุผลที่ถูกต้องแบบอุปนัย คือ การอ้างเหตุผลที่ ถ้าข้ออ้างจริง มีความน่าจะเป็นไปได้ที่ข้อสรุปจะจริง (คณะผู้สอนวิชาการใช้เหตุผล, 2550)

ดังนั้น การจะทำความเข้าใจสาระสำคัญในเทวทัตตปัพพาชิตปัญหาได้อย่างเท่าทัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำทฤษฎี การใช้เหตุผลแบบนิรนัยและอุปนัย เข้ามาร่วมวิเคราะห์ เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงในแต่ละประเด็นปัญหา เพราะประเด็นปัญหาของพระเจ้ามิลินท์กับพระนาคเสน โดยเฉพาะช่วงเริ่มต้นการสนทนานั้น จะพบว่าแนวคิด ทฤษฎี หรือหลักการของทั้งสองท่าน

นั้น มีความแตกต่างกัน จึงทำให้เหตุผลที่ใช้ไม่ลงรอยกัน (fallacy) ยกตัวอย่างเช่น พระเจ้ามีลัทธิตั้งข้อสงสัยจากเหตุการณ์จริงถึงกรณีที่ว่า “พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูและมีพระกรุณาต่อพระเทวทัต” จากการยืนยันของพระนาคเสน ทว่าพระนาคเสนได้ใช้วิธีการตอบข้อสงสัยดังกล่าว โดยการอ้างเหตุที่พระพุทธเจ้า ทรงสามารถมองเห็นผลแบบข้ามภพข้ามชาติของพระเทวทัต จึงทำให้พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระเทวทัตบวช เพื่อตัดวงจรแห่งอกุศลวิบากที่จะให้ผลอย่างไม่จบสิ้น

การแสดงผลที่หาข้อสรุปไม่ได้ จึงทำให้เกิดคำถามคือ 1) ทำไมพระเจ้ามีลัทธิ จึงมีอายุอมรับเหตุผลของพระนาคเสน ที่แสดงผลแบบข้ามภพข้ามชาติได้ 2) พระนาคเสนอาจรู้หรือไม่ว่า การแสดงผลยืนยันของตนดังกล่าว อาจไม่ตอบสนองความต้องการของพระเจ้ามีลัทธิที่ตั้งแต่แรก ทว่าตนก็ยังยืนยันที่จะให้คำตอบเดิม จึงอาจทำให้มีความเข้าใจกันไปคนละทาง เพื่อให้เห็นข้อพิสูจน์ความมีเหตุผลในกรณีดังกล่าว ผู้เขียนขอเสนอส่วนวิเคราะห์ที่เป็นคำตอบของพระเจ้ามีลัทธิและพระนาคเสนด้วยเหตุผล 2 ประการ ดังนี้

1. ข้อพิสูจน์ความมีเหตุผลเชิงนิรนัยและอุปนัยของพระเจ้ามีลัทธิ

พระเจ้ามีลัทธิได้ตั้งคำถามบนสมมุติฐานความจริงที่เกิดจากประสาทสัมผัส โดยประเมินจากสถานการณ์ล่วงหน้า แล้วเชื่อมโยงกับผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ ซึ่งไม่สอดคล้องกับคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าตั้งแต่แรก จึงเป็นไปได้เลยที่พระเจ้ามีลัทธิจะเชื่อได้ว่า “พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูและมีพระกรุณาต่อพระเทวทัตจริงๆ” ตามเหตุผลที่พระนาคเสนกล่าวอ้าง ทำให้เข้าใจได้ว่า ทฤษฎีที่พระเจ้ามีลัทธิทรงใช้นี้ เป็นการแสดงผลแบบนิรนัยและอุปนัย กล่าวคือ 1) มีการตั้งข้อสังเกตถึงพฤติกรรมของพระพุทธเจ้าในปัจจุบันขณะ พร้อมกับยืนยันว่าพระพุทธองค์ทรงไม่ใช่พระสัพพัญญู และไม่มีพระกรุณาต่อพระเทวทัตจริงตามที่พระนาคเสนนำเสนอ เหตุเพราะพระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้พระเทวทัตเข้ามาบวชแล้วทำลายสงฆ์ ยังผลแห่งสังฆเภทที่ก่อเป็นอกุศลวิบากขั้นอนันตริยกรรม เกิดขึ้นแก่พระเทวทัต 2) มีการตั้งคำถามบนสมมุติฐานความจริง ที่เป็นขั้นประสาทสัมผัส โดยพระเจ้ามีลัทธิได้ทรงประเมินจากสถานการณ์ล่วงหน้า แล้วเชื่อมโยงกับผลที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันที่ทรงนึกภาพตามแต่คำตอบที่ได้จากพระนาคเสนนั้น ทรงเห็นว่ายังมีการให้เหตุผลบางอย่าง ที่ขัดกับคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าอยู่ จึงไม่น่าจะเป็นได้ว่า “พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูและทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัตจริงๆ”

2. ข้อพิสูจน์ความมีเหตุผลเชิงนิรนัยของพระนาคเสน

จากข้อพิพาทดังกล่าว พระนาคเสนพยายามนำเสนอคำตอบ ด้วยวิธีการอธิบายความจริงแบบสมมติฐานแยกส่วน กล่าวคือ 1) นำส่วนที่เลยการอธิบายด้วยเหตุผลในปัจจุบันชาติ มาเป็นข้อยืนยันคำตอบ ซึ่งขัดกับปัญหาที่ตั้งจากสมมุติฐานความจริงขั้นประสาทสัมผัส ตามที่พระเจ้ามิลินท์ทรงนำเสนอไว้ 2) ต้องการแสดงผลแบบข้ามภพข้ามชาติที่เลยประสาทสัมผัสมาเป็นคำตอบ เพื่อใช้ยืนยันและหาที่สุดแห่งคำถามของพระเจ้ามิลินท์ ทำให้เข้าใจได้ว่า ทฤษฎีที่พระนาคเสนใช้นี้ เป็นการแสดงผลแบบนิรนัย กล่าวคือ 1) พระนาคเสนยืนยันว่า “เพราะพระพุทเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูแน่แท้และ จึงทรงมีพระกรุณาให้พระเทวทัตบวชในพระศาสนา” เพื่อช่วยตัดวงจรแห่งอกุศลวิบากอย่างไม่จบสิ้น 2) แม้การอธิบายด้วยเหตุผลแบบข้ามภพข้ามชาติ จะทำให้มีน้ำหนักไม่เพียงพอ ที่จะโน้มน้าวใจให้พระเจ้ามิลินท์เชื่อในคำตอบ ทว่าพระนาคเสนก็ยังยืนยันตามคำตอบเดิม พร้อมกับแสดงจุดยืนว่า “พระพุทเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูและทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัต” อย่างไม่ต้องสงสัย แม้จะถูกหักโด้จากพระเจ้ามิลินท์ด้วยเหตุผลต่างๆ ก็ตาม

ดังนั้น การแสดงข้อยืนยันคำถามและคำตอบ ที่ทั้งสองท่านได้นำเสนอไปนั้น จึงยังหาข้อยุติหรือบทสรุปไม่ได้ โดยเฉพาะพระเจ้ามิลินท์ ที่ตั้งคำถามจากข้อสมมุติฐานความจริงที่มีอยู่และเห็นได้อยู่ ซึ่งเมื่อตรงตามพระองค์แล้วก็สามารถพิจารณาได้เหมือนกันว่า “คำตอบของพระนาคเสนนั้น ยังมีน้ำหนักไม่เพียงพอ” เพราะพระนาคเสนตอบไม่ตรงกับข้อสมมุติฐานความจริง ทว่ากลับให้คำตอบที่เลยเหตุผล ที่จะทำความเข้าใจหรือตรึกตรองตามภาพจริงได้ยาก

อย่างไรก็ตาม คำตอบของพระนาคเสน ที่แสดงผลแบบข้ามภพข้ามชาติ ก็ยังพอมีเหตุผลให้พิจารณาอยู่บ้าง เปรียบได้กับเหรียญกษาปณ์ที่มีเหลี่ยมหลากมุม ซึ่งคนอาจมองต่างมุมต่างจุดประสงค์กันได้ เช่น 1) เด็กไร้เดียงสา จะกำหนดด้วยความจำและไม่มีประสบการณ์ใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงเห็นได้แค่สีและขนาดของเหรียญกษาปณ์เท่านั้น 2) ชาวบ้าน แม้จะกำหนดจดจำชนิด ขนาด และมูลค่าเหรียญกษาปณ์ได้ ตลอดจนมีประสบการณ์จับจ่ายใช้สอย แต่ยังไม่มีความรู้เพียงพอ ที่จะทราบว่ายี่ห้อเหรียญกษาปณ์ทำมาจากอะไร มีส่วนผสมของอะไรบ้าง เป็นเหรียญจริงหรือเหรียญปลอม เมื่อเทียบเท่ากับผู้ที่ศึกษาด้านกษาปณ์วิทยาโดยตรง (อภิธัมมัตถวินิภาวินีฎีกา ภาษาบาลี หน้าที่ 107, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554)

จากข้อพิจารณาดังกล่าว จึงเป็นไปได้หรือไม่ ที่พระนาคเสนจงใจตอบคำถามแบบข้ามภพข้ามชาติ เพื่อสร้างโอกาสให้ได้ตอบคำถามของเทวทัตตปัทพาชิตปัญหาโดยตรงไปตรงมา หลังจากเปิดโอกาสให้มีคำถามที่ค้างคาใจมาในทุกประเด็น

3. ปฏิปจฉาวิธีเชิงอุปมาอุปไมยไขปริศนาเทวทัตตปัทพาชิตปัญหา

สำหรับการคลี่คลายบรรยากาศการสนทนาเชิงโต้แย้งนั้น พระนาคเสนได้แสดงคำตอบด้วยกระบวนการ “ปฏิปจฉาวิธี” ผ่าน “ข้ออุปมาอุปไมย” ซึ่งเป็นวิธีการตอบด้วยการย้อนถามโดยใช้ข้ออุปมาอุปไมยเป็นจุดแข็งในการใช้เหตุผล เพื่อให้คำตอบที่เป็นนามธรรมคือการแสดงผลแบบข้ามภพข้ามชาตินั้น มีความเด่นชัดเป็นรูปธรรมขึ้นมา จนทำให้มีน้ำหนักเพียงพอในการตอบคำถามของพระเจ้ามิลินท์ได้ โดยได้ยกข้ออุปมา 5 ประการ ขึ้นแสดงดังนี้คือ 1) มารดาที่คอยขนานบุตรแล้วจัดสรรประโยชน์ให้ภายหลัง 2) ชายผู้มั่งมีเพียบพร้อมอิสริยยศสมบัติและบริวาร ร้องขอให้ลดหย่อนโทษของญาติตนที่ถูกต้องโทษอย่างหนัก 3) หมอศัลยแพทย์รักษาบาดแผลของผู้ป่วยหนักให้มีอาการทุเลาลงได้ 4) ชายข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ร้องขอให้ลดโทษประหารชีวิต แก้อภัยด้วยการตัดมือหรือเท้าแทน (พระติปิฎกจูฬายเถระ, 2559) และ 5) ชายคนหนึ่ง เอาเข็มแหลมคมหรือปลายมีดบัง เพื่อเอาหนามที่ตำชายคนหนึ่งออก (พระติปิฎกจูฬายเถระ, 2559) เพื่อใช้เป็นข้ออ้างหรือชี้แจงเหตุผล ด้วยการยืนยันตามคำตอบเดิมว่า “พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูและทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัตจริง” ส่งผลให้พระเจ้ามิลินท์เห็นคล้อยและพิจารณาตรงตามได้อย่างแจ่มชัด และสามารถเข้าใจคำตอบของตนได้ในที่สุด

ดังนั้น กระบวนการ “ปฏิปจฉาวิธี” ด้วย “ข้ออุปมาอุปไมย” นี้ จึงเป็นอุบายวิธีสำคัญ โดยฐานะเป็นเครื่องช่วยแสดงเหตุผล ที่นำไปสู่การหยั่งรู้ข้อสมมุติฐานความจริงที่เป็นรูปธรรมในปัจจุบัน จนสามารถเชื่อมโยงไปยังข้อสมมุติฐานความจริงที่ปรากฏในอนาคตได้อย่างชัดเจน โดยที่ไม่เป็นการบีบบังคับหรือสร้างความหนักใจให้แก่คู่สนทนา ในระหว่างการรู่ไล่กันด้วยคำถามและคำตอบอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกระบวนการนี้ ยังสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิภาณโวหาร เพื่อเป็นเครื่องมือในการอธิบายเนื้อหาที่มีความซับซ้อนเป็นนามธรรม ให้มีความเด่นชัดเป็นรูปธรรมขึ้นมา ผ่านแนวคิดอันแหลมคมของกันและกันอย่างเป็นอิสระและสร้างสรรค์ ซึ่งการกระทำเช่นนี้ จักก่อผลลัพท์ให้เกิดการยอมรับและหาบทสรุปของปัญหากรรมต่างๆ ได้ด้วยเหตุผลบนข้อเท็จจริง โดยไม่เกิดความขุ่นเคืองใจหรือเกิดความขัดแย้งต่อกันขึ้นในภายหลัง

บทสรุป

เทวทัตตปัพพาชิตปัญหา เป็นหนึ่งประเด็นปัญหาในคัมภีร์มิลินทปัญหา ที่มีการถกอภิปรายด้วยเหตุผล บนทัศนคติและเป้าหมายที่แตกต่างกัน ระหว่างพระเจ้ามิลินท์กับพระนาคน โดยมิจุดเริ่มจากพระเจ้ามิลินท์ ที่ตั้งคำถามเชิงโต้แย้งขึ้นประสาทสัมผัส ซึ่งขัดกับคำตอบของพระนาคน ที่พยายามนำเสนอคำตอบขึ้นเลยประสาทสัมผัส ด้วยเหตุผลที่มีการแสดงผลแบบข้ามภพข้ามชาติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าโดยตรง ข้อยืนยันของพระนาคนดังกล่าวเป็นความจริงเด่นชัด จนทำให้พระเจ้ามิลินท์ถูกคิดและพิจารณาตรงตามขั้นมาได้ก็ด้วยกระบวนการ “ปฏิปจฉา-วิธี” ที่มีการใช้ “ข้ออุปมาอุปไมย” เป็นจุดแข็ง เพื่อให้คำตอบขึ้นเลยตาเห็นที่เป็นนามธรรม มีความเด่นชัดเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ทั้งกระบวนการดังกล่าวนี้ยังเป็นอุบายวิธีสำคัญ ที่ช่วยทำให้พระเจ้ามิลินท์ยอมรับในเหตุผล ตามข้อยืนยันถึงคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ที่พระนาคนนำเสนอตั้งแต่แรกต้น เพราะสามารถใช้อธิบายคำถาม ที่ตั้งอยู่บนข้อสมมุติฐานความจริงในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลที่เลยข้อสมมุติฐานความจริงในอนาคต ผ่านข้ออุปมาอุปไมย ส่งผลให้พระเจ้ามิลินท์ทรงยอมรับคำตอบของพระนาคนได้ในที่สุด

กล่าวได้ว่า พระนาคนสามารถใช้เหตุผลและยกหลักฐานขึ้นมาประกอบการเล่าอ้างด้วยกระบวนการ “ปฏิปจฉา-วิธี” ผ่าน “ข้ออุปมาอุปไมย” ได้อย่างวิจิตรพิสดาร ทั้งมีปฏิภาณในการใช้โวหาร จนสามารถไขข้อข้องใจของพระเจ้ามิลินท์ ที่เกี่ยวกับเทวทัตตปัพพาชิตปัญหาได้เสียสิ้น และหากพิจารณาในด้านสาระเชิงคุณค่าแล้ว เทวทัตตปัพพาชิตปัญหานี้ สามารถยกเป็นบรรทัดฐานสำคัญ ในการปลดปล่อยข้อสงสัย ที่เป็นข้อข้องใจเกี่ยวกับคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าว่า “ทรงเป็นพระสัพพัญญูและทรงมีพระกรุณาต่อพระเทวทัต เสมอเหมือนสรรพสัตว์จริงหรือไม่” ซึ่งเกณฑ์ตัดสินความเชื่ออย่างเป็นรูปธรรมนี้ก็คือ “พระเทวทัต” ผู้เป็นพยานบุคคลสำคัญ ที่จะประกาศความมีอยู่แห่งคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า คือ ความเป็นพระสัพพัญญูและความมีพระกรุณาได้อย่างสมบูรณ์ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ชาวโลกอาจจะไม่มีโอกาสได้รับรู้เลยว่า “พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญูและทรงมีพระกรุณาต่อสรรพสัตว์อย่างเท่าเทียมจริงหรือไม่” หากขาดพระเทวทัตผู้เป็นประจักษ์พยานบุคคลสำคัญในปัญหากรรม ที่ถูกบันทึกอ้างไว้ในคัมภีร์มิลินทปัญหานี้

เอกสารอ้างอิง

- คณะผู้สอนวิชาการใช้เหตุผล ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์. (2550). *การใช้เหตุผล: ตรรกวิทยาเชิงปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระติปิฎกจูฬายเถระ. (2559). *คัมภีร์มิลินทปัญหาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. (2557). *คัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ภาษาบาลี เล่มที่ 1*. พิมพ์ครั้งที่ 37. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. (2554). *คัมภีร์อภิธรรมัตถวิภาวินีฎีกา ภาษาบาลี*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์.
- วนิดา ธาระนัต และประสาธน์ เนื่องเฉลิม. (2561). “การโต้แย้งอย่างมีเหตุผล: ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21”. *วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 37 (2) (มีนาคม-เมษายน): 175-181.
- สมภาร พรหมทา. (2540). *พุทธศาสนมหายาน: นิยายหลัก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Graham Priest. (2010). *The Logic of the Catusakoti*. Comparative Philosophy Vol.1.

แนวทางการบริหารองค์กร Yellow Ribbon Hills ตามหลักพุทธธรรม The Way to Administrate the Yellow Ribbon Hills Organization with Buddhaddhamma

¹สมบุญ บุญศิริ

Somboon Bunyasiri

²พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน

Phramaha Surasak Pachabtasena

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyala University

¹Corresponding author E-mail: somboon@yellowribbonhills.com

Received: February 19,2022; **Revised:** April 24, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารองค์กร Yellow Ribbon Hills ตามหลักพุทธธรรม ด้วยวิธีการศึกษาเอกสาร หนังสือ ผลการศึกษาพบว่า ในอดีตการบริหารองค์กรของ Yellow Ribbon Hills จะนำหลักการและกลยุทธ์ทางโลกหรือแนวทางตะวันตกมาใช้อย่างเดียว ทำให้เป็นบุคลากรในองค์กรทำงานแบบไร้หัวใจ ผู้บริหารองค์กรมองพนักงานเหมือนหุ่นยนต์ที่คอยปฏิบัติงานตามคำสั่งของผู้บริหารเท่านั้น ก่อให้เกิดปัญหาตามมาทั้งประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรที่ไร้ความสุขและประสิทธิผลของงานที่ประสบความสำเร็จได้ยากขึ้น แต่เมื่อผู้บริหารมีการปรับแนวทางการบริหารองค์กร โดยการนำหลักพุทธธรรมซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจของพนักงาน อันได้แก่ หลักการพัฒนาการอยู่ร่วมกันอย่างพรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ทิศ 6 และหลักการในการพัฒนาทางด้านจิตใจอย่างการวิปัสสนากรรมฐาน เข้ามา

ผสมผสานกับแนวทางที่องค์กรใช้อยู่สามารถช่วยให้องค์กรมีความยืดหยุ่นในการบริหารมากขึ้น และกระตุ้นประสิทธิภาพการทำงาน ให้ทุกคนมีความรู้สึกดีในการทำงานมากขึ้น มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นกัลยาณมิตรต่อกันมากขึ้น และมีการสื่อสารที่นุ่มนวลในการทำงานมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้ทุกคนตระหนักรู้ถึงเป้าหมาย สร้างประสิทธิผลให้เกิดขึ้นกับองค์กรได้ตามที่องค์กรมุ่งหวัง

คำสำคัญ: แนวทาง, การบริหารองค์กร, หลักพุทธธรรม

Abstract

The objective of this article is to study the way to administrate the Yellow Ribbon Hills Organization with Buddhaddhamma by studying documents and books. The result of the study found that in the former time, an administration of the Yellow Ribbon Hills Organization had only applied the principles and strategies of Western, it was to make some personnel in the organization working as heartless. The viewpoint of organization's executives saw that the employees were as robots who just worked following the executive's orders, it caused the problems both the performances of personnel who were not happy and the effectiveness of successful work that was more difficult. When executives modified the way to administrate an organization by applying the Buddhaddhamma to focus on the mental development of personnel. The ways to administrate for development of living together of organization as the four sublime states of mind, the four principles of service, the six directions, and the principle of mental development as Vipassana meditation. It was used to combine with the way of organization, and to help more flexibility in administration of organization. it stimulated efficiency work to make everyone feel good at work, to have responsibility to duty, to be a good relationship and to be good friend to each other, and to have smoother communication at work. It also made personnel aware of the goal, and created the effectiveness to the organization as it expected.

Keywords: Way, Administration of Organization, Buddhaddhamma

บทนำ

ปัจจุบันกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางรายได้ และอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของประเทศไทย โดยเฉพาะในเขตศูนย์กลางธุรกิจ (Central Business District, CBD) ตัวอย่างเช่น สีลม สาทร เพลินจิต ชิดลม อโศก สุขุมวิท เป็นต้น จึงมีประชากรเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ทั้งที่อยู่อาศัยเดิมและผู้ที่ ต้องการเข้ามาประกอบอาชีพต่างๆ อีกทั้งยังเพื่อศึกษาต่อ ส่งผลให้จำนวนประชากรในกรุงเทพมหานคร เพิ่มมากขึ้น ผนวกกับความต้องการที่อยู่อาศัยสำหรับประชากรที่เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย โดยเฉพาะใกล้ แหล่งประกอบธุรกิจในเขตเมือง (Central Business District, CBD) แต่เนื่องจากกรุงเทพมหานครมีพื้นที่ และข้อจำกัดในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในแนวราบให้เพียงพอต่อจำนวนผู้ที่ต้องการมีที่อยู่อาศัยใน กรุงเทพมหานคร จึงส่งผลให้ผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ในปัจจุบัน เลือกที่จะพัฒนาธุรกิจ และกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือผู้เข้ามาดำเนินธุรกิจในเขตเมือง ซึ่งสอดคล้องกับบทวิจัยของ (Sanit et al., 2013) ว่าพื้นที่กรุงเทพมหานคร (กทม.) เป็นเมืองหลวงของราชอาณาจักรไทยและเป็นมหานครขนาดใหญ่หนึ่งในภูมิภาคเอเชียโดยมีประชากรทั้งหมด จากการสำมะโนประชากรปี 2564 ประมาณ 38.78 ล้านคน เป็นอัตราความหนาแน่นที่สูงมาก ดังนั้น กรุงเทพมหานคร จึงมีนโยบายในการกระจายการเติบโตของตัวเมือง (Decentralization) ของเขตศูนย์กลาง ธุรกิจ (Central Business District, CBD) กรุงเทพมหานครไปยังย่าน (Node) ทั้งหมด 7 ย่าน ที่ตั้งอยู่บริเวณ ขานเมืองหรือบริเวณห่างจากศูนย์กลางธุรกิจ แต่มีระบบขนส่งทั้งทางถนนหรือทางรางที่สะดวกสบายเชื่อม จากศูนย์กลางธุรกิจไปถึงยังย่านดังกล่าว และกรุงเทพมหานครได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาจัดหาแหล่งงานและที่อยู่อาศัยรองรับอีกด้วย (อริสรา แก่นเพชร, 2558)

Yellow Ribbon Hills ทำธุรกิจห้องชุดให้เช่า (Serviced Apartment) และโรงแรม โดยก่อตั้งเมื่อปี 2532 มีจำนวนห้องพัก 100 ห้อง แบ่งออกเป็น 3 ชนิด 1) แบบ Business Suit ขนาด 55 ตารางเมตร 2) แบบ Executive Suit ขนาด 61 ตารางเมตร 3) แบบ President Suit ขนาด 70 ตารางเมตร ภายในห้องจะแบ่งออกเป็น 4 ส่วนแยกกันคือ 1) ห้องนอน (Bedroom) 2) ห้องนั่งเล่น (Livingroom) 3) ห้องครัว/ห้องทานอาหาร พร้อมเครื่องครัว (Kitchen and Dining room with kitchen utensils) และ 4) ห้องน้ำที่มีอ่างอาบน้ำ

(Bathroom with bath tub) โดยตกแต่งเป็นแบบญี่ปุ่นและเน้นที่ลูกค้าญี่ปุ่นที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยโดยเช่าในระยะยาว (long term rent) และที่เข้ามาในแบบนักท่องเที่ยว (Short term and daily rental) เนื่องจากผู้บริหารมีความคุ้นเคยในการใช้ชีวิตอยู่ในญี่ปุ่นและได้พบปัญหาต่างๆที่คนญี่ปุ่นประสบในการใช้ชีวิตในต่างประเทศ เช่น อาหาร การสื่อสาร วัฒนธรรม และการเป็นอยู่ จึงเป็นที่มาในการทำธุรกิจโรงแรมที่เน้นในการให้บริการลูกค้าในแบบฉบับของชาวญี่ปุ่นได้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมในการใช้ชีวิตประจำวันของเขา (Niche Market).

Yellow Ribbon Hills นั้นได้รับรางวัลมากมายจากบริษัทผู้ค้าแบบ Online (Online Travel Agency – OTA) เช่น Rakuten Travel Award Worldwide 2012 Rakuten Travel Award Worldwide 2013 Rakuten Travel Award Worldwide 2014 Rakuten Bronze Award 2017 และ Rakuten Bronze Award 2018 นอกจากนี้ทาง Booking.com ให้คะแนนความนิยมที่ 8.5/10 และ Agoda.com ที่ 8.2/10 (2565) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า Yellow Ribbon Hills ได้รับความเชื่อถือจากบริษัทผู้ค้า นอกจากนี้ผู้บริหารยังได้นำลัทธิพุทธธรรมมาปรับใช้ในการบริหารงาน ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ทิศ 6 และการวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งนับว่าเป็นการบูรณาการประยุกต์ลัทธิพุทธธรรมและวิทยาการสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ธุรกิจเป็นปึกแผ่นมีความมั่นคงและเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนมากขึ้น ในบทความนี้จะนำเสนอแนวทางการบริหารองค์กร Yellow Ribbon Hills ตามลัทธิพุทธธรรม ซึ่งส่งผลให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ อีกทั้งผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง และวิกฤตโควิด 19 มาได้อย่างน่าประทับใจ

ลัทธิพุทธธรรมสำหรับการบริหารองค์กร

ในการบริหารองค์กรนั้นมีรูปแบบและการดำเนินการอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งเมื่อพิจารณาผ่านลัทธิพุทธธรรมแล้วจะพบความเกี่ยวข้องกับการบริหารคนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีรูปแบบในการบริหาร ดังนี้

1. ลักษณะผู้นำในการบริหาร

หลักพรหมวิหาร 4 ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานทางจิตใจของชนชั้นผู้ใหญ่ ผู้ปกครอง ผู้เป็นหัวหน้าและในที่นี้ยังหมายความว่า พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมของผู้บริหาร

Yellow Ribbon Hills จะเห็นว่าพรหมวิหาร 4 นั้นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวสำหรับจิตใจของทุกคน องค์กร ครอบครัว ประเทศ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นผู้นำ หรือผู้ปฏิบัติงานในองค์กรควรจะต้องมีและในที่นี้ก็มีผู้ให้ความหมายของพรหมวิหาร 4 ไว้หลายอย่างดังนี้

ในมหาอภิธัมมัตถสังคหฎฐิกา ได้อธิบายความหมายของ พรหมวิหาร ไว้ว่า “เทวดาทั้งหลายที่มีความเจริญด้วยคุณพิเศษ มีฌาน อันเป็นที่ประณีตมาก ฉะนั้นเทวดาเหล่านั้น ชื่อว่า พรหม” เมื่อเป็นเช่นนั้นเท่ากับว่า บุคคลใดก็ตาม เมื่อสามารถประพฤติตามหรือดำรงอยู่ใน (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยปรมัตถโชติกะ, 2540)

หลักพรหมวิหารนั้น เท่ากับว่า บุคคลนั้นคือ ผู้ที่อยู่ในฐานะเป็นพรหม เป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้ควรแก่ การกระทำหน้าที่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ คำว่า “พรหมวิหาร” เป็นภาษาบาลี แปลความหมายไว้ว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่าง พรหม หรือของท่านผู้ใหญ่ ซึ่งประกอบด้วย 2 อย่าง คือ

- 1) พรหม หมายถึง พรหม หรือท่านผู้ใหญ่
- 2) วิหาร หมายถึง เป็นเครื่องอยู่

เมื่อนำ 2 ศัพท์มารวมกันตามหลักทางภาษา “พรหมวิหาร” จึงหมายถึง ธรรมเป็นเครื่อง อยู่ของพรหม หรือธรรมประจำใจของพรหม กล่าวคือ พรหมเป็นเทพเจ้าสูงสุดในศาสนา พราหมณ์ที่สร้างโลกและอภิบาลโลกตามทัศนะของพราหมณ์ เพราะถือว่า มนุษย์เมื่ออยู่กันไปพอถึงกับหนึ่งโลกจะพินาศ และพระพรหมจะสร้างโลกขึ้นมาใหม่และจะลิขิตชีวิตมนุษย์ว่าจะ เป็นอยู่อย่างไร แต่ทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์ทุกคนมีส่วนรับผิดชอบในการ สร้างสรรค์และอภิบาลสังคม ด้วยเหตุนี้ ทุกคนต้องทำตัวให้เป็นพรหม 4 หรือคุณธรรมความ เป็น พรหม และในการปฏิบัติในลักษณะนี้ เป็นการสร้างสรรค์ตนเองด้วยหลักพรหมวิหารและ พรหม วิหารเมื่อนำมาใช้กับมนุษย์ในฐานะที่มนุษย์สามารถสร้างสรรค์และอภิบาลโลกได้ด้วยตัว มนุษย์เอง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2551) ได้ให้ความหมายของพรหมวิหารธรรมไว้ใน พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอัน ประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความ ประพฤติ จึงจะชื่อว่า ดำเนินชีวิตแบบหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

นอกจากนี้พรหมวิหาร ยังมีความหมายที่สามารถแปลอีกในหนึ่งว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม, ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างพรหม, หรือธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหมหรือเป็นเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่

สรุปได้ว่า พรหมวิหาร จึงหมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมประจำใจของพรหม หรือธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักของจิตใจและกำกับความประพฤติ หรือเป็นธรรมที่ใช้ในการยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ปกครอง ท่านผู้ใหญ่ ถ้าปฏิบัติตนโดยใช้พรหมวิหารเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตแล้ว จึงจะชื่อว่า ได้ดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์ทั้งหลายโดยชอบ

ส่วนคุณสมบัติของ พระพรหม และคุณสมบัติของมนุษย์ที่ปฏิบัติแล้ว ก็สามารถทำให้มนุษย์มีคุณสมบัติเทียบเท่า พรหม คุณสมบัติของพระพรหม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา คุณสมบัติอันเป็นหลักธรรม ทั้ง 4 ประการนี้ รวมกันเข้ากลายมาเป็น พระพรหม คุณสมบัติของมนุษย์ที่ปฏิบัติได้แล้วก็ เทียบเท่ากับพรหม ก็คือ พรหมวิหาร 4 การที่มุ่งศึกษานี้ จะเห็นได้ว่า ปัจเจกชนที่ประพฤติตาม พรหมวิหาร ถือว่าเป็นผู้ใหญ่ ที่มีส่วนในการสร้างสรรค์โลกและอภิบาลโลก อย่างไรก็ตาม เมื่อทราบถึงคุณสมบัติอันเป็นหลักธรรมของพระพรหม และคุณสมบัติของมนุษย์ที่ทำให้เป็น “พรหม” แล้วควรเข้าใจองค์ประกอบของพรหมได้ง่ายขึ้น และองค์ประกอบของพรหมวิหารแบ่งออกเป็น 4 อย่าง คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (ประคัลภ์ จันทรโอชา, 2552)

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน, 2527) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของพรหมวิหาร ธรรม หรือพรหมวิหาร มี 4 ประการ คือ

1) เมตตา เป็นเรื่องของจิตใจ เพราะเป็นความปรารถนา คือ ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข ไม่มีอะไรแตกต่างในความเป็นชีวิต ทั้งผู้อื่น สัตว์อื่นและตนเอง คือ ผู้ใดจะให้อะไรใคร ผู้นั้นจะต้องมีเสียก่อน ผู้ไม่มีจะให้ก็ให้ไม่ได้ จะปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขก็เช่นกัน ถ้าตนเองไม่เป็นสุข จะมีความสุขที่ไหนไปแผ่ให้คนอื่น เมตตาที่ถูกต้องจะต้องออกจากใจที่อ่อนละมุน เป็นใจที่สงบจากความทุกข์ความร้อน สงบจากความโลภ ความโกรธ ความหลงใจที่กำลังทุกข์ร้อนด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง จะไม่มีพลังเมตตาเลย ตรงกันข้ามกลับมีแต่ความไม่เมตตาแม้แต่กับตนเอง เพราะทำให้ตนเองร้อน ไม่มีความสุข คนใจดีคนเดียวสามารถทำให้เกิดความร่มเย็นเป็น

สุขได้มากมายนัก เช่นเดียวกับคนไม่ตีคนเดียว ก็สามารถทำให้เกิดความทุกข์ความร้อนได้มากมาย เมตตาต้องอาศัยปัญญา เพราะปัญญาเท่านั้นที่จะช่วยพิจารณาได้ถูกต้อง ว่าควรแสดงเมตตาต่อผู้ใดอย่างไร เมื่อใดจึงจะเป็นคุณไม่เป็นโทษ การลงโทษบุตรธิดา กระทำผิดเพื่อให้สำนึก ก็เป็นเมตตากรุณาของมารดาบิดา การไม่ลงโทษกลับเป็นการไม่เมตตากรุณา

2) **กรุณา** เป็นเรื่องทางกาย เพราะเป็นเรื่องการช่วยเหลือ คือ ช่วยให้พ้นทุกข์ มีทั้งทุกข์ กายทุกข์ใจ แต่ที่จริงเมตตาและกรุณาไปด้วยกันแยกกันไม่ออกที่เป็นธรรม เป็นพรหมวิหารธรรมอย่างยิ่ง คือ ช่วยให้พ้นทุกข์ทางใจ เห็นใครทุกข์ อย่างนี้ดูตาย ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อช่วย นั่นคือ กรุณาช่วยให้พ้นทุกข์และต้องช่วยให้ถูก อย่าให้ผิดศีล อย่าให้เป็นการเบียดเบียนใครดัง พระพุทธองค์ทรงกล่าวไว้ว่า “การให้ธรรมทานชนะการให้ทั้งปวง” คือเป็นการช่วยที่เหนือการช่วยทั้งปวง เป็นการช่วยให้พ้นทุกข์ทางใจ ใจที่มีธรรมเพียงไรจะพ้นจากความทุกข์มีความ สงบสุขเยือกเย็นเพียงนั้น ผู้ใช้ธรรมคือปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้เห็น บอกเล่า สอนอบรมให้เกิดธรรม

3) **มุทิตา** คือ พลอยยินดีด้วยกับตนเองและผู้อื่นได้ดีมีสุข ซึ่งจะนำไปสู่ความดีอีกชั้นหนึ่ง ถ้ารู้จักคิดให้ถูก ให้รู้จักตั้งใจสงวนรักษาความดีความสุขที่ได้นั้นไว้และเพิ่มพูนให้ยิ่งขึ้นไม่ทะเยอทะยานให้ยิ่งขึ้นจนเกินไป เช่นได้ดีเพียงนั้นแล้วก็ยินดีกับการได้ดีเพียงนั้นของตน อย่าไม่พอใจเพราะต้องการยิ่งไปกว่านั้น การพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข ผลดีที่จะเกิดขึ้นนั้นเราเองจะเป็นผู้ได้รับก่อนใครทั้งหมด ความพลอยยินดีด้วยความริษยาให้ความร้อนเย็นผัดกัน ขณะที่ใจเกิดความยินดี เราเองนั้นแหละสบาย ขณะที่ใจเกิดความยินร้ายริษยา เราเองนั้นแหละทุกข์ร้อน ฉะนั้นการพลอยยินดีด้วยเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุขจึงเป็นสิ่งที่ควร

4) **อุเบกขา** คือ วางใจเฉย วางใจเป็นกลาง ไม่ยินดียินร้าย เมื่อสุดวิสัยจะเมตตากรุณาได้แล้ว ก็ยังไม่เกิดผลดี ยังช่วยให้เขาเป็นสุข พ้นจากความทุกข์ไม่ได้ จึงให้อุเบกขาปลงใจลงให้ได้ว่าได้ทำสุดความสามารถแล้ว ได้เมตตากรุณาถูกต้องแล้ว ผลเป็นเช่นไรก็จำต้องอุเบกขา 14 ถ้าไม่อุเบกขา ปล่องใจให้ดินร่นร้อนเร่าเพราะปรารถนาจะช่วยเขาให้ได้ผล เช่นนี้เป็นการผิดเป็นการขาดเมตตากรุณาในตนเอง

สรุปได้ว่า ผู้มีพรหมวิหารที่แท้จริงต้องประกอบด้วยเป็นบุคคลผู้มีเมตตา กรุณา มุทิตา ทั้งเมตตา กรุณา มุทิตาดังกล่าวข้างต้นทั้งสามประการนั้นต้องประกอบด้วย อุเบกขา ทั้งสิ้นและ

ต้องมีอุเบกขาเป็นตัวกำกับอีกครั้งหนึ่ง หากบุคคลผู้ใดไม่มีเมตตา กรุณา จิตใจก็จะโหดเหี้ยม ไม่มีมุทิตาจิตก็อิจฉาริษยา ไม่มีอุเบกขาเขาก็ไม่รู้จักการวางเฉย ไม่รู้จักปล่อยวาง มีแต่ความยึดมั่นถือมั่นทั้งหลายเหล่านี้ล้วนทำให้จิตใจไม่มีความสงบปกติสุข ไม่เป็นที่พึงปรารถนาถึงพร้อมด้วยพรหมวิหารธรรมทั้ง 4 ประการได้ยาก แต่ถ้าปฏิบัติได้ถึงพร้อมด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ผู้นั้นย่อมจะเป็นผู้ถึงพร้อมซึ่งพรหมวิหารที่ถูกต้องแท้จริงและบริบูรณ์ จะก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติทั้งส่วนตัว และส่วนรวม

2. การบริหารภายในองค์กร

การบริหารภายในองค์กรได้อาศัยหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักคุณธรรมในศาสนาพุทธ ซึ่งใช้ในการสงเคราะห์ผู้อื่นอันจะเป็นเครื่องผูกไมตรีประสานหมู่ชนเข้าด้วยกัน คำว่า “สังคหวัตถุ” มาจากคำว่า “สังคห” ซึ่งแปลว่า สงเคราะห์ กับคำว่า “วัตถุ” ซึ่งแปลว่า เรื่อง เมื่อรวมความแล้ว สังคหวัตถุจึงแปลว่า เรื่องของการสงเคราะห์ หรือธรรมอันเป็นหลักในการสงเคราะห์ ซึ่งมีหลักใหญ่ๆ อยู่ 4 ข้อด้วยกัน ดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งสอนแก่ภิกษุในกาลครั้งหนึ่งซึ่งเรียกว่า สังคหวัตถุ มี 4 ประการ คือ

1) ทาน คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละเงิน การให้ปันสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจทั้งที่เกี่ยวกับการเรียนและในด้านอื่นๆ รวมถึงการให้อภัยแก่ผู้อื่น

2) ปิยวาจา คือ การพูดจាន่ารัก ด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน ไพเราะ พูดด้วยคำพูดน่าฟัง ชี้แจงในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ให้กำลังใจ ทำให้เกิดความพอใจ แก่ผู้ที่ได้ยินได้ฟัง ก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3) อตถจริยา คือ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้อื่น เป็นการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้วยกำลังความคิด กำลังกาย การทำตนให้เป็นประโยชน์ในทุกโอกาส

4) สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เอาเปรียบ ไม่ทอดทิ้งเพื่อน เมื่อมีปัญหา รู้จักผูกมิตรกับผู้อื่น มีความสามัคคีในหมู่คณะ

สังคหวัตถุ 4 อำนวยประโยชน์ที่มองเห็นเป็นรูปธรรมได้ดังนี้

(1) ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความสงบสุข

(2) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีต่อกัน

(3) เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ

(4) เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี

(5) ช่วยส่งเสริมศีลธรรม และป้องกันการประทุติเสื่อมเสียในสังคม (วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2544)

สรุปได้ว่า สังคัตถุ 4 คือ คุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนเข้าด้วยกันไว้ในความสามัคคีตามหลักความสงเคราะห์อันประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ คือ ทาน การให้ปันสิ่งของที่เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ปิยวาจา การใช้ถ้อยคำวาจาที่ไพเราะ พูดแต่เรื่องที่เปรี๊ยะสารประโยชน์แก่ส่วนรวม อตถจริยา ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วยความเต็มใจ สมานัตตตา เป็นผู้ไม่ถือตนเข้ากับคนทุกระดับและเสมอต้นเสมอปลาย

3. การบริหารตามบทบาทหน้าที่

การบริหารตามบทบาทหน้าที่ได้อาศัยทิส 6 ในสิงคาลกสูตร คือ หน้าที่ที่มนุษย์ควรรู้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องมี การรวมกลุ่มกัน บุคคลจะอยู่คนเดียวไม่ได้ เพราะฉะนั้น มนุษย์ควรมีหน้าที่ มนุษย์จะต้องมี ครอบครัว เช่น พ่อ แม่ พี่ ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อน และลูกน้อง บุคคลควรมีความดีทางศาสนา ดังนั้นเมื่อบุคคลมี สิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาแล้วทำให้ ต้องดูแลปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่กล่าวมาจึงเปรียบ เหมือนการดูแลทิส 6 ที่ อยู่รอบตัวเรา และ ถือว่าเป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคน

องค์ประกอบของทิส 6 ในสิงคาลกสูตร มีดังนี้ (เดือน คำดี, 2534)

1) **ปุรัตถิมทิส** หมายถึง ทิสเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดาเป็นผู้มีอุปการคุณแก่เราคนแรก เพราะว่าเข้ามารับผิดชอบต่อชีวิตก่อนใครและทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นชีวิต เลือดเนื้อ รวมทั้งความ เป็น มนุษย์ ได้มาจากบิดามารดา จึงจัดให้ท่านทั้งสองมาอยู่เป็นทิสเบื้องหน้า

2) **ทักขิณทิส** หมายถึง ทิสเบื้องขวา ได้แก่ ครูบาอาจารย์เป็นบุคคลสำคัญกับชีวิต เพราะ สอนเรา ตั้งแต่ ให้รู้จักการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ให้รู้จักการรักษาเนื้อรักษัตัวให้พ้นจากภัยอันตราย ต่างๆ ตลอดจนสอนให้รู้จักการทำมาหากิน จึงเป็นทักขิณบุคคล คือบุคคลที่ พวกเราต้องเคารพ กราบไหว้บูชา

3) ปัจฉิมทิศ หมายถึง ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยาแล้วถือว่าเป็นกำลังเสริม เป็นผู้ติดตาม คอยสนับสนุนช่วยเหลืออยู่ข้างหลังทั้งสิ้น เนื่องจากเรื่องบางเรื่องไม่สามารถทำแทนกันได้

4) อุตตรทิศ หมายถึง ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหายที่ เป็นผู้คอยช่วยเหลือให้เราข้ามพ้น อุปสรรค และภัยอันตรายต่างๆ ในเวลาเดียวกันก็ยังเป็นกำลังสนับสนุนให้เราสามารถบรรลุความสำเร็จอีกด้วย ทิศเบื้องซ้ายเป็นทิศที่ใหญ่ที่สุด เพราะตลอดชีวิตของคนเราต้องเกี่ยวข้องกับคนมากมาย เพราะฉะนั้น ใครมีทิศเบื้องซ้ายน้อยก็จะเข้าตำรา นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ถ้าใครสำรวจ ตรวจสอบดูแล้วพบว่า ตัวเองมี เพื่อนน้อยละก็รีบกลับไปแก้ไขเสีย

5) เหนือทิศ หมายถึง ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้ ลูกน้องใครมีลูกน้องมาก ๆ ก็เบาแรงกาย คือไม่ต้องทำงานหนัก ไม่หนักแรงกายจนเกินไปนัก แต่ว่าอาจจะหนักแรงใจบ้างถ้าฝึกเขาไม่ดี แต่ให้รู้ว่า ทิศ เบื้องล่างนี้ ที่คอยเป็นฐาน เป็นกำลังเป็นที่มาแห่งทรัพย์สินเงินทองสำหรับเอามาใช้เป็นกองเสบียงในการ หล่อเลี้ยงชีวิตของเรา เราจะมีทรัพย์มาใช้ในการสร้างบุญสร้างบารมีได้มากน้อย เท่าไรก็มาจากทิศเบื้องล่าง

6) อุปริมทิศ หมายถึง ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณะพราหมณ์ คือ พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำทางจิต วิญญาน เพราะเป็นผู้ที่สูงด้วยคุณธรรม อีกทั้งยังเป็นผู้ชี้ทิศ บอกทางถูกผิดทางศีลธรรมอีกด้วย

ดังนั้นทิศ 6 ในสังคาลสูตร หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องทำเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทาง สังคมดูทิศที่อยู่รอบตัว

4. การบริหารทางด้านจิตใจ

เป็นการบริหารด้านจิตใจที่จำเป็นต้องอาศัยวิปัสสนากรรมฐาน หมายถึง การอบรมกายและจิตใจให้เกิดปัญญา มีความ รู้แจ้ง รู้ชัด เห็นตามความเป็นจริงถึงสิ่งที่ประกอบและปรุงแต่งขึ้นว่าเป็นสิ่งไม่เที่ยง มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามกฎไตรลักษณ์อนิจตา (ความไม่เที่ยง ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อม และสลาย) ทุกขตา (ความเป็นทุกข์ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ถูกกดดัน ผืนและ ขัดแย้งอยู่ในตัว)อนัตตา (ความเป็นอนัตตาความไม่ใช่ตัวตนบังคับไม่ได้) เห็นอริยสัจและ มรรคผล นิพพาน

จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติกรรมฐานนั้น เพื่อชำระจิตของผู้ปฏิบัติให้บริสุทธิ์สะอาดหมดจดจนกระทั่ง บรรลุมรรคผล นิพพาน เป็น จุดมุ่งหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงมอบพระพุทธศาสนาให้เป็นสมบัติของพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ได้บรรลุธรรมระดับใดก็ตาม ด้วยการเจริญกรรมฐานก็ย่อมจะทำให้พุทธบริษัทอื่นเกิด ความมั่นใจในการเจริญกรรมฐาน เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตของมนุษย์ให้บรรลุถึง พระนิพพานได้ผู้ที่เคยเจริญกรรมฐานอย่างรู้จุดหมายหรือมีความถ้อยแท้หมดกำลังใจ จะได้มี กำลังใจในการปฏิบัติมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ผู้ที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมระดับใดระดับหนึ่งก็สามารถพัฒนาจิตของตน จนกระทั่ง สามารถบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน สังคมโลกก็จะ ได้รับประโยชน์คือ สันติภาพ ปัญหาต่าง ๆ ที่โลกกำลังประสบอยู่เช่น การเบียดเบียนทำลายล้างกัน การแย่งชิงผลประโยชน์จะลดน้อยลงตามลำดับ เพราะอาศัยการปฏิบัติกรรมฐาน การปฏิบัติ กรรมฐานจึงไม่ขึ้นกับโลกธรรมและกามคุณดังกล่าวและมีจุดหมายพื้นฐาน คือการอบรมจิตใจ ให้สงบจากนิวรณ์ธรรม คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิความคิดมุ่งร้ายความเกียจคร้าน ความเร่าร้อน ไม่ สบายใจและระแวงสงสัย ทำให้จิตที่สงบจากนิวรณ์ธรรมทั้งหลายจักเข้าถึงถึงสภาวะที่เรียกว่าสมาธิ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540)

ลักษณะเด่นที่สุดของจิตที่เป็นสมาธิ คือ ความสมควรแก่งานหรือความเหมาะสมแก่การใช้ งาน และเป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพในการทำงานการเล่าเรียนและการทำกิจทุกอย่าง เพราะจิตที่เป็น สมาธิแน่วแน่นอยู่กับสิ่งที่กระทำ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกไม่เลื่อนลอย ช่วยให้เรียน ให้คิด ให้ทำงาน ได้ผลดีการงานย่อมดำเนินไปโดยรอบคอบไม่ผิดพลาดและป้องกันอุบัติเหตุได้ดีเพราะเมื่อมีสมาธิ ย่อมมีสติกำกับอยู่ เรียกว่า จิตเป็น กัมมณียะ หรือกรรมนิยแปลว่าควรแก่งานหรือเหมาะสมแก่การใช้งาน การฝึกให้จิตมีสมาธิมีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคงแน่วแน่ สามารถควบคุมตนได้ดีเป็นเหตุให้จิต สงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ปราศจากสิ่งรบกวน หรือทำให้เศร้าหมองอยู่ในสภาพเหมาะสมแก่การ ใช้งานมากที่สุด โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง บุคคลที่ฝึกฝนอบรม พัฒนาจิตดีแล้วย่อมได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ด้านคุณภาพของจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่างๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงาม เป็นจิตใจสูง ประณีต เช่น มีความรัก มีเมตตา มีกรุณา ความเป็นมิตร ยากช่วยเหลือ ปลดปล่อยทุกข์ของผู้อื่นมี จาคะ คือ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีสัมมาคารวะและ มีความกตัญญู เป็นต้น

2. ด้านสมรรถภาพของจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถเช่น มีสติมีขันติ คือ อุตุน มีวิริยะ คือความเพียร มีสมาธิคือจิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือจริงจัง มีอธิฐาน คือเด็ดเดี่ยว แน่วแน่ต่อจุดหมายที่ทำความดี พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือ การคิดพิจารณา ให้เห็นความจริงชัดเจนถูกต้อง

3. ด้านสุขภาพของจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพที่ดี มีความสุข สดชื่น ร่าเริงเบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมทั้งจะยิ้มแย้มได้มีปิติปราโมทย์ไม่เครียด ไม่กระวนกระวาย ไม่ขุ่นมัว เศร้าหมองไม่หดหู่โศกเศร้า ไม่คับข้องใจ เป็นต้น

ในการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักที่จะให้บรรลุถึงจุดหมายนั้นระหว่างทางมีทางรก ทางเลี้ยว ทางหลุม ทางบ่อ ทางแยกมากมายถ้าผู้ปฏิบัติไม่มีความรู้อาจจะปฏิบัติไปผิดทาง หรือ ประสพอัน ตราย ซึ่งขึ้นอยู่กับความฉลาดของผู้ปฏิบัติแต่ถ้าผู้ปฏิบัติได้ศึกษาปริยัติ ได้รับคำชี้แนะจากประสบการณ์ของผู้ที่ผ่านมาแล้ว เอามาใช้ประโยชน์จะสามารถช่วยผู้ปฏิบัติได้แต่ถ้าผู้ปฏิบัติ ไม่ศึกษาปริยัติไม่รับเอาคำแนะนำ จะผู้มีประสบการณ์ผู้ปฏิบัติก็เสี่ยงต่อการที่จะปฏิบัติกรรมฐาน ผิดพลาด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) การปฏิบัติกรรมฐานในพระพุทธศาสนามี หลายวิธีด้วยกัน แต่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมีความเชื่อถือและยอมรับแนวการปฏิบัติ พระกรรมฐานตามที่มีปรากฏหลักฐานอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาว่า เป็นวิธีการที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าและสามารถทำให้พุทธศาสนิกชนได้พัฒนาตนจากระดับปุถุชนธรรมดา เป็นพระอริยบุคคล ซึ่งเป็นบุคคลในอุดมคติของพระพุทธศาสนา ดังนั้นในการปฏิบัติกรรมฐาน ผู้ปฏิบัติมีความจำ เป็นที่จะต้องทราบเกี่ยวกับความหมายและประเภทของการปฏิบัติกรรมฐานว่ามีกี่ประเภทและแต่ละประเภทนั้น มีความหมายและมีวิธีการปฏิบัติอย่างไรเพื่อจะได้ทำให้ผู้ปฏิบัติไม่ไขว่เขวและเชื่อมั่นต่อการปฏิบัติว่าได้ทำถูกต้องขั้นตอนต่างๆ ครบถ้วนแล้วเพียงแต่ต่างกันออกไป โดยวิธีปฏิบัติเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติแบบใช้สมณานาหรือนำหน้าหรือการใช้วิธีสัณฐานนำหน้าหรือปฏิบัติควบคู่ไปพร้อมๆกัน และการปรับจิตของตนในคราวปฏิบัติผิดจนเกิดความหลงเข้าใจผิดว่าตนได้บรรลุพระนิพพาน

สภาพปัจจุบันของการบริหารองค์กร Yellow Ribbon Hills

การบริหาร Yellow Ribbon Hills ถือหลักใหญ่ 3 อย่าง คือ บริหารคน บริหารงาน และบริหารเงิน การบริหารคนของ Yellow Ribbon Hills ซึ่งมีพนักงาน 50 คน โดยแบ่งการทำงานเป็น 3 ส่วน 1) การตลาด/การขาย 2) การบริการ 3) การเงิน โดยทาง Yellow Ribbon Hills จะเน้นผลงานและผลประกอบการ (Productivities) คือกำไร (Profit) นำไปประกอบการพิจารณาให้ผลตอบแทนแก่พนักงาน สภาพปัญหาส่วนมากจะมาจากการบริหารคนและผลตอบแทน

ในช่วง 8 ปีแรก หลังจากเริ่มดำเนินธุรกิจมีผลประกอบการและกำไรดีมาก ๆ เพราะการทำธุรกิจแบบเฉพาะนี้เปรียบเสมือน Niche Market เพราะมีผู้ประกอบการเฉพาะแบบนี้้น้อยมากในขณะนั้น พอถึงปี 2540 Yellow Ribbon Hills เกิด “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ก่อนเกิดวิกฤตต้มยำกุ้งไทยเคยเป็นประเทศที่มีการเติบโตของ GDP สูงที่สุดในโลกมาก่อน โดยธนาคารโลกระบุว่า ตั้งแต่ปี 2528 – 2538 ไทยมีอัตราเติบโตของ GDP สูงที่สุดในโลกเฉลี่ยการเติบโตตลอด 10 ปี อยู่ที่ 10.40% ซึ่งเป็นการเติบโตระดับเลข 2 หลักที่หลังจากนั้นเราไม่เคยเห็นอีกเลย โดยเฉพาะปี 2531 GDP ของไทยเติบโตถึง 13.3% เติบโตมากจนใครก็อิจฉา ยอดการส่งออกของประเทศไทยก็มีมูลค่าสูงระดับเลข 2 หลักมาโดยตลอด 10 ปี ตั้งแต่ 2528 – 2538 มีรายได้เข้าประเทศระดับ 1 ล้านล้านบาทเมื่อปี 2537 จากวิกฤตต้มยำกุ้งทำให้ Yellow Ribbon Hills ประสบปัญหาทางการเงินอย่างรุนแรง ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก (External factor) เพราะ Yellow Ribbon Hills ได้กู้เงินจากต่างประเทศคือสิงคโปร์และในอัตราดอกเบี้ย Singapore Interbank Offered Rate (SIBOR) ต่ำกว่าประเทศไทยมาก แต่อัตราแลกเปลี่ยนเงินในปี 2540 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย จาก 1 ดอลลาร์ = 25 บาท มาเป็น 1 ดอลลาร์ = 50 - 55 บาท จึงทำให้เงินกู้ของ Yellow Ribbon Hills ณ ตอนนั้นเหลือ 60 ล้าน จากเงินกู้ทั้งหมด 140 ล้าน มาเป็นเงินกู้เพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวคือ 130 ล้านบาท และกอบด้วยเศรษฐกิจถดถอยอย่างรุนแรง (Heavy Regression). Yellow Ribbon Hills จึงประสบปัญหา 2 ทาง 1) เศรษฐกิจถดถอยทำให้รายได้ลดลง 2) เงินกู้เพิ่มขึ้นเท่าตัว จากปัญหา 2 ข้อที่กล่าวมาแล้วนี้ บิบบให้ Yellow Ribbon Hills จำเป็นต้องบริหารงานแบบเข้มข้น (Aggressive) โดยเน้นที่เป้าหมายของผลประกอบการคือกำไรเป็นหลักทำให้เกิดปัญหาที่ตามมาเกี่ยวกับคนคือทำงานหนักมากขึ้นและ

ได้รับผลตอบแทนเท่าเดิม จึงทำให้เกิดการสับเปลี่ยน (Turn over) พนักงานมากขึ้น การทำงานไม่ต่อเนื่องจึงทำให้ฝ่ายบริหารต้องลงมำกำกับและทำงานหนักมากขึ้นๆ เพื่อแก้ปัญหาให้บริษัทดำเนินธุรกิจต่อไปได้ ส่วนฝ่ายการตลาดการขายก็จำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน (Clear Target Input) เพื่อให้พนักงานปฏิบัติตามอย่างเคร่งคัด (Effective processing) โดยเล็งผลที่กำไรอย่างเดียว (Profit output) ปัญหาที่ตามมาคือพนักงานทำงานด้วยความเครียดและกดดัน จึงเกิดการสับเปลี่ยนพนักงานมากขึ้นเช่นกัน จึงทำให้ฝ่ายบริหารต้องเข้ามากำกับและบริหารงานหนักมากขึ้นๆ อีก เพื่อให้ธุรกิจผ่านปัญหาต่างๆ ไปได้ ผลที่ได้คือ สุขภาพของฝ่ายบริหารหลายคน แย่ลงๆ อย่างมากมาย เพื่อธุรกิจ Yellow Ribbon Hills สามารถเดินต่อไปได้ และสามารถผ่อนเงินกู้ได้เกือบหมด แต่หนึ่งในผู้บริหารระดับสูงต้องป่วยหนักและเสียชีวิตในที่สุด มันไม่คุ้มค่าเลยอย่างมาก มาในช่วงหลังนี้ ก่อนโควิด19 จะระบาด และช่วงโควิด19 ระบาดต่อเนื่องมา 2 ปี ทำให้ธุรกิจทางด้านการท่องเที่ยวและโรงแรมกระทบอย่างมาก ไม่มีลูกค้าชาวญี่ปุ่นเข้ามาในประเทศไทย และลูกค้าที่อยู่ประจำก็ต้องเดินทางกลับประเทศ ทำให้ Yellow Ribbon Hills ไม่มีรายได้ที่จะบริหารธุรกิจต่อไปได้ Yellow Ribbon Hills จึงต้องนำเงินสำรองไว้เพื่อใช้ในการซ่อมแซม ซ่อมบำรุง และเพื่อการตกแต่งให้ใหม่อยู่เสมอ ออกมาใช้ เพื่อให้ทั้ง 2 ฝ่ายคือลูกจ้างและนายจ้างดำเนินชีวิตผ่านวิกฤตของโควิด19 ไปได้ด้วยกัน โดยใช้คติพจน์ในการบริหาร “ใจเขา ใจเรา” พร้อมทั้งได้เริ่มนำพุทธธรรมบางส่วนเข้ามาบริหารโดยคิดถึง “ใจเขา ใจเรา” การอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี (Harmony) การทำงานร่วมกัน (Team Work) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน และได้เริ่มศึกษาหลักพุทธธรรม ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ทิศา 6 และการวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อที่จะใช้ในองค์กร โดยไม่คิดถึงผลกำไรเป็นหลัก ทำให้การบริหาร Yellow Ribbon Hills นุ่มนวลและราบรื่นขึ้นมาและปัญหาก็ลดน้อยลงมา

แนวทางการบริหารองค์กร Yellow Ribbon Hills ตามหลักพุทธธรรม

จากประสบการณ์ในการบริหาร Yellow Ribbon Hills ของผู้บริหารในอดีตที่เน้นด้านวัตถุและตัวเลข นั่นคือ เงินและผลกำไร โดยไม่คำนึงจิตใจ (Mental) ทำให้ Yellow Ribbon Hills เกิดความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงของ โดยหนึ่งในผู้บริหารระดับสูงได้จากไปโดยไม่มีวัน

กลับมา Yellow Ribbon Hills จึงได้เริ่มนำหลักพุทธธรรม ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ทิศ 6 และการวิปัสสนากรรมฐาน เข้ามาประกอบการบริหาร ดังนี้

1. ลักษณะผู้นำในการบริหาร ผู้บริหารเปลี่ยนรูปแบบการบริหารงานจากเดิมที่มุ่งเน้นเอาตัวเลขของผลกำไรเป็นที่ตั้งตามแนวทางกลยุทธ์ของตะวันตกมาเป็นการผสมผสานการพัฒนาจิตใจ (Mental Development) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการบริหารงาน บริหารเงิน บริหารคน ผู้บริหารให้การดูแลเอาใจใส่พนักงานเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน สอบถามพูดคุย ถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นพร้อมให้คำชี้แนะ ชื่นชมยินดีกับความสำเร็จของพนักงานไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานหรือครอบครัว และปฏิบัติต่อพนักงานทุกคนด้วยความยุติธรรม ปราศจากอคติหรือความลำเอียง ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของการใช้พรหมวิหาร 4 ในการบริหาร

2. การบริหารภายในองค์กร ผู้บริหารมุ่งเน้นให้พนักงานมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมด้วยช่วยกันในการแก้ไขปัญหาขององค์กรให้สำเร็จลุล่วง มีการใส่บาตรเป็นประจำทุกเช้า โดยเฉพาะในวันพระทางผู้บริหารจะเข้าร่วมกับพนักงานในการทำบุญตักบาตรเช่นกัน มีการนำพนักงานไปไหว้พระทำบุญที่วัดพร้อมท่องเที่ยววัดในวันหยุด ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของการใช้สังคหวัตถุ 4 ในการบริหาร

3. การบริหารตามบทบาทหน้าที่ ผู้บริหารให้หลักในการทำงานแก่ลูกน้องหรือพนักงานโดยยึดหลักความสามัคคี หรือ Teamwork ในการปฏิบัติงานหรือแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น มีน้ำรั่วลงมาจากฝ้าเพดาน ทำให้ของใช้ของลูกค้าเสียหายหลายอย่าง และลูกค้าก็โมโหมาก การแก้ปัญหาจะถูกทำขึ้นเป็นระบบ Teamwork ฝ่ายช่างเริ่มเข้าตรวจสอบ แก้ไข (Engineer) ฝ่ายจัดซื้อรีบจัดซื้ออุปกรณ์มาเปลี่ยนทันที (Purchasing) ฝ่ายแม่บ้านเริ่มย้ายของออกไม่ให้เปียกน้ำ (House Keeping) ฝ่ายซักรีดก็ต้องรีบจัดการ (Laundry) ฝ่ายลูกค้าสัมพันธ์ (Customer relations) เสนอให้ลูกค้าย้ายไปอยู่ห้องอื่นชั่วคราวระหว่างซ่อมแซมและจัดซื้อของใหม่มาทดแทนของที่เสียหายจากการเปียกน้ำ ฝ่ายบริหารเข้าพบลูกค้าเพื่อขอโทษ (Management) และหาของขวัญให้เป็นการขอโทษในความผิดพลาดขององค์กร จะเห็นได้ว่าเพียงแค่ น้ำหยดลงมาเท่านั้น ทั้ง 6 แผนกเป็นอย่างน้อยที่ต้องระดมกำลังเข้ามาช่วยเพื่อให้

ปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของการใช้ทศ 6 ในการบริหาร

4. การบริหารจัดการจิตใจ ผู้บริหารได้ตระหนักว่าการเจริญสติตามแนวทางวิปัสสนากรรมฐานจะช่วยให้จิตใจของพนักงานเกิดความผ่อนคลาย สมองปลอดโปร่ง มีร่างกายแข็งแรงในปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังและมีประสิทธิภาพ จึงได้ส่งเสริมและให้โอกาสพนักงานได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติการเจริญสติด้วยการวิปัสสนากรรมฐานตามโอกาสอันเหมาะสม

ทั้งนี้ในการบริหารจัดการนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคนคือผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน โดยผู้บริหารได้ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ขณะที่ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้หลักการในการของการทำหน้าที่ตามรูปแบบของคำอธิบายในทศ 6 มาเป็นพื้นฐานในการจัดแบ่งงานให้เป็นสัดส่วนสามารถตรวจสอบถึงวิธีการปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน และเกี่ยวข้องกับปัญหาในองค์กร ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาก็สามารถใช้วิธีแบบสังคหวัตถุ 4 ในการดำเนินการ อีกทั้งยังมีการเจริญสติด้วยวิปัสสนากรรมฐานช่วยให้ปัญหานั้นเพื่อให้คนและองค์กรประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินการ

บทสรุป

เป็นที่ทราบกันดีว่าประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ มีการนำธรรมะมาปรับใช้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย หนึ่งในนั้นได้แก่ การทำงาน การนำธรรมะหรือหลักพุทธธรรมมาปรับใช้กับการทำงานกำลังได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย เพื่อสร้างองค์กรเปี่ยมสุข มีบรรยากาศในการทำงานที่เป็นมิตรผู้บริหารและพนักงานในองค์กรเกิดความสมัครสมานสามัคคีกัน มีการกล่อมเกล่าจิตใจของทุกคนในองค์กรโดยใช้ธรรมะเพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ส่งผลที่ดีต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร

ในการบริหารของ Yellow Ribbon Hills ได้ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในเรื่องของลักษณะผู้นำในการบริหาร เพื่อก่อให้เกิดความเชื่อใจและไว้วางใจของทุกฝ่าย ใช้สังคหวัตถุ 4 ในการการบริหารภายในองค์กร เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ทศ 6 เป็น

แนวทางในการบริหารตามบทบาทหน้าที่ เพื่อกำหนดหน้าที่และการตรวจสอบผลที่เกิดขึ้น และใช้วิปัสสนากรรมฐานในการบริหารจัดการจิตใจ เพื่อให้เกิดสติในการจัดการปัญหาและแก้ไข

เอกสารอ้างอิง

เดือน คำดี. (2534). *พุทธปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.

ปฐมากร ศิริเตชะ. (2549). ปัจจัยทางสังคม ลักษณะทางจิต และลักษณะทางชีวสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่เอื้อต่อสังคมตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. *ปริญญานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ประคัลภ์ จันทร์โอชา. (2552). การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2540). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺ โณ). (2544). *คู่มือการบำเพ็ญกรรมฐาน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตธมฺโม). (2529). *คู่มือการฝึกอบรมพัฒนาจิต*. กรุงเทพมหานคร: พลัสเพรส.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 16 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เอส. อาร์. พรีนติ้ง แมสโปรดักส์.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยปรมัตถโชติกะ. (2540). *มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. (2544). *หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 0111 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)*. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

- สมภาร พรหมทา. (2551). *พุทธศาสตร์กับปัญหาจริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2527). *พรหมวิหารธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สหการพิมพ์.
- อริสรา แก่นเพชร. (2558). การศึกษารูปแบบอาคารชุดพักอาศัยทางด้านกายภาพเพื่อตอบสนองคนเจนเอเรชั่นวายที่ใช้ชีวิตในย่านธุรกิจของกรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- agoda.com. (2565). *เยลโลว์ ริบบิ้น ฮิลล์ บูทีกสวิต (Yellow Ribbon Hills Boutique Suites)*. เข้าถึงข้อมูล เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2565 จาก <https://www.agoda.com/yellow-ribbon-hills-boutique-suites/hotel/bangkok-th.html?cid=1844104> .
- Pearmsook Sanit, Fumihiko Nakamura, Shinji Tanaka, Rui Wang. (2013). Location and Mode Choice Decision Mechanism Analysis of Multi-Worker Household in Bangkok, Thailand, *Proceedings of the Eastern Asia Society for Transportation Studies*, Vol.9, 2013.

คำว่า “เหมี้ยง” หรือ “เมี่ยง” ความสัมพันธ์ทางภาษากับวัฒนธรรมไทย

The word of “Miang”: Relationship on Language and Thai Culture

วิชุดา พรายยงค์

Vichuda Prayyong

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

Dhonburi Rajabhat University

Corresponding author E-mail: au_vichuda@hotmail.com

Received: February 23, 2022; **Revised:** April 04, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคำว่า เหมี้ยง และ เมี่ยง ในด้านที่มาของคำ วิวัฒนาการของคำว่า เหมี้ยง และ เมี่ยง ในด้านความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย ผู้เขียนได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา แหล่งความรู้ต่างๆ รวมถึง ได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พบว่าเหมี้ยงเป็นของขบเคี้ยวของชาวล้านนาที่ทำไว้รับประทานเองทุกบ้าน ชาวล้านนาในอดีตนิยมเคี้ยวเหมี้ยงหรืออมเหมี้ยงหลังรับประทานอาหาร วัฒนธรรมการอมเหมี้ยงเป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏอย่างช้านานในล้านนา จากการพบคำว่า เหมี้ยง กับเมี่ยง ในเอกสารโบราณแสดงให้เห็นถึงประวัติคำที่ยาวนาน เหมี้ยงยังแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีของคนไทย ทำให้ทราบว่าคนไทยรู้จักคุ้นเคยกับเมี่ยงมานาน

การเขียน คำว่าเหมี้ยง กับ เมี่ยง เขียนต่างกัน ตามพจนานุกรมฉบับภาษาล้านนา และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ด้วยวิธีการออกเสียงของภาษาล้านนากับภาษากรุงเทพฯ นั้นแตกต่างกัน ด้านความหมายของคำว่าเหมี้ยงในพจนานุกรมฉบับภาษาล้านนาและ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 มีความแตกต่างกัน คือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 มี 2 ความหมาย

แม้ว่าเหมียงของคนในล้านนาจะแตกต่างจากเหมียงคำของคนในภาคกลาง แต่เหมียงคำก็ถือเป็นแสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทย ปัจจุบันคำว่า เหมียง และ เหมียง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางภาษาตามวิวัฒนาการทางภาษา แต่การศึกษาคำว่า เหมียง และ เหมียง แสดงความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: เหมียง, เหมียง, ความสัมพันธ์ทางภาษากับวัฒนธรรมไทย

Abstract

This academic article aims to study the word of “Miang” in term of origin, the evolution of the word of “Miang”, and in relationship on language and Thai culture. The author has studied from documents, textbooks, various sources of knowledge including interviewing with experts “Miang” is a snack made by Lanna people in every home. In the past, Lanna people used to chew “Miang” or keep in the mouth after eating. The culture of keep “Miang” in the mouth is a culture that has been for a long time in Lanna. From the word of “Miang” found in ancient documents shows the long history of the word. “Miang” also represents the culture and tradition of Thai people which makes it known that Thai people have been familiar with “Miang” for a long time. The word of “Miang” is written differently according to the Lanna language dictionary and the Royal Institute Dictionary 2011 because of different pronunciation methods of Lanna and Bangkok languages.

The meaning of the word of “Miang” in the Lanna language dictionary and the Royal Institute dictionary 2011 is different which the Royal Institute dictionary 2011 has 2 meanings. Although “Miang” of the people in Lanna is different from “Miangkham” of the people in the central region, but “Miangkham” is considered as the relationship between language and culture in Thai society.

Currently, the word of “Miang” have changed according to social conditions and linguistic changes according to linguistic evolution. However, the study of the word of “Miang” shows the relationship between language and Thai culture very well.

Keyword: Miang, Relationship on Language and Thai Culture

บทนำ

คนไทยแต่ละภูมิภาคมีวัฒนธรรมด้านอาหารที่แตกต่างกันไป ตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ สภาพอากาศ ซึ่งล้วนแต่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นแต่เมื่อสังคมมีการติดต่อกันมีการย้ายถิ่น คำขายกัน ก็มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน หนึ่งในวัฒนธรรมที่มีการแลกเปลี่ยนกันก็คือวัฒนธรรมด้านอาหาร

เหมียง เป็นอาหารว่างของชาวล้านนาซึ่งมีประวัติความเป็นมายาวนาน เหมียงหรือชา เป็นพืชชนิดเดียวกัน คนล้านนารู้จักและคุ้นเคยกับเหมียงมายาวนาน ด้วยต้นเหมียงหรือต้นชา เป็นพืชประจำถิ่นที่มีอยู่ภาคในภาคเหนือซึ่งมีอากาศหนาวเย็น วัฒนธรรมการรับประทานใบเหมียงและใบชาของคนล้านนามีความแตกต่างกัน ทำให้เรียกแตกต่างกัน กล่าวคือใบชาที่นำมาหมักดองเพื่อเคี้ยวหรืออมจะเรียกใบเหมียง ส่วนใบอ่อนที่นำมาตากแห้งชงเป็นชา นั้น จะเรียกใบชา

ชาเป็นคำไทยที่มีต้นคำมาจากคำที่ออกเสียงว่า ฉา (Cha) ในภาษาจีนกลาง ส่วนภาษาจีนแต้จิ๋ว ออกเสียงว่า เต้ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ให้ความหมายว่า ต้นไม้ขนาดเล็ก ขึ้นตามหุบเขาในเขตร้อน ใบใช้ชงกับน้ำร้อนเป็นเครื่องดื่ม ถิ่นพำยของ ไทยเรียกต้นชาว่าต้นเหมียง ชาวพม่าพินยมนำใบมาดองให้เค็มด้วยเกลือรับประทานเป็นผัก ส่วนการนำใบชามาชงเป็นเครื่องดื่มนั้นเป็นวัฒนธรรมการกินอยู่ที่ไทยรับมาจากจีน และเป็นที่มาของคำว่า ชา ในภาษาไทยด้วย (นันทนา ตันติเวสส, 2540) จากประวัติความเป็นมาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าคนล้านนารู้จักและคุ้นเคยกับเหมียงหรือชาทั้ง 2 รูปแบบ

บทความนี้จะอธิบายคำว่า เหมียง เป็นอาหารว่างของชาวล้านนาที่รู้จักและคุ้นเคยมาแต่โบราณ ชาวล้านนานิยมทำเหมียงไว้มหรือเคี้ยวในครัวเรือน เพราะเหมียงเป็นพืชประจำถิ่นที่อยู่ในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย เหมียงหรือชาคือพันธุ์ไม้ชนิดเดียวกัน การทำเหมียงเป็นการถนอมอาหารอย่างหนึ่ง เพราะต้องนำใบเหมียงไปผ่านการนึ่งและหมัก จากนั้นจึงนำมาเรียงมัดรวมกัน เก็บไว้ในไหเหมียง ซึ่งใช้เวลาประมาณ 1-2 เดือน จึงนำมารับประทานได้ การทำเหมียงนับเป็นภูมิปัญญาด้านอาหาร และวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่สืบทอดต่อกันมาแต่โบราณ ส่วนคำว่าเหมียงในวัฒนธรรมด้านภาษา หากเป็นสำนวนคนล้านนา จะเรียกว่า ชีเหมียง หมายถึงเป็นสนิม หากเอามาใช้เป็นการเปรียบเทียบกับคน เช่น ไช้เหมียง แปลว่าไ้หนุ่ม

กระจอก (เชียงใหม่นิวส์, 2560) ส่วนสำนวนไทยของคนในภาคกลางก็มีการกล่าวถึงเมี่ยงเช่นกัน หากกล่าวถึงสำนวนไทยที่ว่า “เอาลูกเคঁมาเลี้ยง เอา**เมี่ยง**เคঁมาอม” หลายคนคงเคยได้ฟังมาบ้าง แต่สำหรับคนรุ่นใหม่อาจสงสัยว่า คำว่า เมี่ยง หมายถึงอะไรใช้เมี่ยงคำที่คนไทยรับประทานหรือไม่ และ**เหมี้ยง** เหมือนกับเมี่ยงในภาคกลางหรือไม่ เหมี้ยง และเมี่ยง มีที่มาอย่างไร บทความนี้จะได้นำเสนอถึงความหมาย ประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการของคำ ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของคำว่า เหมี้ยง และเมี่ยง ต่อไป

ที่มาของคำว่า “เหมี้ยง”

1. ใบ“เหมี้ยง” หรือ ใบชา เป็นต้นไม้ชนิดเดียวกัน ส่วนที่เรียกอมเหมี้ยง ไม่ใช่อมใบชา นั้น เนื่องจากว่ากระบวนการทำเหมี้ยงแตกต่างจากการทำชาสำหรับชงดื่ม **เหมี้ยง** เป็นของขบเคี้ยวของชาวล้านนา ที่ทำไว้รับประทานเองทุกบ้าน ชาวล้านนาในอดีตนิยมเคี้ยวเหมี้ยงหรืออมเหมี้ยงหลังรับประทานอาหาร และเอาไว้รับรองแขกที่มาเยี่ยมเยือน นับว่าเหมี้ยงเป็นของที่ต้องมีติดบ้านไว้ทุกบ้าน

คนไทยรู้จักกิน/อมใบชามาแต่โบราณ ก่อนพบคนจีนที่ดื่มชาคนไทยจึงมีคำเรียก ชา เป็นภาษาไทยว่า **เหมี้ยง** แต่คนไทยรุ่นหลังๆ ไปรับวิธีการต้มน้ำชามาจากจีนจึงรับคำว่า ชา มาใช้ด้วย และไม่ใช้คำว่าเหมี้ยง เพราะคิดว่า เหมี้ยง ใช้มเท่านั้น

ภาพที่ 1 เหมี้ยง ของชาวล้านนา

เหมี้ยงอยู่คู่กับชาวล้านนามาแต่โบราณดังปรากฏในจารึกของวัดพระธาตุหริภุญชัย เมื่อปี 2034 สมัยนั้นพระยาแก้วครองเมืองเชียงใหม่ มีพระราชศรัทธาสรางหมณเฑียรธรรมและ

พระคัมภีร์ที่วัดพระธาตุหริภุญชัยบันทึกไว้ว่า “เงินจํานาไ้เป็นมูลให้เอาดอกเป็นค่าหมากเหมี้ยงบูชาพระธรรมพันร้อยเงิน” (ชมรมฮักตัวเมือง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มช., 2562)

ภาพที่ 2 พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน

คำปวิรรตจากจารึกหริภุญชบุรี ตอนที่กล่าวถึง เหมี้ยง“300รอม(43) ทั้งมวล1670เงิน เงินจํานา(44) ไ้เป็นมูลให้เอาดอกเป็นค่าหมากเหมี้ยงบูชาพระธรรมพันร้อยเงินบาตรเงินลูกหนึ่งหนัก1863 ” (จารึกหริภุญชรี, 2564)

จากการพบข้อความในจารึกดังที่กล่าวมาย่อมแสดงให้เห็นว่า เหมี้ยงเป็นอาหารอย่างหนึ่งของคนล้านนา ที่อยู่คู่กับสังคมล้านนามาแต่โบราณ ไม่เพียงแต่เป็นของกินในบ้านของชาวล้านนาทั่วไป แต่การกล่าวถึงเหมี้ยงในจารึกของกษัตริย์ล้านนาที่จารึกไว้ในเหตุการณ์สำคัญย่อมแสดงถึงความสำคัญของเหมี้ยง ซึ่งเป็นของที่ชาวล้านนาคุ่นเคยและขาดเสียไม่ได้

การกิน/อมใบเหมี้ยงเป็นส่วนสำคัญของชีวิตคนไทยมาแต่โบราณ เห็นได้ว่าแทรกอยู่ในพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา ส่วนประเพณี ยังพบในงานแต่งงาน ต้องมีเหมี้ยงเป็นส่วนประกอบด้วยเสมอ (ประจำวันใช้รับแขก)

2. เหมี้ยง หรือ เมี้ยง จากล้านนาสู่สุโขทัย ดังที่ปรากฏคำว่าเหมี้ยงในจารึกพระธาตุหริภุญชัย ย่อมแสดงถึงประวัติคำ ที่ยาวนาน และความคุ้นเคยคู่กับสังคมและวัฒนธรรมล้านนา ต่อมายังพบคำว่าเหมี้ยงในจารึกสุโขทัยแห่งอื่นอีก ดังข้อความว่า “บริพันเล็กสิบดวงเป็นสำหรับ

กับलगพนแต่งเป็นบยศรีบุชพระเจ้าตเลิงทองเหลืองดวงหนึ่งคำห้าสลิ้งแต่งใส่หมากบุชพระเจ้าเลียนทองสัมฤทธิ์ดวงหนึ่งคำบาทหนึ่งแต่งเมียงบุชพระเจ้าน้ำเต้าทอง” (จารึกวัดเขมาสุโขทัย พ.ศ.2079, 2564)

นอกจากนี้ยังพบคำว่า เมียง ในวรรณกรรมสำคัญของไทย คือ ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ที่กล่าวถึงเหมียงไว้เช่นกันว่า “แต่นี้สืบไปเบื้องหน้า กษัตริย์ก็ดี คหบดีเศรษฐีแลตระกูลทั้งหลายก็ดี ทั่วทุกราชธานีนิคมคามสยามภาษา แม้นผู้ใดจะทำการรับแขกเป็นการสนานใหญ่ มีการอวาทวิวาทมงคลเปนต์น จะร้อยกรองบุบผชาติใส่ เมียงหมากสุ่แขก ก็ให้ร้อยกรองเป็นรูปพานขันหมากดั่งนี้ ฤจะเอาสิ่งใดๆ กระทำใส่เมียงหมากก็ดี ก็จงกระทำเป็นรูปพานมีชั้นสองรองชั้น ให้เรียกนามว่าพานขันหมากกราบกลปาวสาน” (หอพระสมุดวชิรญาณ, 2457)

แม้ว่าวรรณกรรมเรื่องตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ จะมีการตั้งข้อสังเกตถึงช่วงเวลาในการแต่ง ว่ามาแต่งขึ้นสมัยรัตนโกสินทร์ แต่อย่างไรก็ตามวรรณกรรมเรื่องตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ นับว่าเป็นวรรณกรรมสำคัญเรื่องหนึ่งที่ทำให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของไทย ดังนั้น การพบคำว่าเมียงเป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกว่า คนไทยภาคกลางก็รู้จักเมียงมานานแล้วเช่นกัน และเมียงยังเป็นของสำคัญที่ใช้ในพิธีการสำคัญอีกด้วย

3. วิวัฒนาการของ“เหมียง”ของล้านนากับ “เมียง” ของคนภาคกลาง หากจะพิจารณาตามหลักเกณฑ์ทางไวยากรณ์การเขียน และความหมายของคำว่าเหมียง กับ เมียง นั้นสามารถพิจารณาตามเกณฑ์ของพจนานุกรมทั้ง 2 ฉบับ ได้ดังนี้

พจนานุกรมภาษาล้านนา ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเจริญพระชนมายุ 86 พรรษาให้ความหมาย คำว่า เมียง ไว้ดังนี้

เหมียง (เหมียง) /miaŋ น. เมียง-ต้นชาชนิดหนึ่งขึ้นตามหุบเขาในเขตร้อน ยอดอ่อนหนึ่งให้สุกแล้วหมักให้ได้ที่ใช้ม้วนห่อเกลือเพื่ออมหลังอาหาร. (พจนานุกรมภาษาล้านนา, 2550)

ส่วนคำว่า “เมียง” ของคนภาคกลางหรือที่คนไทยทั่วไปคุ้นเคย มีความหมายดังนี้

เมียง ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้ความหมาย คำว่า “เมียง” ว่า เมียง ๑ (ถิ่น-พายัพ) น. ชื่อต้นไม้ขนาดเล็กชนิด *Camellia sinensis* (L.) Kuntze var. *assamica* (Mast.) Kitam ในวงศ์ Theaceae ขึ้นตามเขาในภาคเหนือเขตร้อน

ใบนำมาหมักใช้เคี้ยวหรืออม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพ.ศ.2554, 2556) เมือง ๒ น. ของกินเล่นที่ใช้ใบไม้บางชนิด เช่น ใบชาหมัก ใบชะพลู ใบทองหลาง ห่อเครื่องมีถั่วลิสง มะพร้าว กุ้งแห้ง หัวหอม ชিং เป็นต้น มีหลายชนิด เรียกชื่อต่างๆ กัน เช่น เมืองคำ เมืองลาว เมืองส้ม.(พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพ.ศ.2554, 2556)

ด้านการเขียนสะกดคำ แม้คำว่า เมือง ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 จะเขียนแตกต่างจากคำว่าเหมี้ยงของล้านนา ด้วยวิธีการออกเสียงของภาษาล้านนากับ ภาษากฎเกณฑ์นั้นแตกต่างกัน ดังนี้

 เหมี้ยงเป็นคำเก่า เป็นอักษรธรรมล้านนา ซึ่งเป็นอักษรสูงพื้นเสียง เป็นระดับวรรณยุกต์จัตวา หากเทียบกับอักษรไทย คือ หม จึงเขียนว่า เหมี้ยง การเขียน -เหมี้ยง เป็นการเขียนแบบโบราณ มีการเขียนคำเหมี้ยงก่อนเสียงเปลี่ยน จาก อโฆชะ -หมี > โฆชะ ม ซึ่งปัจจุบันการเขียนมีการเปลี่ยนแปลง ตามการเปลี่ยนแปลงของภาษา

ด้านความหมาย คำว่าเหมี้ยงในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 แตกต่างจากเหมี้ยงในพจนานุกรมฉบับล้านนา ดังที่เสนอไว้ข้างต้น เนื่องจากเหมี้ยงในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 มี 2 ความหมาย แต่ก็มีกรกล่าวถึงที่มาของคำว่า เป็นภาษาถิ่น-พายัพ จึงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำว่า เหมี้ยง ของล้านนาและเหมี้ยงได้ประการหนึ่ง

สำหรับสำนวนไทยที่ว่า “เอาลูกเค้าม่าเลี้ยง เอาเหมี้ยงเค้าม่าอม” เป็นเครื่องสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมได้ประการหนึ่งว่าคนไทยมักมีคำสั่งสอน เปรียบเปรยกับสิ่งที่คุ้นเคยใกล้ตัวการกล่าวถึง เหมี้ยงในสำนวนไทย ย่อมแสดงว่าคนไทยรู้จักและคุ้นเคยกับการกินเหมี้ยงหรืออมเหมี้ยงมานานแล้ว

ดังนั้นการศึกษาคำว่า เหมี้ยง และเหมียง จึง เป็นการศึกษาในด้านของความสัมพันธ์ทาง ภาษาและวัฒนธรรมไทย เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ภาษาช่วยสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมของคนในชาติ ภาษาและวัฒนธรรมทั้งสองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเสมอมา เนื่องจากมนุษย์ต้องใช้ภาษาในการสื่อสารและบันทึกเรื่องราววัฒนธรรมของคนในชาติ ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรม ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรม

1. ความหมายของภาษา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้ความหมายไว้ดังนี้ ภาษา น. ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม;เสียง ตัวหนังสือ หรือกิริยาอาการที่สื่อความได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556)

ภาษาเป็นมรดกประจำชาติ มนุษย์ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ทำให้เกิดความเข้าใจของคนในสังคมเดียวกัน และเมื่อมีการใช้สืบเนื่องต่อกันมา ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา มีทั้งคำที่เพิ่มขึ้น และสูญไป เป็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาตามธรรมชาติ ภาษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ในสังคมนั้นนำมาใช้ในการเรียนรู้ ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และถ่ายทอดสืบสานวัฒนธรรมของตน

2. ความหมายของวัฒนธรรม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ดังนี้ วัฒนธรรมหมายถึง น. สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556)

ความสำคัญของวัฒนธรรม มนุษย์ต้องมีภาษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของตนเองไว้ เพื่อสนองปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมนั้น

3. ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรม ภาษาและวัฒนธรรมนับเป็นสิ่งจำเป็นช่วยเชิดชูค่าความเป็นคนให้แตกต่างกันไป จากสัตว์ สองสิ่งนี้เป็นของคู่กัน จะแยกจากกันไม่ได้ ถ้าไม่ใช่ภาษา วัฒนธรรมจะเจริญงอกงามอยู่ในความสนใจของคนได้ยาก เพราะขาดเครื่องมือสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งในทางกลับกันวัฒนธรรมเป็นหลักสำคัญที่จะปรุงแต่งให้เกิดภาษาระเบียบ มีกฎเกณฑ์ ด้วยการเพ้นคำนำมาใช้อย่างเหมาะสม ทรงค่าอยู่ในความนิยมทุกยุคสมัย ดังนั้นจึงสรุปความสัมพันธ์ภาษากับวัฒนธรรม (บุญเกิด รัตนแสง, 2541) ได้ดังนี้

3.1 ภาษาเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่ง จัดไว้ในประเภทคตินิยม เพราะมีส่วนเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ยิ่งคนที่ใช้ภาษาเดียวกัน ย่อมพูด ฟังและสื่อความเข้าใจกันได้ง่ายกว่าคนที่ใช้ภาษาต่างกัน ทั้งนี้ก็เพราะธรรมชาติของภาษามีความหมายตรงตามตัวอักษรส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งมีความหมายโดยนัย หรือความหมายแฝงไม่ตรงตัว

3.2 ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ไว้เป็นหลักฐานให้คนรุ่นต่อมาได้รับทราบและเข้าใจในหลักการต่าง ๆ ให้คงรูปแบบตลอดไปทุกยุคทุกสมัยไม่แปรเปลี่ยนไปจากเดิม (พระอุดมธีรคุณ, 2563) ได้เสนอว่า ภาษาและวัฒนธรรมจึงมีลักษณะคล้ายกันในแง่ที่ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ สามารถถูกสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ การปฏิบัติอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนกลุ่มนั้น คนไทยแต่ละภูมิภาคมีวัฒนธรรม อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของตน ซึ่งแตกต่างกันไปตามภูมิประเทศ ความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่น วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมการกิน เหมียง กับเหมียง วัฒนธรรมการอมเหมียงเป็นวัฒนธรรมร่วมที่ปรากฏอย่างช้านานแล้วในกลุ่มไตและชาติพันธุ์บางกลุ่มในรัฐฉาน ลาวเหนือ และไทวนในล้านนา (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2563)

ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ ผู้ที่อาศัยอยู่ในตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นแหล่งในการปลูกชา (ต้นเหมียง) ในปัจจุบัน ถึงวัฒนธรรมการกินเหมียง อมเหมียงของชาวล้านนา ว่าเหมียงเป็นอาหารว่างชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านทำไว้บริโภคเองภายในครัวเรือน โดยนำใบเหมียงมาทำความสะอาดและวางเรียงกันใส่ไหเหมียง นำมานึ่งและหมักไว้ มัดใส่ผ้า เกลือหมักทิ้งไว้ประมาณ 15 วัน มักนิยมนำเหมียงมาเคี้ยวหรืออม หลังรับประทานอาหาร มีรสเปรี้ยวเคี้ยวดูตุน้ำจันทน์หอมเปรี้ยว ชาวล้านนานิยมทำไว้รับประทานเองทุกบ้าน หรือมีไว้รับรองแขก (ประดิษฐ์ ใจอร่าม, 2564)

ภาพที่ 3 ไหเหมียงโบราณ ทำจากไม้ทั้งต้นชุดใช้เป็นภาชนะสำหรับหมักดองเหมียง

หากพิจารณาจากรูปรางลักษณะของเหมี้ยงนั้น จะเห็นได้ว่าคนล้านนามีต้นเหมี้ยง หรือ ต้นชาอยู่ทั่วไป ชาวล้านนาจึงนำใบเหมี้ยงมาแปรรูปเป็นอาหารชนิดหนึ่ง เริ่มมาจากทางเหนือบน ที่สูงอากาศเย็นพอที่ต้นเหมี้ยงจะขึ้นเองได้ และเมื่อมีการเดินทางอพยพลงใต้ไปสู่ถิ่นที่ไม่มีต้น เหมี้ยงขึ้นได้เอง วัฒนธรรมการกินเหมี้ยงจึงจางหายไป ส่วนเหมี้ยงของคนในภาคกลางนั้น นอกจากจะหมายถึงชื่อดันไม้ชนิดหนึ่งแล้ว ยังมีความหมายของชื่ออาหารว่างชนิดหนึ่ง คือ เหมี้ยงคำ ซึ่งในอดีตอาจมีการนำวัฒนธรรมการกินเหมี้ยง หรือ อมเหมี้ยง จากล้านนาสู่ภาคกลาง แต่คนไทยภาคกลางไม่มีต้นเหมี้ยงเนื่องจากต้นเหมี้ยงจะขึ้นอยู่บริเวณภาคเหนือที่มีภูเขาสูง อากาศหนาวเย็น คนไทยภาคกลางจึงไม่มีใบเหมี้ยงไว้สำหรับรับประทานเอง เนื่องจากต้อง นำมาจากล้านนา จึงต้องใช้ใบไม้จากพืชพรรณที่มีอยู่ในภาคกลางเอง เช่น ใบชะพลู หรือ กลีบบัว ดังที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน คนภาคกลาง ภาคใต้นิยมเคี้ยวหมากแทนเคี้ยวเหมี้ยง และหมากเข้าไป แทนที่เหมี้ยง หลายอย่าง เช่นงานแต่งงานต้องมีขันหมาก มีเขียนหมากตั้งไว้รับแขกเป็นต้น

ภาพที่ 4 ต้นเหมี้ยง หรือต้นชาโบราณอายุกว่า100 ปี

ภาพที่ 5 ใบเหมี้ยง

แม้ว่าเหมี้ยงของคนในล้านนาจะแตกต่างจากเหมี้ยงคำของคนในภาคกลาง แต่เหมี้ยงคำก็ ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทย ดังที่เหมี้ยงคำได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทาง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาติที่เสี่ยงต่อการสูญหายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2556 เพื่อปกป้อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาติ (เดลินิวส์, 2557)

4. การเปลี่ยนแปลงทางภาษาและวัฒนธรรม ผู้เขียนได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือ เรื่องการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์การ

ประกอบอาหารไทยถิ่นเหนือของคนสามช่วงอายุ ในจังหวัดเชียงใหม่. พบว่า การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์การประกอบอาหารไทยถิ่นเหนือมีการแปรทั้งเสียงพยัญชนะและสระในผู้บอกภาษาทุกช่วงอายุ โดยช่วงอายุที่ 3 มีการแปรมากที่สุด ส่วนการแปรด้านคำศัพท์ก็เช่นเดียวกัน คือมีการใช้คำศัพท์อื่นแทนคำศัพท์การประกอบอาหารเดิมในทั้ง 3 ช่วงอายุ นอกจากนี้ในการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำศัพท์ในการประกอบอาหารไทยถิ่นเหนือ ซึ่งเปรียบเทียบความหมายระหว่างผู้บอกภาษาทั้ง 3 ช่วงอายุ โดยใช้ความหมายของผู้บอกภาษาช่วงอายุที่ 1 เป็นเกณฑ์ ซึ่งพบว่าการเปลี่ยนความหมายของคำศัพท์ 3 ลักษณะ คือความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้าและความหมายผสม (อิสริย์ สว่างดี, 2558) ปัจจุบันวัฒนธรรมการทำเหมี้ยงไว้เลี้ยงต้อนรับแขกที่มาหาที่บ้านของชาวล้านนา ก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัย การทำอาหารต้อนรับแขกที่มาเยือนก็ปรับเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น เลี้ยงซากาแฟ ตามความสะดวก ความนิยมแทนการเลี้ยงเหมี้ยงเช่นเดิม

คำว่าเหมี้ยงของชาวล้านนาจึงมีความหมายคงเดิม แม้ว่าเหมี้ยงจะมีความนิยมในการบริโภคน้อยลงตามบริบททางสังคม แต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งในอนาคตเหมี้ยงอาจได้รับความสนใจในด้านการสืบสานวัฒนธรรมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจขึ้นอีกครั้ง

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ทั้งด้านอักขรวิธี และความหมาย เป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งภาษาอาจมีการเปลี่ยนแปลงทั้งการออกเสียง ความหมายของคำรวมถึงหน้าที่ของคำนั้นๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการใช้ภาษา และการเปลี่ยนแปลงทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในสังคม การกินเหมี้ยงหรืออมเหมี้ยงของคนล้านนามีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม ปัจจุบันการเคี้ยวเหมี้ยงหรืออมเหมี้ยงของคนล้านนาลดน้อยลงไป คงเหลือเพียงชาวบ้านและผู้สูงอายุเท่านั้น คำว่าเหมี้ยงของคนล้านนาจึงมีความหมายคงเดิมแต่บริบทในทางวัฒนธรรมการอมเหมี้ยงหรือเคี้ยวเหมี้ยงน้อยลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม แตกต่างจากเหมี้ยงคำของคนภาคกลางที่ยังคงพบเห็นได้ในเมนูอาหารต่างๆ ที่ดัดแปลงไปตามความนิยมของคนในสังคมจึงกล่าวได้ว่า คำว่าเหมี้ยง ของคนในภาคกลางมีความหมายกว้างออก คือมีองค์ประกอบของเหมี้ยงที่แตกต่างกัน มีความหลากหลายในการ

นำมารับประทานมากขึ้น เช่น เมืองคำ เมืองกลีบบัว เมืองลาว เป็นต้น แต่ไม่ว่าคำว่า เหมี้ยง หรือ เมือง จะมีความแตกต่างกันอย่างไรทั้ง **เหมี้ยง** และ **เมือง** ก็เป็นคำซึ่งแสดงความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 6 เมืองคำของภาคกลาง ใช้กลีบบัว

ภาพที่ 7 เมืองคำของภาคกลางใช้ใบชะพลู

เอกสารอ้างอิง

- เชียงใหม่นิวส์. (2560). ชี้เหมี้ยงแป่ว่าอะยังฮักก่อ? คำเมืองวันละคำ. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/654873/>
- ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย. (2564). จารึกหริภุญไชย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). สืบค้นเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2564 จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/2074>
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2563). รวมบทความเรื่องอาหารในล้านนา เหมี้ยง: ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนทางแยก. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2564 จาก site.sri.cmu.ac.th/~ctrd/index.php?p=45c48cce2e2d7fbdea1afc51c7c6ad26&id=104
- เดลินิวส์ ออนไลน์. (2557). เมืองคำ มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://d.dailynews.co.th/article/266019/>
- นันทนา ตันติเวสส. (2540). ชา .อภิธานศัพท์คำไทยที่มีต้นเค้ามาจากภาษาต่างประเทศ กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ

248 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

บุญเกิด รัตนแสง. (2541). *ภาษากับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ประดิษฐ์ ใจอร่าม. (2564). *วัฒนธรรมการกินหมี่ย้ง*. ผู้เชี่ยวชาญ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2564.

พระอุดมธีรคุณ. (2563). ภาษาและวัฒนธรรม: ความหมาย ความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างกัน. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ*, 7(2), 25-48.

พิชญาดา เจริญจิต. (2560). “*หมี่ย้ง*” ที่ไม่ใช่หมาก วัฒนธรรมการกินของชาวเหนือ. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2564 จาก https://www.technologychaoban.com/folkways/article_21570

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่. (2564). *หมี่ย้ง*. คลังวิชาการ ความรู้ทั่วไป. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.finearts.go.th/chiangmaimuseum/view/26139-หมี่ย้ง>

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (2550). *พจนานุกรมภาษาล้านนา ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเจริญพระชนมายุ ๘๖ พรรษา*. เชียงใหม่: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).

หอพระสมุดวชิรญาณ. (2457). *เรื่องนางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ฉบับหอสมุดวชิรญาณ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://vajirayana.org/เรื่องนางนพมาศ-หรือ-ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์-ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ/ตำรับนางนพมาศซึ่งเป็นท้าวศรีจุฬาลักษณ์>.

วชิรณี วงศ์ศิริอำนวย. (2542). *อักษรล้านนา*. เชียงใหม่: ปิเอสการพิมพ์

อิสริย์ สว่างดี. (2558). การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์การประกอบอาหารไทยถิ่นเหนือของคนสามช่วงอายุ ในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 22 (1), 99-117.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (มปป.). *มาเรียนอักษรภาษาล้านนา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://sites.google.com/site/northfoodd/ma-reiyn-xaksr-phasalanna>

Matichon Academy. (2564). *Tour Story: เรื่องราวระหว่างทัวร์ “เหมี้ยง” หรือ “เมี่ยง” คือ “ชา”*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.matichonacademy.com/tour-story/เหมี้ยง-หรือ-เมี่ยง-คือ>

คนรวยควรช่วยคนจนหรือไม่

Ought the Rich to Help the Poor?

พระมหาพรชัย สิริวโร

Phramaha Pornchai Sirivaro

สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author E-mail: pornchai.sri@mcu.ac.th

Received: February 24, 2022; **Revised:** April 28, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

บทคัดย่อ

ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ โควิด 19 ได้ระบาดไปทั่วโลก การเกิดขึ้นของโรคนี้ทำให้การประกอบธุรกิจในด้านต่างๆ ถดถอยและรวมไปถึงเลิกกิจการ ในขณะที่คนกลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกว่า “คนรวย” ยังคงมีทรัพย์สินสมบัติมากมายเพียงพอต่อการเลี้ยงชีวิตจนไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหานี้เลย คนอีกส่วนหนึ่งนั้นซึ่งดูเหมือนจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ซึ่งเรียกว่า “คนจน” เมื่อไม่มีงานทำก็ต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีวิต ในสถานการณ์เช่นนี้มีคำถามทางปรัชญาอันหนึ่งเกิดว่า “คนรวยควรช่วยคนจนหรือไม่” ในเรื่องนี้ ฝ่ายหนึ่งให้เหตุผลว่า ควรช่วย เพราะเป็นหน้าที่ของเพื่อนมนุษย์ที่ต้องช่วยเหลือกัน ส่วนอีกฝ่ายแย้งว่า ไม่ควร เพราะการช่วยเหลือไม่ใช่หน้าที่ ฝ่ายนี้ให้เหตุผลว่า ใครอยากช่วยใครก็ช่วยได้ เราไม่ควรถือว่าการช่วยเหลือเป็นหน้าที่ เพราะมันเป็นการเรียกร้องมากเกินไปเกินไป ในบทความนี้ ผู้เขียนให้เหตุผลว่า การช่วยเหลือคนอื่นเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมในสองมิติคือ หน้าที่ๆ จะทำตัวเองให้

บริสุทธิ์และหน้าที่ๆ จะปกป้องความเป็นมนุษย์ไว้ และในการอภิปรายเรื่องนี้ ผู้เขียนจะอภิปราย
ในกรอบของพุทธจริยศาสตร์

คำสำคัญ: คนรวย, คนจน, พุทธจริยศาสตร์

Abstract

In the present situation, COVID 19 pandemic still rampantly spreads over the world whereby it brings about the inability and recession in running various kinds of business including ceasing its operation. On the one hand, one group of people called ‘rich’ still possesses hefty wealth which is more than enough for living life without being affected by a pandemic, on the other hand, another group of people called ‘poor’, once unemployed, comes to encounter the rapid shortage of income causing the most difficulty in living life. A philosophical question is asked in the situation “ought the rich to help the poor?” In this matter, while some argued that they ought to help because man has to help one another, another also argued that they ought not to help because it is not their duty; this means that anyone who wishes to help can help; it should not be the matter of duty because it demands too much. In this paper, I argued that they should help because helping one another is moral duty in two dimensions: a duty to purify oneself and a duty to protect humanhood and this discussion will be critically examined in the context of Buddhist ethics.

Keywords: the Rich, the Poor, Buddhist ethics

บทนำ

ก่อนที่จะเริ่มเสนอบทนำ ผู้เขียนขอประกาศให้รู้ว่า แนวคิดในการเขียนบทความนี้ ผู้เขียนนำมาจากบทความที่ชื่อว่า Practical Ethics ของ Peter Singer (Peter Singer, 1992) ในการนำเสนอแนวคิดด้วยคนจนและคนรวย ผู้เขียนจะใช้แนวทางที่ Peter Singer ใช้ในงานเขียนของตน เมื่อได้กรอบของคำว่า คนจนกับคนรวยแล้ว ผู้เขียนจะพยายามตอบคำถามทางพุทธจริยศาสตร์ว่า “คนรวยควรช่วยคนจนหรือไม่” และในการตอบปัญหานี้ ผู้เขียนจะนำมาพิจารณาในกรอบของพุทธจริยศาสตร์

1. ข้อเท็จจริงของสังคมว่าด้วยสถานะทางเศรษฐกิจของคน

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ในปีที่ผ่านมา การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ไม่ว่าจะเป็นสายพันธุ์อินเดีย อังกฤษหรือแอฟริกา ล้วนทำให้เกิดปัญหาต่อทุกองคาพยพของสังคม เช่น สถาบันการศึกษาทุกระดับ รัฐบาลต้องออกมาตรการในการเรียนการสอนใหม่โดยใช้ Application เช่น โปรแกรม Zoom Google Meet Microsoft Teams รวมไปถึง Social Media Online อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำให้เกิดการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) อันเป็นมาตรการหนึ่งในการป้องกันการแพร่เชื้อและติดเชื้อไวรัส เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้สอนต้องปรับตัวในการเตรียมตัวสอนใหม่ ผู้เรียนต้องปรับตัวในการเรียนใหม่ ช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนก็ต้องปรับใหม่ ผลกระทบอันหนึ่งที่สำคัญมากที่สุดในช่วงเวลานี้ก็คือ ความล้มเหลวทางด้านเศรษฐกิจ ในระดับมหภาค ทั่วโลกกำลังเผชิญกับภาวะถดถอยและภาวะการณ์หยุดชะงักของเศรษฐกิจ เนื่องจากการประกอบกิจการที่ต้องขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานอันผันผวนอย่างหนัก บริษัทธุรกิจขนาดใหญ่ไม่สามารถดำเนินการทางธุรกิจได้เหมือนเดิม การส่งออกและนำเข้าประสบปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ต้องชะลอการผลิตหรือบางที่ต้องปิดกิจการ ส่วนระดับจุลภาคนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบโดยทั่วไปตั้งแต่ขนาดใหญ่จนไปถึงขนาดเล็กก็ประสบปัญหาในการดำเนินธุรกิจ เมื่อทั้งสองระบบธุรกิจหลักคือระดับมหภาคและจุลภาคไม่สามารถทำงานสอดประสานกันได้ ภาวะถดถอยทางด้านเศรษฐกิจ การเลิกจ้างงานรวมถึงภาวะการล้มละลายก็เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากช่วงแรกๆ ที่บริษัทหลายแห่งประกาศยุติการประกอบธุรกิจ บริษัทธุรกิจการบินต้องเข้าสู่แผนการฟื้นฟูสภาพคล่องและการชำระหนี้

ในสภาพการณ์เช่นนี้ คนในสังคมส่วนใหญ่ก็ถูกแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกนั้นเป็นคนกลุ่มเล็ก ส่วนกลุ่มที่สองนั้นเป็นคนกลุ่มใหญ่ คนกลุ่มเล็กนั้นเป็นกลุ่มที่เราเรียกว่า “คนรวย” คนที่อยู่ในกลุ่มเล็กเราทราบว่าคนเหล่านี้เป็นเจ้าของกิจการ เป็นผู้ที่มีทรัพย์สินสูงมาก หรืออย่างน้อยที่สุดก็ยังมีต้นทุนเดิมที่เก็บไว้ก่อนหน้านี้แล้ว ส่วนคนกลุ่มใหญ่นั้น ต้องทำงานแบบที่เรียกว่า “หาเช้ากินค่ำ” วันไหนไม่ได้หา ก็ไม่สามารถจะมีกินได้ เมื่อเรามองไปที่กลุ่มใหญ่ซึ่งเราเรียกกันว่า “คนจน” นั้น เราทราบกันดีว่า ในสภาพที่สังคมกำลังประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจนั้น คนกลุ่มใหญ่ต้องเดินทางไปในที่ต่างๆ เพื่อแสวงหาอาหารแจก เพราะไม่มีเงินพอที่จะจับจ่ายใช้สอยเพื่อซื้อหาอาหารปัจจัยสี่ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐาน พวกเขาไม่มีเงินพอที่จะ

จับจ่ายเพื่อหาเสื้อผ้า ไม่มีเงินพอที่จะซื้ออาหาร ไม่มีเงินพอที่จะซื้อที่อยู่อาศัย โดยที่สุด แม้กระทั่งการจ่ายค่าเช่าบ้าน การจ่ายค่าน้ำค่าไฟ และไม่มีเงินพอที่จะเข้ารับการรักษายาบาล ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานเพราะเป็นเรื่องที่คนทุกคนต้องมี ไม่จำเป็นต้องมีมากเกินไปแต่อย่างน้อยต้องมีในระดับที่อยู่ในพื้นฐานของชีวิต ส่วนคนที่มากเกินไปก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี ไม่มีปัญหาอะไรที่ต้องพูดถึง ที่เราต้องพูดถึงคือคนที่ไม่มีสิ่งเหล่านี้เลย ในขณะเดียวกันเราก็เห็นว่า คนกลุ่มเล็กที่เราเรียกว่า “คนรวย” ไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาของการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 เท่าเท่ากับ “คนจน” เลย คนเหล่านี้ ยังคงมีความสามารถที่จะใช้จ่ายในการหาปัจจัยสี่ได้อย่างสะดวกเหมือนเคย พวกเขายังสามารถซื้อเสื้อผ้าแพงๆ ยังสามารถเข้าภัตตาคารหรูๆ ได้ ยังสามารถซื้อบ้านหรือรถหรูๆ แพงๆ ได้ มีเงินจ่ายค่าน้ำค่าไฟ ใช้เครื่องปรับอากาศได้อย่างปกติ เมื่อเวลาเจ็บป่วยหรือสงสัยว่าจะเจ็บป่วย พวกเขายังสามารถเข้ารับบริการจากโรงพยาบาลแพงๆ เช่น โรงพยาบาลเอกชนได้ ถ้าเราดูจากภาพนี้ ข้อเท็จจริงเหล่านี้บอกว่า คนรวยแทบจะไม่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดโควิด 19 ไม่ว่าจะเป็นสายพันธุ์ไหน

ในสถานการณ์เช่นนี้ มีคนบางกลุ่มออกมาเรียกร้องให้คนรวยหรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “เจ้าสัว” ออกมาช่วยเหลือคนจน กลุ่มนี้ให้เหตุผลว่า มันถึงเวลาแล้วที่เจ้าสัวควรจะออกมาช่วยประเทศบ้าง ก่อนหน้านีเจ้าสัวประกอบธุรกิจในประเทศ มีรายได้มากมาย การที่เจ้าสัวมีรายได้มากมายเพราะประกอบธุรกิจในประเทศนี้ เมื่อประเทศนี้ประสบปัญหา เจ้าสัวก็ควรแสดงน้ำใจต่อประเทศนี้ขณะนี้ ในการแสดงน้ำใจนั้น เจ้าสัวควรทำอะไรสักอย่างหรือหลายอย่างอันจะเป็นการทำให้คนจนในสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด 19 สามารถมีชีวิตอยู่ได้ คนกลุ่มนี้ยังอธิบายต่อไปว่า ถ้าเจ้าสัวไม่ให้ความช่วยเหลือ ก็แสดงว่า เจ้าสัวเอาแต่ได้ กล่าวคือ ในขณะที่ประเทศอยู่ในภาวะปกติ เจ้าสัวประกอบธุรกิจแสวงหาผลประโยชน์เท่าที่จะมากได้ แต่เมื่อถึงคราวประเทศลำบาก เจ้าสัวเหล่านี้ไม่ได้แสดงว่าตนเองมีน้ำใจต่อประเทศนี้เลย พวกเขาตั้งคำถามว่า “เจ้าสัวเหล่านี้ควรมีอยู่ในประเทศนี้หรือถ้าเป็นเช่นนี้” นอกจากนั้น ยังมีกลุ่มคนที่เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีออกปากขอร้องเพิ่มเติมอีกด้วย เพราะถ้านายกซึ่งเป็นผู้นำประเทศ ออกแรงเพิ่มอีกมันอาจจะมียานหนักมากกว่าคนทั่วไป พวกเราได้ยินมาว่าท่านนายกได้ส่งจดหมายถึงเจ้าสัวหลายคนแต่ว่าต่อมานั้นพวกเราไม่อาจทราบได้ว่าจดหมายเหล่านั้นมีเนื้อหาว่า

อย่างไร มันเป็นการขอร้องให้เจ้าสัวออกมาช่วยเหลือคนจนหรือไม่ เราไม่อาจจะทราบได้ เพราะไม่มีการเปิดเผยข้อมูล จากการอ้างสภาพการณ์ของประเทศ เราอาจจะบอกได้ว่า กลุ่มนี้ให้เหตุผลว่า ประเทศชาติเปรียบเสมือนแม่ผู้ให้กำเนิด เมื่อมีแม่จึงมีลูก สถานะของแม่ย่อมสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง ส่วนสถานะของลูกนั้นย่อมสำคัญเป็นอันดับสองเสมอ เมื่อแม่มีปัญหาเรื่องความยากจน ลูกผู้ซึ่งประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ มันก็ย่อมเป็นเรื่องถูกต้องที่ลูกควรจะช่วยเหลือแม่ เราอาจจะกล่าวได้ว่า ไม่มีแม่ก็ย่อมไม่มีลูก สถานะนี้ก่อให้เกิดสิ่งหนึ่งที่เรียกว่า สิทธิและหน้าที่ แม่ย่อมมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ลูกช่วยเหลือเมื่อแม่ประสบปัญหาความลำบาก เมื่อแม่มีสิทธิก็ย่อมก่อให้เกิดหน้าที่ต่อลูกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในการที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ

นอกจากนั้น มีข้อเท็จจริงที่เห็นกันทั่วไปว่า เจ้าสัวจะมีวิถีชีวิตที่ไม่เหมือนคนจน เช่น เจ้าสัวจะเลี้ยงสัตว์เลี้ยงบางประเภท เช่น สุนัข ในการเลี้ยงสุนัขนั้น เจ้าสัวต้องจ่ายค่าตัดขน ค่าอาหาร ค่าหมอ ค่าเหล่านี้คำนวณกันว่าจะมีมากกว่าค่าอาหารที่คนจนส่วนใหญ่รวมตัวกันจ่าย เจ้าสัวต้องเป็นสมาชิกสปอร์ตคลับ เช่น กอล์ฟ ในการจ่ายค่าสมาชิกแต่ละปีนั้น คำนวณกันว่าค่าสมาชิกดังกล่าวมีมากกว่ารายได้ของคนจนส่วนใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีคนคิดว่า ถ้าหากเจ้าสัวเหล่านี้จะแบ่งปันส่วนเหล่านี้มาช่วยคนจนบ้าง การกระทำเช่นนั้นคงมีประโยชน์ไม่มากนักน้อย การแบ่งปันนี้ไม่ใช่การเรียกร้องให้เจ้าสัวหยุดเลี้ยงสัตว์ที่ตนเองชอบ หยุดเล่นกีฬาที่ตัวเองโปรด แต่มันเป็นการเรียกร้องว่า ถ้าหากเจ้าสัวจะแบ่งปันส่วนเงินในการทำกิจกรรมที่ตนเองชอบให้แก่การช่วยคนจน สังคมก็คงจะมีความหวังในการแก้ปัญหาและเห็นหนทางเดินไปข้างหน้า

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่มีการเรียกร้องให้เจ้าสัวออกมาช่วยคนจน ยังมีอีกกลุ่มที่พยายามจะอธิบายว่า การเรียกร้องให้เจ้าสัวออกมาช่วยคนจนนั้นไม่ใช่หนทางที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนอันเป็นผลกระทบมาจากการแพร่ระบาดของโควิด 19 ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มนี้ยังอธิบายต่อไปว่า การเรียกร้องความช่วยเหลือจากเจ้าสัวเป็นสิ่งไม่ควรทำ เพราะมันเกินหน้าที่ของเจ้าสัว อันที่จริง หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือคนจนนั้นเป็นหน้าที่รัฐ ไม่ใช่หน้าที่เจ้าสัว รัฐต้องมีมาตรการที่จะช่วยเหลือเยียวยาคนจน มันเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐโดยตรง ถ้ารัฐไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าสัวมันอาจจะทำให้รัฐต้องเอื้อประโยชน์ให้แก่เจ้าสัวในอนาคต พูดง่ายๆ ก็คือ รัฐกับเจ้าสัวควรจะอยู่ห่างๆ กัน หลายคนไม่ค่อยไว้วางใจรัฐเพราะคิดว่า ถ้าหาก

รัฐไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าสัว เจ้าสัวเองก็จะขอความช่วยเหลือจากรัฐด้วยเช่นกัน และความช่วยเหลือที่รัฐจะมีให้แก่เจ้าสัวนั้นหลายคนไม่ค่อยเห็นด้วย เพราะคิดว่ามันจะเป็นการเอาเปรียบคนอื่นในระยะยาว เราอาจจะกล่าวได้ว่า ทรัพย์สินสมบัติจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อมีการนำไปใช้ประโยชน์ คนเราเมื่อตายไปแล้วก็เอาทรัพย์สินไปด้วยไม่ได้ ทั้งๆ ที่รู้ข้อเท็จจริงนี้ก็ยังมียุคนานหลายคนยังยึดและครอบครองทรัพย์สินสมบัติไว้อย่างเหนียวแน่น ในพุทธจริยศาสตร์มีการกล่าวไว้ว่า คนเราถ้าหากอยากได้ประโยชน์จากทรัพย์สินสมบัติของตนเองหลังจากตายไปแล้วก็ต้องนำไปแบ่งปันตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ดังมีคำว่า ให้สิ่งใดก็จะได้สิ่งนั้นกลับมา (Peter Harvey, 2000) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ปลูกพืชเช่นไรก็จะได้ผลเช่นนั้น

2. ความสำคัญทางศีลธรรมของการให้ความช่วยเหลือและการไม่ให้ความช่วยเหลือ

มนุษย์เราเมื่อเกิดมาเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม ในการสังเกตนมนุษย์ เราจะเห็นว่าการพัฒนาสังคมที่ดำเนินไปอย่างพึงพาอาศัยและเกื้อกูลกันนั้นเป็นเรื่องที่ดี เพราะสังคมเช่นนั้นทำให้คนที่อยู่ในสังคมเกิดความอบอุ่น มีความเป็นกัลยาณมิตร เป็นพี่เป็นน้อง เป็นญาติ เห็นว่าชีวิตนั้นมีความหมาย การมีชีวิตนั้นไม่มีเพื่อความว่างเปล่าแต่มีเพื่อเป้าหมายบางอย่าง การเห็นสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องดี เราทราบกันดีว่า มนุษย์เรามักจะเปรียบสังคมหนึ่งกับอีกสังคมหนึ่งที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน การเห็นแก่ตัว สังคมเช่นนี้เป็นสังคมต่างคนต่างอยู่ เป้าหมายของการอยู่ในสังคมเช่นนี้ก็คือความสุขส่วนบุคคลที่ได้จากการชนะการแข่งขัน นอกจากนี้ ถ้าเราพิจารณาหลักคำสอนในศาสนาอย่างถึถ้วน เราจะเห็นว่าหลักการศาสนา เช่น พระพุทธศาสนา ล้วนสอนให้คนแบ่งปัน สอนให้คนทำทาน หลักศาสนาเช่นนี้ย่อมจะมองเห็นความสำคัญของการแบ่งปัน ดังนั้นจึงพยายามที่จะเสนอชุดคำสอนที่โน้มน้าวและชักจูงคนให้รู้จักเสียสละ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อต่อคนร่วมสังคม ยิ่งไปกว่านั้น หลักคำสอนทางศาสนายังพยายามจะบอกว่า การจะไปถึงเป้าหมายของชีวิตได้ต้องอาศัยการแบ่งปัน การให้ทาน การบริจาค การกระทำเหล่านี้เป็นกระบวนการหนึ่งอันสำคัญที่จะช่วยกล่อมเกล้าชีวิตให้สะอาดได้ เมื่อชีวิตสะอาด เป้าหมายของชีวิตก็สามารถบรรลุถึงได้ ถ้าดูจากนัยนี้ก็สามารถแปลความได้ว่า การแบ่งปัน การให้ทานหรือการบริจาค้นั้นเป็นเรื่องควรทำ เพราะมันมีค่าอันสำคัญอยู่ในการกระทำนั้นๆ

หลักศีลธรรมสำหรับพิจารณาว่าคนรวยควรช่วยหรือไม่ควรช่วย: ปัญหาว่าด้วยการมีเส้นแบ่งสองเรื่อง

ถามว่า การเป็นคนยากจนในท่ามกลางคนร่ำรวยนั้นเป็นเรื่องผิดศีลธรรมหรือไม่ ตอบว่า มันไม่ผิด ถ้าหากว่ามันไม่เกี่ยวกับการใช้เป็นเครื่องมือควบคุมคน ถ้าคนเราไม่สามารถทำอะไรสักอย่างเพื่อช่วยบรรเทาหรือขจัดความยากจนออกไปได้ มันย่อมไม่ใช่เรื่องที่จะต้องตำหนิว่าทำผิดศีลธรรมได้เลย (Emmett Barcalow, 2007) แต่ในเรื่องนี้ก็มีากล่าวว่า การละเลยไม่ช่วยเหลือคนอื่นทั้งๆ ที่มีความสามารถจะช่วยเหลือได้และการช่วยนั้นก็เป็นการสละส่วนเกินที่ตนเองมีเท่านั้นเท่ากับเป็นการฆ่าไปในตัว ในเรื่องนี้ คนที่เสนอเรื่องนี้กำลังจะบอกว่า การปล่อยให้คนจนต้องอดอยากและภาวะอดอยากนี้จะทำให้คนจนขาดสารอาหารที่จำเป็นและเพียงพอ เมื่อเวลาผ่านไปคนจนที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือก็จะตาย หากคนจนได้รับความช่วยเหลือ พวกเขาก็คงไม่ตายเพราะความอดอยากที่ตัวเองไม่สามารถแก้ไขได้ ถ้าดูจากแง่นี้จะเห็นว่า การตายเป็นผลมาจากการไม่ช่วยเหลือของผู้ที่มีความสามารถจะช่วยเหลือ แต่พวกเขาไม่ช่วยเลย อย่างไรก็ตาม มีผู้แย้งว่าการไม่ช่วยเหลือนั้นไม่สามารถแปลได้ว่าเป็นฆ่าได้เลย เพราะมันมีรายละเอียดทางศีลธรรมที่ต้องพิจารณาอีกมาก ปัญหาเรื่องการไม่ช่วยเท่ากับการฆ่านั้นจะเป็นที่เข้าใจได้ถ้าเราพิจารณาปัญหาว่าด้วยการฆ่าและการปล่อยให้ตาย

1. หลักว่าด้วยการฆ่า (Killing) (Peter Singer, 1993)

ในทางจริยศาสตร์โดยเฉพาะจริยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความตาย เช่น การที่แพทย์ช่วยให้คนไข้ตาย การทำกรณียฆาตในทางการแพทย์ เป็นต้น เรามักจะมีเกณฑ์อันหนึ่งที่ใช้แบ่งการกระทำตามหลักศีลธรรมและการละเมิดหลักศีลธรรม ถ้าทำตามศีลธรรมถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ดีและถ้าไม่กระทำตามก็ให้ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดี เพราะมันละเมิดหลักศีลธรรม เกณฑ์นั้นก็คือ การฆ่าและการปล่อยให้ตาย ในทางการแพทย์เมื่อจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องชีวิตและความตาย เราพบว่า ผู้ปฏิบัติงานมักจะใช้เกณฑ์นี้ กล่าวคือ ถ้าเป็นการฆ่า ผู้กระทำต้องลงมือเอง เช่น ฉีดยาให้คนไข้ตาย แล้วคนไข้ก็ตายทันที ส่วนถ้าเป็นการปล่อยให้ตาย ผู้กระทำไม่ได้ลงมือเอง เพียงแค่ปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ เช่น ถอดปลั๊กช่วยให้หายใจ ถอดท่อส่งอาหาร การตายของคนไข้ในแง่นี้ ไม่ได้เกิดขึ้นมาทันที คนไข้ยังมีเวลากลับไปรักษาตัวที่บ้าน และเมื่อเวลาผ่านไป คนไข้เพราะไม่ได้รับการให้อาหารทางท่อ ไม่ได้มี

เครื่องช่วยหายใจ คนไข้จึงตาย มีผู้มองว่า กรณีแรกนั้นผิดหลักศีลธรรม ส่วนกรณีที่สองนั้นไม่ผิด เพราะการตายของคนไข้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยตรงจากแพทย์

การพิจารณาเรื่องการฆ่าหรือไม่ฆ่านั้น พุทธจริยศาสตร์เสนอเกณฑ์ตัดสินไว้ 5 ประการ คือ 1) สัตว์มีชีวิต 2) ผู้จะฆ่ารู้ว่าสัตว์มีชีวิต 3) ผู้จะฆ่ามีจิตคิดจะฆ่า 4) ผู้จะฆ่ามีความพยายามที่จะฆ่า และ 5) มีการตายเกิดขึ้นเพราะการฆ่านั้น และในการวินิจฉัยปัญหาว่าด้วยความพยายามฆ่าเพื่อจะตอบปัญหาว่า อันไหนเป็นการพยายาม อันไหนไม่เป็นการพยายาม พุทธจริยศาสตร์ยังให้เกณฑ์เพิ่มเติมอีกว่า 1) ผู้จะฆ่านั้นพยายามฆ่าด้วยมือของตนเองก็ได้ 2) ผู้จะฆ่าพยายามใช้ให้ผู้อื่นไปฆ่าก็ได้ 3) ผู้จะฆ่าพยายามฆ่าด้วยอาวุธที่ปล่อยออกไปจากที่ตั้งก็ได้ 4) ผู้จะฆ่าพยายามฆ่าด้วยอาวุธที่อยู่ในที่ตั้งก็ได้ 5) ผู้จะฆ่าพยายามใช้วิธีที่ผสมผสานกับวิชาเพื่อฆ่าก็ได้ และ 6) ผู้จะฆ่าพยายามใช้ฤทธิ์เดชของตนฆ่าก็ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 249 หน้า 251, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ถ้าเราพิจารณาเกณฑ์ตัดสินในการฆ่าและความพยายามในการฆ่า เราจะพบว่า การตายต้องประกอบด้วยเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น สิ่งที่เรายังต้องวินิจฉัยต่อก็คือว่า คนจนเมื่อไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าสัวแล้วต้องประสบกับภาวะอดอยากจนสุดท้ายต้องมาตาย การตายนี้จะถือว่าเป็นผลมาจากการไม่ช่วยเหลือของเจ้าสัวหรือไม่ เรื่องนี้ยังเป็นเรื่องที่ตัดสินยาก เพราะเจ้าสัวอาจจะไม่ได้ใส่ใจว่า คนจนเป็นคนมีชีวิต เจ้าสัวก็รู้ว่าคนจนเป็นคนมีชีวิต เจ้าสัวคิดจะให้คนจนตายโดยไม่ให้การช่วยเหลือใดๆ แล้วต่อมาเจ้าสัวก็พยายามทุกวิถีทางที่จะไม่ช่วย พุดง่ายๆ ก็คือ พยายามฆ่าคนจน โดยไม่ให้การช่วยเหลือ ต่อให้มีการเรียกร้องในรูปแบบต่างๆ ก็ตาม และสุดท้ายคนจนก็ตายเพราะการกระทำของเจ้าสัวนั้น ในปัญหาทางศีลธรรมที่ว่า คนรวยควรช่วยคนจนหรือไม่ หลังจากวิเคราะห์การตายของคนจนแล้ว เราไม่อาจจะเชื่อมโยงการตายของคนจนเข้ากับเกณฑ์ของการฆ่าในพุทธจริยศาสตร์ได้เลย เมื่อเป็นอย่างนั้น การกระทำของเจ้าสัวเท่ากับการปล่อยให้ตายได้หรือไม่ มีผู้คิดว่า ถ้าจัดเข้าในการฆ่าไม่ได้ ก็เท่ากับการปล่อยให้ตาย

2. หลักว่าด้วยการปล่อยให้ตาย (Allowing to die) (Peter Singer, 1993)

มีหลายคนคิดและเชื่อว่า การปล่อยให้ตายนั้นเป็นเรื่องปกติ คนเหล่านี้เชื่อว่า การตายนั้นเป็นเรื่องธรรมชาติ หมายความว่า เมื่อมนุษย์มีความเกิดขึ้น มนุษย์ก็ย่อมมีความตายไปด้วย

การเกิดและการตายเป็นเหมือนเงาของกันและกัน การตายไม่ใช่สิ่งเลวร้ายเพราะมันเป็นเรื่องธรรมดา การเกิดก็ไม่ใช่สิ่งเลวร้ายเช่นกัน ในประวัติศาสตร์สากลมนุษยชาติได้พิสูจน์ในเชิงประจักษ์มาทุกยุคทุกสมัย รุนแล้วรุนเล่าว่า มนุษย์ทุกคนเป็นคนต้องตาย ใครก็ตามที่เป็นมนุษย์ก็ย่อมต้องตาย ความตายไม่ใช่สิ่งที่ใครสามารถไปยึดเยียด ในทางตรงกันข้าม ความเป็นก็ไม่ควรยึดเยียดเช่นกัน จากเหตุผลนี้ หลายคนจึงคิดว่า ถ้าหากคนไข้ที่ได้รับการรักษาจากแพทย์แล้วไม่สามารถกลับเข้าสู่ภาวะปกติของชีวิตได้ พุดง่าย ๆ ก็คือ ยิ่งรักษายิ่งทรุด การรักษานั้นก็ไร้ประโยชน์ สิ่งที่เราควรทำก็คือ ปลอ่ยให้คนไข้ตายตามธรรมชาติ การยังคงท้อช่วยหายใจ ท่อส่งอาหารไว้จะทำให้เป็นภาระแก่คนไข้ นอกจากนี้ยังเป็นภาระในเรื่องค่าใช้จ่ายของครอบครัว รวมถึงงบประมาณและการให้บริการของรัฐเรื่องสุขภาพอีกด้วย คนที่เชื่อในเรื่องนี้คิดว่า การปลอ่ยให้คนไข้ตายเป็นการกระทำที่ถูกต้อง เพราะมันไม่ใช่การฆ่าคนไข้ แต่เป็นการส่งคนไข้กลับไปสู่สถานะตามธรรมชาติ คนที่ปฏิบัติงานทางด้านสาธารณสุข เช่น แพทย์ก็หาจะมีเจตนาฆ่าคนไข้ พยาบาลก็ไม่มีเจตนาฆ่า ถ้าเป็นอย่างนั้นก็แปลว่า การปลอ่ยให้คนไข้ตาย ถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม เมื่อมันถูกศีลธรรม มันก็ควรทำ ยิ่งถ้านำไปเปรียบเทียบกับวิธีแรกแล้ว วิธีที่สองนี้ดีกว่า มีความเป็นธรรมชาติมากกว่า ถูกต้องตามหลักศีลธรรมมากกว่า

อย่างไรก็ตาม มีผู้ไม่เห็นด้วยกับวิธีนี้เหมือนกัน พวกเขาให้เหตุผลว่า การปลอ่ยให้คนไข้ตายไม่ได้แตกต่างจากการช่วยให้คนไข้ตายหรือการฆ่าคนไข้โดยตรงเลย หน้าที่การปลอ่ยให้คนไข้ตายยังเป็นการกระทำที่รุนแรง โหดร้าย ป่าเถื่อน ขาดน้ำใจ ถ้าเปรียบเทียบกับวิธีแรกแล้ว วิธีแรกจะดีกว่า เพราะคนไข้ไม่ต้องทรมาน ไม่ต้องเจ็บปวดใดๆ ทั้งทางกายและทางใจ ส่วนวิธีที่สองที่คิดว่าเป็นการปลอ่ยให้คนไข้กลับคืนสู่ธรรมชาตินั้นถ้าพิจารณาในแง่ปฏิบัติแล้วถือว่าโหดร้าย เพราะเราไม่สามารถแบ่งได้อย่างชัดเจนว่า การฆ่ากับการปลอ่ยให้ตายต่างกันตรงไหน

ถ้าเรานำปัญหาที่ว่า คนรวยควรช่วยคนจนหรือไม่มานั้นมาพิจารณาในเรื่องนี้ เราอาจจะพบข้อปัญหาที่ต้องวินิจฉัยว่า การที่คนรวยหรือเจ้าสัวไม่ช่วยคนจนเท่ากับเป็นการปลอ่ยให้คนจนตายหรือไม่ ถ้าเป็นการปลอ่ยให้คนจนตายไม่ใช่การฆ่าคนจน มันก็จะแปลได้ว่า การปลอ่ยให้คนจนตายเพราะเจ้าสัวไม่ช่วยเป็นเรื่องปกติธรรมดา คนเราเกิดมาถ้าขยันทำมาหากินก็ย่อมแสวงหาทรัพย์ได้ เจ้าสัวรวยเพราะขยันทำมาหากิน ยิ่งไปกว่านั้น เราก็พบว่า มันเป็นเรื่องปกติที่เจ้าสัวจะได้มรดกตกทอดเพราะตระกูลของเขาทำงานสะสมไว้อยู่ ส่วนคนที่กลายมาเป็น

เจ้าสัวแม้ว่าครอบครัวเดิมจะไม่เคยเป็นมาก่อนก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติ ถ้าเจ้าสัวอยากช่วยคนจนก็เป็นเรื่องของเจ้าสัว ไม่ควรมีใครไปบังคับให้ช่วย และถ้าเจ้าสัวไม่ช่วยก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติเช่นกัน มันเป็นเรื่องธรรมชาติของสังคมที่ต้องมีคนรวย คนจน และมันก็เป็นเรื่องปกติที่เมื่อใครก็ตามเมื่อรวยแล้วจะใช้เงินของตนเองอย่างไรก็ได้โดยที่การใช้นั้นไม่ทำให้ใครเดือดร้อนเลย และคนรวยก็ไม่ควรเข้าไปแทรกแซงความจนของคนอื่น สิ่งที่คนรวยควรทำคือ ลงทุนขนาดใหญ่ แล้วก็จ้างคนที่ต้องการรายได้เข้าไปทำงาน วิธีของการจัดการธุรกิจควรเป็นอย่างนั้น คนรวยเหล่านั้นไม่ควรถูกบังคับให้ต้องช่วยคนอื่น วิธีช่วยคนที่เหมาะสมสำหรับเจ้าสัวคือ การลงทุนขยายกิจการ เมื่อทำอย่างนั้นได้ คนจนก็จะมีที่ทำมาหากิน

มีตัวอย่างหนึ่งที่ Peter Singer (Peter Singer, 1993) ยกขึ้นมาในบทความที่ว่าด้วยคนรวยและคนจนว่า สมมติว่าระหว่างพัก อาจารย์เดินทางไปยังห้องเรียนซึ่งอยู่อีกอาคารหนึ่งในขณะที่อาจารย์ กำลังเดินไปเพื่อจะทำการบรรยายให้แก่บัณฑิตที่อาคารนั้นเวลาประมาณเที่ยง 50 นาที ขณะกำลังเดินไป อาจารย์สังเกตว่ามีเด็กคนหนึ่งกำลังจะจมน้ำตายในสระน้ำระหว่างทาง ถ้าถามว่า อาจารย์ควรช่วยเด็กคนนี้หรือไม่ ตอบว่า ควร เพราะอาจารย์มีความสามารถ การช่วยเหลือเด็กคนนี้ อาจารย์ไม่ต้องลงทุนอะไรมากเลย ถ้ามีสิ่งที่เกิดขึ้นจากการไปช่วยเหลือเด็กคนนี้ก็คือ อาจารย์อาจจะต้องไปบรรยายสายกว่าปกติ และการเข้าบรรยายสาย นิสิตอาจจะถามอาจารย์ว่าทำไมมาสายและเหตุผลที่อาจารย์ตอบก็คงเป็นที่ยอมรับของนิสิตอยู่แล้ว นอกจากนี้ อาจารย์ต้องกลับไปเปลี่ยนชุด ต่อให้ชุดที่อาจารย์ใส่มีราคาแพงและต้องจ่ายค่าซักรีดใหม่ ค่าเหล่านี้เมื่อคิดคำนวณแล้วก็ยังเป็นเรื่องที่ไม่ทำให้อาจารย์สูญเสียมากมาย อาจารย์ว่ายน้ำก็ได้ ไม่เป็นโรคใดๆ อันจะเป็นอุปสรรคในการลงไปช่วยคนที่กำลังจมน้ำ ถ้าดูจากมุมนี้ เรากล่าวได้ว่า อาจารย์คนนี้สามารถช่วยได้ ในอีกมุมหนึ่ง ถ้าอาจารย์ไม่ช่วย เพราะคิดว่าไม่ใช่หน้าที่และตนเองก็ต้องรีบเข้าห้องบรรยาย เด็กที่เข้ามาฟังบรรยายล้วนเป็นเด็กที่ลงทะเบียนและจ่ายค่าลงทะเบียนแล้ว อาจารย์ต้องถือว่านิสิตเหล่านั้นเป็นคนสำคัญอันแรกที่ต้องคำนึงถึง เมื่อนิสิตที่เข้ามาเรียนมีสิทธิที่จะได้รับการฟังบรรยาย มันก็แปลว่า อาจารย์มีหน้าที่ๆ ต้องไปดำเนินการบรรยาย ถ้าเป็นเช่นนั้น เด็กที่กำลังจมน้ำต้องตาย

จากตัวอย่างข้างต้น ถ้าเรานำมาพิจารณาในบริบทของเจ้าสัวเพื่อให้สามารถตัดสินใจได้ว่าเจ้าสัวควรช่วยคนจนหรือไม่ เราอาจจะพบว่า สถานการณ์ของเด็กที่กำลังจมน้ำตายนั้นเป็น

เรื่องที่ใกล้ตัวมาก ถ้าพิจารณาจากมุมนี้ เราก็สามารถกล่าวได้ว่า อาจารย์ควรช่วยเหลือเด็กที่กำลังจะจมน้ำตาย นิสิตที่รอการมาบรรยายของอาจารย์ ถ้าหากอาจารย์ไปช้ากว่าปกติและเมื่ออาจารย์มาที่ห้องบรรยายแล้วก็บอกเหตุผลว่าวันนี้ทำไมอาจารย์ช้ากว่าปกติ เราก็ต้องเข้าใจตรงกันว่า นิสิตถ้าไม่ทั้งหมดก็ส่วนใหญ่ที่มีใจรักความเป็นธรรมต้องชื่นชมยินดีและไม่ถือโทษการกระทำของอาจารย์ที่มาบรรยายช้า นอกจากนี้ นิสิตหลายคนอาจจะอยากเรียนรู้ทักษะการช่วยเหลือคนจากอาจารย์คนนี้ได้ และถ้านำภาพตัวอย่างนี้มาพิจารณาการช่วยเหลือของเจ้าสัวที่จะหยิบยื่นให้คนจนซึ่งเกิดขึ้นต่อหน้าของเจ้าสัว เราก็สามารถเข้าใจได้ว่า การกระทำของเจ้าสัวนั้นเป็นการกระทำที่น่ายกย่อง แต่ปัญหาของเรื่องนี้ก็คือ การที่คนจนในสังคมกำลังประสบปัญหาภาวะขาดแคลนและอาจจะต้องตายนั่นดูเหมือนว่ามันใกล้เคียงกับการเรียกร้องให้อาจารย์ช่วยเด็กที่กำลังจมน้ำตาย แต่จำนวนของผู้ประสบปัญหานั้นไม่ใช่แค่หนึ่งคน มันมีมากกว่าและนอกจากนี้จำนวนของคนที่ยากจนอยู่ตามภูมิภาคของประเทศก็มีมากเกินจะนับ และการประสบปัญหาภาวะอดอยากต่อให้เรารู้ว่าคนจนจะต้องตายแต่เราก็ไม่สามารถกล่าวได้ชัดเจนว่าจะตายเมื่อไรซึ่งปัญหานี้ถ้าพิจารณาให้ชัดย่อมแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากปัญหาของเด็กที่จะจมน้ำตาย ถ้าเป็นดังนั้น เราอาจจะประสบปัญหาที่จะนำตัวอย่างมาใช้เป็นเหตุผลสำหรับอธิบายว่าคนรวยควรช่วยคนจนหรือไม่

นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีอีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งมีการอธิบายไว้ในงานของ Peter Singer ตัวอย่างนี้มีชื่อว่า “lifeboat ethics” (Peter Singer, 1993) ข้ออธิบายของตัวอย่างนี้ก็คือว่า คนรวยควรปล่อยให้คนจนตายไปดีกว่า เพราะถ้าคนรวยไปช่วยคนจน คนจนจะทำให้คนรวยต้องประสบปัญหาด้วยเช่นกัน เรื่องนี้เปรียบเหมือนเรือที่กำลังชนคนเดินทางข้ามมหาสมุทร เรือหนึ่งลำที่กำลังแล่นข้ามมหาสมุทร บรรจุคนจำนวนไม่มาก คนเหล่านี้อาจจะเรียกว่าเจ้าสัวก็ได้ เรือลำนี้ขนส่งสัมภาระที่จำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตไปในมหาสมุทร ระหว่างทางหากวิ่งไปพบคนที่ต้องการช่วยเหลือ ปัญหาที่ต้องคิดให้รอบคอบก็คือว่า เรือที่เจ้าสัวใช้เดินทางข้ามมหาสมุทรนั้นควรจะช่วยคนจำนวนมากอื่นอีกหรือไม่ เพราะอย่างที่เราทราบกันว่า พื้นที่ของเรือ น้ำหนักของเรือ เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีอยู่ล้วนมีเพื่อคนที่อยู่บนเรือคือเจ้าสัวเท่านั้น ถ้าหากกัปตันเรือตัดสินใจช่วย โอกาสที่คนขึ้นมาเพิ่มจะทำให้น้ำหนักเรือมีปัญหา พื้นที่ใช้สอยมีปัญหาและเครื่องอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอก็ย่อมเป็นไปได้ เมื่อน้ำหนักเพิ่มขึ้น โอกาสที่เรือจะ

อับปางก็เป็นไปได้ เมื่อเพิ่มคนขึ้นมานบนเรืออีก เครื่องอุปโภคบริโภคย่อมจะไม่เพียงพอและถ้าเวลานั้นมาถึงคนที่อยู่บนเรือทั้งหมดย่อมจะตายเหมือนกัน เมื่อคิดถึงปัญหานี้ การที่กัปตันเรือไม่หยุดเรือเพื่อให้การช่วยเหลือเราก็สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นสิ่งควรทำ จากตัวอย่างนี้ หากเรานำพิจารณาว่า เจ้าสัวควรช่วยคนจนหรือไม่ ถ้าดูจากตัวอย่างนี้ เราจะเห็นว่าการช่วยคนขึ้นมานบนเรือเยอะเกินกว่าน้ำหนักเรือจะรับได้ย่อมจะทำให้เรืออับปางได้ และการมีคนเพิ่มขึ้นบนเรืออาหารและเครื่องยังชีพต่างๆ ย่อมจะเป็นปัญหาต่อผู้ที่อาศัยอยู่บนเรือก่อนหน้านี้แน่นอน ถ้าการที่เจ้าสัวต้องมาช่วยคนจนแล้วเจ้าสัวเหล่านั้นต้องประสบปัญหาเหมือนคนที่อยู่บนเรือแล้วละก็ เราก็สามารถเข้าใจและยอมรับได้ว่า การเรียกร้องให้เจ้าสัวมาช่วยคนจนนั้นเป็นเรื่องที่ต้องคิดให้รอบคอบ เพราะถ้าผู้ช่วยต้องประสบปัญหาที่มีอาจจะแก้ไขได้ เราก็ต้องยอมรับว่า การไม่ช่วยก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมเหมือนกัน

คนควรช่วยคนจนหรือไม่: ข้อพิจารณาจากพุทธจริยศาสตร์

เราได้เห็นการใช้เหตุผลที่พยายามจะตอบว่า คนควรช่วยคนจนหรือไม่ และมีการให้เหตุผลว่า การไม่ช่วยเท่ากับการฆ่าและเหตุผลที่ว่า การไม่ช่วยเท่ากับการปล่อยให้ตายเท่านั้น นอกจากนั้นเรายังได้เห็นว่า มีตัวอย่างของการเรียกร้องให้อาจารย์ช่วยเด็กที่กำลังจะจมน้ำตายกับตัวอย่าง life boat เป็นอย่างไร ต่อไปนี้ ผู้เขียนจะพยายามดูว่า หากเราคิดจะตอบคำถามว่า คนเราควรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามยากหรือไม่ เราจะไปเอาคำว่า “ควร” มาจากที่ไหน เพราะมีหลายครั้งที่เราไม่สามารถจะได้คำว่า “ควร” มาจากข้อเท็จจริงเลย หรือเราอาจจะถามว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่เราจะพิจารณาความถูกต้อง ความผิด ความดี ความชั่ว ความควร ความไม่ควรจากประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนหมู่มากตามแนวคิดประโยชน์นิยม หรือเราจะกำหนดความถูกต้อง ความผิดโดยพิจารณาจากการทำตามหน้าที่ทางศีลธรรม (พระมหาพรชัย สิริวิโร, 2559) ในส่วนนี้ผู้เขียนจะพยายามมองหาหลักการในพุทธจริยศาสตร์ที่อาจจะบอกได้ว่าคำว่า “ควร” นั้นมันมีอยู่ในหลักการพื้นฐานของการเป็นมนุษย์

1. ทำดีของพุทธจริยศาสตร์กับเพื่อนมนุษย์ร่วมสังคม

ในทัศนะของพุทธจริยศาสตร์ มนุษย์นั้นเกิดจากองค์ประกอบสำคัญ 5 ส่วน และแต่ละส่วนล้วนมีหน้าที่เป็นของตนเอง ไม่ก้าวร้าวกันแต่จะทำหน้าที่ประสานและสืบเนื่องกัน

หลายมิติ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ส่วนแรกเรียกรูปร่างที่กินมิติด้านความกว้าง ยาว หน้า สูง เป็นต้น และต้องมีหัว มีหู มีตา มีจมูกและอื่นๆ 2) ส่วนที่เรียกว่า ความรู้สึก จะเป็นความรู้สึกสุขหรือทุกข์หรือเฉยๆ ก็ได้ 3) ส่วนที่เรียกว่าความจำ 4) ส่วนที่เรียกว่าความคิดและการปรุงแต่ง และ 5) ส่วนที่เรียกว่าการรับรู้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 17 ข้อที่ 95 หน้าที่ 58, เล่มที่ 35 ข้อที่ 1 หน้าที่ 1, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) องค์ประกอบสำคัญเหล่านี้ไม่ได้เกิดมาโดยปราศจากเป้าหมาย การที่ธรรมชาติมอบองค์ประกอบสำคัญให้มนุษย์หากวิเคราะห์ให้ลึกเราจะเห็นว่ามีเป้าหมายบางอย่าง นั่นก็หมายความว่า มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ กล่าวให้ชัดก็คือ มนุษย์ต้องใช้สิ่งเหล่านี้เพื่อเรียนรู้และฝึกฝนไปสู่เป้าหมาย ถ้าองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาไปสู่เป้าหมายบางอย่างแล้ว ก็มันก็แปลว่ามนุษย์ด้วยกันก็ต้องมีหน้าที่บางอย่างที่ต้องปกป้อง รักษาหรือช่วยให้คนที่ได้ความเป็นมนุษย์มา ยังคงความเป็นมนุษย์ไว้ได้ พระพุทธเจ้าเคยตรัสไว้ว่า การได้ความเป็นมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เพราะมนุษย์ต้องฝึกฝนตนเองโดยอาศัยศีล 5 อย่างสมบูรณ์เมื่อสิ้นชีวิตแล้วจึงจะได้ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว การจะมีชีวิตอยู่อย่างมนุษย์ก็เป็นเรื่องยากเหมือนกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 1118 หน้าที่ 631, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เพราะอย่างที่เราได้ทราบมาว่า ชีวิตมนุษย์นั้นเกิดจากเหตุปัจจัยหลายอย่างที่มาประสมรวมกัน มนุษย์ต้องบริหารจัดการเหตุปัจจัยเหล่านั้นให้ได้ เช่น หิวก็ต้องกินอาหาร ต้องออกกําลังกาย ต้องดูแลเมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น และนอกจากนี้ เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว การที่คนเราจะได้เรียนรู้หลักการดีๆ เพื่อพัฒนาตนเองให้ถูกต้องก็เป็นเรื่องยาก มนุษย์คนที่จะได้โอกาสดีๆ ในการเรียนรู้ ต้องเกิดในยุคสมัยที่มีคนมีความรู้อยู่ด้วย เช่น การมีพระพุทธเจ้ามาอุบัติแล้วก็ตรัสรู้หลักการสำคัญ สั่งสอนคนให้รู้จักดีและชั่ว เป็นต้น ดังนั้น หากเรามองในแง่นี้ เราจะเห็นว่า พุทธจริยศาสตร์ให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์มาก เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็สามารถแปลความได้ว่า เพื่อนมนุษย์ร่วมสังคมมีค่าทางศีลธรรมบางอย่างที่เราต้องปกป้องและช่วยเหลือ พระพุทธเจ้าเคยตรัสไว้อีกด้วยว่า เรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันทิ คนอื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันทิ ถ้าพิจารณาจากข้อความนี้ก็แสดงให้เห็นว่า การจะเข้าใจคนอื่นได้ มนุษย์เราสามารถเริ่มพิจารณาและเข้าใจตนเองก็ได้แล้วค่อยขยายออกไปสู่คนอื่น ในความเป็นมนุษย์นั้นสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นปัญหาและมนุษย์พยายามแก้ไขมาตลอดก็คือเรื่องความทุกข์ ทุกข์ในที่นี้จะ

กายหรือทุกขใจก็ย่อมจะเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนไม่ต้องการทั้งนั้น ดังนั้น เมื่อมนุษย์เข้าใจเรื่องนี้ อย่างชัดเจนแล้ว มันจะทำให้มนุษย์มีท่าทีต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคมได้อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย จะคิด และทำอะไรก็ต้องพิจารณาในเชิงเอาใจเขามาใส่ใจเรา การเข้าใจในบริบทเช่นนี้ พุทธจริยศาสตร์ เชื่อว่าจะให้มนุษย์รู้จักแบ่งปัน แม้ไม่สามารถแบ่งปันสิ่งของก็ต้องมีแบ่งปันคำพูด เช่น การ กำลังใจ การปลอบใจ เป็นต้น จากข้อความนี้ เมื่อเราย้อนกลับไปพิจารณาหลักสังคหวัตถุหรือที่ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าหลักการสงเคราะห์อันประกอบไปด้วยการช่วยเหลือแบ่งปัน การสื่อสารด้วย ถ้อยคำสุภาพ มีประโยชน์เป็นคำจริง การรู้จักเสียสละทำตนให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและ ผู้อื่นตลอดถึงการทำตนเองให้เหมาะสมย่อมจะทำให้เราเห็นว่ามันมีหน้าที่ที่เราจะต้องทำ สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง (วรรณา พ่วงพร้อมและพระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตม, 2021) หลักการนี้ ย่อมจะเป็นเหตุผลสนับสนุนให้เราผู้ซึ่งเป็นมนุษย์ต้องช่วยเหลือกันและกัน

2. การช่วยคนอื่นในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

ในส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์นั้น มนุษย์มีสองสิ่งสำคัญติดตามตัวมาตั้งแต่เกิด ส่วนที่ หนึ่งเราเรียกว่าส่วนที่ดีหรือกุศลและส่วนที่ไม่ดีหรือเรียกว่าอกุศล มนุษย์คนที่เปิดโอกาสให้กุศล บัญชาการในการทำสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันเราเรียกว่า คนดี ส่วนคนที่เปิดโอกาสให้ออกุศล บัญชาการในการทำสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันเราเรียกว่า คนไม่ดี พุทธจริยศาสตร์เสนอว่า เมื่อ เราเกิดเป็นมนุษย์ เราต้องเลือกว่า เราจะเป็นคนดีหรือคนไม่ดี ในทางสังคม เราทราบกันมานาน แล้วว่า การเป็นคนดีนั้นเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา เพราะมันทำให้สังคมน่าอยู่ มันทำให้สังคมมี บรรยากาศอันเหมาะสมแก่การพัฒนาสิ่งดีอื่นๆ ที่จำเป็นต่อสังคม ส่วนการเป็นคนไม่ดีขึ้นเราก็คือ ทราบกันมานานว่าไม่มีสังคมไหนต้องการ เพราะมันทำลายบรรยากาศในการพัฒนาสิ่งสำคัญของสังคม เมื่อสังคมให้ค่าแก่การเป็นคนดี มันจึงเกิดสิ่งที่เราเรียกว่า หน้าที่ ขึ้นมาทันที ใครก็ตามเมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคม สังคมย่อมคาดหวังว่า เขาจะเป็นคนดี ในการที่จะทำให้ออกุศลมัน สามารถทำหน้าที่บัญชาการได้นั้น พุทธจริยศาสตร์ได้เสนอวิธีการไว้มากมาย มีการให้ทาน การให้สิ่งของเครื่องใช้ การเสียสละ เช่น การสละความสุขสบายรวมไปถึงผลประโยชน์ส่วนตน คนที่สามารถทำสิ่งเหล่านี้ได้จะเป็นคนที่กำลังทำหน้าที่เพื่อเป็นคนดี ถ้าพิจารณาคำถามว่า เจ้าสัวควร ช่วยคนจนหรือไม่ในกรอบของการทำหน้าที่เพื่อเป็นคนดีตามมุมมองพุทธจริยศาสตร์ เราก็ สามารถตอบได้ว่า ควร เพราะเจ้าสัวเองก็ถือว่าเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม และเจ้าสัวเองก็มี

หน้าที่อันหนึ่งในความเป็นคนไม่ใช่ในความเป็นเจ้าสัวก็คือ ต้องทำหน้าที่ในการทำให้กุศลมันสามารถบัญชาการในการทำสิ่งต่างๆ ซึ่งอยู่ในวิถีชีวิตของเจ้าสัว การที่เจ้าสัวช่วยคนจนหาหมองในแง่หน้าที่ของความเป็นคนแล้วจะพบว่า เจ้าสัวก็ต้องพยายามที่จะไม่ให้กุศลซึ่งเป็นอีกส่วนหนึ่งของความเป็นคนเข้ามามีอำนาจต่อความเป็นคนของเจ้าสัว นั่นก็หมายความว่า เจ้าสัวเองย่อมมีหน้าที่สำคัญต่อความเป็นมนุษย์ของเจ้าสัวอยู่ก่อนแล้ว ถ้ามองจากมุมนี้ก็จะสามารถแปลความได้อีกว่า เจ้าสัวควรช่วยคนทุกคนที่ต้องการความช่วยเหลือ ไม่ได้จำกัดเฉพาะคนจนเท่านั้น ถ้าเป็นเช่นนั้น ก็แปลเพิ่มได้อีกว่า เจ้าสัวจะไม่ช่วยคนจนก็ได้ เพราะเจ้าสัวก็ช่วยคนอื่นอยู่แล้ว

บทสรุป

จากที่ได้อภิปรายมาข้างต้น บทความนี้สรุปว่า คนรวยหรือเจ้าสัวควรช่วยคน เพราะเป็นหน้าที่ของมนุษย์และเป็นการปกป้องความเป็นมนุษย์ ส่วนคนที่ได้รับการช่วยเหลือจะเป็นคนจนหรือใครก็ได้ การให้เหตุผลว่าการช่วยเหลือกันและกันเป็นหน้าที่ของมนุษย์นั้นหมายความว่า มนุษย์ต้องทำหน้าที่ในการทำกุศลให้เจริญขึ้นเพื่อจะได้บัญชาการกระทำของมนุษย์ให้ดี การทำหน้าที่ทำกุศลให้เจริญนี้ถือว่าการเลือกตามหน้าที่อันสำคัญของความเป็นมนุษย์ และเมื่อมนุษย์เกิดมาได้ความเป็นมนุษย์เข้ามาอยู่ในสังคม มนุษย์ต้องทำสิ่งที่สังคมคาดหวังให้ทำ นั่นก็คือ การเป็นคนดี มนุษย์จะเป็นคนดีได้ก็ต่อเมื่อเขาพยายามใช้วิธีบางอย่าง เช่น เรื่องการให้ทาน การเสียสละ เป็นต้น เมื่อมนุษย์ให้ทานและเสียสละอยู่เสมอ สิ่งที่ทำให้เขาเป็นคนดี กล่าวคือ กุศลก็จะเจริญเพิ่มมากขึ้นจนเขากลายเป็นคนสมบูรณ์ด้วยการบรรลุปเป้าหมายที่ตั้งไว้ และตรงกันข้าม ถ้ามนุษย์ไม่ทำหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ เขาก็จะกลายเป็นคนไม่ดี เพราะไม่ได้ทำหน้าที่อันสำคัญนั้น ในเรื่องการปกป้องความเป็นมนุษย์นั้นหมายความว่า เมื่อมนุษย์ได้ความเป็นมนุษย์มาอย่างยากลำบาก มันก็แปลว่าคนที่เป็มนุษย์ด้วยกันก็ต้องมีหน้าที่ในการปกป้องความเป็นมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คนรวยหรือเจ้าสัวเมื่อมาเข้าใจความสำคัญอันนี้ก็ควรจะปกป้องความเป็นมนุษย์ด้วยการให้ความช่วยเหลือตามที่ตนเองสามารถจะทำได้ และการช่วยปกป้องนี้ไม่จำกัดเฉพาะคนจนเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาพรชัย สิริวิโร. (2559). พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 12(2), หน้า 49-63.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย พระอภิธรรมปิฎกอังคาสาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรรณนา พ่วงพร้อมและพระมหาหมื่นวินทร์ ปุริสุตโตโม. (2021). ธรรมชาติมนุษย์ของโทมัส ฮอบส์ ในมุมมองพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์*, 4(1), หน้า 105-118.
- Barcalow Emmett. (2007). *Moral Philosophy: Theories and Issues*. (4th Ed.), United States: Thomson Wadsworth.
- Harvey Peter. (2000). *An Introduction to Buddhist Ethics: Foundations, Values and Issues*. Cambridge University Press.
- Singer Peter. (1993). *Practical Ethics*. (2nd Ed.), Cambridge University Press.

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review

“กุศโลบาย”

พระมหาทรงชัย ศิริ

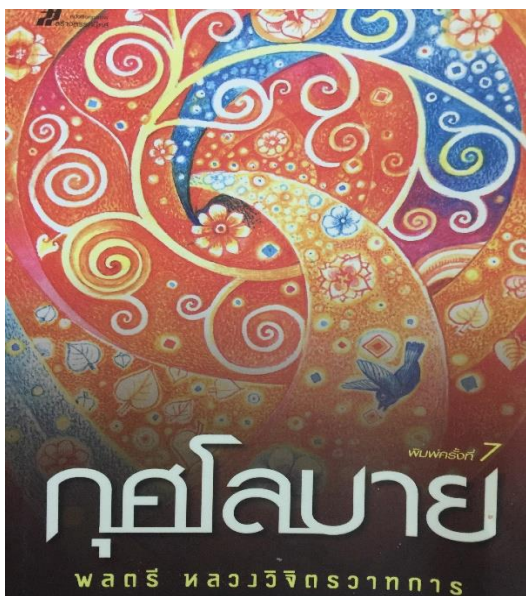
Phramaha Songchai Siri

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya

Corresponding author email: tri3sri_33@hotmail.com

Received: January 27, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

ผู้เขียน : พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ

ปีที่พิมพ์ : 2549

จำนวนหน้า : 115

สำนักพิมพ์ : บริษัท สร้างสรรค์บุ๊ค จำกัด

ISBN: 974-341-501-7

บทนำ

หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” เป็นผลงานการประพันธ์ของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 7 เดือนพฤศจิกายน 2549 โดยบริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด มีจำนวน 115 หน้า 10 บท (วิจิตรวาทการ, 2549) เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับเทคนิคและยุทธวิธีในการผูกมิตรและชักจูงใจคน ซึ่งแต่เดิมหนังสือเล่มนี้ มีจุดกำเนิดมาจากการที่ผู้เขียนได้อ่านหนังสือฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง “Strategy in Handling People: by Ewing T. Webb and John B. Morgan” จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะแปลออกสู่ภาคภาษาไทย แต่เนื่องด้วยหนังสือฉบับภาษาอังกฤษเล่มนี้มีเนื้อหามากถึง 250 หน้า 27 บท กอปรกับงานแปลเป็นเรื่องที่ใหญ่ แกร่งครัด และต้องใช้กำลังมาก เพื่อให้งานดำเนินไปอย่างเป็นอิสระและได้สาระสำคัญ ผู้เขียนจึงเปลี่ยนวิธีการใหม่จากงานแปลให้เป็นงานประพันธ์โดย 1) อาศัยข้อเท็จจริงและเค้าโครงจากหนังสือฉบับภาษาอังกฤษดำเนินเรื่อง ซึ่งคัดแต่เฉพาะเนื้อหาที่ผู้เขียนสนใจ 2) นำแนวคิดของนักปราชญ์ที่ผู้เขียนเห็นว่า มีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่ตนนำเสนอ มาร่วมประกอบการประพันธ์ และ 3) เพิ่มความคิดของผู้เขียนร่วมด้วยในการประพันธ์ พร้อมกับพิจารณาตั้งชื่อหนังสือที่ประพันธ์ขึ้นใหม่จากชื่อเรื่องภาษาอังกฤษที่แปลตรง ๆ ว่า “อุบายใช้คน” หรือ “อุบายสำหรับเอาคนไว้ในกำมือ” ที่ความหมายดูเหมือนจะห้าวหาญ รุนแรง และอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดสำหรับผู้อ่าน เป็นชื่อใหม่ว่า “กุศโลบาย” ทั้งนี้เพื่อมุ่งแสดงจุดหมายของหนังสือเล่มที่ประพันธ์ไม่ให้เกิดเคลื่อนไปจากวัตถุประสงค์เดิม โดยภาพรวมของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนพยายามนำเสนอเทคนิควิธีการที่เกี่ยวกับการผูกมิตรและชักจูงใจคนให้ได้ผล เช่น การผูกมิตรกับผู้ใหญ่ ศิลปะแห่งการฟัง หลีกเลี่ยงการสร้างศัตรู การปฏิเสธคน การสรรเสริญ และการให้เกียรติผู้อื่น นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างบุคคลสำคัญในอดีต มาประกอบกับหัวข้อการใช้กุศโลบายในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” ซึ่งมีเพียงแต่เป็นหนังสือที่แสดงแนวคิดหรือหลักทฤษฎี หากแต่ยังมีแนวทางปฏิบัติที่โดดเด่นเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจและมองเห็นภาพเชิงปฏิบัติการได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

เนื้อหา

หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” นี้ มีเนื้อหาทั้งสิ้น 10 บท 115 หน้า แบ่งสอยหน้ามากน้อยต่างกันในแต่ละบทตามความเหมาะสม มีลักษณะเป็นบทความ โดยแต่ละบทนั้นมีเนื้อหาที่ไม่สั้น

และไม่ยาวจนเกินไป ในที่นี้ ผู้วิจารณ์จะได้ประมวลภาพรวมด้านเนื้อหาสาระของแต่ละเรื่อง ที่เป็นแต่ละเทคนิควิธีการสำคัญในการผูกมิตร และยุทธวิธีในการชักจูงใจคนโดยสรุป ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 หนทางผูกมิตรกับผู้ใหญ่ ผู้เขียนได้มุ่งแสดงผลของการผูกมิตรว่า มนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ในสังคม เพราะธรรมชาติสร้างมนุษย์ขึ้นมาโดยมุ่งหวังให้อยู่ร่วมกันเป็นหมวดหมู่ เป็นสมาคม และให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งแสดงความสำคัญในการผูกมิตรกับผู้ใหญ่ว่า การผูกมิตรกับผู้ใหญ่ ไม่ใช่เป็นการประจบสอพลอ แต่เป็นการหาบุญแก่ที่จะเปิดประตูให้ไปสู่สนามชิงชัยจนประสบผลสำเร็จแห่งชีวิต นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้แสดงวิธีการที่พึงกระทำและไม่พึงกระทำในการผูกมิตรกับผู้ใหญ่ พร้อมกับยกตัวอย่างบุคคลสำคัญ ที่ประสบความสำเร็จในการผูกมิตรกับผู้ใหญ่มากแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเทคนิควิธีการผูกมิตรกับผู้ใหญ่ในบริบทที่แตกต่างกัน

บทที่ 2 การทำคุณที่จะทำให้เป็นคุณ ผู้เขียนได้แสดงถึงคุณค่าของการช่วยเหลือคนอย่างมีศิลปะ และมีหลักจิตวิทยาในการช่วยเหลือคน โดยมุ่งเน้นให้ผู้ที่ถูกช่วยเหลือเกิดความภาคภูมิใจ และคำนึงถึงความสามารถและความดีงามของตน หลีกเว้นการช่วยเหลือคนที่ไม่เห็นความดีความสามารถและความพยายามของตน หรือบุคคลที่ทำตนเป็นภาระของสังคม ทั้งในขณะที่ช่วยเหลือต้องคอยระวังพฤติกรรมไม่ให้ส่อไปในทางที่จะทำให้บุคคลที่ตนช่วยเหลือ เกิดความรู้สึกอึดอัดคับใจ ที่จะต้องเป็นหนี้บุญคุณหนักหนาหรือทดแทนไม่ได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การผูกมิตรในระยะยาว

บทที่ 3 ศิลปะแห่งการฟัง ผู้เขียนได้นำเสนอว่า การฟังถือเป็นศิลปะที่สำคัญอย่างยิ่งในการผูกมิตร ทั้งยังไม่ต้องลงทุนมาก มีแต่คุณไม่มีโทษ ซึ่งผู้ฟังที่ดี จะต้องมียุทธศิลป์ในการฟังดังนี้ คือ 1) มีความสามารถในการชักจูง ให้ผู้พูดเต็มใจที่จะพูดในเรื่องที่เขาถนัด 2) แสดงให้เขาเห็นว่าตนอยากฟังเรื่องที่เขายกพูด 3) ฟังอย่างสนใจและตั้งใจ 4) รู้จักปล่อยให้ผู้พูดพูดจนสิ้นกระแสความ 5) เข้าใจสอดแทรกคำถามระหว่างสนทนาเพื่อเพิ่มระยะในการสนทนา 6) เมื่อสิ้นสุดการสนทนา แสดงความสนใจที่อยากจะฟังอีก เพื่อขอความรู้ในโอกาสต่อไป

บทที่ 4 ความต้องการและความยินยอม ทฤษฎีนี้นับเป็นหัวใจและเป็นจุดหมายสูงสุดของการประพันธ์หนังสือเล่มนี้ เพราะผู้ใดสามารถทำให้ทุกคนยินยอมได้ ผู้นั้นเท่ากับว่าได้เข้าไปนั่งอยู่ในหัวใจของคนทุกคน แต่ความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะความยินยอมย่อมมีพื้นฐานมาจากความต้องการของคน และคนก็มีความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงเป็นเรื่องยากยิ่งที่จะ

ทำให้ทุกคนเกิดความพอใจในตนทุกสิ่งได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีความหนักใจในการกำหนด ทฤษฎีตายตัว ที่เกี่ยวกับการจัดการความต้องการของคน เพื่อให้ได้ความยินยอมจากผู้อื่น จึง ยกตัวอย่างบุคคลสำคัญขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา เพื่อให้ผู้อ่านได้ร่วมคิดวิเคราะห์ แล้วศึกษา ทางออกร่วมกัน ทั้งนี้ได้นำเสนอวิธีการเบื้องต้นคือ 1) ต้องใช้ศิลปะแห่งการฟังในเมื่อใช้ วาทศิลป์ไม่ได้ผล 2) ทำให้ผู้ที่เราต้องการความยินยอมนั้น เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง 3) ใช้ คำถามเป็นวิธีจูงใจให้เกิดการฉุกละเอิน 4) ปลุกความต้องการให้เขาเกิดความอยากที่จะกระทำใน โอกาสที่เหมาะสม

บทที่ 5 หลีกเลี้ยงการสร้างศัตรู ผู้เขียนได้นำเสนอว่า ศัตรู สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในที่ลับ และเปิดเผย ทั้งเกิดขึ้นได้ในขณะที่เรากระทำร้ายและกระทำดี ทั้งนี้เป็นเพราะว่าคนเรานั้นต่างมี ความคิดที่ผิดแผกกัน หรือมีความต้องการที่สวนทางกัน ดังนั้น ศัตรู จึงสามารถเกิดขึ้นได้ทุก ขณะ ยิ่งในสถานการณ์ที่ต้องแข่งขัน แล้วมีการเปรียบเทียบกันในเชิงสมรรถภาพ คุณภาพ ความดี หรือความสำเร็จด้วยแล้ว ก็ยิ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อการสร้างศัตรูมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้นำเสนอทางออกให้เข้ากับลักษณะที่ว่า “รู้จักศัตรูรอบเป็นยอดดี” ไว้ อย่าง น่าสนใจ พร้อมกับแนะนำวิธีการที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง ในการหลีกเลี้ยงการสร้างศัตรูก็คือ เมื่อทำสิ่งใด สำเร็จก็ตาม ควรเก็บความสำเร็จนั้นไว้ในใจ แล้วพยายามยกความสำเร็จนั้นให้กับคนอื่นหรือ คณะทีมงาน

บทที่ 6 การขอความช่วยเหลือและงานอดิเรก การขอความช่วยเหลือ นับเป็นวิธีการผูก มิตรที่ดีอีกวิธีหนึ่งที่ผู้เขียนนำเสนอ หากแต่จะต้องรู้จักในการขอความช่วยเหลือ และการขอ ความช่วยเหลือให้ได้ประสิทธิผลสูงสุดนั้น จะต้องเป็นการขอในเรื่องที่ผู้ให้จะต้องไม่เสี่ยงภัย อย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งยังต้องเป็นเกียรติคุณและให้เกิดความภาคภูมิใจแก่ผู้ให้อีกด้วย ดังนั้น วิธีการขอความช่วยเหลือที่ดีที่สุดก็คือ การขอในเรื่องที่เขาพึงพอใจหรือมีความชำนาญในเรื่อง นั้น ๆ ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนได้ให้นิยามว่าควรเป็น “งานอดิเรก” อันหมายถึง งานที่เขากระทำด้วยใจ รักเป็นปกติในชีวิตประจำวัน แต่ไม่ใช่เป็นงานประจำที่เขาทำเป็นอาชีพ

บทที่ 7 การสรรเสริญคน ทฤษฎีว่าด้วยการสรรเสริญคน มีความจำเป็นอย่างมากต่อ การผูกมิตร สำคัญตรงที่ในขณะที่สรรเสริญนั้น ต้องกล่าวให้ตรงตามจริง เพราะถ้ากล่าวเกินจริงก็ จะเป็น “การยกยอ” ไป ซึ่งไม่ใช่จุดหมายของทฤษฎีนี้ ผู้เขียนจึงนำเสนอวิธีการสรรเสริญคนไว้ 3 ประการ คือ 1) การสรรเสริญต่อหน้า 2) การสรรเสริญลับหลัง 3) การสรรเสริญต่อที่ประชุม

ชน และข้อควรระวังอย่างหนึ่งในการสรรเสริญก็คือ ควรพยายามสรรเสริญในแงุ่มุมที่ไม่เป็นการ เบียดเบียนหรือกระทบใคร ทว่าเป็นการส่งเสริมความรู้ ความสามารถ และความดีงามเชิง มนุษยธรรมอย่างสร้างสรรค์

บทที่ 8 การให้เกียรติคุณแก่ผู้อื่น การให้เกียรติคุณแก่ผู้อื่น นับเป็นทฤษฎีต่อเนื่องจาก การสรรเสริญคน ที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ มีความจำเป็นต่อการผูกมิตร โดยเฉพาะกับเพื่อนร่วมงาน ในทุกองค์กร ซึ่งสามารถส่งผลให้งานที่ใหญ่และยากประสบความสำเร็จได้ดี โดยวิธีการหนึ่งที่น่า สนใจของทฤษฎีนี้ก็คือ “วิธีถ่อมตัว” เช่น การแสดงวาทะให้เห็นว่าเขาดีกว่าเรา นับเป็นการ ถ่อมตัวที่ดีถือว่าเป็นการให้เกียรติคุณแก่ผู้อื่น นอกจากนี้ ทฤษฎีนี้ ผู้เขียนกล่าวว่ามีผลโดยตรงต่อ “ภาวะผู้นำ” เพราะผู้นำที่ดี นอกจากจะต้องรู้ถึงศักยภาพของผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว ก็จะต้อง รู้จักให้เกียรติคุณผู้อื่น แม้เมื่อเกิดข้อผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างการทำงาน ก็จะต้อง ออกรับหน้าแทนเสมอ เพื่อรักษาคณะทำงานและเพื่อผลสัมฤทธิ์ของงาน

บทที่ 9 การปฏิเสธและความขบขัน ผู้เขียนได้นำเสนอว่า การที่เราต้องทำผิด เสียใจ เกิดความเสียหาย หรือต้องรับความลำบากอยู่เสมอ ก็ด้วยเหตุผลหลักประการหนึ่งก็คือ “การ ไม่กล้าปฏิเสธ” ดังนั้น ผู้เขียนจึงนำเสนอ “ศิลปะแห่งการปฏิเสธ” โดยไม่ก่อศัตรูก็คือ “การ สร้างความขบขัน” ซึ่งนำเสนอไว้ 3 ประการ คือ 1) การสร้างความขบขันที่เกี่ยวกับตนเอง 2) การสร้างความขบขันในทางสรรเสริญผู้อื่น โดยไม่ต้องให้ใครอับอาย และ 3) การสร้างเรื่องขบขัน เกี่ยวกับบุคคลสมมติ พร้อมกับเน้นย้ำว่า “ความขบขันมีความสำคัญ ต่อการสร้างความสัมพันธ์ ในการสมาคม โดยเฉพาะกับการติดต่อกับผู้คนในทุกสาขาอาชีพ”

บทที่ 10 การให้คนยินดีทำงาน นับเป็นทฤษฎีสุดท้ายของการประพันธ์หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” ที่ผู้เขียนได้นำเสนอว่า การให้คนยินดีทำงานนั้น ต้องไม่ใช่เป็นการบีบบังคับใครให้ ทำด้วยความจำใจ หากแต่เป็นการทำให้เขามีความสมัครใจที่จะทำ ทั้งนี้ เพื่อจะ让他สามารถ ควบคุมงานไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่มุ่งหวังได้ ดังนั้น ผู้ที่เป็นหัวหน้างาน จึงต้องทราบ 3 เทคนิคสำคัญ คือ 1) การปลุกใจให้เขารู้สึกว่างานที่ทำนั้นมีความสำคัญ 2) การปลุกใจให้เขารู้สึกว่าเขามีความ เหมาะสมกับงานนั้นมากที่สุด 3) การทำให้คนทั้งหลายเข้าใจว่างานนั้นเป็นงานของเขา นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเพิ่มเคล็ดพิเศษในการทำคนให้เกิดความยินดีในการทำงานก็คือ “การให้ บรรดาศักดิ์” ทั้งนี้ เพื่อเป็นการยกย่องผู้น้อยหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ให้เห็นคุณค่าและ ความสำคัญของตนและงานที่ตนกระทำ

คุณค่า

ในส่วนที่ 3 ของการวิจารณ์หนังสือนี้ ผู้วิจารณ์จะได้ประมวลข้อที่เป็นจุดเด่นและจุดด้อยของหนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” พร้อมกับแสดงข้อเสนอแนะ ที่ผู้วิจารณ์เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ ต่องานประพันธ์ของผู้เขียนโดยตรง ตามลำดับต่อไปนี้

1. จุดเด่นของหนังสือ

หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” เล่มนี้ เท่าที่ผู้วิจารณ์ทำการศึกษา ได้พบจุดเด่นหลายด้าน ที่ผู้เขียนได้ใช้องค์ความรู้มากมาย เช่น ความรู้ด้านวรรณกรรมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ พุทธศาสตร์ จิตวิทยา และอื่น ๆ มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดระเบียบรูปแบบการประพันธ์ เชิงผสมผสานได้อย่างลงตัวตามแบบฉบับของผู้เขียน จึงไม่สามารถวิจารณ์จุดเด่นได้อย่างครอบคลุมรอบด้าน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์ จะขอกล่าวถึงเนื้อหาเฉพาะที่คิดว่าเป็น ด้านอัตลักษณ์เด่นของหนังสือดังกล่าว ตามทัศนะส่วนตัวดังต่อไปนี้

1) **ลีลาการประพันธ์** แม้หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” ที่ผู้เขียนได้ประพันธ์ไว้ครั้งแรกเมื่อปีพุทธศักราช 2478 ตามปรากฏที่มาในคำนำครั้งที่ 1 (วิจิตรวาทการ, 2549: (13)-(16)) ซึ่งบัดนี้ผ่านล่วงกาลมาหลายทศวรรษแล้วก็จริง แต่ทว่าสำนวนภาษาทางการประพันธ์ ย่อมมีความร่วมสมัยไม่แพ้กาลเวลา เพราะเท่าที่ผู้วิจารณ์ได้ทำการศึกษาพบว่า ผู้เขียนได้ใช้ความคิดอันวิจิตร ในการประดิษฐ์ถ้อยคำภาษา แล้วนำมาประมวลร้อยเรียงกันได้อย่างประสานกลมกลืน ให้มีชีวิตชีวา ทั้งสำนวนภาษาตลอดการประพันธ์ ก็มีความลื่นไหลไม่สับสน ทำให้ชวนติดตามยิ่งโดยเฉพาะช่วงตอนที่ผู้เขียน ยกตัวอย่างบุคคลสำคัญ มาประกอบเล่าอ้างในงานประพันธ์ ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ เพราะเมื่ออ่านแล้วสามารถมองภาพตามได้อย่างเป็นรูปธรรม เสมือนว่าผู้เขียนได้พาผู้อ่านเข้าไปอยู่ในสถานการณ์จริงตามที่กล่าวอ้างด้วย จึงทำให้สามารถเข้าใจเนื้อหา ที่ผู้เขียนนำเสนอได้อย่างชัดเจน ดังนั้น งานประพันธ์ดังกล่าว จึงสะท้อนว่า ผู้เขียนมีความละเอียดละมัย ในการกลั่นกรองภาษา ทางการประพันธ์ได้อย่างดีและลึกซึ้ง วิสามันฐานว่า “วิจิตรวาทการ” จึงสมเป็นฉายานามของผู้เขียนอย่างแท้จริง

2) **ไม่ทิ้งบริบทของภูมิปัญญาตะวันออก** แม้หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” จะเป็นหนังสือที่ประพันธ์โดยอาศัยเค้าโครง จากงานประพันธ์ฉบับภาษาอังกฤษ อันเป็นภูมิปัญญาทางตะวันตกเป็นส่วนมาก แต่ผู้เขียนก็ยังไม่ทิ้งบริบทของภูมิปัญญาทางตะวันออก โดยเฉพาะภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา สังเกตได้จากการดำเนินเรื่องในแต่ละบท ก่อนที่ผู้เขียนจะ

ยกตัวอย่างบุคคลสำคัญ มาเล่าอ้างประกอบการประพันธ์ จะต้องเกริ่นเรื่องนำด้วยหลักคิดทางพระพุทธศาสนา ก่อน ทั้งยังตั้งเป็นประเด็นอภิปรายเชิงเปรียบเทียบ เพื่อช่วยปูทางให้ผู้อ่านได้ฐานหรือหลักความคิดก่อนทำการศึกษ ซึ่งนับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้อ่านโดยเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางของแต่ละทฤษฎีได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ในบทที่ 1 ผู้เขียนได้แสดงหลักทฤษฎีเกี่ยวกับการผูกมิตรกับผู้อื่น โดยนำเสนอหลักคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้นก่อน เช่นเรื่อง “การพึ่งพาตนเอง” และ “ความสันโดษ” พร้อมอธิบายว่า “แม้พระพุทธเจ้าจะทรงสอนให้พึ่งพาตนเองและยินดีในความสันโดษก็จริง แต่ทว่าพระองค์ก็ยังทรงบัญญัติเรื่อง “ความสามัคคี” และ “ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันในหมู่สงฆ์” ทั้งยังทรงดำรงอยู่ในสังฆสมาคม และทรงอาศัยแรงพระสาวกให้ช่วยกันประกาศพระศาสนา” (วิจิตรวาทการ, 2549: 4-5) ดังนั้น การพึ่งพาตนเองเพียงอย่างเดียว โดยไม่พึ่งพาอาศัยผู้อื่น หรือการยินดีในความสันโดษ แต่ไม่เอื้อเฟื้อสังคัม ก็จะทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่ต้องอยู่กับสังคัม ดำเนินไปอย่างยากลำบาก เพราะผิดกับธรรมชาติที่มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาก็เพื่อให้ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง นอกจากนี้ ในบทอื่น ๆ ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ของนักปราชญ์คนสำคัญ เพื่อปูทางในการร่วมสร้างหลักทฤษฎี 10 ประการให้ได้ผล ตลอดการประพันธ์อีกด้วย

3) ใช้ศาสตร์จิตวิทยาสร้างอัตลักษณ์เด่นของหนังสือ จะสังเกตได้ว่า เนื้อหาในแต่ละบทของหนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” โดยมากนี้ มักจะมีการอ้างถึง “หลักจิตวิทยา” เพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดร่วมในการสร้างหลักทฤษฎีให้ได้อย่างมีศิลปะ โดยไม่มีใครนิยมแสดงหลักทฤษฎีต่าง ๆ ไว้เป็นหลักการเฉพาะ ตายตัว หรือเป็นชุดแนวความคิดเดียว ทั้งนี้เพื่อต้องการใช้ “หลักจิตวิทยา” เป็นจุดแข็งในการสร้างจุดเด่นของหนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” เพื่อร่วมตอบปัญหาทางจริยธรรมและสร้างอัตลักษณ์เด่นของแต่ละทฤษฎีให้ได้อย่างเหมาะสม ดังตัวอย่างหนึ่งที่ปรากฏในบทที่ 2 เรื่องการทำความดีให้เป็นคุณ มีการกล่าวถึงพระพุทธพจน์ที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” โดยผู้เขียนได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการคาดหวังในผลกรรมดี พร้อมกับนำเสนอผลสัมฤทธิ์ของกรรมดี ผ่านหลักจิตวิทยาไว้อย่างน่าสนใจว่า “ทำดี ย่อมได้ดีเป็นแน่ แต่ดีไม่สมหวังนั้น อาจเป็นเพราะเหตุผล 2 ประการ คือ (1) การทำดีไม่ถูกที่ถูกทาง (2) การเข้าใจความหมายของคำว่า “ดี” นั้นผิดแผกไป ดังนั้น การจะแก้ปัญหาเรื่องการทำความดีไม่ขึ้นให้แจ่มแจ้งนี้ จะต้องเข้าไปขอความช่วยเหลือจากหลักทฤษฎีด้าน “จิตวิทยา” ในข้อที่ว่า “การทำให้ผู้อื่นภาคภูมิใจ” โดย

ไม่เลือกว่าการกระทำของเราจะเป็นทางดีหรือทางร้าย” (วิจิตรวาทการ, 2549: 19) หรืออีกตัวอย่างหนึ่งในบทที่ 4 เรื่องความต้องการและความยินยอมจากผู้อื่น ซึ่งนับเป็นยอดแห่งกุศโลบายที่ผู้เขียนนำเสนอ และมีความกังวลอย่างมากในการกำหนดทฤษฎีตายตัว (วิจิตรวาทการ, 2549: 42) จึงหันมาอาศัยหลัก “จิตวิทยา” เพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดร่วม ในการสร้างหลักทฤษฎีนี้ว่า จะทำอะไรให้ตนได้รับการยอมรับจากผู้อื่น คำตอบที่ได้ก็คือ “ต้องทำให้เขาสำเร็จ ความต้องการที่ปรารถนาให้ได้” แต่ปัญหาอยู่ตรงที่ว่า “คนมีความต้องการที่แตกต่างกัน” จึงเป็นการยากยิ่งที่จะทำให้คนประสบผลสำเร็จตามประสงค์ไปเสียทุกอย่างได้ ด้วยเหตุนี้ ตามหลักจิตวิทยาเชิงสังคม จึงต้องพยายามศึกษาพฤติกรรมของคนเพิ่มเติมอีกว่า คนมีลักษณะทางความคิด อารมณ์ และความรู้สึกอย่างไร ตลอดจนมีบุคลิกภาพอย่างไร พร้อมทั้งต้องศึกษาวิถีชีวิต สังคม ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่เขามีปฏิสัมพันธ์ร่วมด้วย (เริงชัย หมิ่นชนะ, 2560: 8) ทั้งนี้ เพื่อหวังใช้เป็นกรอบเกณฑ์กำหนดในการสร้างทฤษฎีใหม่ ด้วยการวัดหาค่าหรือประเมินความต้องการของคน ให้ได้ในระดับที่แม่นยำ ตรงจุด หรือใกล้เคียงที่สุด ดังนั้น “ศาสตร์จิตวิทยา” จึงนับเป็นศาสตร์สำคัญในการสร้างจุดเด่นของแต่ละทฤษฎีตลอดการประพันธ์ ที่ผู้เขียนนิยมใช้เนรมิตหลักทฤษฎี 10 ประการ เพื่อให้เป็นไปอย่างได้ผล

4) มีการยกตัวอย่างเชิงบุคลากรในฐานะประกอบทุกบท เสน่ห์และสีสันของหนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” นี้ มิเพียงแต่จะอยู่ที่การนำเสนอความรู้ด้านภูมิปัญญาตะวันออกและภูมิปัญญาตะวันตก ได้อย่างสอดคล้องลงตัวเท่านั้น หากแต่ยังอยู่ที่ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างบุคคลสำคัญ ที่มีอิทธิพลต่อความคิดของคนในยุคหนึ่ง ๆ มาประกอบการประพันธ์ร่วมด้วยทุกบท โดยมุ่งให้เป็นแนวกรณีศึกษา ทำให้เห็นข้อเปรียบเทียบเชิงปฏิบัติการตลอดสาย ส่งผลให้ผู้อ่านสามารถสร้างมโนภาพ ผ่านหลักทฤษฎีในแต่ละบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันมีผลต่อการนำไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” นี้ ซึ่งมีการตีพิมพ์มาแล้วมากครั้ง จึงมีเพียงแต่เป็นที่นิยมของนักอ่าน ที่ต้องการศึกษาทฤษฎีครอบครองใจคนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นหนังสือที่เหมาะสมแก่ทุกคน ที่ต้องการศึกษาเทคนิควิธีการผูกมิตรและชักจูงใจคนให้ได้ผลอย่างแท้จริงอีกด้วย

2. จุดด้อยและข้อเสนอแนะ

จุดด้อยของหนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” นี้ เป็นส่วนที่สร้างความหนักใจให้กับผู้วิจารณ์ได้ไม่น้อยเลยทีเดียว ทั้งนี้เพราะผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า เนื้อหาสาระในหนังสือตลอดทั้งเล่ม

ผู้เขียนได้ตั้งใจนำเสนอและออกแบบมา เพื่อมุ่งแสดงอัตลักษณ์เด่น ผ่านหลักทฤษฎีทั้ง 10 ประการ ไว้อย่างลงตัวสมบูรณ์แล้ว เพียงแต่มีข้อเสนอแนะบางประการ ที่ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นประโยชน์ จึงใคร่ขอแสดงทัศนะ เพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของหนังสือเล่มนี้คือ

1) ประเด็นปัญหาทางจริยศาสตร์ ในบทที่ 2 เรื่อง การให้คุณให้เป็นคุณ ผู้เขียนได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องดี-ชั่ว ถูก-ผิด ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ดี-ร้าย กับ ถูก-ผิด นั้น เป็นคนละเรื่องกัน ไม่ใช่อย่างเดียวกัน การทำดีไม่ใช่ทำถูกเสมอไป และการทำร้ายก็ไม่ใช่ทำผิดเสมอไป ทำดีแต่ไม่ถูกก็ใช้ไม่ได้ ทำร้ายแต่ไม่ผิดก็ไม่เป็นไร (วิจิตรวาทการ, 2549: 19) และอีกทัศนะหนึ่งในบทที่ 8 เรื่อง การให้เกียรติคุณแก่ผู้อื่น ดังนี้ว่า “เรื่องทำชั่วได้ชั่วนั้นเป็นของเข้าใจง่าย แต่เรื่องทำดีได้ดีนั้นเป็นการยากมาก” (วิจิตรวาทการ, 2549: 94)

จากข้อความดังกล่าว ผู้เขียนได้สะท้อนทัศนคติของตนเป็น 2 ประเด็น คือ (1) การนิยามเรื่องดี-ชั่ว และ ถูก-ผิด (2) การแสดงเหตุผลบางประการที่เกี่ยวกับการให้ผลกรรม ซึ่งความเห็นทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าวนี้ อาจนับเข้าในลักษณะที่เป็นปัญหาทางจริยศาสตร์เบื้องต้น โดยเฉพาะในประเด็นที่ 1 ที่จะต้องทำความเข้าใจใหม่ในเรื่องดี-ชั่ว และ ถูก-ผิดว่า คืออะไร ? มีลักษณะเป็นอย่างไร ? มีความหมายว่าอย่างไร ? และมีอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสิน ? จากประเด็นดังกล่าว หากพิจารณาผ่านมุมมองจริยศาสตร์ ผู้เขียนได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการทำดีไว้อย่างน่าสนใจว่า “การทำดีไม่สมหวังนั้น อาจเป็นเพราะเหตุผล 2 ประการ คือ (1) การทำดีไม่ถูกทาง (2) การเข้าใจความหมายของคำว่า “ดี” นั้นผิดทางไป” (วิจิตรวาทการ, 2549: 19) เหตุผลข้อที่ 1 สามารถเข้าใจได้ว่า การทำดีผิดที่นั้น อาจส่งผลกระทบโดยตรงต่อผลลัพธ์ที่กำลังจะเกิด เพราะจะต้องมีเรื่องของเหตุการณ์ กาละ เทศะ บุคคล และสภาพแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย ส่วนเหตุผลข้อที่ 2 นั้น เป็นเรื่องของนิยามความหมายของคำว่า “ดี” ที่ผู้วิจารณ์เข้าใจว่า ผู้เขียนนิยามผ่านความเห็นส่วนตัว โดยใช้หลักเหตุผลเชิงอัตวิสัย ซึ่งคำนึงถึงความเหมาะสมในการตัดสินเรื่องถูก-ผิด สอดคล้องกับทัศนะที่ว่า คำว่า “ถูก-ผิด” มิได้มีการอ้างอิงผลเลย เราจะใช้คำว่า “ถูก-ผิด” กับการกระทำที่ในบางกรณี “เหมาะสมกับเหตุการณ์” (จันทน์ ทองประเสริฐ, 2552: 11) จึงนับเป็นประเด็นปัญหาเชิงจริยศาสตร์ ที่จะต้องทำความเข้าใจด้วยท่าทีที่รัดกุม เหตุที่เรื่องลักษณะดังกล่าว จะต้องนำหลักศีลธรรม ระบบจริยธรรม และหลักทฤษฎีต่าง ๆ มาร่วมตอบประเด็นปัญหาดังกล่าวด้วย เพื่อให้ทราบความหมายของเรื่องดี-ชั่ว และ ถูก-ผิด ได้อย่างชัดเจนและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

ยกตัวอย่างเช่น เรื่อง “การได้ดี” นั้น ผู้เขียนได้ให้ความหมายว่า “การได้ดีนั้น ไม่ได้หมายถึง การได้ลาภยศสรรเสริญหรือเกียรติคุณ แต่หมายถึงความสำเร็จในการทำงาน ที่เราทำโดยสำคัญว่าเป็นหน้าที่” (วิจิตรวาทการ, 2549: 94) สอดคล้องกับหลักภริยธรรมหรือทฤษฎีของคานต์ (deontology) ที่ให้ความเห็นว่า “การจะตัดสินการกระทำว่าดีหรือชั่ว ให้ถือเอาเจตนาที่จะทำตามหน้าที่เป็นเกณฑ์ตัดสิน โดยไม่นำเอาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมาตัดสิน ไม่ว่าผลนั้นจะเป็นคุณหรือโทษต่อตนเองหรือผู้อื่น” (พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ วันจันทร์), 2559: 217-218)

จากประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจารณ์มีความเห็นด้วย แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อให้คำนึงถึงคุณค่าเชิงปฏิบัติการและผลลัพธ์เชิงประจักษ์อย่างเป็นรูปธรรม ตามกฎธรรมชาติอย่างครอบคลุม ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ควรนำเกณฑ์วินิจฉัยความดี-ความชั่ว ตามกระบวนการพุทธทัศน์ มาร่วมพิจารณาด้วยว่า (1) มีคุณโทษต่อชีวิตจิตใจและบุคลิกภาพหรือไม่ (2) มีคุณโทษต่อบุคคล: เปียตเบียนตนเองหรือไม่ (3) มีคุณโทษต่อสังคม: เปียตเบียนผู้อื่นหรือไม่ (4) มโนธรรม: เมื่อพิจารณาแล้วตนสามารถติเตียนหรือกล่าวโทษตนได้หรือไม่ (5) มาตรฐานทางสังคม: สอดคล้องกับบทบัญญัติทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และกฎหมายบ้านเมืองหรือไม่ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 262)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า การที่ผู้เขียนจะนิยามเรื่องดี-ชั่ว หรือ ถูก-ผิดไว้อย่างไร ล้วนแต่เป็นอิสระทางความคิดในการประพันธ์ทั้งสิ้น โดยที่ผู้เขียนอาจจะใช้เป็นเหตุผลในการสร้างหลักทฤษฎี 10 ประการ หรือต้องการมุ่งแสดงอัตลักษณ์เด่นเฉพาะด้านให้กับหนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” ก็สามารถทำได้เต็มที่ดังนั้น เพื่อให้การอ่านหนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” สัมฤทธิ์ผลเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา ผู้อ่านจึงควรต้องพยายามทำความเข้าใจ ถึงจุดประสงค์และเหตุผลที่แท้ของเนื้อหาในแต่ละบท ตามที่ผู้ประพันธ์มุ่งหมาย เช่น ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้แสดงความมุ่งหมายของผลความดีว่าเป็น “การทำงานให้สำเร็จโดยหน้าที่” (วิจิตรวาทการ, 2549: 111) เมื่อผู้อ่านทราบความมุ่งหมายอย่างนี้ ก็จะสามารถกำหนดทิศทางในการศึกษาหลักทฤษฎี 10 ประการ เพื่อให้ตนดำเนินไปสู่เป้าหมายได้อย่างไม่คลาดเคลื่อนตามที่ผู้เขียนนำเสนอ

2) ในแต่ละบทขาดบทสรุป ผู้เขียนได้ประพันธ์หนังสือเล่มนี้ไว้ 10 บท ซึ่งแต่ละบทล้วนมีความน่าสนใจ และมีการแสดงหลักทฤษฎีไว้อย่างเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตลอดทุกบท เพียงแต่ในแต่ละบท ไม่มีบทสรุปเท่านั้น ซึ่งทำให้เมื่อเวลาอ่านไปแล้ว ผู้อ่านต้องกำหนดหา

ทฤษฎีในแต่ละเรื่องด้วยตนเอง นอกจากนี้ ในแต่ละบท ผู้เขียนยังได้สอดแทรกทฤษฎีหรือเพิ่มเคล็ดลับพิเศษเสริมไว้ในท้องเรื่องมากมาย เพื่อใช้สนับสนุนทฤษฎีหลัก 10 ประการ ให้เกิดสัมฤทธิ์ผล เพียงแต่ยังไม่ได้จัดสรรแยกส่วนให้เด่นชัดเป็นระบบเท่านั้น จึงอาจทำให้การกำหนดทฤษฎีเชิงปฏิบัติการที่ส่งเสริมกัน ขาดความเป็นเอกภาพ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อกระบวนการปฏิบัติที่มุ่งถึงผลสัมฤทธิ์ได้ แต่เนื่องด้วยเนื้อหาสาระในแต่ละบทนั้นมีลักษณะเป็นบทความ ที่มีเนื้อหาไม่สั้นและไม่ยาวจนเกินไป กอปรกับเพื่อให้ได้อรรถรสในการอ่านงานประพันธ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจารณ์จึงมีความเห็นว่า ที่ผู้เขียนไม่ได้เขียนบทสรุปของแต่ละบทไว้ ก็เพราะเป็นความตั้งใจ ที่ต้องการให้อ่านได้ร่วมกำหนดทฤษฎีเชิงปฏิบัติการไปด้วยกัน โดยให้สรุปเป็นแนวคิดหรือเป็นหลักปฏิบัติการเฉพาะให้เหมาะกับตนเอง เพราะเมื่อถึงคราวปฏิบัติจริงผู้อ่านเท่านั้น ที่จะต้องกำหนดหลักทฤษฎีเชิงปฏิบัติการไปที่ละขั้นตอนด้วยตนเอง โดยใช้กรอบแนวคิดหรือหลักทฤษฎีที่ผู้เขียนได้นำเสนอไปนั้น เป็นฐานความคิดในการเลือกปรับประยุกต์ใช้ให้ได้อย่างเหมาะสม ตรงกับสถานการณ์ที่ตนประสบ ตลอดจนมีอิสรภาพมากพอในการปรับเปลี่ยนหลักทฤษฎีต่าง ๆ นั้น ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนอย่างมีวิจารณ์ญาณ

บทสรุป

หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” เล่มนี้ แม้จะเป็นหนังสือที่ผู้เขียนดำเนินการประพันธ์โดยอาศัยเค้าโครงจากหนังสือฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง “Strategy in Handling People : by Ewing T. Webb and John B. Morgan” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “อุบายสำหรับเอาคนไว้ในกำมือ” ซึ่งไม่ทิ้งบริสังคมของชนชาติตะวันตก แต่เพื่อแสดงความแตกต่างทางอัตลักษณ์ด้านการประพันธ์ ตลอดจนเพิ่มเสน่ห์สีสัน และมุมมองใหม่ให้กับหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนจึงได้ใช้อัจฉริยภาพในการเปิดม่านแห่งความรู้อย่างไร้พรมแดน โดยการนำองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาตะวันออก ทศนะของนักปราชญ์ ตลอดจนทัศนะของผู้เขียน มารวมนำเสนอผ่านหนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” ได้อย่างเชื่อมผสานลงตัวอย่างมีบูรณภาพ ทั้งนี้เพื่อคัดค้านเอาเฉพาะแต่หลักทฤษฎีที่ผู้เขียนมีความเชื่อว่า จะเป็นเทคนิควิธีในการจูงใจคนและการครอบครองใจคนให้ได้ผล จึงเกิดเป็นหลักทฤษฎี 10 ประการ ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม เหตุเพราะมีตัวอย่างบุคคลสำคัญที่ผู้เขียนได้ยกมาประกอบเล่าอ้างด้วยในทุกบท เพื่อ

เพิ่มอรรถรสและสุนทรีย์ภาพทางภาษา ชวนให้น่าอ่านติดตามตลอดสาย โดยเนื้อหาสาระในแต่ละบทวิทยุชิ้นนั้น ล้วนแสดงถึงคุณค่าและความโดดเด่นเฉพาะทาง ที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอแก่ผู้อ่านเป็นลำดับข้อตามอิสระทางความคิด ในขณะที่วิธีการปฏิบัติจริงนั้น นอกจากผู้อ่านจะต้องกำหนดรู้ทฤษฎีต่าง ๆ เป็นเบื้องต้นแล้ว โดยที่สุด ก็จะต้องสามารถนำหลักทฤษฎีต่าง ๆ นั้น ไปปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนอย่างเหมาะสม แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์มีความเชื่อว่า หนังสือเรื่อง “กุศโลบาย” เล่มนี้ ซึ่งมีเพียงแต่เป็นหนังสือที่เหมาะสมกับท่านผู้อ่านที่ต้องการพัฒนาตนไปสู่การเป็นผู้นำที่ดีในอนาคตโดยตรงเท่านั้น หากแต่เป็นแสงสว่างและเป็นคำตอบให้กับท่านผู้อ่าน ที่ต้องการแสวงหาหลักในการชนะใจคนให้ได้ใจคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากใครปฏิบัติได้ตามหลักทฤษฎีครบทั้ง 10 ประการดังกล่าวแล้ว ผู้วิจารณ์มีความเชื่อเป็นอย่างยิ่งว่า จะสามารถนำตนให้เข้าไปนั่งอยู่ในหัวใจคนได้อย่างไม่ยากนัก ซึ่งการทำได้ดังนี้นับเป็นจุดหมายสูงสุดของการประพันธ์หนังสือเล่มดังกล่าว ที่ทำให้สมเจตนาของผู้เขียนได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- หลวงวิจิตรวาทการ, พลตรี. (2549). **กุศโลบาย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2552). **จริยศาสตร์และจริยธรรม เพื่อพัฒนาชีวิต-และสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์). (2559). **จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เริงชัย หมิ่นชนะ. (2560). **จิตวิทยาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: JPRINT 20.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 47. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์.

